اَلَآ اِنَّ اَوْلِیَآءَ اللّٰہِ لَا خَوْفٌ عَلَیْھِمْ وَلَا ھُمْ یَحْزَنُوْنَ

باعانت خداوند کریم ملفوظات امام المتقین آیۃ من آیات رب العلمین
سلطان الاولیا و محبوب الٰہی حضرت شاہ عبداللہ المعروف بشاہ غلام علی قدس اللہ سرہ السامی

المسمّٰے بہ

دُرّ المعارف

مؤلفہ

شمع بزم اولیا وارث انبیا مقبول بارگاہ احد حضرت
شاہ رؤف احمد علیہ الرحمۃ کہ یکے از اجلہ خلفائے حضرت موصوف بودند

در مطبع مجتبائی دہلی باہتمام محمد عبدالاحد طبع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آرایش عروس دیباچہ کلام فصحا بحلیہ ستائش احدے ابتدائیست کہ بر عارض جوہر احسان از
آب لسان فیض ترجمان انبیاء کرام علیہم الصلوۃ والسلام رنگ جلا کشیدہ و پیرایش شاہد مقدمہ بیان
بلغا بزیور نیایش۔ واحدے انتہائیست کہ بر خسارہ گوہر عرفان از طراوت زبان گوہر فشان اولیائے
عظام تازگی و ضیا بخشیدہ **بیت** انبیا را جوہر احسان وہی ؛ اولیا را گوہر عرفان وہی۔ عقل عقلا در ادراک
ادنی کنہ اسماء و صفات او دائرہ وار سرگردان ست و فہم کبرا و تعقل صغرای مقام ذات او آئینہ تمثال
حیران سے زعلیا اعلے و بالا زبالا ؛ بلندی ہمہ نی گنجد در آنجا۔ مقاش از عقول انبیا پاک ؛ رسل
راہم بکنہش نیست ادراک۔ سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی
العظیم۔ وصلوات وافیات و تحیات زاکیات بروح پر فتوح آن سرور انبیا رہبر اتقیا ہما اوج رسالت اصفیان
وعنقاء قاف قربت خلیل جلیل رب جمیل و دلیل سبیل خداوند جمیل اول اوائل و دلیل دلائل مبتدا انوار الہیہ
و منتہا عروج کمالیہ شمل اعلاء الہیہ و ہیولا عوالم غیر متناہیہ شافع امم جمیع انبیاء کرام شافی ہمہ امراض
و اسقام سید ہر دو سرا خواجہ دین و دنیا امام انبیا پیشوا اولیاء شفیع روز جزا محبوب کبریا مفخر اصفیا
احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وصحبہ صلوۃ اللہ الملک الاعلی باد **اما بعد** می گوید فقیر
رؤف احمد مجددی نسباً و طریقۃً عفی عنہ کہ چوں اخوت پناہ والا دستگاہ کاشف اسرار شریعت
و طریقت واقف انوار حقیقت و معرفت حافظ کلام اللہ المجید **شاہ ابو سعید** سلمہم اللہ تعالے کہ
کہ اسرار السعید من وعظ بغیرہ از جبین مبینش ظاہر ست۔ و انوار السعید من سعد فی بطن امہ از پیشانی نورفشانش

باہر موزاین سیچداں گردیدند کہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر قطب دوران قیوم زماں مہر سپہر ولایت ماہ سماء
ہدایت نیّر برج اتقا گوہر درج اجتبا آفتاب مطلع ارشاد ماہتاب افق امداد سراج محفل صفا چراغ بزم
رضا مظہر اسرار الٰہیہ مہبط انوار نامتناہیہ مورد فیض سبحانی مصدر برکات رحمانی مروج طریقۂ مجددیہ مکمل
کمالات احمدیہ سالک مسالک صراط مستقیم شریعت و ایمان ناہج مناہج سبیل طریقت و احسان کاشف
اسرار خلت و محبت واقف انوار محبت و محبوبیت مجدد مأۃ ثالثۃ العشر مروج شریعت خیر البشر قصیدہ

مصدر

امام جملہ خلائق امیر ہر دو سرا — محیط رحمت و دریای جود و بحر عطا
بشیر معرفت و بادشاہ ہر دو جہاں — برای گم شدگاں شکل خضر راہ نما
خبیر سر خدا مرشد رہ یزداں — امام امت و سردار دیں بجود و سخا
دوای درد درون و شفای جملہ علل — دلیل وحدت و برہان دیں بعلم و ذکا
دلیل راہ الٰہی کفیل شرع نبی — رئیس انس و انیس ملک جلیس خدا
صفای عارض خوبی کمال محبوبی — حبیب ذات الٰہی محب اہل صفا
ضیاء مہر ولایت مہ عروج کمال — بہ انتظام ہمہ خلق مثل قطب رحا
طبیب علت دل طائر ریاض قدس — برنگ ذات رسل طاہر از معاصیہا
فقیر درگہ داور امیر انس و ملک — وجود فیض الٰہی و اصلح الصلحا
قسیم فیض محبت قرار مشتاقاں — خلیل بارگہ کبریا بعز و علا
کتاب راز خدا و صحیفۂ اسرار — کریم عالم و محبوب اکرم الکرما
ولی ایزد و واقف بجملہ سر و علن — وجود نور ظہور سرور و شیر وغا
ہدایت دو جہاں ہادی زمین و زماں — ہمای اوج صفا طائر ریاض علا
کلیم پوش محبت بطور رو بیچ کلیم — کلیم باری و طور تجلی مولا
شہ زمین و زماں حضرت غلام علی — شفای جملہ مرض شافعی بروز جزا

قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم و انوارہم کہ در محافل قدسی مشاکل اندر رغرر معارف و نصائح بزبان
گوہر فشاں میریزند و از جواہر زواہر سلوک و جذبہ بلسان فیض ترجمان بیان می فرمایند در رشتہ
تحریر انتظام دہ و بسلک ترقیم آر لہذا باشارت آں واجب الاطاعت ایں کمترین خاکروبان خانقاہ

عرض اشتباہ حضرت پیر دستگیر با وجود عدم لیاقت محرر کلام فیض نظام آنحضرت گردید واللہ الموفق و
المعین وبہ نستعین :. بدانکہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر بریں نہج ترقیم خواہم نمود کہ اول تاریخ و روز نوشتہ
ہرچہ کہ دراں روز روبروئے ایں فقیر از زبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند ثبت خواہم ساخت و بجای (فرمایند)
اسم مبارک حضرت پیر دستگیر لفظ حضرت ایشاں می نگارم و غرض من دریں تالیف بجز ثواب امری دیگر
نیست امید از جناب حضرت حق جل شانہ آن ست کہ از ثمرہ شجرہ خیر فیض اثر اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّیَّاتِ
برومند شوم. وَمَا تَوْفِیْقِیْ اِلَّا بِاللّٰہِ وَهُوَ حَسْبِیْ وَنِعْمَ الْوَکِیْلُ **روز شنبہ تاریخ دوازدہم شہر**
ربیع الآخر ۱۲۳۱ھ ہجری - فدوی در محفل فیض منزل حاضر گردید دراں اثنا در حضور فیض گنجور ذکر لفظ فقیر آمد
حضرت ایشاں بزبان گہربار ارشاد فرمودند کہ در فقیر حرف **فا** عبارت از فاقہ کشیدن و توکل نشستن
است - وحرف **قاف** از قناعت کردن و رشتہ جستجو گسستن و **یا** عبارت از یاد ایزد و سنان و فراموشی
از ہر دو جہاں - وحرف **را** عبارت از ریاضت کردن و مجاہدہ نمودن است پس ہر کہ ایں ہمہ ساخت کار خود
در فقیر پرداخت **و فا** فضل و **قاف** قرب و **یا** یاری و **را** رحمت و رویت یافت و الا **فا** فضیحت
و **قاف** قہر و **یا** یاس و **را** رسوائیست نعوذ باللہ عن ذالک - ہم دراں روز ذکر سماع آمد حضرت ایشاں
فرمودند کہ اہل سماع آنہا اند کہ متوجہ الی اللہ و معرض عمن سواہ اند ہرچہ می شنوند از حق می دانند غیریت
از نظر ایشاں مرتفع شدہ است وہمی فرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ اے
کاش من در سماع مردمی وہم میفرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ تعالی عنہ تا آخر عمر دریں حسرت
ماندند کہ حضرت فرید الدین گنج شکر قدس سرہ روزے از راہ عنایت و توجہ بغایت بمن ارشاد فرمودند
کہ آنچہ خواہی از ما بطلب من استقامت طلبیدم و مردن در سماع نخواستم افسوس کہ وقت از دست رفت
وہم می فرمودند کہ در وجد و تواجد فرقے ست وجد بے اختیار رقص کردن ست و تواجد باختیار وہم
می فرمودند کہ تواجد بادرستی نیت نیز در صوفیہ جائز ست - چنانچہ در مجلس حضرت نظام الدین اولیا قدس
سرہ بود - وہم میفرمودند کہ در مجلس شریف حضرت نظام الدین سماع بود بلا مزامیر و بے حضور نساء امارد بلکہ
دست بر دست زدن ہم نبود پس اینچنیں سماع در شرع ہم جائز ست - چنانچہ در فوائد الفواد و سیر الاولیا
نوشتہ است وہم میفرمودند کہ حضرت قطب المحققین خواجہ بختیار اوشی کاکی قدسنا اللہ تعالی بسرہ الاقدس در سماع
بترنم ایں بیت از دار فانی بمکان جاودانی رحلت نمودند - **بیت** کشتگان خنجر تسلیم را :.

فائدہ در تحقیق لفظ فقیر ۱۲

مہر ماں از غیب جان دیگر ست چہ اللہ اللہ چہ کلام احمد جام ست کہ جام وصال می نوشانند داز دام ہستی میرہانند وہم دراں روز ذکر جامعیت انسان آمد ارشاد فرمودند کہ حضرت امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعۃ نوشتہ اند کہ انسان جامع جمیع ممکنات برین نہج ست کہ ہر چہ در ہمہ عالم ست در انسان فقط ہم موجود کہ سر انسان نمونۂ فلک وخطرات مشابہ ملک و استخواں بمنزلہ کوہہا۔ وخون چوں دریا۔ ورگہا راستوا بشکل اشجار۔ وہر دو چشماں مثال مہر تاباں وماہ رخشاں قس علے ہذا لیکن میگوئیم کہ انسان جامع جمیع ممکنات بریں طور ست کہ ہمہ عالم ظہور اسما و صفات ست وانسان مظہر ذات وذات جامع جمیع صفات ست۔ وہم می فرمودند کہ قلب انسان آئینۂ جہاں نما ست لکن عارف می بیند کہ ہمہ عالم در دل من ست بلکہ حق جل وعلا ہم درمن جلوہ گر ست اکثر اولیا درینحالت بوحدت وجود قائل ند ونعرۂ انا الحق وسبحانی ما اعظم شانی ولیس فی جبتی سوی اللہ میزنند۔ مولانا جام گفتہ ؎

ما آئینۂ جہاں نمائیم	ما نور جمال کبریائیم
موجود بجز وجود ما نیست	در ہر چہ نگہ کنی تو مائیم
ہر قطرہ کہ بنگری ز دریا	دریاب کہ قطرہ نیست مائیم

وعارف نامی مولانا عبد الرحمٰن جامی ہم باین مقام اشارت فرمودہ اند۔ ؎

ممکن ز تنگنای عدم تا کشید رخت	واجب ز بارگاہ قدم تا نہادہ گام
در حیرتم کہ این ہمہ نقش عجب چیست	بر لوح صورت آمدہ مشہود خاص وعام
بادہ نہان و جام نہان آمدہ پدید	در جام عکس بادہ و در بادہ رنگ جام
جامی معاد و مبدء ما وحدتست بس	ما در میان کثرت موہوم والسلام

وجمعی از اولیائے عظام بوحدت شہود قائل اند ومیگویند کہ عالم برنگ آئینہ خانہ الیست کہ انوار آفتاب چہرۂ معشوق حقیقی دریں تافتہ است۔ ؎

عکس روئے تو چو در آئینۂ جام افتاد	عارف از خندۂ می در طمع خام افتاد

فائدہ مولف گوید عفی عنہ کہ سماع آوازے را گویند کہ بے آلات باشد وغنا مع آلات ست پس اختلاف ہیچ یکے از علما بحرمت غنا نیست کہ از نص وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ حرمت غنا ظاہر ست کہ مفسرین ہو الغنا نوشتہ اند۔ وآیۂ کریمہ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ ہم ازین قبیل ست

واحادیث ہم درحرمت غنا بسیار اند چنانچہ الشیطان اول من ناح واول من تغنی
ودیگر الغناء ینبت النفاق فی القلب کما ینبت الماء البقلۃ پس اختلاف علما درحرمت سماع ست
نہ در غنا وشنیدن آواز نسا وامارد ہم داخل ہمین قسم ست پس سماع یعنی آوازے کہ از نسا وامارد نباشد
ومزامیر ہم نبود اہل قلوب راکہ ذوق وشوق ووجد وبیخودی واضطرابی وانوار واسرار وترقیات
می بخشد بشرطیکہ متصوفین نوشتہ اند جائز ست والا فلا ٭

روز چہار شنبہ تاریخ بست وسوم شہر مذکور در حضور فیض گنجور حضرت ایشان
حاضر شدم دراں وقت تفسیر سورۃ الکفرون بلسان عنبر افشان ارشاد فرمودند سخن در ناسخ ومنسوخ
افتاد کہ اہل شرک نسبت تردد وتقدیر وتلون اوامر بجناب اقدس الہی جلشانہ میسازند نعوذ باللہ عنہا فرمودند
کہ حق سبحانہ تعالی احکیم مطلق ست وبنی آدم مثال مریض وپیغمبران برنگ عطار وصحائف بسان نسخ
پس درہر زماں برعایت موسم وامزجہ حکیم نسخہ می نگارد۔ چراکہ غرض حکیم شفائے مریض ست پس حق
تعالی مناسب ہر قرن نسخہ ہدایت بنی آدم بہ پیغمبران الوالعزم می فرستاد حتی کہ پیغمبر علیہ من الصلوۃ افضلہا
ومن التسلیمات اکملہا جلوہ ظہور یافتند مناسب ہر وقت با نحضرت احکام نازل شدند بعد ازاں
ذکر امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ آمد فرمودند کہ تعریف حضرت مجدد قدس سرہ چہ بیان
تواں کرد کہ مقابل اولیا ہزار سال یک وجود مبارک ایشاں ست۔ وہم می فرمودند کہ حضرت خواجہ
خواجگان پیر پیران فانی فی اللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالی عنہ فرمودہ اند کہ شیخ احمد آفتابیست کہ مثل
ماہزاراں ستارگاں درسایۂ جنت ایشاں گم اند۔ ومعارف شیخ احمد قابل مطالعۂ انبیاء کرام اند علی نبینا
وعلیہم الصلوۃ والسلام۔ وہم میفرمودند کہ شیخ عبدالحق دہلوی رحمۃ اللہ علیہ دررسالۂ خود نوشتہ اند کہ من در
بارۂ حضرت مجدد تفکر کردم ناگاہ آیتے کہ دربارہ رفع اشتباہ حضرت موسی علی نبینا وعلیہ التحیات والتسلیمات
نازل شدہ است در دل من وارد شد پس حضرت ایشاں فرمودند کہ ازینجا معلوم شد ہر کہ معتقد حضرت
مجدد ست موسی است وہر کہ منکر ست فرعونے ست نعوذ باللہ منہا۔ وہم میفرمودند کہ شیخ عبدالحق رحمۃ
اللہ علیہ خلاص نامہ بخواجہ حسام الدین احمد خلیفہ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند در
آں ترقیم نمودہ کہ میاں شیخ احمد سلمہ اللہ تعالی می آیند احوال دل من دگرگوں گشتہ وغشاوہ بشری
در دل من تمانع وبخاطر آمدہ کہ باچنیں بزرگاں بد نباید بود پس از لفظ غشاوہ معلوم شد کہ اعتراضات

ایشاں ہمہ ازراہ بشریت ونفسانیت بودنہ ازراہ حقیقت ایں سخن جواب ہمہ اعتراضات شیخ ست پس در آں اثنا ذکر فضیلت حضرت حضرتین یعنی حضرت خازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید وعروہ وثقیٰ حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہما آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ نور اللہ مرقدہٗ فرمودہ اند کہ اولاد شیخ احمد پارہائے جواہر اند یعنی فرمودند کہ حضرتین تا بہ انتہاء مقامات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی رسیدہ اند پس عرض کردہ شد کہ حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ عنہ تجدید شرکت دارند حضرت ایشاں فرمودند کہ شرکت تجدید جزما نمیتواں گفت مگر حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ درحق ایشاں فرمودہ اند کہ معاملہ ما و تو مثل معاملہ صاحب شرح وقایہ است بجد خود کہ جد او وقایہ آنچہ تحریر میکرد وصاحب شرح وقایہ یاد و حفظ میساخت یعنی آنچہ معارف برمن مکشوف شدہ اند تو آنرا حاصل کردہ ای ؎

تو یک نکتہ زیں لوح نگذاشتی		ہر آنچہ بنہادم تو بر داشتی	

بعد ازاں در مجلس شریف اتفاقاً ذکر میر غیاث الدین کہ از خلفاء حاجی غلام معصوم رحمۃ اللہ علیہ بود ند آمد حضرت ایشاں بزبان فصاحت بیان ایں شعر میر غیاث الدین ارشاد کردند و فرمودند کہ صاحب ذوق وشوق بودند ؎

قوس ابرو بنما ترکش مژگاں بکشا		تا دکِ بر جگر زاہد شکاک انداز	

روز پنجشنبہ تاریخ چہاردہم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر شدہ مشرف بشرف آستاں بوسی گردیدم۔ شاہ گل محمد غزنوی کہ از خلفاء حضرت ایشان اند استفسار طریقہ توجہ خواستند حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طریقۂ توجہ حضرات علیہ نقشبندیہ مجددیہ مظہریہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعیں کہ بما رسیدہ است دیبال خود میکنیم بریں نہج ست کہ اول فاتحہ برارواح طیبہ حضرت امام الانبیاء وسید اصفیا احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ علیہ وعلی آلہ من الصلوۃ افضلہا ومن التسلیمات اکملہا وحضرات پیران کبار ومرشدان کاشف اسرار خصوصاً خواجہ خواجگان پیر پیران حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند وخواجہ عبید اللہ احرار وحضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد سرہندی وحضرت مرزا صاحب مظہر اسرار ومصدر انوار قطب زماں حضرت جان جاناں رضی اللہ تعالیٰ عنہ وعنہم اجمعین خوانده دعا وتضرع از جناب الٰہی نمودہ داستمداد از پیران خواستہ متوجہ بطرف قلب طالب می شوم باینطور

نرگس

که قلب خود محاذی قلب طالب ساخته بہمت مینمایم و نور ذکری که از پیران کبار بقلب من آمده است
در قلب طالب القامی کنم حتی که قلب طالب ذاکر میگردد بعد ازاں بلطیفہ روح و سر وخفی واخفی بطریقہ سابقہ
ذکر القامی سازم و سہ سہ توجہ در ہر لطیفہ مینمایم بعد ازاں متوجہ بطرف خطرات قلب طالب گشتہ بہمت خیال
ازالہ می کنم و باز بحضور جمعیت القامی کنم و از ہمت قلب خود انجذاب قلب طالب بسوئے بالا میکنم باز بہمیں
طریق بہ لطیفہ نفس وعناصر اربعہ عبور قلب مراقبہ احدیت کہ مسمی اسم مبارک اللہ ست جامع جمیع صفات
کمال ومنزہ از نقصان و زوال تصور کنند باز مراقبہ معیّت وہو معکم اینما کنتم می سازند یعنی ہر لحظہ
وہر لمحہ معیّت الٰہی در دل خیال میکنند بلکہ در ہر لطیفہ از لطائف بلکہ در ہر رگ و پے بلکہ در تمام عالم
معیّت سبحانہ بیچون و بیمثون چنانچہ نص قرآنی براں ناطق ست تصور میسازند وتجلی افعالے و وحدت الوجود
و ذوق وشوق واستغراق وبیخودی وآہ ونعرہ و وجد وتواجد حاصل میشود بعد ازاں در لطیفہ
نفس مراقبہ اقربیت نَحۡنُ اَقۡرَبُ اِلَیۡہِ مِنۡ حَبۡلِ الۡوَرِیۡدِ میکنند وفیض ایں مراقبہ بلطیفہ نفس باشرکت لطائف
عالم امر وارد میشود باز بحضور والا ایں عاصی پر معاصی عرض نمود کہ توجہ برائے ازالہ مرض بچہ طور عطا
می فرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ طریقہ توجہ ازالہ مرض در قدما بر دو نہج بود یکے آنکہ مقابل مریض
نشستہ تصور صحت مریض ساختہ متوجہ الٰہی شدہ می نشستند۔ و دیگر آنکہ ہمت وخیال سلب مرض
از مریض کردہ بر خود می انداختند چنانچہ حضرت مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ برائے عیادت مریض رفتہ کہ
بر رویش بسیار ورم بود مولانا توجہ ساختند تا آنکہ ورم او بر روئے مبارک مولانا ظہور کرد حضرت
قیوم زماں مرزا جان جاناں قلبی وروحی فداہ قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی توجہ بجہت ازالہ مرض بایں
طور می فرمودند کہ محاذی مریض نشستہ درمیان مریض وخود قدح آب با چادر سفید و یا چیز دیگر نہادہ
بہمت سلب مرض از مریض ساختہ براں می انداختند باز حضرت ایشاں فرمودند کہ من ازالہ مرض از جسم
مریض پس پشت او میسازم باز بحضور اقدس مولوی بشیر محمد صاحب عرض نمودند کہ توجہ بجہت حصول کشف
بچہ طور می فرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ متوجہ بطرف طالب شدہ نوریکہ در قلب است در مردمک چشم
القا کنند و ہم حضرت ایشاں میفرمودند کہ توجہ بجہت ازالہ جہل نسبت دریں طریقہ ی فرمایند یعنی
رفع جہل قلب طالب ساختہ القا ادراک مینمایند و نیز حضرت ایشاں میفرمودند کہ طور طفرہ ہم در
در طریقہ ماست ہر کرا بخواہند کہ عبور بر مقامات عالیہ زود و شتاب گردد انوار و اسرار مقام عالی بر طالب

القامی کنند باین طریق که خود را در آں مقام داخل کرده انوار آنمقام بر قلب طالب می اندازند در
آں وقت مولوی شاه محمد عظیم صاحب حاضر بودند عرض کردند که انوار آں مقام آورده بر طالب
اندازند یا طالب را بہمت دراں مقام داخل میفرمایند حضرت ایشاں فرمودند که شما ہمیں طور بکنید و نیز
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که حضرت مرزا صاحب قبله قدس الله سره بایں طور تفصیل مقامات نمی
فرمودند. چنانکه من تفصیل میکنم و ہم مرا الہام ربانی شده است که از سینهٔ تو طریقه بر آمده است و نیز حضرت
ایشاں فرموده اند که طریقهٔ توجه جماعه کثیره که ما میکنیم اینست که قلوب ہمه جماعت بخیال مجتمع ساخته
تضرع بجناب حق جل و علا مینمائیم که الہی ہر یک را بمقام خود فیضے رساں پس ہمت خود بسوئے ہمه
قلوب متوجه میسازم از تفضل الہی ہر یک را عروج واقع می شود پس دراں وقت ذکر ذوق و شوق در
حضور آمد حضرت ایشاں فرمودند که طالب ذوق و شوق و کشف و کرامات ہم طالب خدا نیست جل
شانه طالب را باید که طلب ذات بحت کند و ہر چه که در راه آید نفی سازد و بگوید که نیست ہیچ مقصود بجز
ذات پاک و نقل فرمودند که به حضرت پیر و مرشد ما قلبی و روحی فداه در ابتدا رحال ما گفت که فلاں
شخص طالب ذوق و شوق و کشف کرامات ست فرمودند ہر که طالب ایں شعبدہا ست او را بگوئید که از خانقاه
من برود و نزد من نیائید پس ایں خبر بما رسید در حضور پر نور حاضر شدم و عرض نمودم که حضرت چنیں
فرموده اند یا نے. حضرت ارشاد ساختند که بلے من گفته ام من عرض نمودم که باز مرضی حضور چیست
فرمودند که دریں جا سنگ بے نمک لیسیدن ست اگر کسی طالب بے ایں چیزگی باشد نزد من بیاید والا
لا پس من عرض نمودم که مرا ہمیں منظور ست فرمودند خوب بیائید۔

ما برائے استقامت آمدیم — نے پئے کشف و کرامت آمدیم

و نیز حضرت ایشاں فرمودند که حضرت قیوم زماں قطب جہاں عارف بلند مسیر قبله عالم خواجه
محمد زبیر رضی الله تعالیٰ عنه سر مبارک خود بر قلب طالب نہاده توجه میفرمودند و مناقب حضرت قبله عالم
بسیار بیان ساختند و در تعریف حضرت خواجه ضیاء الله که از اعاظم خلفاء حضرت قبله عالم بودند فرمودند
که ہر که دیدن نسبت مجددیه مجسم خواهد خواجه ضیاء الله رحمته الله علیه را ببیند و نیز فرمودند که حضرت خواجه
ضیاء الله در آخر شب گریه و زاری میکردند و مردماں را زجراً و تنبیہاً بیدار میساختند و میگفتند که ای
وائے بر شما که دعوی محبت الہی میزنید و یار و محبوب شما بیدار ست و متوجه بشما است و شما خفته آئید

وغافل از دو ر دعوی محبت شما دروغ گوئید والا حال عاشقان اینست ؎

مجنون بخیال زلف لیلی در دشت	در دشت بجستجوی لیلی می گشت
میگشت بدشت و برزبانش لیلی	لیلی میگفت تازبانش می گشت

بعد ازاں درمجلس شریف کسی گفت که سبحان الله عجب اکابران این طریقه شریفه اند که از همت وتوجه بمقاماتے که درخیال ووهم نمی آیند میرسانند حضرت ایشاں فرمودند این برکات از جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی ست قدسنا الله تعالے باسراره السامی که بمحنت کیفیات و اسرار هر مقام می آیند والا درطریقهٔ دیگراں مجاهدات وریاضات شاقه می کشند. وحصول این دولت عظمی وموهبت کبری کم دست می دهد ؎

آنکه به تبریز یافت یک نظر شمس دین	سخره کند بر ده وطعنه زند بر چله

ونیز حضرت ایشاں می فرمودند که این همه عنایت حضرت خواجه بهاء الدین است رضی الله تعالے عنه که درسجده رفته دعا والتجا بجناب کارساز حقیقی جل عظمته کرده بودند که الهی مرا طریقهٔ عنایت کن که البته موصل باشد حقتعالی مجیب الدعوات دعای ایشاں مستجاب فرمود وطریقهٔ عنایت کرد که البته موصل ست. ونیز حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند قدسنا الله تعالے باسراره السامی فرمودند که درطریقهٔ ما محرومی نیست ودرطریقهٔ ما مجاهده نیست. ما مرادانیم ودرطریقهٔ ما اندراج النهایة فی البدایة است ؎

اول ما آخر هر منتهی	آخر ما جیب تمنا تهی

حضرت ایشاں فرمودند که معنی اندراج النهایة فی البدایة این ست که درین طریقه علیه حضور و آگاهی که عبارت از توجه الی الله ست درابتدا پیدا می شود وجمعیت وبیخطرگی یا کم خطرگی دست می دهد وتا بآنجا میرسد که هرگز خطرهٔ غیر در دل نمی آید اگر فرضا عمر هزار ساله یابد خیال ماسوا خطیر دل نمیگردد پس همین انتهاء دیگراں ست ویا معنی این کلام شریف این ست که درین طریق جذبه مقدم ست برسلوک ودرطرق دیگراں جذبه موخر ونیز حضرت ایشاں این شعر میخواندند ؎

ازقتل من بترس که دیوانیان حشر	مجرم کشند بهر تو صد بے گناه

روزجمعه تاریخ پانزدهم شهر مذکور این غلام بمجلس عالی مقام حاضر شد حضرت ایشاں

فرمودند که آدمی را باید که در همه وقت متوجه الی الله باشد و در هر وقت از اوقات و در هر فعل از افعال تمیز انوار و اسرار و فیوض و برکات نماید مثلاً چون نماز خواند خیال کند که انوار و برکات بچه کیفیت می آیند و بوقت خواندن قرآن بچه طوری آیند و بخواندن درود چه فیض می آید و به تهلیل لسانی چه برکات دست می دهند و از مطالعه احادیث چه اسرار منکشف میشوند و بر همین نهج خیال مضرات نماید از هر منهیات و شبهات مثلاً از لقمه شبهه چه ظلمت می آید و از غیبت چه ضرر بباطن رسیده و از دروغ چه ظلمت بر دل آمد علی هذا القیاس از جمیع مناهی ضرر خود فهمد و احتراز نماید تم کلامه الشریف. راقم گوید که طالب را باید که در هر لحظه و هر لمحه در خود خیال کند که چه چیز از من سرزد شده است اگر موافق کتاب و سنت ست شکر بجا آرد و اگر نعوذ بالله مخالف قرآن و حدیث ست توبه و استغفار نماید گناه پوشیده را توبه پوشیده و گناه ظاهر را توبه آشکارا کند و در توبه کردن درنگ نکند. چراکه کراماً کاتبین در نوشتن گناه توقف می کنند. اگر شخص توبه کند گناه نمی نویسند و الا می نگارند و نیز حضرت ایشان قبل از حلقه لفظ مبارک الله دو سه بار بجهر گفتند. دران وقت کیفیتے که برین فدوی رو داد بیان آن در تحریر نمی آید و حضرت ایشان هم دران وقت دست مبارک بالا ساخته در عجب حالتی شدند و بر زبان مبارک بے اختیار این شعر راندند

ای خدا قربان احسانت شوم	این چه احسانست قربانت شوم

پس شخصی در حضور حاضر شد و استدعا تلقین ذکر ساخت حضرت ایشان قلبی و روحی فداه فرمودند که بزبان خود را بکام بچسپان و لفظ مبارک الله الله در رسم اول بضمها و در ثانی بسکون ها بخیال از ناف که موضع او زیر پستان چپ بفاصله دو انگشت ست بگو بدین طور که گویا لفظ مبارک الله در دل می آید بعد از گفتن لفظ مبارک الله بسبب و سی مرتبه بخوان که خداوندا مقصود من توئی و رضائی تو محبت و معرفت خود بده پس برین نمط مداومت نموده باشی. بعد ازان شخصی دیگر عرض نمود که یک مرد عالم ست و ارادهٔ بیعت از حضرت دارد و لاکن میگوید که من در چند جا خدمت بزرگان و حبس و ریاضت کرده ام الحال مرا طاقت نمانده است حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در طریقهٔ من مجاهده نیست مگر وقوف قلبی که عبارت از توجه دل بسوے ذات الهی و نگهداشت خطرات گذشته و آینده از دل بر لحظه و هر لمحه این دو شی باید کرد و نگهداشت خطرات گذشته و آینده برین طور باید کرد. که چون خطره در دل آید که فلان کار در زمان گذشته بچه طور شده بود همو توقت از دل دفع کند که تمام قصه در دل نیاید و یا در دل آید که در فلان جا میروم. و در آنجا چنین کار کنم و در انکار این منفعت ست

این دفع کند۔ حاصل آنکہ چون خطرہ غیر خدا آمدن خواہد ہمو نوقت دفع کند۔ و در دل آمدن ندہد پس دراں وقت ذکر توجہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ توجہ سریع التاثیر بریں طور می شود کہ صورت خود را صورت مرشد خود تصور کند و مراقبہ معیت ملحوظ داشتہ توجہ ہمت بر قلب طالب نماید البتہ طالب را ذوق و شوق دست میدہد ع تا یار کرا خواہد و میلش بکہ باشد ؛ و نیز در حضور ذکر ترویج صوفیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت واقف اسرار کاشف انوار خواجہ عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ از من گناہے سرزدہ است اگر پنج صد سال زندہ مانم و توبہ و استغفار بجا آرم کفارت آن نمی شود یاران مجلس عرض نمودند کہ کدام گناہ بوقوع آمدہ فرمودند نکاح پس خیال باید ساخت کہ باوجود این حشمت ظاہری انچنین حضرت باطنی دارد و احوال کارخانہ ظاہری ایشان ظاہر و باہر و مشہور و معروف است کہ مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ در شان ایشان نوشتہ اند ؛ ہ

چو فقر اندر قبای شاہی آمد	بتدبیر عبید اللہی آمد

و نیز شخصے از حضرت ایشان عرض نمود کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ مظہر جان جاناں رضی اللہ تعالی عنہ را از طریقہ قادریہ ہم فائدہ رسیدہ است یا نہ حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ فیض حضرات نقشبندیہ و قادریہ و چشتیہ حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسرہ السامی را کہ رسیدہ است حضرت مرزا صاحب قبلہ را ہم حاصل شدہ است و فائدہ از روح مبارک حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبدالقادر جیلانی و از روح حضرت قطب المحققین خواجہ قطب الدین بختیار کاکی ہم حصول گردیدہ است و فیضی کہ از روح حضرت غوث الواصلین خواجہ بہاء الدین نقشبند است ظاہر و باہر ست۔ بعد ازاں تذکرہ حدت توجہ در حضور والا آمد حضرت ایشان فرمودند کہ یک روز میاں کرامت اللہ را درد جنب بشدت شد من دست خود بر آں نہادہ ہمت نمودم فی الحال درد رفع شد بالکلیہ و در حضور میاں کرامت اللہ ہم موجود بودند اقرار نمودند و نیز حضرت ایشان فرمودند کہ روزے توجہ بر کشتی رواں کردم استادہ شد ؛ **روز شنبہ تاریخ شانزدہم شہر مذکور** فقیر در حضور پر نور حضرت ایشان حاضر شد و عرض نمود کہ در طریقہ نقشبندیہ چہ چیز فرض است ارشاد فرمودند کہ دو چیز وقوف قلبی و نگہداشت خواطر و ایضاً ذکر مسئلہ زکوۃ در حضور آمد حضرت ایشان ارشاد نمودند کہ زکوۃ بعد یکسال لازم می آید لیکن من ہمو نوقت

کہ سلطان ترد من می آیند ادا می کنم۔ وایضاً فرمودند کہ از حضرت شیخ شبلی رح شخصے مسئلہ زکوٰۃ پرسید حضرت شیخ
فرمودند کہ بر یک صد روپیہ مبلغ دو روپیہ ہشت آنہ بعد یک سال میشوند لیکن قول ما اینست کہ مبلغ
دو روپیہ ہشت آنہ میدہم و یکصد روپیہ براہ الہی جلت عظمۃ تصدق میکنم وایضاً در مجلس شریف
تذکرہ مقام وصل عریانی آمد ارشاد فرمودند کہ در کمالات وصل عریانی میسر میشود و آں عبارت
است از تجلی ذاتی کہ معرا است از اعتبارات تعینات و ورا الورا رست از اطلاق صفات در انجا
بجز ذات بحت دیگر نمیتواں گفت و دراں مقام نصیب سالک بجز یاس و نا امیدی و محرومی نیست
ہر چند وصول ست حصول نیست و نہ ذوق است نہ شوق نہ آہ است نہ نعرہ نہ وجد است نہ تواجد
نہ استغراق ست نہ بیخودی اینہمہ احوال در ولایت قلبی حاصل میشوند کہ ابتدائے ایں خاندان
است و در ینجا یعنی کہ انتہا نسبت خود ہم در ادراک سالک نمی آید وایضاً حضرت ایشاں فرمودند
کہ احوال قلب کہ بر سالک می آیند نسبت آں مثل باراں شدید ہویدا می گردد۔ و بعد ازاں چوں از
قلب عروج می کند و بہ لطیفۂ نفس سیر واقع میشود نسبت آں مانند بارش خفیف جلوہ گر میگردد و چوں
از لطیفۂ نفس معاملہ بالا میرود و پس ہر قدر کہ عروج نماید نسبت مفہوم نمی شود استہلاک و اضمحلال
زیادہ تر میگردد و نسبت باریک تر صورت شبنم بنظر می در آید۔ ؎ تا یار کرا خواہد و میلش بکہ باشد
روز یکشنبہ تاریخ ہفدہم شہر مذکور فقیر در محفل فیض منزل حضرت ایشاں حاضر شدہ
شرف آستاں بوس حاصل کرد۔ و در حضور ذکر نکاح آمد ارشاد فرمودند کہ صوفی را نکاح کردن نشاید
و صحبت نسار نباید وایضاً فرمودند کہ در آداب المریدین حضرت ضیاء الدین ابو نجیب عبد القاہر
سہروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ اند کہ فی زماننا نکاح نباید کرد پس وائے بر آں صوفی کہ
کہ دریں زمانہ بایں امر دست دراز نماید۔ وایضاً فرمودند کہ حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید
محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی الحسنی الحسینی رضی اللہ تعالیٰ عنہ چوں عقد نکاح بستند صوفیہ
آں زماں متعجب شدند حضرت فرمودند کہ من ایں امر از امر ربانی کردہ ام وایضاً فرمودند کہ صوفی را ترک
و تجرید و روگردانی از دنیا و انحراف از ماسوی اللہ و خلوت و دوری از صحبت اغنیا باید کرد
و نکاح مانع ایں چیزہا ست۔ چراکہ در نسار صبر و توکل و قناعت نمیشود الا ماشاء اللہ کہ بعضی زناں
صاحب توکل می باشند و نسبت باطنی می دارند چنانکہ نقل ست کہ حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ

برائے زیارت خانه کعبه معظمه رفته بودند بے زاد و راحله و بے خدام و رفقا ناگاه شخصی دیگر در راه ملاقی شد پرسیدند کجا میروی آں شخص گفت من هم نیت حج میروم اراده کرده ام که تنها بے زاد و راحله بروم حضرت فرمودند من هم چنین کرده ام غرض آں شخص همراه حضرت بمقامی رسیدند ناگاه عورتے بر هوا پرواز نموده نزد ایشاں آمد و گفت من از حبش نور شما مشاهده نموده ام امروز دعوت شما بر ماست ایشاں قبول کردند چوں وقت طعام آمد دیدند که یک خوان طعام از آسمان بر زمین فرود آمد و در وی شش ناں و سه ظروف ادام[1] و سه کوزهٔ آب پس آں زن سه حصه ساخت یک حصه خود گرفت و دو حصه ایشاں را داد و گفت الحمد لله حق تعالی پرداخت مهمانان ما ساخت پس آں عورت بر هوا پرواز نمود و حضرت مع آں شخص دیگر در خانه کعبه معظمه رسیدند بعد ازاں از قضاء الهی آں شخص دیگر در آنجا فوت شد باز دیدند که همون عورت حبشی بر هوا می آید حتی که بر خانه کعبه فرود آمده نزد حضرت حاضر شد و گفت که ای محی الموتی زنده کن ایں شخص را پس از حکم الهی جلشانه آں شخص زنده گشت و برخاست . وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که در وصال حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه سه روایت اند نهم و یازدهم و هفدهم شهر ربیع الثانی راقم گوید عفی عنه تاریخ ولادت و عمر و ارتحال حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه شخصے در یک بیت نظم نموده است . بیت

	تولد عاشق و کامل شده عمر		وصالش دال تو معشوق الهی	

وایضاً شخصے برائے بیعت در حضور حاضر شد حضرت ایشاں هر دو دست او بدست مبارک خود گرفته استغفر الله ربی من کل ذنب و اتوب الیه سه بار خوانیدند بعده آمنت بالله و ملائکته و کتبه و رسله والیوم الآخر والقدر خیره و شره من الله تعالی والبعث بعد الموت آمنت بالله کما هو باسمائه و صفاته و قبلت جمیع احکامه خوانیدند و کلمه شهادت یکبار و کلمه طیبه سه بار تا به لا اله الا الله خوانیدند بعد ازاں آں شخص را پرسیدند که تو در کدام طریقه اراده بیعت داری آں شخص عرض نمود که خاندان قادریه حضرت ایشاں فاتحه بارواح حضرت غوث الاعظم و جمیع اولیاء سلسله علیه قادریه خواندند و ذکر قلبی که معمول حضرات نقشبندیه است تلقین فرمودند فیض و برکات دراں وقت در مجلس شریف بسیار ظاهر شد ::

روز دوشنبه تاریخ هیزدهم شهر مذکور در مجلس شریف حاضر شدم و دراں روز

[1] ادام یعنی نان خورش ۱۲

عرس حضرت محبوب الٰہی نظام الدین اولیا، بودمن از حضرت ایشاں مرخص شدہ بزیارت مزار پر انوار حضرت نظام الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتم تمام روز درانجا ماندم بوقت شام در حضور آمدم باین سبب از کلام فیض نظام حضرت ایشاں مستفید نگردیدم مگر وقت شام چوں بحضور والا حاضر شدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہرکہ فاتحہ بنام نبی از انبیاء عظام و یا ولی از اولیاء کرام خواندہ متوجہ بطرف آں نبی و ولی شدہ بنشیند از فیضش البتہ بہرہ ور گردد **روز سہ شنبہ تاریخ نوزدہم شہر مذکور** فدوی در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور دو قسم است یکے حضور ذکر ست و اول حال کہ لطائف ذاکر میگردند نگہداشت آں باید کرد۔ دوم حضور مع اللہ کہ آنرا در طریقۂ ما یادداشت و توجہ و آگاہی در حضور میگویند و در طرق دیگر شہود خوانند و آں بینائی دل است بسوئے او سبحانہ چوں ایں حاصل شود نگہداشت ایں ضروری ست حتی کہ ملکہ دل شود و در حضور دائمی گردد و غفلت راہ نیابد اگرچہ در ظاہر بمعاملہ دنیا مصروف باشد لیکن در باطن باو سبحانہ مالوف بود چنانکہ گفتہ اند دل بیار و دست بکار و ایں حضور دائمی نزد حضرت محی الدین ابن العربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقتی میسر شود کہ در خواب ہم غفلت از حضرت رب العزت نیاید و نزد ماوقتیکہ چوں از خواب بیدار شود دل را آگاہ یابد و نزد مولانا جامی وقتیکہ متوجہ بدل شود دل را بشان ذات یابد حضور دائمی ست و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خطرات در مرتبہ ولایت ضرر میرسانند و در مرتبہ کمالات نبوت خطرۂ نیک مضر نیست چنانکہ حضرت امیر الاولیاء امام الاصفیاء عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ در عین صلوٰۃ تدبیر غزا با اعدائے خدا و درستی صفوف لشکر میفرمودند و حضور ایشاں ازیں خیالات از دل نمی رفت چنانکہ مشاہدہ آفتاب کہ از تخیلات دل از نظر نمی رود و ایں کمال حضور و مشاہدہ است حق تعالیٰ میسر گرداند۔ ؎

دادیم ترا ز گنج مقصود نشاں		گر ما نرسیدیم تو شاید برسی	

بعد ازاں در حضور ذکر طعام صوفیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ یکے رضائی نفس ست و یکے حق نفس و رضائے نفس غذائے تکلف و تلطف و بسیار خوردن ست۔ و حق نفس آنکہ چنداں خورد کہ توانائی فروض و سنن باقی ماند راقم گوید عفی عنہ چنانکہ بزرگے گفتہ است ؎

نہ چنداں بخور کز دہانت بر آید		نہ چنداں کہ از ضعف جانت بر آید	

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ درخانقاہ حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ عنہ صوفی گدائی می کردند یکروز تا چندروز آنرا می خوردند وایضاً فرمودند کہ بعضے صوفیہ مزدوری میکردند ومیخوردند چنانکہ احمد سبتی رحمۃ اللہ علیہ کہ پسر ہارون رشید بودند بروز سبت مزدوری می کردند وتا شش روز مزدوری یکروزہ میخوردند ودرعبادت حق جل وعلا بسر می بردند وگاہی از خانۂ ہارون رشید نخوردند ودر مسجد استقامت می داشتند روزے ہارون رشید نزد ایشاں آمد وگفت اے پسر تو مرا رسوا کردی مردمان میگویند کہ پسر بادشاہ باینحال تباہ است ایشاں فرمودند اے پدر ترا ازمن رسوائی نیست از تو مرا البتہ ننگ می آید ہارون رشید گفت بچہ طور۔ فرمودند کہ ایں طائران کہ بر ہوا پرواز می کنند اینہارا طلب کن ہارون رشید آنہارا آواز داد طائران بالا تر رفتند باز ایشاں اشارہ فرمودند طائراں بہمہ طور پیش ایشاں آمدہ ایستادند پس ایشاں گفتند کہ مشاہدہ نمودی کہ از آواز تو میگریزند واز اشارہ من می آیند پس احمد سبتی بشہری وبلدئی دیگر رفتند یک لعل در بازوے ایشاں والدۂ ایشاں بست ویک قرآن مجید برائے تلاوت ہمراہ بردند چوں دراں مقام رسیدند درخشت بردن معماران بروز سبت مزدوری میکردند ودر صحن مسجدی بود۔ دراں شش روز خلوت می نمودند وسستی وکمی چنانکہ عادت مزدوراں ست ایشاں در مزدوری نمیکردند امیر کہ مالک آنجا بود مشاہدہ کردہ معتقد ایشاں گشت کہ ایں عجب شخص اند کہ در مزدوری ہیچ نقصان نمیکنند و پنج وقت نماز می خوانند القصہ ایشاں بعادت قدیمہ یکبار بروز سبت برائے مزدوری نیامدند امیر از مزدوراں پرسید کہ فلاں شخص امروز چرا نیامدہ است وکجا سکونت دارد شخصے گفت کہ درفلاں مسجد آنمرد قیام دارد وطبیعت او علیل ست امیر نزد ایشاں رفت وعیادت نمود ومراسم اخلاص بجا آورد ایشاں را بیماری شدید بود فرمودند کہ سہ وصیت من اند اگر بجا آری امیر عرض کرد کہ آنچہ ارشاد شود البتہ بجا خواہم آورد فرمودند کہ من پسر ہارون رشیدم واز وگاہی چیزے نگرفتہ ام مگر ایں لعل کہ بزور بر بازوے من بستند ویک کلام اللہ مجید من از خود ہمراہ آوردہ بودم پس الحال آں ہر دو نزد من موجود اند پس اول وصیت ایں ست کہ ایں ہر دو امانت بہ ہارون رشید رسانید دوم آنکہ من در تمام عمر ہیچ کارے موافق رضای او سبحانہ تعالیٰ نکردہ ام وبجز تقصیر وعصیان از من بظہور نیامدہ لازم کہ بعد از مرگ روسیاہ کردہ رسن در گردن من اندازند ودر تمام شہر کوچہ

بکوچہ بگردانند وبگویند کہ ہر کہ بندۂ کسی باشد وفا فرمائی صاحب خود کند حال او چنین خواہد شد. سوم آنکہ نشان قبر ما ننمایند این وصایا فرمودند وازینجہان فانی ارتحال نمودند. امیر البسیار تاسف وتالم گشت وخواست کہ موافق وصیت رسن بگردن بستہ بگردانند آواز غیب وندائی لاریب بگوشش آمد کہ ای بے ادب اینچنین بے ادبی از مقربان ما میکنی واز غضب ما نمی ترسی. وایضاً ذکر فقر ودرویشی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ درویشی اکابران سابق میکردند کہ بر مجاہدات وریاضات قیام می ورزیدند وطعام قلیل بعد از ایام کثیر میخوردند وحق نفس ادا میکردند وبضائی نفس ترک می ساختند ومرا از نام بردن درویشی شرم می آید کہ درین طور متصوفین متقدمین نیست پس فرمودند ع عیبہا جملہ بگفتی ہنرش نیز بگو: ودرین توجہ الی اللہ واز غیر او انحراف کلی از تفضلات ایزدی ست وبجز حق ورضای جل وعلا مقصودے ومطلوبے در کونین نمی شمارم مست لقای یارم ومدہوش دیدار نگارم از دنیا وآخرت کارے ندارم.

خواہم کہ ہمیشہ در ہوائے تو زیم	خاکے شوم وبزیر پائے تو زیم
مقصود من خستہ ز کونین توئی	از بہر تو میرم وبرائے تو زیم

وایضاً حضرت ایشان بعضی اوقات در کمال شوق الہی جل جلالہ این رباعی بعشق تمام بے اختیار میفرمودند.

حوراں بنظارۂ نگارم صف زد	رضواں ز تعجب کف خود برکف زد
یک خال سیہ بران رخ مطرف زد	ابدال ز بیم چنگ بر مصحف زد

وایضاً این بندہ عرضی متضمن حالات خود بحضور گذرانید حضرت ایشان در جواب آن سطری چند ارقام فرمودند آنرا تبرکاً ایراد مینمایم وآن اینست:

بسم اللہ الرحمن الرحیم. رقعہ شریفہ رسید بمضامین مندرجہ اش مسرور گردانید اللہ تعالی شما را بمقامات وعلوم ومعارف ابا کرام رسانند سیر قلبی تلونیات بسیار پیش می آیند انہمہ از تلونیات ست سعی فرمایند وبجناب الہی سبحانہ التجا نمایند کہ احوال باطن بہ تمکین برسد وحضوری کہ حضرت حق سبحانہ را بذات مبارک است پرتو آن بر باطن شریف ظہور نماید حضور بے غیبت میرا از جہت فوق کہ متوہم میشود. ودوام پذیرد وشامل جمیع جہات گردد تا نسبت نقشبندی حاصل گردد واز کیفیات وحالات گذشتہ بغیر توجہ تمام نقد وقت نباشد بلکہ آنہم مستہلک گردد واین استہلاک علامت تمامی سیر لطیفہ

قلبی ست - والسلام ؎

روز چہار شنبہ تاریخ بستم شہر مذکور در حضور پرنور حاضر شدم حضرت ایشاں

فرمودند کہ طریقۂ علیہ نقشبندیہ عبارت از چہار چیز است یکے بیخطرگی دوئم دوام حضور و آگاہی سوئم جذبات چہارم واردات - وایضاً فرمودند کہ سفر در وطن کہ از مصطلحات طریقہ نقشبندیہ است - نزد من اینست کہ از خصائل رزائل بسوی حسنات رود و مقامات عشرہ صوفیہ حاصل کند یعنی از بیصبری بسوی صبر رود و از بی توکلی بجانب توکل و از بے قناعتی بطرف قناعت سفر نماید و قس علے ہذا - وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ طریق حصول این مقامات عشرہ بریں نہج است کہ کثرت تحلیل نماید و از کلمہ طیبہ لا الٰہ نفی بیصبری نماید یعنی نیست مقصود من بیصبری الا اللہ مگر ذات پاک مقصود من است و مداومت چندی نماید انشاء اللہ تعالیٰ مقام صبر بحصول انجامد و ہمچنیں نفی بے توکلی و بے قناعتی وغیرہا نماید - وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خلوت در انجمن عبارت ست از حضور و توجہ و آگاہی و یادداشت و شہود کہ ایں الفاظ خمسہ متحد المعنی ہستند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال مرتبہ ولایت نزد ہمہ اکابران رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین آنست کہ خطرہ ماسوا در دل نیاید و توجہ و شہود بحضرت حق جل و علا ملکۂ دل شود و نزد حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ماوراء اینست حق تعالیٰ نصیب فرماید وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ از سینہ تا فرق من مثل لوحی ست مصفا کہ ہرگز خطرۂ غیر خطیر نیگردد و خیال ماسوی اللہ نیاید و اگر در ظاہر ہم متوجہ بکسی جانب بشوم مثال احوال مولانا روم رضی اللہ عنہ خطابے می آید ؎

قافیہ اندیشم و دلدار من		گویدم مندیش جز دیدار من	

وایضاً حضرت ایشاں بیان لطائف سبع فرمودند کہ پنج از عالم امر اند و دو از عالم خلق و آں پنج کہ از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و آں دو کہ از عالم خلق اند نفس و قالب ست - و موضع لطیفہ قلب زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت و موضع لطیفہ روح زیر پستان راست بفاصلہ دو انگشت - و موضع لطیفہ سر برابر پستان چپ نزدیک وسط سینہ - و موضع لطیفہ خفی برابر پستان راست نزدیک وسط سینہ بفاصلہ دو انگشت - و موضع لطیفہ اخفی در وسط سینہ و موضع لطیفہ نفس در پیشانی آست ایں شش لطائف شدند و ہفتم لطیفہ قالب ست کہ مرکب از عناصر اربعہ است و باعتبار عناصر دہ لطیفہ می شوند - چنانکہ لطائف عشرہ میگویند -

روز پنجشنبه تاریخ بست و یکم شهر مذکور در حضور پر نور حضرت ایشان قلبی و روحی
فداه حاضر شدم ارشاد فرمودند که پیغمبر ما علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات جامع جمیع کمالات نبوت
و رسالت و ولایت اند لاکن ظهور هر کمال موقت بوقت خاص و مختص بزمانه از ازمنه و شخصی از اشخاص بود
که در افراد امت جلوه گر گردید مثلاً کمالے که ناشی از بدن مبارک آں سرور زمین و زمان ست علیه و
علی آله من الصلوة اتمها و من التحیات اکملها و آں گرسنه ماندن و جهاد کردن و عبادت نمودن بود در
صحابه کرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین جلوه ظهور یافت و کمالے که ناشی از قلب مبارک آنحضرت است
علیه الصلوة والسلام که دراں ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آه و نعره و اسرار وجد است
از زمانه حضرت جنید بغدادی رحمة الله علیه باولیاء امت ظاهر گردید و کمالیکه ناشی از لطیفه نفس
اشرف النفوس آں سرور ست علیه صلوة الله الملک الاکبر که عبارت از استهلاک و اضمحلال ست
به اکابران سلسلهٔ علیه نقشبندیه از وقت خواجه خواجگان بهاء الملة والدین خواجه بهاء الدین نقشبند
رضی الله تعالیٰ عنه هویدا گشت و کمالیکه ناشی از اسم شریف محمد علیه صلواة الله الملک الصمد ست بعد از
هزار سال بحضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ باسرارهم جلوه گر گردید غرض هر کمالیکه از
کاملان ظاهر گردیده عکس و پرتو ایست از کمال پیغمبر علیه صلواة الله الملک الاکبر که جامع جمیع کمالات اند ؎
آنچه خوباں همه دارند تو تنها داری ؎

اے ذات تو از صفات ما پاک	کنه تو برون ز حدِ ادراک
هم از تو منیر شمع انجم	هم از تو بلند قصر افلاک
آدم ز تو شد منور از مه	پیدا است مقام ذرهٔ خاک

و درین اثنا ذکر اطمینان نفس و حصول مقام رضا آمد حضرت ایشاں ارشاد نمودند که در طریقهٔ ما
اول تصفیه قلب که عبارت از نسیان ماسوی و دوام حضور و آگاهی ست بتوجه و کثرت ذکر و مراقبه
می فرمایند و در ضمن آں لطائف اربعه را تهذیبی بهم میرسد بعد ازاں به تزکیهٔ لطیفه نفس مشغول
میشوند و آں عبارت است از استهلاک و اضمحلال و گمگشتگی انا که سالک اطلاق لفظ انا بر خود متعذر
میداند درین وقت راضی و مرضی می شود و فناء انا حاصل میگردد و نفس اماره مطمئنه می شود و خصائل
رزائل ذائل میگردد یعنی غرور و تکبر و حسد و بغض و کینه و عجب وغیرها مبدل بحسنات میشوند ✦

از زبان مجدد الف ثانی

فروزان

روز جمعه تاریخ بست و دوم شهر مذکور در محفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصی از حضرت ایشاں سوال سلوک طریقۂ نقشبندیہ مجددیہ نمود حضرت ایشاں سلوک بتمامہ از اول تا آخر بطور اختصار بیان فرمودند بندہ را تقریر رشک اکسیر آں کیمیای قلوب بآں نہج خوش اسلوب ہوبہو یاد نماندہ است مگر حاصل آں تحریر مینمایم۔ بدانکہ انسان از لطائف عشرہ ترکیب یافتہ است کہ پنج ازاں از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و پنج از عالم خلق ست نفس و باد و خاک و آب و آتش و از تحت الثری تا عرش عالم خلق ست و بالائے آں عالم امر پس اول سالک را ذکر قلبی و نگہداشت خواطر و وقوف قلبی تلقین می فرمایند چوں دل را بیخطرگی یا کم خطرگی و حضور و آگاہی حاصل میشود جذبات و واردات می آیند و فنائی قلبی کہ مراد از نسیان ماسواست میگردد و تجلی افعال متجلی میشود کہ سالک نسبت افعال بخود و بہمہ عالم دراں حال نمی کنند ہمہ فعل را فعل فاعل حقیقی میداند و می بیند و میگوید۔ ؎

طرۂ ناز را دو تا کرد کہ کرد یار کرد — دل بدو عالم آشنا کرد کہ کرد یار کرد
کعبہ و دیر و بتکدہ ساخت کہ ساخت یار ساخت — کافر و زند و پارسا کرد کہ کرد یار کرد

و ہم در سیر لطیفۂ قلبی ذوق و شوق و آہ و نعرہ و استغراق و بیخودی و وجد و رقص نقد وقت سالک میگردد و توحید وجودی منکشف میشود و نعرۂ انا الحق و سبحانی می زند و بے اختیاری فرماید ؎

من نمیگویم انا الحق یار می گوید بگو — چوں نمی گویم مرا دلدار می گوید بگو

ہر گاہ کہ غیریت از نظر مرتفع می شود خود را عین او می انگارد و از زبان حال بترنم این مقال می در آید ؎ عظمت است

ما زور یا ئیم در یا ہم زماست — این سخن داند کسی کو آشناست

و بجز یک وجود نمی شناسد

آفتابی در ہزاراں آبگینہ تافتہ — پس برنگے ہر یکے تابی عیاں انداختہ
جملہ یک نورست لیکن رنگہائی مختلف — گفت و گوئی درمیان این و آں انداختہ

و گاہی کسوت فنا میپوشند و میگویند

خواجہ مگو کہ من منم من نہ منم ہمیں منم — جان من اوست و تنم من نہ منم نہ من منم

فاش و نہان اونم گنج و روان اونم　　گوہر کان اونم من نہ منم نہ من منم

شمس منم قمر منم بحر منم گہر منم　　جوہر سیم و زر منم من نہ منم نہ من منم

وگاہے خلعت بقامی یابد و اظہار مینماید

نقاش ہر نقشم عیاں من عاشق دیرینہ ام　　دیگر کسی نے درمیاں من عاشق دیرینہ ام

من ہم زمینم ہم سما من با توستم جملہ جا　　ہم افتابم ہم ضیا من عاشق دیرینہ ام

ودریں لطیفۂ قلب اول مراقبۂ احدیت میفرمایند یعنی لحاظ مسمی اسم مبارک اللہ در دل می نمایند۔ بعد ازاں مراقبۂ معیت وہو معکم اینما کنتم ملحوظ میسازند و توحید وجودے ازہمیں مراقبہ منکشف می شود۔ وچوں سالک سیر لطیفۂ قلب تمام می نماید در سیر لطیفۂ روح عروج واقع می شود ودراں تجلی صفات ثبوتیۂ الہیہ منکشف می شود کہ سالک صفات خود را وصفات ہمہ عالم را محو ومتلاشی در صفات حق می بیند بعد ازاں سیر در لطیفہ سر واقع میشود ودراں تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ می شود بعد ازاں سیر در لطیفہ خفی دراں تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می گردد وبعد ازاں سیر در لطیفۂ اخفی ودراں تجلی شان جامع الہی منکشف می شود۔ بعد ازاں بہ تزکیۂ لطیفۂ نفس مشغول میشوند اینہمہ کہ گفتہ شد طریقہ تلقین حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ بود لیکن حضرتین راہ دراز را کوتاہ ساختہ اند ومعمول خود کردہ اند کہ بعد از تصفیۂ لطیفۂ قلب بہ تزکیہ لطیفۂ نفس می پردازند ودر ضمن قلب ایں ہا تصفیہ لطائف اربعہ ہم فی الجملہ میسر می شود وغرض تا اینجا دو دائرہ قطع می شوند دائرۂ امکان ودائرہ ولایت صغرے وحاصل ایں دو دوائر حصول مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ وانابت وزہد وورع وتوکل وغیرہا است می گردد بعد ازاں تہذیب لطیفۂ نفس مشغول می شوند وفنائے انا وتوحید شہودی منکشف می گردد ومراقبہ اقربیت دریں مقام میکنند یعنی لحاظ معنی نحن اقرب الیہ من حبل الورید مینمایند ودریں لطیفہ سہ نیم دوائر قطع می شوند کہ دائرہ ولایت کبری متضمن ایں دوائر ست بعد ازاں سیر عناصر ثلثہ سوی عنصر خاک شروع می شود وایں را ولایت علیا میگویند کہ ولایت ملاء اعلی ست بعد ازاں دائرۂ کمالات نبوت منکشف می شود ودریں جا سیر در عنصر خاک است وتجلی ذاتی دائمی میشود پس ازاں دائرہ کمالات رسالت بعد ازاں دائرۂ کمالات اولو العزم ہویدا می گردد بعد ازاں سیر بحقائق واقع میشود دائرہ حقیقت کعبہ ودائرہ حقیقت قرآن ودائرہ حقیقت صلوۃ ودائرہ معبودیت صرفہ ودائرہ حقیقت

ابراہیمی ودائرۂ حقیقت موسوی ودائرہ حقیقت محمدی ودائرہ حقیقت احمدی ودائرہ حب صرفہ و دائرۂ لاتعین منکشف میگردند کرانصیبے ست کہ تابہ اینجا برسد وکرابختے ست کہ سیرایں مقامات نماید. عقل عاقلان نکتہ شناس درینجا غرقہ لجہ تحیراست وہوش ہوشمنداں وقیقہ شناس دریںمقام سر در جیب تفکر ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مجدّد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہموزن اولیا ہزار سالہ اند۔

روز شنبہ تاریخ بست وسوم شہر مذکور غلام درحضور آں قبلۂ انام حاضر گشت دراں وقت مذکور طلب اکل حلال آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند چنانکہ طلب حلال فرض است برمومناں ہمچنیں ترک حلال واجب است برعارفاں پس دراں اثنا ذکر ترک کردن ہوای نفسانی آمد فرمودند کہ ہر کہ درمتابعت ہواست کے بندۂ خداست ای عزیز تاکہ در بند آئی بندۂ آئی بعد ازاں مذکور بے نفسی صوفیہ شد فرمودند کہ درخانقاہ ابوالعباس ابن قصاب علیہ الرحمۃ شخصے برائے بیعت آمد کوزۂ آب برائے استنجا طلب کرد یک صوفی کوزہ از آب پُر کردہ اورا داد شخص مذکور کوزہ رابشکست ودیگر طلب کرد کوزۂ دیگر دادند آں ہم بشکست ودیگر طلب نمود حتی کہ تمام کوزہ ہائے خانقاہ بشکست وگفت کہ بہ شیخ خود بگوئید کہ ریش خود برائے استنجا مابیارد حضرت ابوالعباس راخبر شدہ آمدند ومحاسن خود بدست خود گرفتہ فرمودند کہ زہی سعادت پسر قصاب کہ ریش او بکار استنجا مسلمانی آید آں شخص برپای مبارک افتاد وبیعت نمود وگفت کہ من بے نفسی حضرت میدیدم بعد ازاں مذکور صبر درحضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ بزرگے بود صابر وتمام بدن مبارکش مجروح بود حتی کہ از موئے سر تا ناخنِ پا کرمہا افتادند ولحم جسد می خوردند روزی از مرید خود آں بزرگ پرسید کہ دربدن من جای بے کرم ماندہ است یا نہ مرید گفت نے الّا زبان مبارک فرمود شکر کہ لسان برائے ادائے شکر باقی ماندہ است وگفت کہ ہمچنیں درباطن بے قلب جائی بغیر از کرم نماندہ است شکر است کہ دل برائے ذکر باقی ست و باز فرمود کہ حضرت ایوب علیٰ نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام رَبِّ اِنِّی مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ فرمودند ومن تا حال نگفتہ ام بعد ازاں ذکر درانحراف نمودن از ماسوی اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ ممشاد الدینوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ چہل سال

شده اند که روبروئے من در ہائے بہشت بازمیکنند ومی خواہند که ببیند ومن چشم از غیر استعاذہ کرده ام ہم بسویش نمی نگرم ؛

روز یکشنبه تاریخ بست و چہارم شہر مذکور در حضور حاضر شدم حضرت ایشاں فرمودند که طریقۂ قدما ریاضات ومجاہدات بود حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران مرہم دلہائے دردمند خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی الله عنه عمل بر سنت فرموده اند وراه را آسان ساخته بموجب آیة یُرِیْدُ اللّٰهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیْدُ بِکُمُ الْعُسْرَ ریاضات شاقه منع کرده برائے ما کم ہمتاں احسان بلیغ فرموده اند و درین طریقه علیه بمحنت از توجہاتِ پیران کبار فیض می آید و سالک حظی از ہر مقام می یابد سبحان الله عجب شان خواجۂ خواجگان است که زبان در وصف آں قاصر است ؎

سکه که در یثرب وبطحا زدند	نوبت آخر به بخارا زدند

روز دوشنبه تاریخ بست و پنجم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که من آنچه در راه الہی به فقر امید ہم ہولوقت تثلیث ثواب در دل می نمایم ثواب یک حصه بروح حضرت سید الاولین والآخرین علیه افضل صلوٰة المصلین ویک حصه به پیر و مرشد خود قلبی وروحی فداه که ایشان میدانند و پیران ایشاں بہر طوریکه فہمند تقسیم نمایند ویک حصه بوالدین شریفین خود می بخشم پس درآں اثنا مذکور مقامات درویشان آمد حضرت ایشاں فرمودند که حضرت ابو الحسن خرقانی ویک بزرگ دیگر رضی الله تعالیٰ عنہما نزد ابو العباس قصاب علیه الرحمة رفتند واز ایشاں پرسیدند که شادی ودوام بہتر است یا غم ہمیشگی ابن قصاب فرمودند که الحمد لله که من از ہیچ دو برترم در مقامی رفته ام که سرور و حزن ہر دو را در انجا مدخلے نیست ؎

از وصل و فصل برافت در منزلی در آئیم	شادی و غم نگنجد در محفلے که مائیم

بعد ازاں در حضور سخن بمعنی ولایت افتاد حضرت ایشاں فرمودند که ولایت بکسر واو بمعنی تصرف ست وبفتح واو بمعنی قرب الٰہی و در طریقۂ ما بالفتح باید وبالکسر ضروری نیست وایضًا فرمودند که ولی بروزن فعیل صفت مشبه ست بمعنی فاعل ومفعول ہر دو آمده است یعنی دوست دارنده حق ودوست داشته شده حق حاصل ہر دو یکے ست یعنی حق تعالیٰ نگاه می دارد اورا از معاصی ومناہی یا احتراز می نماید او از منہیات امدوحق جل وعلا بلکه اعراض از جمیع ماسوی الله میکند

بعد ازان در مجلس شریف سخن کشف و کرامات آمد حضرت ایشان فرمودند کہ کثرت کرامات از سیاح مناہج بوادی سید الطائفہ جنید بغدادی شروع گردیده بسبب تقلیل طعام با پرہیز حرام و قلت کلام و خلوت از عوام و قلت نوم و دوام صوم و کثرت ذکر و دوام فکر و غیره من المجاہدات والریاضات لیکن در طریقہ شریفہ حضرت امام الاصفیاء سید الاولیاء خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ بنای طریقہ بر دو چیز نہادند یکے محبت دوم متابعت شریعت و عمل بالعزیمت اختیار کردن اگر می تواند شد والا رخصت ہم رخصت داده اند پس درین طریقہ علیہ کرامت اینست کہ ہمت کرده القای ذکر در دل طالب می نمایند و توجہ نموده جمعیت در قلب طالب پیدا می کنند و متوجہ شده حضور و آگاہی و جذبات و واردات در دلہاے طالبان می آرند و خواص ہمیں را کرامت می شمرند۔ اگرچہ نزد عوام کرامت مثل احیاء اموات و دیگر خرق عادات ست کہ اینہا در راه الہی بکار نمی آید و این عین راه ست و طریقہ انیقہ این اولیائے عظام مثل طریقہ صحابہ کرام ست کہ در اینہا حضور و جمعیت بود نہ کشف و کرامت ؎

ما برائے استقامت آمدیم ۔ نے پئے کشف و کرامت آمدیم

روز شنبہ تاریخ بست و ششم شہر مذکور بنده در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ دو چیز اختیار می کنند اتباع سنت و توجہ بقلب چنانکہ طریقہ اصحاب کرام بود و صحابہ کرام افضل جمیع اولیاء امت ہستند و کمالات کہ کمالات ایشان اصول اند و کمالات اولیاء فروع و ظلال پس در ہر طریقہ کہ طور و نہج صحابہ باشد افضل طرق دیگر باشد بعد ازان در حضور مذکور جمعیت و بیخطرگی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ چون از دل خطرات زائل میشوند و درون قلب نمی آیند برون قلب بحوالے می آسایند پس باید کہ از انجا رفع کند و از خواطر رفع کند وچون از انجا ہم مندفع میشوند بحس مشترک در پیشانی مجتمع میگردند وچون از خطرات دران مقام ہم فراغ می گردد مورد آنہا بمتخیلہ دماغ میگردد وچون از تفضلات پروردگار و توجہات پیران کبار از انجا میروند بکجی جائی آیند لیکن زوالش اینچنین حاصل شدن بسیار مشکل ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء۔ بعد ازان در حضور پر نور تذکره الہامات آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ الہام را اکل حلال و صدق مقال و طہارت دوام و خلوت عام باید و احترازات از منہیات می شاید و الہام بر چند قسم ست یکی القای خداوند زمین و فلک

دوم صدای ملک. سوم ندای روحانی چہارم آواز نفس مطمئنہ وفانیست پس بہر نوعیکہ باشد چنداں خوض وتوجہ بدل نمایند کہ الہام غیبی صدائے لاریب گردد واضلال شیطان نباشد نعوذ باللہ عن ذالک۔

روز چہار شنبہ تاریخ بست وہفتم شہر مذکور ایں غلام درحضور آں قبلۂ انام وکعبۂ خواص وعوام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ فنا عبارت از زوال آرزوہاست وبزرگے کہ گفتہ بایں معنی اشارت ست ؎

تمنا ہی تیری اگر ہے تمنا	تری آرزو ہے اگر آرزو ہے

بعد ازاں درحضور پر نور مذکور ورود مصائب وابتلا مقربان حق جل وعلی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ مبتلا ببلا ساختن وغمگین بغمہا نمودن امتحان معشوق نازنین ست بصدق تعشق عاشق مسکیں ؎

نیست بے موجب پئے آزار ما	امتحاں می خواہد از ما یار ما

راقم گوید عفی عنہ آہ صد آہ چندانکہ عاشق گریانست او خندانست وچونکہ غمگین عاشق بہ رست او مسرورست آلام عاشق مضطر آرام معشوق دلبرست۔ آفت عاشق شیدا فرحت معشوق رعناست ؎

چنداں کہ طپید بسمل ما	خنداں ترگشت قاتل ما

وایضاً حضرت ایشاں دراں مجلس فرمودند کہ مرد باتمیز دو چیز شکستہ ودو درست دارد دل شکستہ وپای شکستہ ودینی درست ویقینی درست یعنی دل شکستہ از آرزو وجز تمنای مولا وپائی شکستہ از تک وپو در جستجوی ماسوا ودینے درست موافق شریعت وسنت ویقینی درست مناسب حقیقت ومعرفت۔

روز پنجشنبہ تاریخ بست وہشتم شہر مذکور فدوی بمحفل عالی حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ ایمان باللہ فرض وسہ معنی ایں سخن ارشاد کردند یکی آنکہ ایمان آوردن بوحدانیت حق جل وعلی۔ دوم دانستن ہر کارے کہ بوقوع می آید از قضا صمد جلت عظمتہ سوم آنکہ ہر فرحت وغم وہر مسرت والم کہ پیش آید از حق داند واز حق گوید واز حق بیند واز ورفع

غم شاداں واز صدور الم خنداں باشد۔ راقم گوید عفی عنہ چراکہ انچہ از محبوب ست مرغوب ست وہرچہ ہست از دوست مصلحت بدوست ؎

ناصحا گر گشت ہا را دوست ما دانیم دوست	ور بقبل من رضای اوست ما دانیم دوست
قہر او عین رضا و مہر او عین مراد	ایعزیزاں ایں چہ گفت و گوست ما دانیم دوست

عاشق را باید کہ جور محبوب را عین احسان بیند وجفا را عین وفا ؎

جور واحسانست یکساں عاشق بیتاب را	تشنہ لب نشناسد از آب بقا سیلاب را

نے نے ور دشنام زیادہ ترلذتیست از انعام وور جور زیادہ ترمسرتے از اکرام ؎

بدم گفتی وخرسندم عفاک اللہ نکو گفتی	جواب تلخ میزیبد لب لعل شکر خارا

آری ہر کہ چنیں نیست از عشق ہم قریں نیست عاشق بیچارہ آوارہ وغمگین باید ومتلذذ بغم بیچارگی ومتفرح بآوارگی شاید کہ از ہر زخم ناوک کرشمہ عین فرحت بیند واز غمزۂ ابرو کمال مسرت شخصے چہ خوش میفرماید ؎

خوباں دل وجان مبتلای می خواہند	زخمی کہ زنند مرحبای می خواہند
ایں قوم ایں قوم چشم بد دور ایں قوم	خون می ریزند وخوں بہا میخواہند

بعد ازاں ور حضور پر نور مذکور سماع واہل سماع آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ از حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت قطب بحری وکوہی حضرت خواجہ عبد القدوس گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ حرمت سماع گفتہ شد فرمودند کہ موجب حرمت سماع اینست کہ ور سماع میلان قلب بسوئے فسق می شود ومرا رجوع بسوی حق میشود پس وقتیکہ سبب مسدود بود مسبب کے موجود بود۔ اذا فات الشرط فات المشروط وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ سماع در ولایت قلبی البتہ ترقی می بخشد وبولایات عالیہ تلاوت قرآن وخواندن درود وکثرت نوافل علے تفاوت درجات الولایت۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ مجددیہ کہ برنگ سحاب رقیق سایہ گستر بر فرق ماست اوازسماع ونغمہ وسرود کہ گاہی بسمع میرسد اوراخرق میکند ومتوجہ بقلب مینماید وذوق وشوق پیدا می کند وبیتاب می سازد؛

روز جمعہ بست ونہم شہر مذکور بندہ کمترین آں قبلۂ اصحاب دین حاضر شد

حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ فقر و فاقہ کمال طریقہ است درویشاں را طور پیغمبر علیہ صلوۃ اللہ الاکبر می باید و خلاف آں نشاید و احوال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ایں بود کہ از نہایت گرسنگی سنگ بر شکم می بستند توکل می نشستند و صبر بر بلای کردند و شکر بر عطا و در قلت طعام آنحضرت احادیث بسیار وارد اند چنانکہ ما شبع آل محمد صلے اللہ علیہ وسلم من خبز الشعیر یومین متتابعین حتی قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ما شبع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آہ ہم در شمائل ترمذی آمدہ است فقرا میگویند کہ شب گرسنگی لیلۃ المعراج درویشان ست و ہم میگویند کہ درویش اگر بعد از سہ روز طعام طلبد او صوفی نیست اورا از خانقاہ بدر خواہد کرد و نقل است کہ در دل بزرگے بعد از سہ شبا روز خطرہ طعام آمد الہام شد کہ اے دون ہمت صحبت مرا بنان فروختے بعد ازاں در حضور پر نور فرمودند کہ حضور مع اللہ آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور در دل چنیں باید کہ ہرگز خطرۂ غیر نیاید۔ و ایضاً فرمودند کہ بزرگے در مراقبہ سر بجیب آوردہ نشستہ بود دیگ گربہ ہم درانجا بکمین موش متوجہ بدل بود اتفاقاً در قلب آں بزرگ خطرۂ غیر آمد عتابے نازل شد کہ ای دون ہمت از موش کمتر نیم و تو از گربہ کم نہ پس ببیں کہ گربہ بجیاں متوجہ موش ست و تو از غیر ہم آغوش ہست و از یاد من فراموش۔ و ایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضور و جمعیت و توحید وجودی در سیر لطیفۂ قلب میشود۔ لیکن فنار انا و اضمحلال و استہلاک در سیر لطیفۂ نفس بوقوع می آید و شکستگی و نابودگی و نیستی نقد وقت سالک می گردد چنانکہ حضرت مولنا روم میفرمایند ؎

چیست معراج فنا ایں نیستی	عاشقاں را مذہب و دیں نیستی

بعد ازاں در حضور ذکر افضلیت بعد از صحابہ آمد کہ در قرن تابعین فاضل تر کیست حضرت ایشاں فرمودند کہ اختلاف است دریں مسئلہ بعضی بسبب نسب و عبادت حضرت امام العارفین زین العابدین رضی اللہ عنہ را فضیلت دادہ اند بعضے بسبب فقر و زہد و ترک و تجرید و افراط محبت حضرت خاتم الرسل علیہ التحیات حضرت اویس قرنی قدس سرہ را افضل فرمودہ اند۔ و بعضے بسبب ترویج شریعت و تجدید ملت حضرت عمر بن عبد العزیز رحمۃ اللہ علیہ را افضل نمودہ اند و بعضے بہ سبب اشعار شریعت و اجرائے طرق طریقت حضرت حسن بصری رضی اللہ

تعالےٰ عنہ را بہتر گفتہ اند؛

روز شنبہ سلخ ربیع الثانی غلام در حضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ عرفان انوار آنست کہ سالک امتیاز فیوض و برکات و انوار و اسرار و ہر شئی علیحدہ علیحدہ مینماید یعنی فرق بین کند در انوار خواندن قرآن و درود و نوافل وغیرہ و عرفان ظلمات آنست کہ در ظلمت ہر شئی از اشیاء مناہی مثل اکل حرام و شبہ و غیبت و فحش و غیرہا امتیازی نماید و ایضًا دراں مجلس میاں رمضان شاہ کہ خلیفہ مولوی عبد القادر صاحب ہستند در حضور حاضر شدند و عرض نمودند کہ من در واقعہ دیدہ ام کہ حضرت امام العادلین عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالےٰ عنہ ازیں جہاں رحلت نمودہ اند و ام کلثوم رضی اللہ عنہا اشک ماتم از دیدہ پر غم می بارند من دراں رویا گریستم و از شدت تالم بیدار شدم و در تعبیرش حیراں ام حضرت ارشاد فرمودند کہ از شمامر معروف ترک شدہ باشد یا خواہد شد و ہم بریں تعبیر مناسبے بیان فرمودند کہ عالمگیر بادشاہ در رویا وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دیدہ بود ہموں روز ارتحال شاہ علیم اللہ رای بریلوی واقع شد۔ و ایضًا شخصے در مجلس شریف حاضر شد گفت کہ در مکتوب شیخ احمد چنیں نوشتہ است حضرت ایشاں فرمودند شیخ احمد کیست۔ آں شخص گفت کہ شیخ احمد سرہندی۔ فرمودند برو از مجلس من اینچنیں بے ادبی پیر من روبروئے من میکنی غرض آں شخص را از مجلس بدر ساختند۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور سفر حجاز آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ از نام بیت اللہ شریف انواری محیط من میگردد و دلم در شوق طواف از اختیار میرود ایضًا فرمودند کہ من یکبار بقصد خانہ کعبہ نیم قد از جای نشست خود برخاستہ بودم کہ الہام گردید کہ ترا در ہمیں مکان ماندن اولی ست کہ منفعتے ست برائے خلق۔ و ایضًا فرمودند کہ دو رکعت در خانہ کعبہ معظمہ خواندن مثل لک رکعت جای دیگر ست کہ باطمینان قومہ و جلسہ گزاردہ باشد پس دراں اثنا تذکرہ احوال صوفیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفی دنیا و آخرت را پس پشت انداختہ متوجہ الی اللہ میباشد و از غیر حق جل و علا سروکاری ندارد؛ ۵

ملت عاشق ز ملتہا جدا ست	عاشقاں را مذہب و ملت خدا ست

بعد ازاں در حضور مذکور نسبت مجددیہ آمد حضرت ایشاں دست بدعا برداشتہ فرمودند

کہ الٰہی در زندگی و در نزع و در قبر بایں نسبت شریفہ مملو دار و در بعث و حشر و نشر ہم بایں نسبت علیہ محشور گرداں۔ و ایضاً حضرت ایشاں دست دعا بجناب الٰہی برداشتہ و بتضرع و زاری ایں رباعی می خواندند و گفتند کہ یا رحمان حال مارا ہم بریں نہج گرداں ؎

منگر کہ دل ایں ہمیں پر خوں شد	بنگر کہ ازیں سرائے فانی چوں شد
مصحف بکف و پا برہ و دیدہ بدوست	با پیک اجل خندہ زناں بیروں شد

روز یکشنبہ غرۂ جمادی الاولیٰ بندہ در حضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مولوی شاہ عبدالعزیز صاحب و من در یک مجلس بودیم ناگاہ تذکرۂ نسبت نقشبندیہ آمد مولوی صاحب فرمودند کہ نسبت اینطریقۂ نقشبندیہ بے نمک است من گفتم کہ ما مہمان خواں نسبت بے نمک نیستم نسبتے میخواہم کہ با کیفیات و جذبات و واردات و انوار و اسرار باشد پس بے اختیار بر زبانم ایں شعر آمد ؎

آں قدر عشق تو بدخوے آوردمرا	کہ تسلی بدو عالم نتواں کرد مرا

و ایضاً حضرت ایشاں درس مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی می فرمودند در مقامی تامل نمودہ متوجہ گردیدند بعد از لمحہ سر مبارک برداشتہ ارشاد کردند کہ عصائی پیر بجائے پیر۔ بعد ازاں اشارہ بطرف مکتوبات قدسی آیات نمودہ فرمودند کہ ایں ہم بجائے پیر است و ایں مصرع خواندند ع گفت الناس پارۂ النساں بود۔ بعد ازاں در حضور مذکور صبر اولیاء اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ پسر حضرت فرید الدین گنج شکر رحمۃ اللہ علیہ رحلت نمود مردمان خبر رسانیدند حضرت گنج شکر فرمودند کہ ایں بچۂ سگ را در جائے بیندازند بعد ازاں مذکور اکابران احوال وحدت الوجود آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ مجتہد ایں مقام لعل کان احدیت و در بحر فردیت جوہر گوہر مطلبی محی الدین العربی قدس سرہ ہستند چنانکہ فرمودہ اند ؎

لا آدم فی الکون ولا ابلیس	لا ملک سلیمان ولا بلقیس
فالکل عبارت و انت المعنی	یا من ہو للقلوب مغناطیس

و اکثر اولیاء اللہ رضی اللہ عنہم اجمعین غواص ہمیں لجہ عرفان ہستند راقم گوید عفی عنہ

کہ مولانا روم قدس سرہ فرمودہ اند ؎

سجدہ خود را می کند ہر لحظہ او	سجدہ پیش آئینہ ست از بہر رو

ومولانا مغربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند

ز دریا موج گونا گوں بر آمد	ز بے چونی برنگ چوں بر آمد
گہے در صورت لیلے فرو شد	گہے در کسوتِ مجنوں بر آمد
چو یار آمد ز خلوت خانہ بیروں	ہموں نقش دروں بیروں بر آمد

ومولانا احمد جام رحمۃ اللہ علیہ فرمودند

ما ز دریائیم و دریا ہم زماست	ایں سخن داند کسے کو آشناست

ومولانا عبدالرحمن جامی قدس سرہ فرمودہ اند

چیست می دانی صدائے چنگ و عود	انت حسبی انت کافی یا ودود
ہست بے صورت جناب قدس عشق	لیک در ہر صورتے خود را نمود
در لباس حسن لیلے جلوہ کرد	صبر و آرام از دلِ مجنوں ربود
پیش روئے خود ز عذرا پردہ بست	صد در غم بر رخ وامق کشود
در حقیقت خود بخودی باخت عشق	وامق و مجنوں بجز نامے نبود

پس حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں ہمہ اکابران را اگر حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالے باسرارہ السامی بہمت تمام توجہ فرمایند یقین ست ازیں مقام عروج واقع شود لیکن حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ دریں بحر چناں غرق اند کہ تا بلب آوردن ایشاں متعذر ست اما امید ست کہ ایشاں ہم ازیں مقام عروج نمایند و ایضاً حضرت ایشاں در ذکر مشاہدہ حق جل و علا ایں شعر می فرمودند ؎

چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم	نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم

روز دوشنبہ دوم جمادی الاولی سنہ یکہزار و دو صد و سی و یکم از ہجرت خاتم الرسل علے صاحبہا الصلوٰۃ والتحیات بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ بقول امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ فنا عبارت ست از گم شدن خصائل و بقا

از پیدا شدن حسنات بجاے رزائل ونزد حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہم فنا سہ قسم ست یکی فنای خلق یعنی امید وبیم از خلق نماند دوم فنای ہوا یعنی آرزوے از غیر حق تعالی وتقدس اصلا وردل نماند وہسم دریں معنی شعر حضرت ایشاں ست ؎

من نہ آں مستم کہ جام می ہوس باشد مرا	گردش از ساغر چشم تو بس باشد مرا

سوم فنای ارادہ یعنی ہیچ ارادہ دردل باقی نماند بزرگے فرمودہ اریدان لا ارید وارادہ اصل ست مرہوا را چنانکہ چشمہ اصل ست مرجوئے را وفنای خلق وفنای ہوا موافق اصطلاح حضرات مجددیہ درسیر لطیفہ قلب کہ عبارت از تجلی افعال ست میسر میگردد وفنای ارادہ در لطیفہ نفس ظاہر میگردد وایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ در طریقہ حضرات مجددیہ فنائے ہر لطیفہ علیحدہ علیحدہ می شود فنائے اول فنای قلب ست کہ عبارت از نسیان ماسوائے است وقلب زیر قدم حضرت آدم ست علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام ہرکسے را کہ حق سبحانہ تعالے مشرف ازیں ولایت میسازد ومعاملہ تقرب خود بایں راہ می فرماید اورا آدمی المشرب خوانند بعد ازاں فنائے لطیفہ روح ست کہ زیر قدم حضرت نوح وحضرت ابراہیم ست علی نبینا وعلیہما السلام ہرکسے را کہ محقق ایں ولایت میگردانند اورا ابراہیمی المشرب میگویند۔

روز شنبہ سوم شہر جمادی الاولی بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید وحضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قلب زیر قدم حضرت آدم ست ودر سیر ایں ولایت تجلی افعالی منکشف می شود وروح زیر قدم حضرت نوح وحضرت ابراہیم ست ودر سیر ش تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ منکشف می گردد ولطیفہ سر زیر قدم حضرت موسے است ودر سیر ش تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ منکشف می شود ولطیفہ خفی زیر قدم حضرت عیسی ست ودر سیر ش تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می شود ولطیفہ اخفی در زیر قدم حضرت خاتم الرسل است علیہ وعلیہم الصلوۃ والتسلیمات ودر سیر ش تجلے شان جامع الہی منکشف می شود کہ اصل صفات ست چنانکہ شعشان کہ اصل نور آفتاب ست واقرب از آفتاب ست ودریں

لطیفہ تجلی ذاتی ہم کالبرق جلوہ گرمی گردد۔ والیضاً فرمودند کہ در سیر لطیفہ روح سلب صفات از خود ونسبت آں بحضرت حق سبحانہ تعالےٰ و در سیر لطیفہ سر اضمحلال ذات در ذات او سبحانہ و در لطیفہ خفی تفرید جناب کبریا از جمیع مظاہر و در لطیفہ اخفےٰ تخلق باخلاق حق سبحانہ نقد وقت سالک میگردد۔ وبعد ازان مذکور کسب صوفیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ بعضے صوفیہ برائے اکل حلال کسب تجارت وغیرہ ہم کنند لیکن بعد از نماز صبح تا بہ ظہر مصروف بائیکار میشوند باقی اوقات را در اصحاب خود بحلقہ و مراقبہ و بذکر و توجہ میپردازند والیضاً فرمودند صوفیہ ہر کسبے کہ میکنند چوں آواز اذان می شنوند گذاشتہ تہیہ نماز مینمایند بزرگے بود کہ کسب حلاجی می کرد از دے چند رشتہ ہا تمامیت پارچہ باقیماندہ بودند کہ آواز اذان بگوشش رسید او وقفہ نمود حتی کہ رشتہ ہا تمام کرد بعد اذان برائے آب وضو دلو در چاہ انداخت بجای آب دراہم در دلو پر شدند چوں دلو را کشید دید کہ بجائے آب دراہم آمدہ اند بر زمین انداختہ وباز دلو در چاہ برائے آب فرو انداخت وباز دنانیر طلا پر شدند باز انداخت بار سوم از جواہرات دلو ملبب شد باز انداخت وگفت الٰہی از من تمسخری کنی من اینہا را چہ میکنم مرا برائے وضو آب در کار است و من میدانم کہ از من گناہے سرزد شدہ است کہ در نماز تاخیر کردہ ام و مغفرت تو وسیع تر است از گناہ من نظر رحمت فرما بر حال من وبخشش کن بر احوال من آبے برائی وضو عنایت ساز ای اللہ کارسا والیضاً حضرت ایشان فرمودند کہ امام قشیری رحمۃ اللہ علیہ روزے برای استنجا کلوخ می جستند در دستش لعلے آمد بر زمین انداختند وگفتند کہ من برائے استنجا کلوخ میخواہم وتو مرا لعل میدہی لعل شما بشما مبارک باد مرا در کار نیست غرض آنکہ قدر دنیا در نظر عارفاں از خزف ہم کمتر است ہر طالب یار ست ازیں بیزار است راقم گوید عفی عنہ کہ ہر کہ بریں مبتلاست کے عاشق خداست۔ طالب یزداں وارستہ ایست از ہر دو جہاں سبحان اللہ شخصے چہ خوش گفتہ وچہ درہای معنی سفتہ ؎

گیرم کہ سریرت از بلور و یشم ست	سنگش داند ہر آنکہ او را چشم ست
ایں مسند قاقم و سمور و سنجاب ست	در دیدہ بوریا نشیناں پشم ست

بعد ازاں در حضور فیض گنجور رندکو عرفان انوار و برکات دعا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ
بوقت دعا انوار و برکات می آیند لیکن فرق نمودن متعسر ست کہ ایں انوار دعاست یا اجابت
بعضی اکابر نوشتہ اند کہ ثقالت بہر دو دست اگر دست دہد نشان اجابت ست و من
باینطور امتیازی کنم کہ اگر در وقت دعا نمودن انبساط قلب و انشراح دل ست علامت
اجابت ست والا انوار دعا والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مرزا
صاحب و قبلہ مظہر اسرار رحمان مصدر انوار سبحان حضرت جان جانان نور اللہ مرقدہ
ہم برائے کاری دعا فرمودند انوار امدند اشارہ کردند کہ امید قبولیت دعا است
من بدل گفتم کہ ایں کار نخواہد شد بحکم الٰہی آں کار بوقوع نیامد ۔ والیضاً فرمودند کہ روزے
برائے کار حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ دعا نمودم معلوم کردم کہ قبول نشدہ
است باز دعا نمودم باز مرا عدم اجابت معلوم گشت گفتم کہ قبول نگردیدہ است باز دعا
کردم پس انبساط در قلب من آمد گفتم دعا ہم آغوش مدعا گردید آں کار از تفضل حق سبحانہ
برآمد۔ بعد ازاں تذکرہ دعا نمودن غیر از جناب الٰہی جلشانہ آمد حضرت ایشاں فرمودند
کہ دعا کردن و ندا نمودن غیر از حق جل وعلا البتہ در شریعت ناروا ست اما استمداد خواستن
از دوستاں خدا اگر بسبب تقرب خداست رواست راقم گوید عفی عنہ کہ کارے از بزرگان خواستن
خطا ست و نا مرضی خدا است و حل مشکلے از حق تعالےٰ طلب نمودن بتوجہ بزرگان بجاست
و عین رضاست آدمی را باید کہ استمداد از مقربان حق تعالیٰ باینطور نماید کہ یا حضرت
توجہ فرمائید و دعا بکنید کہ حق تعالیٰ مرا بمراد رساند والیضاً حضرت ایشاں فرمودند
کہ من روزے میگفتم یا حضرت شیخ عبد القادر جیلانی شیئاً للہ آواز غیب بسمع لاریب من رسید
کہ بگو یا ارحم الراحمین شیئاً للہ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ پیشہ بازار اختیار
نمودن مضائقہ ندارد لیکن بہ نیت رفع احتیاج خلق کہ مردمانرا احتیاج ایں امر واقع
می شود از من بحصول انجامد و موثر حقیقی اکساب و اسباب رانداند و اکثر اولیاء اللہ قدسنا
اللہ تعالےٰ باسرارہم ترک اسباب و تعلقات نمودہ بتوکل حق جل وعلا می نشینند راقم
گوید عفی عنہ کہ اسباب منقسم اند بسہ اقسام قسم اول اسباب قطعیہ ہستند چنانکہ خوردن سبب

رفع جوع ست ترک کردن موجب اثم ست مثلاً شخصے طعام نمیخورد و روبروئے او حاضر ست میگوید که توکل کرده ام بخدا تا شکم مرا پر کند و یا از دست خود نمی خورد و میگوید که اگر او سبحانه منخوراند بخورم آثم ست علی ہذا القیاس و قسم دوم اسباب ظنیہ ہستند چنانکہ تجارت و نوکری اختیار کردن و پیشہ کسب ساختن و دوا مرض نمودن و غیر ہا دریں خیار ست اما ترک کردن ایں اسباب و بتوکل نشستن اولی ست۔ و قسم سوم اسباب وہمیہ ہستند چنانکہ فال گرفتن و در کار ساعات سعد و نحس ملحوظ داشتند و بر سعادت و نحوست ہر چیز کہ بعضی مردمان فریفتہ اند عمل نمودن از قبیلہ شرک ست و ترک کردن ایں واجب ست۔ و اولیاء اللہ کہ ترک اسباب و تعلقات می نمایند ہمیں دو قسم اخیر اند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے بمزار پر انوار حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت مرشد اند راج النہایۃ فی البدایۃ فانی فی اللہ خواجہ محمد باقی باللہ عطرہ اللہ قبرہ و نوراللہ مرجعہ حاضر شدم و عرض نمودم کہ از توجہ شما حضرت شیخ احمد سرہندی امام ربانی مجدد الف ثانی گشتند قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی من نیز امیدوار عنایت حضورم دیدم کہ حضرت خواجہ از مزار مبارک بیرون آمدند و ہمت و توجہ بمن فرمودند وقت استوا بود و گرما بشدت جلسہ خفیفہ نمودہ برخاستم و در رنگ کما ینبغی نہ نمودم الی الآن مرا حسرتے ست و از توجہ آنحضرت آنچناں اثر در خود یافتم کہ در بیان نمی آید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت امیر خسرو دہلوی رحمۃ اللہ علیہ بخدمت حضرت بوعلی قلندر قدس سرہ آمدہ شرف قدمبوس بحصول انجامیدند حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ تو ہمو خسروی کہ ہاہا وہی وہی میکنے حضرت امیر عرض کردند کہ بلے باز حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ تو اشعار منظوم میسازی و من ہم غزلی گفتہ ام پس غزل خود خواندند حضرت امیر را از استماع عشق جوش سرشک از چشم بر رنگ چشمہ سر زد حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ از کلام من چیزی می فہمی کہ در گریہ می آئی حضرت امیر گفتند کہ گریہ من ہمیں نافہمی من ست کہ کلام حضرت نمی فہمم بر نارسائی طبع خود میگریم حضرت بوعلی قلندر بسیار خوش شدند و دعای در حق ایشاں فرمودند کہ خسرو خوش خواہی زلیست و خوش خواہی مرد و خوش خواہی برخاست ؛

روز چہار شنبہ تاریخ چہارم شہر مذکور بحضور والا حاضر گردیدم چندیں

طالبان برائے حصول اشرف آستانہ بوس حضرت ایشان از سمرقند آمدہ بودند حضرت ایشان بجناب الہی تضرع وزاری کردند بعد ازاں اشارت بزار زار انوار حضرت قبلہ دین وایمان مظہر انوار رحمان مرزا جان جانان رحمۃ اللہ علیہ ونور اللہ مرقدہ فرمودند گفتند کہ یا حضرت مرزا صاحب وقبلہ من لائق این نیستم کہ چنین اکابران از چنیں سفر دور ودراز قطع مراحل وطے منازل نمودہ نزد من بیایند ایں ہمہ عنایت شماست ودر حضور شمامی آیند من ہموں یکمرد پنجابی نالائق کہ بودم ہستم نظر عنایت شماست کہ مردمان خاک اینجا کحل البصر میسازند نگاہ کیمیا اثر شما مس وجودم را رتبہ طلاوادہ است ؎

	نیاوردم از خانہ چیزے نخست		تو دادی ہمہ چیز ومن چیز تست

رتبہ من ہمیں کہ برخاک نشستہ ام پس ایں شعر فرمودند ؎

	خاک نشینی ست سلیمانیم		عار بود افسر سلطانیم

پس ازاں فرمودن زبان ندارم کہ شکر جناب الہی بجا آرم وشکر جناب حضرت آں سرور عالم علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر وشکر جناب حضرت جان جانان مظہر رحمۃ اللہ علے روحہ الاطہر اظہار نمایم ؎

شکر فیض تو چمن چوں کند ای ابر بہار		کہ اگر خار وگر گل ہمہ پروردہ تست

روز پنجشنبہ تاریخ پنجم شہر مذکور غلام بحضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشان بروضہ منورہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالی عنہ تشریف بردند فدوی ہم در رکاب سعادت حاضر بود حضرت ایشان بسیار معارف وراشنائے راہ بیان فرمودند۔ لیکن درینوقت از یاد رفتہ اند وچوں بمکان فیض نشان خود تشریف آوردند حکیم عبد الکریم جہانی از حضرت ایشان رسالہ مراقبات کہ من تصنیفات آنحضرت ست عرض نمودہ نقل ساختند واین غلام را نیز آنقبلہ خاص وعام قلبی وروحی فداہ قبل ازیں عنایت فرمودہ بودند وآں اینست۔:

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ بعد حمد وصلوۃ واضح باد کہ اکابران ایں طریقہ شریفہ مقامات قرب درعالم مثال بکشف صحیح ومعائنہ صریح دیدہ تعبیر اناں مقامات بدائرہ مناسب

یافته اند که آں مقامات بجہت وبیچوں ست و دائرہ ہم بجہت ست والا جائیکہ خدا است دائرہ
کجاست دائرہ اولی دائرہ امکان ست در نصف سافل آں سیر آفاقی دست می دہد۔ و
آں عبارت از دیدن انوار ست بیرون باطن خود برنگہائے مختلفہ و در نصف عالی آں
سیر و سلوک انفسی ست و آں مشاہدہ انوار و تجلیات ست در باطن خود منامات و واقعات
را اعتبار نہادہ سعی و جہد در حصول دوام حضور و آگاہی باید نمود درینجا ذکر اسم ذات و
نفی و اثبات و تہلیل لسانی نیز ترقی می بخشد و مراقبۂ احدیت صرفہ حضرت ذات کہ مسمی
اسم مبارک اللہ ست مینمایند و وقوف قلبی توجہ بدل و لحاظ معنی کہ نیست ہیچ مقصود بجز ذات
پاک با صحت الفاظ ذکر و نگاہداشت دل از خواطر علی الدوام می باید کہ دل بے ذکر کثیر نمی
کشاید توجہ بدل و توجہ بحضرت ذات او سبحانہ و نگاہداشت خواطر ذکر بصحت الفاظ و لحاظ
معنی و بازگشت نیست ہیچ مقصود بجز ذات پاک یا آنکہ الٰہی خداوندا مقصود من توئی و رضائے
تو با ملاحظہ نیستی خود و اثبات ہستی حضرت ذات پاک با نکسار و تضرع باید کہ دائی باشد چوں
بخطرگی یا کم خطرگی کہ خاطر مانع توجہ و کیفیت نشود تا بچہار گھڑی برسد۔ مراقبۂ معیت وہو معکم
اینما کنتم در ہر لحظہ و لمحہ باید نمود۔ و ذکر تہلیل لسانی نیز و ایں مراقبہ در ولایت صغرای
میکنند کہ دائرہ ثانی است و اینجا سیر تجلیات افعالیہ الہیہ و ظلال اسماء و صفات ست
و توحید وجودی و ذوق و شوق و آہ و نالہ و استغراق و بیخودی و دوام حضور و توجہ
وغیرہ حاصل می شود و چوں توجہ احاطہ شش جہت نماید و انتظاری نماند شروع سیر در
دائرۂ ولایت کبری مینمایند و ایں دائرہ ثالث ست متضمن سہ دوائر و یک قوس در دائرہ
اولی۔ مراقبۂ اقربیت نحن[1] اقرب الیہ من حبل الورید می کنند و ذکر تہلیل نصف سافل
دائرہ اولی مشتمل تجلیات اسماء و صفات زائدہ است و نصف عالی آں متضمن شیون و اعتبارات
ذاتیہ و دائرہ ثانی اصول آں تجلیات و دائرہ ثالثہ اصول آں اصول و قوس اصول آں
اصول و دریں دوم و سوم و قوس مراقبۂ محبت یحبہم و یحبونہ[2] می نمایند دریں ولایت کبری
کہ ولایت انبیاست علیہم السلام توحید شہودی و فنائے انا و استہلاک و اضمحلال در نسبت
باطن و اسلام حقیقی و شرح صدور و عالم را ظل وجود و توابع وجود حضرت سبحانہ یافتن

[1] ما نزدیک تریم بسوی آں انسان از رگ گردن ۱۲۔ [2] دوست می دارد او تعالی آنہا را و دوست میدارند آناں او تعالی را ۱۲۔

وفنار رزائل صفات وتخلق باخلاقِ نیک دست میدہد وبحصول ایں ہمہ تجلیات ظلال
اسماء وصفات وتجلیات اسمائی وصفاتی سیر اسم ظاہر تمام می شود من بعد سیر اسم الباطن
وتجلیات وحالات آں پیش می آید وایں دائرہ رابعہ مقامات ست وایں سیر را ولایت
علیا مقرر کردہ اند ودرینجا نماز نافلہ باطول قنوت ومراقبہ مسمی الباطن موجب ترقی می شود
بعد ازاں سیر تجلی ذاتی دائمی دست میدہد وایں تجلے ذاتی دائمی را تعبیر بکمالات نبوت کردہ
اند وایں دائرہ خامسہ است وتجلیات ذاتیہ درجات دارند۔ اول کمالات نبوت ست
درینجا مراقبہ ذات بحت از اعتبارات مینمایند۔ ولطیفہ عنصر خاک درینجا مورد فیض ست تلاوت
قرآن مجید درینجا ترقی می بخشد ولکازت حالات باطن وبیرنگی وبکیفی نقد وقت میشود ودوام وکفارت
نیات وعقائد را قوتہا پیدا میشود واستدلالے بدیہی میگردد وکشف اسرار حروف
مقطعۂ قرآنی بمتحققان ایں درجات حاصل می شود درجۂ دوم دائرہ کمالات رسالت
است۔ درجۂ سوم دائرہ کمالات الوالعزم ست دریں ہر دو دائرہ مورد فیض ہیئت
وحدانی سالک ست کہ بعد تصفیہ وحصول فنائی لطائف خمسہ عالم امر وتہذیب لطائف
خمسہ عالم خلق ہیئتی دیگر یافتہ ودر حقائق سبعہ کہ بعد ازیں پیش خواہد آمد نیز مورد فیض
ہیئت وحدانی ست تلاوت قرآن مجید خصوصًا در نمازہا موجب ترقی میشود بعضی اکابر بعد
حصول کمالات ثلثہ سیر حقائق انبیا علیہم السلام مقرر نمودند۔ دائرہ خلت حقیقت ابراہیمی
است علیہ السلام درینجا مراقبۂ حضرت ذات بلحاظ آنکہ حقیقت ابراہیمی از انجا ناشی ست
می نمایند وصلوٰۃ ابراہیمی بسیار میخوانند دائرہ محبت ذاتیہ حقیقت موسٰی علیہ السلام ست
درینجا مراقبہ حضرت ذات کہ منشاء حقیقت موسوی ست می کنند ودرود اللھم صل علی سیدنا
محمد وعلی اخوانہ من الانبیاء خصوصًا علی کلیمک موسٰی وبارک وسلم ورد میکنند۔ دائرہ
محبت ذاتیہ ممتزجہ یا محبوبیت ذاتیہ حقیقت محمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم درینجا مراقبہ
حضرت ذات بلحاظ آنکہ منشاء حقیقت محمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم می نمایند ودر
حقیقت احمدی کہ محبوبیت صرفہ ذاتیہ است مراقبۂ حضرت ذات او سبحانہ کہ منشاء حقیقت
احمدی ست صلی اللہ علیہ وسلم باید نمود ودر حب صرفہ ذاتیہ مراقبۂ حضرت ذات ست

بلحاظ حب ذاتیہ وکثرت صلوٰۃ اللہم صل علی سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ افضل صلوتک بعدد معلوماتک وبارک وسلم کذالک دریں مقامات ترقیات می بخشند بعد ازیں مرتبہ لاتعین واطلاق حضرت ذات ست سبحانہ من بعد دائرہ حقیقت کعبہ حسنیٰ کہ آں عبارت از ظہور عظمت وکبریائی حضرت ذات ست درینجا مراقبہ حضرت ذات باعتبار مسجودیت آں ممکنات رامی کنند ودائرہ حقیقت قرآن عبارت از مبدء وسعت حضرت ذات است درینجا مراقبہ حضرت ذات باعتبار یکہ منشا حقیقت قرآنی ست می نمایند۔ دائرہ حقیقت صلوٰۃ کہ عبارت از کمال وسعت حضرت ذات ست سبحانہ درینجا مراقبہ حضرت ذات کہ منشا حقیقت صلوٰۃ ست۔ من بعد مرتبہ معبودیت صرفہ است وآنجا سیر نظری می تواند شد نہ سیر قدمی کہ آں در مقامات عابدیت میشود اینست اسامی مقامات ومراقبات طریقہ علیہ احمدیہ کہ تفصیل آں در مکتوبات شریفہ مندرج ست ودر ولایت ثلثہ ظہور کیفیات می شود از بیخودی واستغراق وتوحید وجودی واستہلاک واضمحلال وتوحید شہودی وفنا انا وکیفیات لطیفہ قابلہ ظہور تجلیات ذاتیہ دائمی در کمالات ثلثہ ودر حقائق سبعہ لطافت وبساطت وسعت وبیرنگیہا وبے کیفیہا در نسبت باطن بہم میرسد وقوت ایمانیات وعقائد حقہ وکسی کہ کثرت مراقبات درینمقامات عالیات مینماید در بساطت وبیرنگی ہر مقام فرق میتواند کرد واللہ اعلم تم کلامہ الشریف ؎

روز جمعہ ششم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم قبل از من حضرت ایشاں چند سخناں ہدایت عنوان ارشاد فرمودہ بودند جناب اخوی ی صاحب دراں مجلس حاضر بودند زبانے ایشاں تحریر می نمایم کہ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کہ برائے ملاقات بزرگاں می رود باید کہ اول دو رکعت نماز خواند بعد ازاں قلب خود را متوجہ آں بزرگ ساختہ قطع راہ نمودہ داخل حضور والا گردد کہ تا از فیضش بہرہ ور گردد۔ ودر صحبت آں بزرگ خاموش نشیند کہ بموجب مصرعہ ؎ خموشی معنیے دارد کہ در گفتن نمی آید ؎ وایضاً فرمودند کہ در حدیث شریف آمدہ است کہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اِیَّاکُمْ وَہَیْئَاتِ الْاَسْوَاقِ۔ وایضاً فرمودند کہ حضرت امیر المومنین ابوبکر صدیق

رضی اللہ تعالیٰ عنہ در دہن مبارک خود پارہائے سنگ میداشتند تا آواز بلند از دہن نبرآید
ونیز حضرت قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر قدسنا اللہ بسرہ الاقدس نبات در دہن داشتند
وکلام قلیل میفرمودند چراکہ بر انسان بیشتر آفات، از زبان می آید و رفع اکثر بلیات خموشی
مینماید بعد ازاں بیت مثنوی مولانا روم خواندند: ؎

ای زبان ہم رنج بے درماں توئی	ای زبان ہم گنج بے پایاں توئی

وایضاً حضرت ایشاں دراں مجلس فیض نشان ایں شعر اکثر بزبان شریف
می راندند: ؎

بعشقت گر جنوں پیدا نمیکردم چہ میکردم	چو مجنوں سر سوئے صحرا نمیکردم چہ میکردم

بعد ازاں عرض نمودم کہ مولوی نور محمد صاحب ارادہ بیعت دارند حضرت
ایشاں فرمودند کہ بیعت سہ قسم ست یکے بیعت توسل ست کہ شخصے برائے توسل گرفتن
بہ پیران کبار حضرات نقشبندیہ یا قادریہ یا چشتیہ وغیرہم بہر طریقہ کہ میخواہد بیعت می نماید
ودوم بیعت برائے رفع معاصی وایں بیعت می شکند از صدور گناہ پس تجدید ایں جائز ست
بلکہ بعد از وقوع معاصی لازم سوم بیعت برائی کسب سلوک باطن ست:

روز شنبہ ہفتم جمادی الاولیٰ ۱۳۱۲ھ ہجری بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید
حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ یحییٰ منیری رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ آدمی چوں مبتلا
بر امراض وبلا میگردد واہ ونعرہ از شدت درد او میکند حق سبحانہ تعالےٰ بملائکہ میفرماید
کہ اشتلابلا وہ فانی احب بکاؤہ بعد ازاں ایں شعر خواندند: ؎

چند انکہ طپید بسمل ما	خنداں تر گشت قاتل ما

پس بعد تضرع فرمودند کہ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِيَةَ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِيَةَ
اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِيَةَ فِی الدِّيْنِ وَالدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ اَللّٰهُمَّ
اِنِّیْ اَسْئَلُكَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ بعد ازاں در حضور ذکر گسستن وپیوستن آمد حضرت
ایشاں فرمودند کہ بعضے اکابران گسستن را بر پیوستن مقدم میشمارند وبعضی عارفاں پیوستن
را بر گسستن مقدم دانند یعنی چوں وصل از حق گشت فصل از ماسوی اللہ گردد یا چوں فصل

ازماسوی گشت وصل بحق گردید راقم گوید عفی عنہ کہ ہر دو اقوال درست اند کہ چوں آتش عشق الٰہی در دل شعلہ میزند ہیزم تن سوختہ میگردد ونیز چوں آئینۂ دل از کدورات خطرات ماسوی اللہ پاک و مصفّٰے میگردد وانوار رخسار یار جلوہ نما میشود ؎

آئینہ کز زنگ والایش جد است	پر شعار نور و اسرار خداست
رد تو زنگار از رخ او پاک کن	بعد ازاں آں نور را ادراک کن

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ نزد من پیوستن مقدم ست بر گسستن کہ تا محبت الٰہی نمی آید محبت دنیا نمیرود وبعضی عارفان ہر دو را معاً فرمودہ اند یعنی وقتیکہ اتصال بحق گردد انفصال از خلق میشود و چوں انفصال از تعلقات خلق میشود اتصال از حق میگردد

رباعی للمؤلف

چوں رشتۂ اخلاص و عالم بشکست	در راہ محبت اسے بنشست
رافت نہ تقدم و تا خر اینجاست	آں دم کہ گسست و ہمادم پیوست

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور گم شدن در طلب حق جل و علا آمد حضرت ایشاں ایں دوہرہ فرمودند ؎

بکٹ کہانی میں کہوں سنو سکھیو تم آئے	پی کو ڈھوھن میں گئی آئی آپ گنوائے

یعنی افسانۂ عشق میگویم بشنوید ای یاران کہ در جستجوئے یار و تگ و پوی نگار رفتہ بودم خود را گم کردم چہ جائی یافتن ۔ راقم گوید عفی عنہ اری گم ساختن خود یافتن اوست ؎

رفتم از خویش نگارم آمد	بیخودی طرفہ بکارم آمد

پردۂ خودی حجاب چہرۂ معشوق ابدیست ہر کہ ایں را درید اورا دید ۔ ؎

نقاب چہرہ ندارد نگار دلکش ما	تو خود حجاب خودی حافظ از میاں برخیز

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خودی خدائی بر یعنی از خودی عداوتی ست خدا را تا بیخ خودی نہ برکندی بخدا نہ پیوندی و تا از خودی خود دور نگردی از وصل خدا مسرور نگردی آری دریں راہ ؏ با خودی کفر و بیخودی دین ست ۔ راقم را دریں مقام نقلی یاد آمدہ است آنرا بسلک نظم آوردہ می نویسم نظم

یکے چابکے بود مرد خدا — نہایت بدل طالب کیمیا
بشوقش ہمہ کار بگذاشت او — خیالش کنقش حجر داشت او
دران عہد یک عارف باصفا — ولیِ خدا نائب مصطفےٰ
شفائے ہمہ رنجہائے دروں — دوائے ہمہ سوز و درد و جنوں
چو کردی نظر جانب خاک او — چو اکسیر خالص شدی پاک او
غرض آں شہ دیں دران مصر بود — بیامد بنزدیکش آں مرد زود
بگفتا کہ من طالب سرِ حق — بیاموز مارا سبق در سبق
ولے در دلش شوق اکسیر بود — ازاں حضرت اورا نہ تاثیر بود
اگر صاف چوں آئینہ دل شود — پس البتہ تاثیر کامل شود
کہ بیند بدل عکس روئے نگار — نماید بہ عکسش بود گر غبار
ہمہ وقت نزدیک آں باصفا — شدی حاضر آں طالب کیمیا
یکے روز از انحضرت آں نیک مرد — بصد ارزوی و ادب عرض کرد
کہ ای گوہر بحر ذات خدا — سوالم شنو بہر ذات خدا
دل پر تمنای من شاد کن — مرا کیمیا زود ارشاد کن
بگفت آں ولی خوب نزدم بیا — زمن یاد کن نسخۂ کیمیا
کہ اینست و اینست و اینست ایں — بناکن تو ایں نسخہ را ہمچنیں
مگر خطرۂ شکل میموں بدل — نیاری بدانوقت اے مشتغل
پس آں مرد گفت ای ولی زماں — زتو فیضیاب است جملہ جہاں
اگر داہن نسخہ منظور بود — پس از ذکر میموں تما شد چہ سود
نہ فہمید آں مرد از نہاں — کہ در پردہ گفت آں ولی نہاں
اگر دور ایں خطرہ از دل شود — بلاشبہہ اکسیر حاصل شود
زمیموں مراد ایں خودی تراست — اگر ایں رود از دلت کیمیاست
برو از خودی تا رسی با خدا — خدارا از خود بگذر ای جان ما

تو خود گشتهٔ پردهٔ روی یار | خدا را ببین و خودی را گذار
بحسن خود آرایش نظاره کن | حجاب خودی راز خود پاره کن
بشو نسخهٔ ماسوی الله را | بجو نکتهٔ قلب آگاه را
نظر تا بکی می کنی سوی خط | ز خط بگذر و فهم کن در نقط
که شد از نقط بود خط در عیان | ولے آں نقط را تو کردی نہاں
بس این نکته کافیست راقت خموش | مکن ظاهر این راز ها را بپوش

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که مزاح هم آں حضرت صلی الله علیه وسلم میفرمودند لیکن مزاحی که در و شائبهٔ کذب نباشد چنانچه در حدیث شریف آمده است که پیرزنے بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده عرض نمود که شنیده ام که پیرزنان در بهشت نمیروند این سخن راست و حق ست یا باطل حضرت بطور مزاح فرمودند که جوانان زنان در بهشت داخل خواهند شد نه پیران۔ آں پیرزن غمگیں شده بخانه خود مرخص گردید باز ازاں زن حضرت صلی الله علیه وسلم ارشاد کردند که زن پیر را حق سبحانه تعالی خلعت نوجوانی عطا فرموده در جنت داخل خواهد ساخت پس در بهشت البته پیر نباشد بلکه جوان باشد۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند که قبل ازیں مزاج من هم مائل بمزاح بود روزے مرا الهام شد که مزاح نه باید کرد۔

روز یکشنبه هشتم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں بطرف میر قمر الدین سمرقندی مخاطب شده ارشاد فرمودند که آدمی را باید که اوقات خود را ضائع ننماید تضییع اوقات موجب نقصان درجات ست بعد ازاں ارشاد فرمودند که پیغمبر صلی الله علیه وسلم نماز تهجد سیزده رکعت با طول قرارت و درازی قومه و جلسه میگذاردند و گاهی نه رکعت و گاهے پنج رکعت بنا بر علی اختلاف الروایات والاوقات و بعد از نماز صبح می نشستند حتی که آفتاب بسوی مشرق چنداں می برآمد که وقت عصر بجانب مغرب مینماید دراں وقت دو رکعت شکر النهار و دو رکعت نماز استخاره میخواندند و دعای فرمودند که الٰهی کاریکه در حق من در دین و دنیا خیر باشد از من سرزد

شود و آنچه در دین و دنیا در حق من بد باشد از من صادر نگردد و در حدیث
شریف آمده است من صلی الفجر فی جماعة ثم جلس یذکر الله تعالی حتی تطلع
الشمس ثم صلی رکعتین کانت له کاجر حجة وعمرة تامة تامة و دعاء استخاره که پیغمبر صلی الله
علیه وسلم خوانده اند اینست اللهم انی استخیرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسئلک
من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب
اللهم ان کنت تعلم ان هذا الامر خیر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری او عاجل
امری وآجله فاقدره لی ویسره لی ثم بارک لی فیه وان کنت تعلم
ان هذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری او عاجل امری وآجله
فاصرفه عنی واصرفنی عنه واقدر لی الخیر
حیث کان ثم ارضنی به بعد ازاں چوں آفتاب بطرف مشرق چندان
بلند شود که بوقت ظهر بجانب مغرب مسافت دارد چهار رکعت صلوة ضحی ادا میفرمودند
بعد ازاں بوقت زوال نماز فے الزوال با طول قرارت میخواندند وقبل از عصر چهار
رکعت و بعد از مغرب شش رکعت صلوة اوابین وقبل از عشاء چهار رکعت میخواندند۔ و
ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که حضرت مفخر زاهد شیخ محمد عابد رحمة الله علیه در صلوة تهجد
شصت بار سوره یسین میخواندند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که درود هزار بار باید
خواند و کلمه تمجید و دیگر ادعیه ماثوره واستغفار هر قدر که میسر آید باید خواند و باقی شب و
روز بذکر قلبی وتهلیل لسانی ومراقبات باید پرداخت ومنزل کلام مجید هم باید خواند۔
روز دوشنبه نهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری در حضور والا حاضر گشتم
حضرت ایشاں از مولوی شیر محمد پرسیدند که جذبات بکدام لطیفه شما پیدا می شود
وفیض بکدام مقام می آید مولوی صاحب عرض نمودند که از توجهات حضرت جذبات بر
هر لطیفه را می شود وفیض اول بلطیفه نفس می آید بعده متوجه بصدر میگردد و مضمحل و مستهلک میسازد
پس حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی قدس
الله تعالی بسره السامی فرموده اند که چوں نفس مطمئنه میگردد و راضی و مرضی میشود معامله

متعلق بصدری می گردد و شرح صدر بحصول می انجامد و در ایمانیات محتاج ولیل نشود و
نظری بدیہی میگردد و اعتقادی کشفی بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ
عجب طریقہ علیہ حضرت نقشبندیہ است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ آسان تر است و نافع تر
وبعد ازاں در حضور فیض گنجور مذکور نسبت حضرات نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ
عنہم اجمعین آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ قبل از حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی
قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی نسبت احسان بود و از ایشاں پرداخت ایں
نسبت وحضور و آگاہی رو نمود بعد ازاں از جناب حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند
رضی اللہ عنہ طریقہ جدیدہ اظہار گردید کہ ایشاں تا دوازدہ روز دعا فرمودند کہ الٰہی مرا
طریقہ عنایت فرما کہ البتہ موصل باشد حقتعالےٰ دعائے ایشاں مستجاب گردانید و طریقہ
آسان تر موصل تر عنایت فرمودہ. و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے بمزار
پرُانوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ حاضر شدہ بودم و طلب
توجہ و امداد از ایشاں نمودم و عرض کردم کہ شیئاً للہ شیئاً للہ دیدم بمشاہدہ قلبی کہ یک حوض
ست لبلب بمار ظاہر کہ از کنارہ اش آب میریزد و القا شد کہ سینۂ تو از انوار عرفان مجددی
اینچنیں ملاء است کہ گنجایش نور دیگر ندارد و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے بروضۂ
منورۂ حضرت نظام الدین رفتم و عرض نمودم کہ توجہ بمن فرمائید حضرت نظام الدین
اولیاء قدس سرہ فرمودند کہ جمیع کمالات احمدی اثمار احاصل اند عرض نمودم کہ نسبت
خود ہم عطا فرمائید ایشاں توجہ فرمودند و از نسبت خود محظوظ ساختند و آثار آں ہم
در خود یافتم و مشاہدہ نمودم کہ رنگ چہرۂ ایشاں متجلی در صورت من گردید و چہرۂ من
بشکل چہرۂ ایشاں گشتہ ؎

من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو جاں شدی	تا کس نگوید بعد ازیں من دیگرم تو دیگری

روز شنبہ دہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری در محفل فیض منزل حاضر گردیدم
حضرت ایشاں را در انوقت از شدت ضعف قلب طاقت نشستن نبود شخصی عرض نمود کہ
حضرت را کمال ضعف ست تدابیر رفع ایں بانواع ادویات باید فرمود حضرت ایشانرا

حرارت محبت الہی جوش زد و بے اختیار این شعر خواندند ؎

ہر چند پیر خستہ دل و ناتواں شدم	ہر گہ کہ یاد روی تو کردم جواں شدم

پس برخاستند و یاراں اہل حلقہ توجہ فرمودند ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ سیر الی اللہ عبارت ست از انقطاع ساختن تعلقات و گذاشتن آرزوہا و چوں تعلقات بانقطاع رسید و آرزوہا گم گردید سیر فی اللہ شروع گشت ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت مولانا و مرشدنا دہادینا مظہر اسرار رحمان مرزا جان جانان علیہ رحمۃ الرحمان بسبب طاری شدن ضعف توجہ موقوف نمودند یاراں برائے توجہ آمدہ منتظر عنایت نشستہ بودند پس حضرت مرزا صاحب و قبلہ ایں شعر را خواندند ؎

خضر از حسد بمیرد چو بردی یار بافر	کند آخریں نگاہ ورہ پائد ازگیرد

و بقوت تمام برخاستند و یاراں توجہ فرمودند و ایضاً حضرت ایشاں میر قمر الدین ہم قندی را فرمودند کہ متوجہ شو ما ہمت میکنم کہ لطائف خمسہ عالم امر و لطیفہ نفس و عناصر ثلثہ تو ہمہ یک شوند بعد ازاں مولوی شیر محمد و مولوی محمد عظیم و مقبول النبی کبروی کشمیری و میاں محمد جان را ارشاد فرمودند کہ شما ہر چہار اصحاب متوجہ شوید کہ ما توجہ بشما میکنم کہ لطائف خمسہ شما از لطیفہ نفس متحد شوند و مسافتی بمیاں نماند راقم گوید عفی عنہ کہ یکشدن لطائف عبارت است از تمام شدن سیر ہر لطیفہ و ہر یک لطیفہ از آخری اتحادی دارد یعنی انتہاء لطیفہ قلبی و ابتداء لطیفہ روحی بہم چسپیدہ است و قس علیہا البواقی علی سبیل ترتیب اللطائف پس ہر سالکے کہ یک لطیفہ تمام میکند قدم در لطیفہ دیگر می نہد و شروع سیر او مینماید و سلوک مقامات بر دو قسم است یکے سلوک ہر مقام تمام نمودن ست کہ از توجہ مرشد خود از ابتداء سیر مقام یک لطیفہ تا انتہای آں قطع مینماید بعد ازاں بہ سیر لطیفہ دیگر مشغول میشود. دوم سلوک مقامات بطور طفرہ است و آں اینست کہ مرشد ہر گاہ میخواہد کہ کارش زود تر بانجام رسد توجہ بلطیفہ اول میکند و ہنوز سیر لطیفہ اول قطع نگردیدہ است کہ انوار لطیفہ ثانی ورود القا میکند ہمچنیں لطیفہ ثانی قطع نشدہ کہ توجہ بلطیفہ ثالث میفرماید علی ہذا القیاس از توجہ خود حظی از ہر مقامی و فیضی و انواری و کیفیتی از ہر جا در باطن سالک القا میفرماید پس آں سالک صاحب

ظفرہ گویا کہ ہر مقام را بطور اجمال می بینید بعد ازاں تفصیل ہر مقام ہم بعنایت خداوندی جلشانہ حاصل میشود و حضرت ایشاں کہ باصحاب اربعہ بریک شدن لطائف توجہ فرمودند معلوم گردید کہ اول ایشاں را تسلیک لطائف بطور ظفرہ فرمودہ بودند و الحال بہ تمامیت سیر ہر لطیفہ توجہ میفرمودند۔

روز چہار شنبہ یازدہم جمادی الاولی سنہ ۱۲۳۱ ہجری فقیر بحضور آں قبلہٴ برنا و پیر حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے من و حضرت شاہ عبدالعزیز و حضرت شاہ رفیع الدین در یک مجلس بودیم اتفاقاً مذکور فضیلت علم بر عبادت آمد شاہ رفیع الدین فرمودند کہ در حدیث شریف کہ فضل علم بر عبادت آمدہ است مراد ازاں علم مسائل ست من گفتم کہ مراد ازاں علم علم باللہ ست و علم باللہ دو معنی دارد یکے آنکہ مستغرق باشد در ذات خدا۔ دوم آنکہ واقعات را از قضاء حکیم مطلق دیا فعل قادر برحق بیند۔ بعد ازاں در حضور مذکور فضیلت اولاد حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ بسرہ السامی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ نسبت من در تمام اولاد من ساری ست و باشد تا زمان قیامت لیکن در بعضی بحین و حیات ظہور میابد و در بعضی وقت ممات جلوہ گر میشود کسی را محرومی ازیں نسبت شریفہ نخواہد شد۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ دل من میخواہد کہ ایں خانقاہ حضرت مرشدنا و قبلتنا مولانا مظہر رحماں حضرت جان جاناں قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس وسیع گردد۔ باز فرمودند کہ من اہل و عیال ندارم کہ برائے آں میخواہم مگر خواہش من محض للہ است کہ مردماں برائے طلب حق جل و علا از اوطان خود می آیند و جائی استقامت نمی یابند برائے اینہا وسعت مکان میخواہم و نیز فرمودند کہ بعد از من دریں مکان میاں ابوسعید نشینند و بحلقہ و مراقبہ و بدرس حدیث و تفسیر مشغول شوند پس ازاں فرمودند کہ خدا داند بعد از من چہ طور شود بطور من مانند یا ہیچ دیگر بعد ازاں فرمودند کہ بعضے کساں میگویند کہ ایں قدر عنایت بر حال ایشاں چراست نمیفہمند کہ میاں ابوسعید پانصد کس مریدان خود را ترک کردہ نزد من آمدہ اند و قبل ازیں خرقہٴ خلافت از مشائخ دیگر یافتہ بودند پس در

حین حیات مرشد خود خلافت و اجازت را گذاشته حلقه بعیت من بگردان اخلاص خود
انداختند و از پیری بجانب مریدی شتافتند پس چگونه مورد عنایت و مصدر رحمت نباشند.
و ایضاً دران روز تذکره اسمای خواجه هاے نقشبندیه رضوان الله تعالے علیهم اجمعین آمد
حضرت ایشان فرمودند که خواجه هاے نقشبندیه که ختم ایشان مشهور است هفت اند اول
خواجه عبدالخالق غجدوانی دوم خواجه عارف ریوگری سوم خواجه محمود انجیر فغنوی. چهارم
خواجه علی رامتینی. پنجم خواجه بابای سماسی. ششم خواجه امیر کلال هفتم خواجه بهاء الدین نقشبند
قدسنا الله تعالیٰ باسرارهم ؞

روز پنجشنبه دوازدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری بنده در حضور عالی
حاضر گردید میر قمر الدین سمرقندی از حضرت ایشان عرض نمودند که حضرت امام حسن و حضرت
امام حسین رضی الله عنهما از اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم بودند یا از تابعین. حضرت ایشان
فرمودند که از صغار اصحاب بودند و حضرت امام حسن رضی الله تعالی عنه حدیث شریف دع مایریبك
الی مالایریبك. روایت از آن سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر فرموده اند روایت
دعاے قنوت که بمذهب امام شافعی میخوانند هم از آن سرور کائنات علیه افضل الصلوٰة و
اکمل التحیات ساخته اند و آن اینست اللهم اهدنی فیمن هدیت و عافنی فیمن عافیت
و تولنی فیمن تولیت و بارك لی فیما اعطیت و قنی شر ما قضیت انك تقضی
ولا یقضی علیك وانه لا یذل من والیت ولا یعز من عادیت تبارکت ربنا و تعالیت
استغفرك و اتوب الیك. پس روایت دو حدیث از حضرت امام حسن رضی
الله تعالی عنه آمده است بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که از حضرت فاطمة الزهرا
رضی الله تعالی عنها که روایات حدیث قلیل آمده اند سببش اینست که بعد از پیمبر علیه تحیات الملک
الاکبر زیاده از شش ماه بقید حیات نماندند و از کاشف اسرار تحقیق امیر المؤمنین ابوبکر الصدیق
رضی الله تعالی عنه هم روایات احادیث ازین سبب کم اند که عمر ایشان هم بعد ارتحال جناب
پیغمبر علیه صلوات الله الملک الاکبر زیاده از دو سال و سه ماه بلوح حیات خط طوالت نکشید
و از حضرت ابوهریره رضی الله تعالی عنه که روایات احادیث بسیار آمده است سببش این

بود کہ عمر ایشاں دراز شدہ بود وہم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزے از حضرت ابوہریرہ
فرمودند کہ چادر خود دراز کن ایشاں چادر را دراز کردند پس آنحضرت علیہ افضل الصلوۃ و
اکمل التحیات بہر دو دست مبارک خود سہ کرت نوری انداختند و فرمودند کہ بر سینۂ خود
بمال حضرت ابوہریرہ ہمچناں کردند حق تعالیٰ قوت حافظۂ ایشانرا چناں عطا فرمود کہ ہیچ
شئی از یادش نمیرفت چنانچہ ہفت ہزار و ہفتصد احادیث ازاں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
روایت کردند پس عرض نمودہ شد کہ ازینجا معلوم شد کہ توجہ وہمت نمودن ہم مروی از پیغمبر
علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر ست حضرت ایشاں فرمودند کہ ازیں القا مفہوم میشود کہ آں
صدر انبیاء علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلی القای حفظ بسینۂ حضرت ابوہریرہ رضی اللہ تعالیٰ
تعالیٰ عنہ کردند لیکن ہمت نمودن آں ہمای اوج رسالت و عنقای قاف قربت علیہ من
الصلوات اتمہا و اکملہا از حدیث دیگر ظاہر و باہر ست کہ حضرت ابی بن کعب رضی اللہ
عنہ را خطرہ جہالت بدل آمد حضرت امام الانبیا علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا بہمت دست
مبارک خود بقلب ایشاں زدند فی الحال از قلب ایشاں آں خطرہ مرتفع شد و از
لوح سینۂ بے کینہ ایشاں آں نقش باطل محو شد و ایشاں گفتند کَاَنِّیْ اَنْظُرُ اِلَی اللّٰہِ
فَرَقًا وہم آں سید اولاد آدم صلی اللہ علیہ وسلم اصحاب دیگر را برائے دفع خطرات ما
سوی دست مبارک خود کہ رشک ید بیضای موسی بود از سرہ تا ناف کشیدند چناں
اثراں ہمت ظاہر گردید کہ تا حین حیات او گاہی ہیچ خطرہ در سینۂ بے کینۂ اش نیا رامید
و ایضاً در حضور فیض گنجور مذکور شیخ طاہر لاہوری کہ از خلفائے حضرت مجدد الف
ثانی بودند آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ طاہر شان عظیم و مرتبہ فخیم دارند اکثر
اوقات ایشانرا الہام میشد کہ اے طاہر بگو کہ قدم من بر مفارق اولیاء اللہ ست بعد
ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ
السامی در حلقہ نشستہ بودند کہ از راہ مکاشفہ احوال شیخ طاہر بر آنحضرت ظاہر گشت
فرمودند کہ مرا معلوم شدہ است کہ شخصی از حاضراں ایں حلقہ طوق ضلالت بگردن خواہد انداخت
و از راہ ہدایت و صراط ارشاد برگشتہ خود را راہی بادیہ کفر خواہد ساخت عیاذاً باللہ

سبحانہ عن ذالک ومن در پیشانی او لفظ ہو الکافر نوشتہ دیدہ ام پس یاران حلقہ کہ حلقہ بندگی بگوش اخلاص انداختہ بودند و مریدان طریقہ کہ رخش فدویت بمیدان ارادت تاختہ بودند ازیں احوال مُرید مَرید واز ترس ہماں وعید شدید خائف از زوال ایمان گردیدند آخر الامر عرض نمودند کہ ہر یک از ما ترساں ازیں سخن ست و متالم ازیں رنج و محن چشمے داریم کہ از عین عنایت نظر فرمایند وازیں ورطۂ نکارت بکنارۂ امنیت در آرند شخصے از ما کہ مال کار ناہنجارش در قعر ایں دریائے بلاست و مردے از ما کہ حال کردار ناسزاوارش غواص لجۂ ابتلاست ارشاد کنید کہ آں ناشاد کیست و نامش چیست چوں انجاش گفتہ آمد نامش ہم بفرمایند پس آں واقف اسرار رحمانی حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسرہ السامی فرمودند کہ ایں شیخ طاہر لاہوری ست یاراں حیران شدند کہ اینچنیں مرد مغز نہ پوست مطہر راہ ضلالت گیرد واز نور بظلمت شتابد بعد از ایام معدودہ موافق فرمودۂ آنحضرت بوقوع آمد کہ شیخ طاہر طہارات اسلام را مبدل از خباثت کفر ساخت و زنار ارتداد بگردن انداخت چونکہ شیخ استاد حضرتین بودند صاحبزادہا عرض نمودند کہ آنحضرت توجہ فرمایند کہ شیخ طاہر باز بشرف اسلام مشرف شود حضرت امام ربانی متوجہ گردیدند معلوم شد کہ درحق او در لوح محفوظ ہو الکافر مرقوم ست باز آنحضرت در جناب الٰہی بتضرع تمام عرض نمودند کہ الٰہی حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ ہیچکس را بر قضای مبرم دسترس نیست مگر مرا نیز فرمودہ اند کہ اَلرَّجُلُ مَنْ یُنَازِعُ الْقَدَرَ لَا مَنْ یُوَافِقُہٗ چوں یکے از دوستان خود را ایں مرتبۂ کرامت فرمودی من ہم امیدوارم کہ بواسطہ من ایں بلا برگردد اللہ تعالی دعای ایشانرا باجابت رسانید۔ و شیخ طاہر را بشرف اسلام بلکہ بشرف ولایت خاصہ مشرف فرمود و بمزید قرب خویش امتیازی بخشید بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ تقدیر بر سہ قسم ست۔ یکی تقدیر معلق ست کہ حق تعالی موقوف ساختہ است آنرا بدعائی یا بدوائی۔ دوم تقدیر مبرم ست کہ آں موقوف بکسی نیست انچہ نوشتہ است بوقوع می آید۔ سوم تقدیر بعلم الٰہی ست جلشانہ کہ آں بلوح محفوظ نہ بطور تعلیق نوشتہ است و نہ ابرام خاصان خدا را عرض نمودن دراں رواست و قول الرجل من ینازع القدر لا۔

ف۔ دربیان تقدیر معلق و تقدیر مبرم و تقدیر بعلم الٰہی

من یوافقہ درحق ہیں تقدیر سست والیضاً حضرت ایشان فرمودند کہ روزے بروضۂ منورہ حضرت پیر و مرشد خود نشستہ بودم و متوجہ بطرف نسبت علیہ چشتیہ شدم دیدم کہ جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی تشریف آوردند و فرمودند کہ ایصاحب این چنین باید نسبتی کہ از حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیدہ است متوجہ باد باید بود و پرداخت آں باید نمود۔ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ از چہار کس بیعت نمودہ بودند و مرا سہ کس معلوم اند یکے از والد ماجد خود حضرت ابو صالح رحمۃ اللہ علیہ دوم از شیخ ابو سعید مخزومی قدس سرہ۔ سوم از حماد دباس رحمۃ اللہ علیہ و حضرت حماد کپہ ساز بودند لیکن بر کپہ ایشاں گاہے مگس نمی نشست ایں از جملہ خوارق ایشاں بود روزے شخصے نزد ایشاں آمدہ اجازت برائے سفر تجارت طلب کرد ایشاں فرمودند کہ دریں سفر نقصان مال و جان تو بنظر می آید ترک ایں میباید بعد ازاں آں شخص بخدمت حضرت غوث الاعظم آمدہ اجازت سفر خواست حضرت غوث الاعظم رخصت دادند پس آں شخص بہ تجارت رفت چوں از انجام راجعت نمودہ در اثنائے راہ در خواب دید کہ قطاع الطریق از ہر چہار طرف غلبہ نمودہ اسباب و اموال و اجناس و نقود وش ہمہ ربودند و بدن را از اضراب شمشیر و تیر مجروح نمودند چوں از خواب بیدار شد مال و جان سلامت یافت قطع منازل و طی مراحل نمودہ بصحت و عافیت داخل بخانہ خود گردید و بعد ازاں بخدمت حضرت حماد آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت عبد القادر جیلانی قضا را از دعا رساختند و از بیداری بخواب انداختند۔ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر مزار پر انوار حضرت حماد نشستہ بودند کہ یکبار رنگ چہرۂ مبارک متغیر شد دست دعا برداشتند و تضرع بجناب حق جل و علا نمودند بعد از ساعتی رنگ چہرۂ ایشاں بحالت اصلی عود نمود برخاستند و فاتحہ بروح پر فتوح حضرت حماد خواندند شخصی ازاں حضرت طلب انکشاف ایں حال کرد حضرت غوث الاعظم فرمودند کہ روزے حضرت حماد رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا در حوض آب در ایام سرمای شدید انداختہ بودند تمام بدن من

ازاں آب سرد تر گشته بود و کتاب در دست من بود دست بالا کرده او را محفوظ داشتم چو ازاں
آب بیروں آمدم حضرت حماد فرمودند که من تمکین شما دیدم و برائے امتحان در آب انداخته بودم
پس امروز حضرت حماد فرمودند که ازاں دستیکه شما را در آب انداخته بودم آں دست
من خشک گردیده است شما دعا بکنید که دست من باز به نہج سابق گردد من دعا کردم و ہمراہ
پانصد کس از اولیا دست بدعا کشادند لله الحمد که مقرون باجابت گشت دست حضرت
بطریق سابق صحیح و سالم گردید پس از استماع اینواقعه شنگرف مردمان ہم بر حضرت غوث
الاعظم انکار ایں امر نمودند و زبان بطعن کشودند که تصرفات خود و در حق پیر و مرشد خود ہم
اجرا میسازند حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالیٰ عنه ازیں انکار مطلع شده ارشاد فرمودند
که تا در عرصه چہل روز جناب حضرت حماد و پاس رحمة الله تعالیٰ علیه خود از شما خواہند فرمود ناگاه
خلیفه حضرت حماد از راه دور دور از آمده گفت که مرا پیر من فرموده است که آنچه عبد القادر
میگویند بجاست بعد ازاں حضرت ایشاں توجه بیاراں نمودند و بحلقه و مراقبه مشغول شدند
پس و رہمیں حلقه نظر فیض اثر بجانب برخوردار سعادت اطوار میاں احمد سعید طال عمرہٗ کرده
باخوانصاحب فرمودند که ایشانرا توجه بفوق باید کرد اخوانصاحب عرض کردند که حضرت توجه
فرمایند که لطائف خمسه ایشاں باہم متحد شوند حضرت ایشاں فرمودند که اینہا یک میشوند
لیکن شخصی ازیں مجددی نمی شود- مجددی وقتے می شود که نسبت کمالات پیدا کند:

روز جمعه سیزدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری بحضور والا حاضر گردیدم
حضرت ایشاں فرمودند که جذبه از اسم ذات پیدا میشود و کشف راه سلوک از نفی و اثبات
یعنی اسم مبارک الله الله از دل بلحاظ مذکور گفتن ممد جذبه است و کلمه لا اله الا الله کاشف راه
سلوک ست و ایضاً فرمودند که قبل از حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ بسره السامی
وقوف قلبی و نگاہداشت خواطر بود و طریق اسم ذات چنیں نہج نبود چنانچه حضرت پیر و مرشد
من مراہم اسم ذات تلقین نفرمودند و بر وقوف قلبی و نگاہداشت اکتفا نمودند لیکن چونکه از
مکاتیب شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالیٰ عنه تلقین نمودن اسم ذات پید
و ہویدا است حصول من ہم بریں افتاده است و سالک را مفید نیز در حصول جذبه بسیار ست

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ طفلانرا کہ ابتدائے شروع حرف مفردات میکنانند و می گویند کہ بگو الف زبر آ زیر اِ پیش اُ معنیش اینست کہ بالا بیا و زیر آی یعنی پست شو پیش او یعنی پیش او تعالے حاصل اینست کہ بالا بیا و انا رخود را بگذار کہ پیش او تعالیٰ انانیت نیست تا خود را فنا نسازی بار بآں بارگاہ نیابی تا ہستی نیستی و چوں نیستی ہستی۔

روز شنبہ چہاردہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری غلام بحضور قبلۂ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ بزرگے را حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام برای نماز از خواب بیدار ساخت آں بزرگ فرمود کہ شما را از نماز من چہ کار ست حضرت خضر فرمودند کہ خیر و برائے من دعا بکنید آں بزرگ فرمود شما دعا بکنید در حق من باز من باز حضرت خضر فرمودند کہ شما بکنید آں بزرگ دعا فرمودند و فرالله نفعنا بہ و رضی عنہ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال اولیا حضور و آگاہی و بیخبری ست چنانکہ فرمودہ اند آخر کار انتظار ست و حاصل کار انتظار و حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی فرمودہ اند کہ کمال آنست کہ انتظار ہم نماند چنانکہ استہلاک انتظار در علم حضوری میشود و در کمال قرب انتظار نماند مثلاً شخصے دست خود از پس پشت برآوردہ مقابل روے خود میکند انتظار ست و چوں بر ملک دیدہ می نہد انتظار و مشاہدہ نماند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر شخصی را علم النفس خود ست لاکن علم علم نیست وایضاً فرمودند کہ حضرت شیخ آدم بنوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ در احوال حضرت پیر و مرشد خود مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی نوشتہ اند کہ از توجہ اکابران طریقت در دل سالک توجہی پیدا میشود واز توجہ مرشد من زوال توجہ از دل می شود۔ بشتان ما بینہما فافہم۔ و ہم حضرت ایشاں دریں باب فرمودند کہ حدیث شریف ست کان اللہ فی عماء (فرق ست میان ہر دو راہ) حصول ایں دولت عظمے و موہبت (بود خداوند تعالیٰ یعنی قبل خلق مخلوقات در ابر سفید) کبریٰ در کمالات میسر میشود۔

روز یکشنبہ پانزدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری بحضور فیض گنجور حاضر دیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ از آیۂ کریمہ مَنْ یُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰہَ[۱] بعضے اکابران طریقت کہ بتوحید وجودی قائل اند سند خود را گرفتہ اند حضرت ایشاں یعنی پیغمبر را علیہ

[۱] ترجمہ۔ ہر کہ اطاعت کند رسول را پس بدرستی کہ اطاعت کرد خدائے را۔

صلواة الله الملک الاکبر چون ذات حضرت خداوندی فهمند و بوحدت وجود قائل اند و نزد ما ازیں کریمه ایں مشرب ثابت نمیشود زیرا که حضرت رسالت پناهی هرچه از اوامر و نواهی فرموده اند همه از حق سبحانه آورده اند پس اطاعت رسول عین اطاعت خداست و احکامی که برای آنحضرت صلے الله علیه وسلم نازل شده اند دو قسم اند بعضی بوحی جلی نزول فرموده و آں آیات کلام الله ست و بعضی بوحی خفی بر قلب مبارک نزول نموده و آنرا حدیث قدسی میگویند پس آنحضرت هرچه ارشاد کرده اند فرمودهٔ حق ست سبحانه- هم درینمحل نقل فرمودند که روزے در مجلس حضرت سلطان ابوسعید ابوالخیر قدس سرهٔ مجمعی از اعیان شهر حاضر بودند و دراں مجمع سیدے از اولاد رسول صلعم نیز تشریف داشتند دریں اثنا مجذوبے مغلوب الاحوال آمد حضرت شیخ آں مجذوب را مقدم از سید نشاندند سید را ایں حرکت ناخوش آمد حضرت شیخ فرمودند و بطرف آں سید خطاب نمودند که تعظیم شما از جهت رسول ست و تعظیم ایں مجذوب از جهت خداست- لهذا ایں مجذوب را بر شما تقدیم دادم پس حضرت ایشاں ارشاد کردند که مرا ایں نقل خوش نمی آید و آں مجذوب کمالیکه پیدا کرده بود همه بصدقهٔ حبیب خدا صلے الله علیه وسلم بود و بتوسط آنحضرت هیچکس را بحضرتِ حق راه نیست :: ۵

محال ست سعدی که راه صفا		تواں رفت جز در پے مصطفےٰ	

هم دریں محل فرمودند که حضرت پیر ما مجدد الف ثانی رضی الله عنه فرمودند که در حین ادائے نماز در وقت قیام نظر بسجده گاه داشتن عمل مسنون ست و ایں عمل هرچندیں از تعینات که نه بر وفق سنت واقع شوند بهتر و مفید تر ست و نیز فرمودند که طریقه خواجگانیه هرچند اتباع ست لیکن از حضرت شاه نقشبند رضی الله در عمل تقید تمام بوقوع آمده حضرت مجدد رضی الله عنه همیں طریقهٔ اتباع سنت را شائع و رائج فرموده اند ::

روز دوشنبه شانزدهم جمادی الاولیٰ در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که فنا نزد ما عبارت از بے شعوری ست و فناء الفناء از عدم شعور بے شعوری یعنی چوں عدم شعور ماسوی الله در دل شد فنا حاصل گردید و چوں شعور بے شعوری هم نماند فناء الفناء گشت چنانچه مولوی جامی رحمة الله علیه نیز همیں

فرمودہ اند و سالک را اجازت طریقہ دادن ہم بریں مقام مقرر ساختہ اند۔ بعد ازاں شیرینی طلبیدند و مولوی شیر محمد صاحب را اجازت طریقہ دادند و خرقہ و کلاہ مبارک خود پوشانیدند و فاتحہ بارواح بزرگان طریقہ علیہ نقشبندیہ خواندہ استمداد از پیران خواستند و بسیار دعا در حق ایشاں نمودند۔ و ایضاً دراں اثنار حضرت ایشاں فرمودند کہ محل اجازت ایں طریقہ شریفہ مجددیہ ادنے بعد از تصفیہ قلب ست کہ چوں در قلب حضور و آگاہی و بیخبری حاصل شد قابل اجازت تلقین طریقہ گشت بعد ازاں بعد از تزکیہ لطیفہ نفس نیز محل اوسط اجازت ست چنانچہ من اکثر سالکان را بعد از تزکیہ نفس اجازت طریقہ میدہم بعد ازاں چوں سالک نسبت کمالات پیدا میکند قابل خلافت شود پس اول محل اجازت قلب ست و ثانی نفس و ثالث حصول نسبت کمالات و گاہے بعضے کاملاں ناقص را ہم اجازت طریقہ میدادند۔ چنانچہ خواجہ خواجگان خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاہ عنا اجازت طریقہ حضرت مولانا یعقوب چرخی را دادہ بودند و فرمودہ بودند کہ آنچہ از من بتو رسیدہ است بمردم برساں پس کار ایشان بعد از انتقال حضرت خواجہ بخدمت حضرت علاء الدین عطار بانتہار رسید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز کسے از غیب بمن گفت کہ زود نیاز حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاہ عنا باید کرد پس شیرینی طلبیدہ نیاز نمودند۔

روز سہ شنبہ ہفدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ سنہ ہجری غلام بحضور قبلہ خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں قلبی و روحی فداہ ارشاد فرمودند کہ حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ خرد سال بودند و دراں عہد یک عارف کامل و غوث وقت در بغداد بود کہ گاہی از منظر مردمان غائب می شد۔ و گاہے حاضر حضرت غوث الاعظم برای زیارت آں بزرگ للہ رفتند در اثنار راہ دیگر شخصے ملاقی شدہ گفت کہ شما بکجا میروید ایشاں فرمودند برائے زیارت آں بزرگ۔ آں شخص گفت من نیز درانجا میروم و امتحان کمال خواہم کرد پس شخصے دیگر ابن سقہ آمد و گفت کہ من ہم بنزد آں بزرگ میروم و یک مسئلہ پرسم کہ جواب از آں نیاید۔ چوں حضرت غوث الاعظم مع ایں دو کساں بخدمت

بزرگ رسیدند آں بزرگ فرمودند آں ہر دو کسان را کہ شما نزد من برائے امتحان آمدہ اید مسئلہ شما اینست و جواب شما این مسئلہ ہر یک جواب ہر یک فرمودند بعد ازان یک کس را فرمودند کہ تو در دنیا غرق باد۔ چناں شد و یک کس را فرمودند کہ ایمان تو سلب کردہ شد اتفاقاً آں شخص عقد خود از دختر امیر نصرانیاں نمود و نصاری شد بوقت نزع او را گفتند کہ تو عالم و حافظ کلام اللہ بودی چیزے یاد داری گفت ہمہ فراموش از دلم گردید مگر یک آیت یاد دارم و آں اینست رُبَمَا یَوَدُّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا لَوْ کَانُوْا مُسْلِمِیْنَ۔ پس آن بزرگ حضرت غوث الاعظم را فرمودند کہ شما نیز دریں جا آمدہ اید مرتبہ شما بسیار بلند خواہد شد و می بینم کہ شما بر منبر استادہ خواہند گفت کہ قَدَمِیْ عَلٰی رَقَبَۃِ کُلِّ اَوْلِیَاءِ اللّٰہِ[۱]۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت حماد دباس ہم حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ را نیز ہمیں بشارت دادہ بودند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت الاعظم شیر خوار بودند در رمضان مبارک روزہ میداشتند بعد ازاں در حضور دو کس برائے بیعت آمدند حضرت ایشاں یک را بطریقہ قادریہ و یک کس را در سلسلہ نقشبندیہ بیعت نمودند و فرمودند کہ اکثر از آبا و اجداد من متوسل سلسلۂ علیہ قادریہ بودند من ہم از پیر و مرشد خود بیعت در ہمیں سلسلہ کردہ ام لیکن سلوک طریقہ نقشبندیہ نمودہ ام و ہر کس کہ دریں طریقہ علیہ مجددیہ بیعت نماید خواہ سلسلہ قادریہ خواہ نقشبندیہ خواہ چشتیہ خواہ سہروردیہ ذکر و مراقبات طریقہ نقشبندیہ او را تلقین فرمایند کہ عمل ایں اکابراں بر طریقہ نقشبندیہ است۔ و ایضاً فرمودند کہ چہار انہار اسرار الٰہی دریں طریقہ مجددیہ جاری اند دو ازاں نقشبندی اند و یک قادری و نیم چشتی و نیم سہروردی و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند و حضرت غوث الاعظم محی الدین جیلانی و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ہر یک ازیں اکابراں مصدر اسرار الٰہی ست و مظہر انوار نامتناہی یک را بر دیگرے فضل دادن نشاید و کمال یکرا فوق کمال دیگرے دانستن زیبا نمی نماید مثل ایں بزرگواراں مثل آئینہا ست کہ مختلف الالوان باشند مثلاً چہار آئینہا اند کہ یکے سرخ ست و دوے سبز و سومی زرد و چہارمی سفید و در ہر یک عکس آفتاب متجلی ست

[۱] ترجمہ قدم من بر گردن جمیع اولیاء خداست

وشعشان وانوار وحدت شمس ہویدا پس در پرتو آفتاب ہمہ مساوی اند اگرچہ تغایر در رنگ ست اما در فیض آفتاب ہر یک از دیگرے ہم سنگ ست ۔ وایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ جملہ مردمان چہار قسم اند ۔ یکے نامرد انند وآں طالب دنیا اند ۔ دوم مرد انند وآں طالب دنیا وعقبیٰ اند ۔ سوم مرد انند کہ آں طالب عقبیٰ مع لقا اند ۔ چہارم جوانمرد انند وآں صرف طالب دیدار خدا اند از دنیا وآخرت کاری ندارند چنانکہ بزرگے فرمودہ است ۔ ؎

ما در دو جہاں غیر خدا کار نداریم	ما یار بجز حضرت جبار نداریم
مستانہ خدائیم سر و پائے برہنہ	حاجت بکسی جبہ و دستار نداریم

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزی در مشاہدہ دیدم کہ حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ در مکانے نشستہ اند حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہم در راہ آں مکان تشریف دارند خواستم کہ در حضور پرنور خواجہ روم چوں حضرت غوث الاعظم را دیدم از پاس ادب در انجا استادم وبخدمت حضرت خواجہ رفتن مناسب ندانستم حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا دیدہ ۔ بصد الطاف فرمودند کہ چہ مضائقہ است بروید ۔ بخدمت خواجہ پس خوش شدم وبحضور خواجہ حاضر گردیدم وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ دریں طریقہ شریفہ نقشبندیہ محرومی نیست وہر کہ بدبخت ازلی باشد دریں طریقہ داخل نمیشود ۔ وہر کہ در طریقہ آمد او محروم ازیں نسبت نخواہد رفت ؛

روز چہار شنبہ سیزدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری ۔ فدوی بحضور عالی حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ دائرہ اول کہ بر سالک مکشوف میشود دائرہ امکان ست ودراں مراقبہ احدیت می کنند ودائرہ ثانی دائرہ ولایت قلبی ست کہ آنرا ولایت صغریٰ نامند ودراں دائرہ مراقبہ معیت میکنند دائرہ ثالث دائرہ ولایت کبریٰ ست کہ متضمن سہ دائرہ ویک قوس ست ودریں دائرہ اولیٰ ولایت کبریٰ مراقبہ اقربیت میکنند ودرینجا مورد فیض نفس ست با شرکت لطائف عالم امر ودر دوم دائرہ مراقبہ محبت میکنند ومورد فیض درینجا لطیفہ نفس ست فقط ۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ معیت ذات حضرت حق سبحانہ با ہمہ عالم نزد علما علمی است ۔ ونزد صوفیہ معیت ذاتی ست ۔ وہم بریں مثالی فرمودند کہ گرد بادیکہ بسوی آسمان

میرود خاک ست وقیم آں باد واز ہر ذرہ خاک معیت ذاتی باد ست والا خاک بیکار محض
است بدون باد حرکت ایں غیر ممکن ست وباد ہست ست نیست نما وخاک نیست ست ہست
نما کہ باد در صورت بنظر نمی آید وبمعنی فاعل ست وخاک بنظر می آید در ظاہر وبباطن بیحرکت و
لاشی ست وہم چنیں روح ست کہ قیم جسم ست وہست ست نیست نما وجسم نیست ست ہست
نما وہر ذرہ جسم از حرکت روح متحرک ست والا جسم بیکار محض ست ومعیت روح از ہر
ذرہ ذرہ جسم ثابت ست وہمچنیں واجب الوجود ست کہ قیم جمیع ممکنات ست وبدون تحریک
واجب حرکت یک ذرہ از ذرات ممکنات غیر ممکن ست کہ قیوم ہمہ عالم اوست پس معیت
ذاتی ثابت شد واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا ؁

روز پنجشنبہ نوزدہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ھ فقیر در محفل فیض اکسیر حاضر
شد حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصے قابل پیری ولائق مسند نشینی ارشاد وقتی شود کہ علم مسائل
ضروری دارد ومقامات عشرہ صوفیہ کہ توکل وقناعت وزہد وصبر وغیرہا اند حاصل باشند
واجتناب از صحبت ارباب دنیا لازم گیرد واز صحبت مشایخ کرام فیضہا دریافتہ باشد
صاحب کشف باشد یا ادراک از خطرۂ ماسوی اللہ پاک بود ظاہر بشریعت آراستہ و
باطن بطریقت پیراستہ باشد۔ بعد ازاں فرمودند کہ ما احوال خود چہ دانیم کہ بموجب
مقولہ عراقی ست ؎

بزمیں چو سجدہ کردم ز زمیں ندا برآمد	کہ مرا خراب کردی تو بسجدۂ ریائی
بطواف کعبہ رفتم بحرم رہم ندادند	کہ برون در چہ کردی کہ درون خانہ آئی

روز جمعہ بستم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ھ بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں
ارشاد فرمودند کہ در کشف احتمال خطا وصواب ہر دو ست ووجدان محتمل خطا نیست بمثلاً
شخصی از دور صورت چہار پایہ دید۔ دانست کہ شیر ست وفی الحقیقۃ آں شیر نیست بلکہ چہار
پایہ دیگر ست ویا آب دید وآں شراب بود پس مثال اہل کشف اینست ووجدان مثل
دریافتن ہوا کہ بنظر نمی آید وحرارت وبرودت آں محسوس میشود دریں ادراک احتمال
خطا نیست۔ پس حضرت ایشاں فرمودند کہ مرا ادراک وجدانی صحیح عنایت فرمودہ اند کہ از

نزدیک و دور و پیش و پس و احیاء و اموات ادراک انوار و نسبتہا حاصل میشود و بعد ازاں
خطاب بہ بندہ کردہ فرمودند کہ تو مطالعہ رسائل پیران نقشبندیہ مثل فقرات حضرت خواجہ
احرار رضی اللہ عنہ و رشحات وغیرہ کردۂ بندہ خاموش ماند فرمودند کہ بزرگان ایں سلسلہ
ہمیں حضور و جمعیت را در کتب خود بطالبان ترغیب می فرمایند و بگرمی و ذوق و شوق چندان
اعتنائے نہادہ اند۔

روز شنبہ بست و یکم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ بندہ بحضور فیض گنجور حاضر
گردید اخوانم از حضرت ایشاں عرض نمودند کہ من خوابی دیدہ ام کہ آں قبلہ از من می پرسند
کہ تو چوں تلاوت کلام اللہ میمانی دیوارہا از پای افتندیانی پس من در خواب عرض نمودہ
ام کہ بوقت خواندن قرآن مجید فیض و برکت نازل میشود لیکن دیوارہانی افتد و انہدم جدار از
کسے اکابر ماسبق ہم مروی نیست حضرت ایشاں میفرمایند کہ از آیۃ کریمہ تلک الدار
الآخرۃ نجعلھا للذین لا یریدون علوا فی الارض ولا فسادا ہمیں معنی مفہوم می شود
حضرت ایشاں تعبیر ایں واقعہ چناں ارشاد کردند کہ مراد از دیوارہا ہستی سالک ست
یعنی باید کہ بوقت تلاوت کلام اللہ قاری از ہستی و انانیت خود تہی شود و دیوار بشریت و
انانیت خود را از بیخ و بن بر کند و معنی این کریمہ بایں طور تاویل کردہ شود کہ کمال قرب حضرت
حق دریں دار الآخرت کسانے را عطا می کنم کہ ارادہ بکبر بشریت و علو انانیت خود در زمین وجود
نکردہ اند و فساد و صفات ردیہ و اخلاق دنیہ اختیار نفرمودہ و ایضاً حضرت ایشاں ارشاد
فرمودند کہ حالات صوفیاں خانقاہ معلوم بکنید کہ ہر کس چہ قدر وقوف قلبی میکند و چہ مقدار
تہلیل لسانی بالحاظ معانی میخوانند و اسم ذات قلبی و زبانی چنداں بمداومت مینماید و درود
و استغفار و تلاوت کلام اللہ مجید بچہ اندازہ در دیساز و دلیل و نہار را بچہ اطوار میگزارد
و اوقات را بچہ عنوان منضبط میدارد پس ہر کہ مصروف ایں کار و مالوف ایں اذکار باشد
او را در خانقاہ دارند و الا بیرون سازند کہ قابل صحبت فقرا و لائق ہمت اولیا
نیست ؎

	رافت ہر کس کہ در لیل و نہار		نیست در ذکر خدا مصروف کار	

مجلس او ظلمت دل آمده هر که غافل یکدم از یاد خداست	صحبت او سم قاتل آمده ساعتی با او نشستن ناروا است

وایضا حضرت ایشاں فرمودند که حضرت فانی فی الله خواجه باقی بالله رضی الله تعالی عنه عنایت نامهٔ خود بحضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه نوشته بودند متضمن این احوال که درین ولا یاران طریقه ما در مقامی بند شده اند عروج واقع نمیشود حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه نیاز نامه در جواب این نوشتند که یارانرا فرمایند که کثرت اشغال و مراقبات و تهلیل و تسبیح و تلاوت و نوافل نمایند تا عروج واقع شود ۵

کثرت اشغال دل را واکند	آن خیال قدسوی بالا کشد

روز یکشنبه بست و دوم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ غلام مع اخوان صاحب ازاں قبله انام مرخص گردیده بزیارت تخت شریعت حضرت قبلهٔ عالم خواجه محمد زبیر معرض عن غیر رفته بود ازیں باعث از کلام فیض نظام آن هادی خواص و عوام مستفیض نگردید. مگر بزبانی مولوی صاحب شاه محمد عظیم سلمه الله سبحانه شنیدم که حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که شخصے روزے بصحبت ما آمد توجه نمودم هیچ اثری درا و دراکش نیامد روز دیگر توجه نمودم. آن روز هم اثری خود نیافت روز سوم چوں توجه کردم ذکر قلبی او غلبه نمود دست بر قلب خود نهاده آه کشید و گفت که دل من الله الله میکند و از کثرت شوق دل خود بدست گرفته بوسه می داد و فرحاں و شاداں میشد بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر فرمودند ۵

ازاں تیغی که آبش شست جرم کشتگانش را	ربودم دل نشانش زخمی که می بوسم دهانش را

روز دوشنبه بست سوم جمادی الاولی چوں اخوان صاحب و این عاصی از زیارت تخت شریف مراجعت نموده بحضور فیض گنجور حاضر گردیدند. حضرت ایشان فرمودند که به تخت شریف مراقبه کرده بودید عرض نمودیم که به تخت شریف متوجه شده نشسته بودیم بسیار برکات و انوار مشاهده نمودیم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که برکات آنجا چه بیان نموده شود که حضرت قبله عالم قطب ارشاد در عهد خود بودند و نام ایشاں عبد الملک بود و هر کس که این منصب دارد نام او همیں باشد. بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که ما هم تا قوتے دریا

بود و توانائی در اعضا پیاده در مجلس عرس حضرت قبلہ عالم معرض عن غیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر میشدم روزے در عرس حاضر شدہ بودم کہ مشاہدہ نمودم حضرت قبلہ عالم را وایشان بمن ارشاد فرمودند کہ کثرت عبادت بکنید کہ دریں راہ تعبدی باید تا در راز تصوفی بکشاید بعد ازاں در حضور درس مکاتیب شریف حضرت امام ربانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ایں معارف بسیار بلند اند از فہم عرفا و از عقل عقلا وراء الوراء اند بعد ازاں فرمودند کہ حال ما در فہم ایں مکتوبات قدسی آیات مثل شخصی ست کہ از سکان ولایت فارس بود و امی و ناخواندہ محض بود وضو کردہ رو بقبلہ نشستہ کلام مجید کشادہ انگشت بر سطرہا میدوانید و میگفت الٰہی راست گفتی راست گفتی درست گفتی و ایضاً در مکاتیب شریف مذکور عدمیت و فنا را نا و دیدن خود وصفات خود را از اصل و خود را عدم محض یافتن آمد حضرت ایشان از مولوی صاحب حاوی فروع واصول واقف معقول ومنقول مولوی شیر محمد صاحب سلمہم اللہ تعالیٰ پرسیدند کہ شمارا ایں حال دست میدہد ایشان عرض نمودند کہ گاہے از عنایات حضور ایں احوال می آید کہ جمیع صفات خود از خود مسلوب می یابم بلکہ وجود خود را ہم معدوم محض می یابم حضرت ایشان فرمودند کہ چوں ایں احوال از عنایت الٰہی دوام پذیرد فنا نفس حاصل گردد۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ معارف کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودہ اند احدی من الامت اظہار نہ ساختہ است و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار علیہ رحمۃ الغفار فرمودہ اند کہ انا الحق گفتن آسان ست دد دور شدن انا مشکل ؎

انا الحق گفتن آسان ایدل ست ایں		انا را دور کردن مشکل ست ایں	

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت فخر الواصلین خواجہ معین الدین حسن چشتی سنجری قدس سرہ بعد از ہفت روز طعام میخوردند و استنجاء و وضو می ساختند پس در تمام ہفتہ احتیاج وضو نمیشد و در گورستان سکونت می داشتند چوں بہندوستان تشریف آوردند قبولیت خداوندی زیادہ از حد گردید و آنکہ میگویند کہ ایشان برائے اراضی ملک خود نزد بادشاہ ہندوستان تشریف آوردہ بودند خلاف عقل معلوم میشود چرا کہ اینچنیں تارک دنیا ملتجی اغنیا کی گردد و از تصرف اراضی

کی راضی میشود ۵

هر که زمین خودی قطع کند بهر دو دست	او چه کند ملک را ملکِ خدا ملک اوست
گیرم که سریرت از بلور دیشم ست این سند قاقم و سمور و سنجاب	سنگے داند هر انکه او را چشم ست در دیدهٔ بوریا نشیناں پشم ست

وایضاً شیخ عبدالحق رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ آں معین الدین دیگر بودند کہ بجہت آراضی ملک نزد سلطان آمدہ بودند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت عارف کامل شیخ آدم بنوری رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ہر کسی را کہ دست گرفتہ مصافحہ بیعت نمودند ہمو نوقت او را بمقام فناً قلبی میرسانیدند۔ روزے در حضور ایشاں شخصی فاسق آمد و گفت مرا بیعت فرمایند ایشاں فرمودند کہ اول ظاہر خود را بشریعت نبوی علی صاحبہا الصلوۃ والسلام آراستہ نما بعد ازاں بخدمت ما درآئی۔ آں مرد بیدل شدہ رفت ایشاں را الہام شد کہ چہ کارے کردی کہ طالب مارا از در خود محروم راندی و تلقین نساختی ایشاں شخصی را فرمودند کہ زود آں مرد را بیارید آں شخص نزد آں مرد بسرعت تمام رفت و گفت بیا حضرت شیخ ترا می طلبد آں مرد گفت من نمی آیم پس شخصے دیگر را حضرت شیخ فرستادند آں مرد نیامد آخرالامر شخصے را حضرت شیخ فرمودند کہ در گوش آں مرد از طرف من لفظ مبارک اللہ بگوئید آں شخص دواں نزدیک آں مرد رسید و گفت کہ ایستادہ باش کہ من یک سخن از تو خواہم گفت آں مرد قدرے توقف نمود آں شخص در گوش او گفت کہ حضرت شیخ آدم ترا لفظ مبارک اللہ فرمودہ اند بمجرد شنیدن ایں اسم شریف آں مرد را خرق حجب گردید و ولایت نقشبندی حاصل گشت وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ آدم بنوری قدس سرہ۔ ہر کہ را مرید میکردند بوقت بیعت ہموں ساعت بفنای قلبی رسانیدندی ؛

روز سہ شنبہ بست چہارم جمادی الاولیٰ غلام در حضور فیض گنجور آں قبلہ خواص و عوام حاضر گردید دراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی محبوب سبحانی واقف اسرار مقطعات قرآنی کاشف رموز متشابہات فرقانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی بود دراں نوشتہ بودند کہ شخصے از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ سوال کردہ بود کہ مرشد کامل مکمل سالک را از یک ولایت بسوئے ولایت دیگر میبرد

یاوراں ولایت کہ مقام اوست ترقیات می بخشد حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ درجواب نوشتہ بودند کہ از یک ولایت بولایت دیگر بردن معلوم الوقوع نیست مگر درہموں ولایت از توجہات مرشد ترقیات واقع می شود تم کلامہ الشریف۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ دراوائل حال ایں مکتوب نوشتہ اند بعد ازاں آنحضرت قدس سرہ درمکتوب دیگر ارقام فرمودہ کہ شیخ کامل از یک ولایت بولایت دیگر میبرد چنانچہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ خود صاحبزادہ کلاں یعنی مظہر تصدیق دمورد تحقیق کاشف استار وفائق واقف اسرار حقائق وارث الانبیاء والمرسلین سید الاصفیاء والصدیقین عالم عال فارق بین الحق والباطل مفخر الخلائق شیخ محمد صادق علیہ رحمۃ اللہ الخالق راتوجہ وہمت فرمودہ ازمقام ولایت موسوی بولایت محمدی علی صاحبہا الصلوات والتحیات رسانیدند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شیخ الشیخ ما اعنی قطب الاقطاب غوث الشیخ والشاب عارف آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ سیاح بحار لاہوت طیار جو ہاہوت قطب حی الوجود سالک صراط المقصود مرکز دائرہ خلت وقیومیت مورد فیض محبت ومحبوبیت العابد الزاہد شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ وارضاہ عنا جناب قیوم الزماں محبوب رحماں شمس فلک ولایت نجم سماء ہدایت غواص لجۂ ہویت سیارہ معارج الوہیت عنقاء قاف قربت طاؤس ریاض محبت مظہر برکات یزداں حضرت مولانا وقبلتنا وہادینا میرزا جان جاں علیہ الرضوان از ولایت موسوی توجہ فرمودہ بولایت محمدی علی مصدرہا الصلوۃ والسلام رسانیدند وہم جناب پیرومرشد ما مشاہدہ نمودند کہ ما مقابل جناب سید البشر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر نشستہ ام پس دیدم کہ درجائیکہ من بودم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تشریف دارند ودرمقامیکہ آنحضرت علیہ الصلوات والتسلیمات تشریف داشتند من ہستم بعد ازاں دیدم کہ درہر دوجا آں بدر الدجی علیہ صلوات اللہ الملک الاعلی نشستہ اند من درہیچ جانیستم بعد ازاں مشاہدہ نمودم کہ درہر دو مقام من ہستم۔

روز چہار شنبہ بست وپنجم جمادی الاولیٰ ایں عاصی پر معاصی بمحفل فیض مشاکل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ طالبے کہ پیش شیخ بیاید باید کہ اول استخارہ کردہ او را داخل طریق سازد پس عرض نمودہ شد کہ ہر شیخ را حاجت استخارہ نمودن ست یانے

حضرت ایشاں قبلہ درویشاں ارشاد فرمودند کہ صاحب مقام ولایت کبری کہ خصائل رزائل او
مبدل بحسنات گردیدہ وفنا، انا حاصل شدہ وبشرح صدر واسلام حقیقی رسیدہ است اورا
حاجت استخارہ نیست چراکہ ورانوقت کار او عین رضای مولاست کہ خود معدوم محض گردیدہ
ونیست شدہ است ؛

روز پنجشنبہ بست وششم جمادی الاولی غلام بحضور آں قبلۂ انام حاضر گردید
شخصے برائے بیعت نمودن حاضر گردیدہ بود حضرت ایشاں قبلۂ درویشاں قلبی وروحی فداہ
ازاں شخص پرسیدند کہ درکدام طریقہ شریفہ ارادہ بیعت داری آں شخص عرض نمود کہ در
طریقہ علیہ قادریہ حلقہ بندگی ورگردن اخلاص انداختہ بیعت خواہم نمود حضرت ایشاں شیرینی
طلبیدہ فاتحہ بروح پرفتوح سید الاولین والآخرین علیہ افضل صلوۃ المصلین وازکی سلام المسلمین
وبروح طیبہ حضرت غوث الاعظم سید محی الدین عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہ وبارواح پیران
ایشاں تابہ آں سرور علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر نام بنام ومتوسلان طریقہ ایشاں تا حضرت
مولانا وقبلتنا وہادینا مظہر رحمان حضرت مرزا جان جانان رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین خواندند
بعد ازاں ہر دو دست آں شخص بہر دو دست مبارک خود بطور مصافحہ گرفتہ استغفر اللہ ربی من
کل ذنب واتوب الیہ سہ بار وکلمہ طیبہ دوبار وکلمۂ شہادت یکبار خوانیدند وبعد ازاں دعا بجناب
الہی بتوسل پیران طریقہ قادریہ برائے کشود کارہائے دینی ودنیوی آں شخص وجمیع یاران حاضر
وغائب وجمیع مومنان فرمودند پس ازاں ذکر قلبی ونگہداشت خواطر ووقوف قلبی ومراقبہ احدیت
کہ معمول طریقہ علیہ نقشبندیہ است تلقین فرمودند ومعمول جناب حضرت ایشاں ہمین ست کہ طالب
در ہر طریقہ کہ بیعت نماید اذکار ومراقبات طریقہ علیہ نقشبندیہ تلقین میکروند چنانچہ عنوان خاندان
مجددیہ برہمیں قرار یافتہ است کہ داخل درہر سلسلہ میکنند وسلوک وتسلیک طریقہ شریفہ نقشبندیہ
می فرمایند بعد ازاں حضرت ایشاں شخصی دیگر را در طریقہ شریفہ نقشبندیہ بیعت فرمودند برنہج سابق
ودر شیرینی فاتحہ بارواح سلسلۂ نقشبندیہ خواندند صرف سہ بار اللہم مغفرتک اوسع من ذنوبی ورحمتک
ارجی عندی من عملی خوانیدند ودعا فرمودند کہ اللّٰھُمَّ اجْعَلْ لِلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا وہم دعا نمودند کہ الہی
از نسبت شریفہ حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ این شخص را حظ وافر عنایت فرما

وآں شخص دراں وقت اثرے تمام درخود ازاں نسبت شریفہ یافت وبسیار برکات وفیوض مشاہدہ کرد ۵ نگاہِ پاکباز اں کیمیاہست ؛؛

روز جمعہ بست وہفتم جمادی الاولی فدوی درحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشاں شخصی را نصیحت ادای صلوۃ میفرمودند کہ نماز را باخشوع وخضوع باطمانینت قومہ وجلسہ کہ در مذہب امام ابوحنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ واجب ست ودر بعضی مذہب فرض باید خواند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصی از صحابہ در مسجد نماز بے طمانینت قومہ وجلسہ خواندہ در حضور آں سرور صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ گفت السلام علیک یا رسول اللہ آنحضرت جواب سلام دادہ فرمودند کہ نماز بخواں وبیا باز آں شخص نماز بطریق سابق اداکردہ بحضور حاضر شد باز آنحضرت علیہ الصلوۃ والتحیات فرمودند کہ نماز بخواں کہ تو گویا نماز نخواندہ باز آں شخص نماز خواند باز فرمودند کہ صَلِّ فَاِنَّکَ لَمْ تُصَلِّ پس آں شخص عرض نمود کہ یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم نمازیکہ مرا یاد بود خواندم آں سرور علیہ تحیات الملک الاکبر اورا صلوہ باطمانینت قومہ و جلسہ تلقین فرمودند بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصے درخواندن یک نماز اجر دہ نماز می یابد ومردی اجر نہ نماز ومردی اجر ہشت نماز ہمیں ہیچ کسی اجر یک نماز می یابد و کسی می خواند وہیچ اجر نمی یابد پس معلوم شد کہ کسے کہ بارعایت سنن وآداب وتدبر وخشوع وخضوع واطمینان صلوۃ ادا می کند اجر زیادہ ترمی یابد وہر کہ ازیں کمتر نماید اجر کمتری یابد واحوال بعضے عارفاں بریں عنوان درنماز می شود ؛؛ ۵

چوں کہ باتکبیر ہا مقروں شدند		ہمچو بسمل از جہاں بیروں شدند	

وایضاً حضرت ایشاں بلسان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ روزے ناگاہ خوشبو چنداں بمشام جانم رسید کہ مست ومدہوشم گردانید وتمام مکان معطر گشت چوں دراں حال ہوش ربا وفرحت افزا چشم باز کردہ بجانب بالا نگریستم مشاہدہ نمودم کہ برفرق من روحی است منور ومطہر معطر جلوہ نما وظہور انوار برنگ شعشان آفتاب درحوالی آں متجلی وبالای زیبای آں بزیور فیوض وبرکات متجلی حیران گشتم کہ ایں چیست ومتعجب گردیدم کہ ایں کیست آگاہ ازیں سر نفرمودند واز نام ونشان اطلاعے نہ نمودند۔ بعد ازاں درخاطر خطیر شد کہ باایں چنیں

تجلی شاید کہ ظہور روح پر فتوح جناب سید البشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر گردیدہ است و یا روح پاک حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ. راقم ایں سطور گوید عفی عنہ کہ ایں خاصہ حضرت ایشان ست کہ در اکثر اوقات تمام مکان شریف معطر می شد و اہل مجلس می شمید ند خوشبوے مانند عطر خس. وایضاً دراں روز در خانقاہ عرش اشتباہ قضیہ در بعضے مردمان بوقوع آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روح پاک جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ تشریف آوردہ ارشاد فرمودند کہ در خانقاہ ہر کہ قضیہ نماید اورا بیروں باید ساخت

روز شنبہ بست وہشتم جمادی الاولیٰ غلام بحضور آں قبلہ انام حاضر گردید درس مکتوبات قدسی آیات دراں وقت شروع شدہ بود ومعمول حضرت ایشاں مدام ہمیں بود کہ کلام فیض نظام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد از عصر خواندہ می شد پس حضرت ایشاں متوجہ شدہ در مراقبہ نشستہ سماع مکتوبات شریفہ مینمودند و بزباں گوہر فشاں ارشاد نمودند کہ من ازیں مکتوبات قدسی آیات فیضے اخذ می نمایم چنانکہ مریداں از پیراں خود اخذ فیوض وبرکات می نمایند وایضاً فرمودند کہ سبحان اللہ چہ تقدیس وتنزیہ حضرت حق جل جلالہ بیان فرمودہ اند کلام ایشاں ورائے بیان انسانی ست الحق کہ سراسر الہام ربانی ست چوں کلام شریف فیض نظام آنقبلۂ انام اینچنیں ہادی خواص وعوام ست متکلم را بریں قیاس باید ساخت وبوصف وسپاس او باید پرداخت ؎

من چہ گویم وصف آں عالیجناب		نیست پیغمبر ولے دارد کتاب	

بعد ازاں حضرت ایشاں برائے توجہ فرمودن متوجہ بحلقہ مستفیدان طریقت کہ حلقہ اخلاص بگردن ارادت داشتندی گشتند چوں نظر فرمودند کس مجمع معتقدان با اخلاص ومخلصان با اختصاص بیشمار ست کہ مردمان از سمرقند وبخارا وغزنی وتاشکند وحصار وقندہار وکابل وپیشور وملتان وکشمیر ولاہور وسرہند وامروہہ وسنبھل وبریلی ورامپور لکھنؤ وجالس وبھرائچ وگورکھپور وعظیم آباد وڈھاکہ وبنگالہ وحیدرآباد وپونہ وغیرہا بطلب حق جل وعلا اوطان خود گذاشتہ آمدہ بودند وحضرت ایشاں را دراں ایام ضعف بسیار بود ارشاد کردند کہ باری مردمان مقرر شود سی کس اشخاص را در حلقۂ صبح اختصاص کنید وسی کس را در حلقۂ عصر وبقیہ مردماں را

بروز دیگر ہمیں عنوان گروہ سنی سنی مردمان آید کہ توجہ بگیرند وچوں ہمہ را توجہ رسد بازی کس اول دراں بیایند واز توجہ مستفیض شوند۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ معمول حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ وحضرتین وجناب پیرومرشد برحق حضرت مرزا صاحب وقبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ہمیں بود کہ باری مردماں مقرر بود۔ وایضا حضرت ایشاں فرمودند روزی مرا الہام ربانی شدہ بود کہ حضرت نظام الدین اولیا خلفار خود را بطرف دکن فرستادہ بودند شما خلفار خود را بطرف کابل وبخارا وقندھار بفرستید؛

روز یکشنبہ بست ونہم جمادی الاولیٰ بندہ بحضور والا حاضر گردید حضرت ایشاں مولوی شیر محمد را ارشاد فرمودند کہ شمار انزول زیادہ از عروج واقع ست باید کہ کلمہ لا الٰہ الا اللہ بسیار گوئید وکلمہ محمد رسول اللہ بعد از صد مرتبہ بخوانید کہ عروج زیادہ شود۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر سالکے را کہ عروج زیادہ شود در تہلیل لسانی ہر بار کلمہ محمد رسول اللہ ضم کردہ بخواند تا کہ نزول زیادہ گردد۔ وہر کس را کہ عروج ونزول مساوی باشد در تہلیل کلمہ محمد رسول اللہ بعد از دہ بار یا پانزدہ بار بخواند این طریق درباب حصول عروج ونزول بسیار مفید ست. وایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روزی من ہمہ برہائے خود نشستہ بودیم وخلفائے اعظم حضرت پیرومرشد برحق حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی وحضرت محمد احسان رحمۃ اللہ علیہما ہم دراں مجلس تشریف داشتند شخصے آمد وگفت کہ برائے مدد خرج معاش حضرت مولوی ثناء اللہ سنبھلی رحمۃ اللہ علیہ مبلغ یک روپیہ یومیہ بسائر مقرر شدہ است اہل مجلس گفتند کہ مبلغان سائر قریب بحرمت اند ظلمت در باطن اوشان از تصرف ہمچنیں مبلغان خواہد آمد حضرت محمد احسان فرمودند کہ میزاب فیض جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی وقتیکہ میریزد کوہہائے ظلمت را بزنگ برگ کاہ می رباید واین سخن فرمودند وآہے کشیدند وبیفتادند وبیہوش گشتند؛

روز دوشنبہ سلخ جمادی الاولیٰ بندہ در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ میاں محمد از خلفای حضرت پیرومرشد برحق بودند روزی ایشاں را قبض واقع شد حضرت پیرومرشد توجہ فرمودند رفع قبض نہ گردید بعد ازاں روح مبارک

حضرت خواجہ خواجگان پیران خواجہ بزرگ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ جلوہ آرا گردید
ارشاد کرد کہ اے پسر کہ این نسبت چہ کم ست یعنی ترقی ازین احوال اگر واقع نمیشود این نسبت
هم بسیارست پرداخت ہمیں باید کرد روزے میاں محمد موصوف در مجلس منکران حضرت
پیر و مرشد برحق مرزا صاحب و قبلہ اتفاقاً نشستہ بودند و در انجا مذکور حضرت مرزا صاحب
قبلہ بطور اہانت آمد میاں مسطور مخالفت نمود و از اہل مجلس خفا شدہ برخاست چوں بحضور حضرت
مرزا صاحب و قبلہ حاضر گردید حضرت مرزا صاحب و قبلہ بسیار خوشدل شدہ توجہ فرمودند
فی الحال رفع قبض گردید و عروج واقع شد باز حضرت ایشاں فرمودند کہ ترقی کہ بسبب
خدمت می شود از ریاضات ایں کس عشر عشیر آں نمی شود خدمت ست کہ کار چندیں سالہ
را در طرفۃ العین میسر می آید. و خدمت ست کہ سالک را بجذبات الٰہیہ میرساند ؛

روز سہ شنبہ غرہ جمادی الآخرہ بندہ حاضر حضور گردید و ذکر گرسنگی کہ طعام
عاشقان ست افتاد حضرت ایشاں حدیث شریف خواندند کہ پیمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم گاہی
طعامی سیر شکم تناول نفرمودند و ہمچنیں اصحاب کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین گرسنگیہا کشیدہ
اند و اولیای متقدمین ریاضات شاقہ و مجاہدات شدیدہ کشیدہ اند برگ درختاں و بیخ
گیاہ قوت ایشاں بود پارچہائے کہنہ کہ در راہ افتادہ بودند آنرا پاک ساختہ لباس خود می
ساختند کسی بعد از پانزدہ روز میخورد و کسی قریب یکماہ ہیچ تناول نمیفرمود کسے شصت سال
پشت بر زمیں ننہاد کسے چہل سال خواب نکرد حضرت بزرگ شاہ نقشبند رضی اللہ تعالیٰ
عنہ در طریقہ خود توسط را اختیار فرمودہ گفتہ اند کہ از نیم آثار کم نباید خورد تا قوت عبادت
ساقط نگردد و امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند کہ شیر و روغن و ادام دیگر کہ ہمراہ نان میخورد
باید کہ دریں نیم آثار داخل باشد و نیز حضرت ایشاں فرمودند کہ قیاس حال خود بحالت
رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم نباید کرد کہ آنحضرت فرمودہ کہ من مثل شما مردمان نیستم
بلکہ طعام و شراب پیش پروردگار خود تناول میکنم ؛

روز چہار شنبہ دوم جمادی الآخرہ غلام بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ آدمی را باید کہ منتظر بر صدق مواعید حق سبحانہ داشتہ نگاہ

بطرف اسباب ظنیہ و وہمیہ نماید و بیقین داند کہ او روزے میرساند ہر کرا پیدا کردہ است روزیش مہیا کردہ است ؎ مصرعہ رزق را روزی رساں پر میدہد ؎ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ قبل از بناء خانقاہ بسبب قلت مکان برای اقامت صوفیاں آں نوبت نہایت بود در جوار مکانے بود کہ مالک آں بیع می ساخت شخصی گفت کہ ایں مکان را شما خرید نمائید دراں زماں یک خر مہرہ در ملک نداشتم در جناب کارساز حقیقی جلت عظمتہ دعا بجہت برآمدن این مدعا نمودم حق سبحانہ وتعالی دعا را ہم آغوش مدعا گردانید و فتوحی از غیب رسانید کہ آں مکان را خرید کردہ در تحت تصرف خود آوردم و چند مکانات دیگر بمبلغ ہفت ہشت ہزار روپیہ خریدہ داخل خانقاہ نمودم و تا الی الآن خرچے از غیب الغیب عنایت میفرماید و کارروائی واداے احتیاج بوجہ احسن کما ینبغی می نماید۔

روز پنجشنبہ سوم جمادی الآخرہ

بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ احوال صوفیاں خانقاہ معلوم نمایند کہ نماز تہجد میخوانند و مداومت بریں میںمایند یانے کسیکہ مداومت بریں امر نمیکند او را تقید بلیغ کنید و خود وز آمدہ خفتہ را بیدار و بیدار را متوجہ بیار نمایند کہ فرمودہ اند ؎

یک چشم زدن غافل ازاں ماہ نباشی	شاید کہ نگاہی کند آگاہ نباشی ؎
پس از سی سال ایں معنی محقق شد بخاقانی	کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی

روز جمعہ چہارم جمادی الاخرہ

فقیر بجناب فیض مآب حضرت پیر دستگیر حاضر گردید حضرت ایشاں برای صلوۃ عصر در مسجد تشریف آوردہ بودند بعد ادائے نماز ملا گل محمد غزنوی کلام از کسے شخص کردند حضرت ایشاں بسیار زجر فرمودند کہ در بارگاہ حضرت حق جل و علا آمدہ بے ادب نہ باید شد و متوجہ بجانب غیر او سبحانہ نباید گردید روبروے بادشاہ ظاہری چہ قدر آداب ملحوظ می دارید پس بحضور بادشاہ حقیقی چوں روآرید زیادہ تر کسر خود باید کہ کنید و خود را اعدام محض گردانید و نیست شدہ بردربار درآئید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفی را لازم ست کہ در صلوۃ لحاظ نماید کہ در قیام چہ کیفیت حاصل شدہ و در رکوع چہ انوار طاری شدہ و در سجدہ چہ اسرار ہویدا گشتہ و در قاعدہ چہ فیض وارد شدہ

وبعد از نماز انجام را خیال کند کہ چہ برکات بسبب ادای صلوٰۃ وست داد وبعد ازاں درس مکتوبات قدسی آیات شروع شد حضرت ایشاں بسیار اسرار وغوامض مقامات عالیہ بیان فرمودند ودراں اثنا میر قمر الدین سمرقندی عرض نمودند کہ فنا را عود ست وعدم را عود نیست حضرت ایشاں فرمودند کہ وجود عدم را عود ست ووجود فنا را عود نیست مرتبۂ عدم اولست ومرتبہ فنا آخر چوں اعدام پیاپے می آیند فنای فنا حاصل میشود وبعد ازاں ایں شعر فرمودند ؎

وصل اعدام گر توانی کرد　　کار مرداں مردوانی کرد

بعد ازاں مولوی شیر محمد عرض نمودند کہ مرا عدمیت می آید وتا یکپاس می ماند وگاہے کم وگاہے زیادہ واز ذکر آنحالت میرود حضرت ایشاں فرمودند کہ دراں وقت ذکر نباید کرد بلکہ پرداخت آں نسبت باید نمود کہ تا ایں احوال چنداں بظہور آید کہ ہرگز نرود پس حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ایں مصرعہ خواندند مصرع برنمی خیزد بتعظیم قیامت گرد ما۔

بعد ازاں شخصے آب برای دم نمودن بجہت شفای مریض درحضور آورد۔ حضرت ایشاں قدرے آب پس خوردہ خود دراں آبخورہ انداختند وایں نقل فرمودند کہ دار شکوہ درحضور بزرگے آب بجہت شفای مریض فرستادہ کہ ایں را نوش فرمودہ عنایت فرمایند۔ کہ سور المومنین شفا در خبر وارد ست۔ ایشاں قدرے ازاں آب نوش فرمودہ فرستادند واز ہیبت الٰہی ایشانرا اسہال شد کہ خداوندا ایمان کامل دارم یانے اگر آں مریض را شفا حاصل شد مشعر بر ایمان ماست والا وائے برما و گرفتاری ما وایضاً حضرت ایشاں می فرمودند کہ من ہر روز ایں دعا میخوانم وہر یک را باید خواند اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ وَارْحَمْنِیْ وَعَافِنِیْ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَۃِ وَاشْفِنِیْ شِفَاءً عَاجِلًا لَّا یُغَادِرُ سُقْمًا وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ درکلام نسبت متکلم ظاہر میشود بعد ازاں ارشاد کردند کہ قبل ازیں عرضی مولوی بشارت اللہ صاحب آمدہ بود دراں احوال

ؔ ای خدا ببخش مرا ورحم کن برمن ودرگذر کن ازمن در دنیا وآخرت وشفا بدہ مرا شفا قریب کہ نگذارد بیماری را وتو مہربان ترین جملہ مہربانانی ہستی ونیست برگردیدن از معصیت ونہ قوت بر عبادت۔ مگر بتوفیق خدای بلند وبزرگ ۱۲

باطن خود را از ابتدا تا انتها رقیم نموده بودند ومیان احمدیار صاحب که صاحب ادراک صحیح اند هم دران وقت موجود بودند چون آن عرضی میخواندم نسبت همه مقامات که دران ثبت بودند ظاهر گردید چنانکه میان احمدیار صاحب هم معلوم کردند بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که میان ابوسعید صاحب هم دراحوال باطن خود رساله تحریر نموده اند من آنرا من اوله الی آخره دیدم مطابق مکتوبات شریف حضرت امام ربانی ست بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که مولانا خالد رومی را هم گفته ام که احوال باطن خود تحریر سازند انشاء الله تعالی اوشان هم نگاشته خواهند فرستاد مولانا خالد افضل خلفاء حضرت ایشان هستند که در بغداد شریف بهدایت طالبان و رهنمای سالکان مصروف اند مرجع عالم اند عرضی ایشان بجناب حضرت ایشان آمده بود متضمن این احوال بود که صد کس عالم متبحر صاحب تصانیف از یاران این فقیر قابل اجازت گردیده اند و پانصد کس از اکابر علماء واهل طریق شده اند و تعداد عوام و خواص مردمان که بیعت نموده اند چه بیان آید؛

روز شنبه پنجم جمادی الآخره بحضور پرنور حاضر شدم سطرے چند از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بموجب امر شریف در حضور خواندم - حضرت ایشان ارشاد فرمودند که معنی این کلام فیض نظام بغور تمام فهمیده می شود لیکن فیض و برکات نقد وقت ست. و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که در سیر لطیفه قلب اول تلونیات می آیند از قسم قبض و بسط و فرح و سرور و ذوق و شوق وقتیکه قلب از تقلب باز گردید و به فناء و بقاء رسید از تلونیات رست و به تمکین پیوست بعد ازان در سیر لطیفه نفس هم تلونیات می آیند واحوالات گوناگون در پیش می شود و چون از بوقلمونی باز میگردد و بفناء و بقا میرسد از تلوین به تمکین می در آید بعد ازان احوال واسرار بر لطیفه قالب می آیند و تلونیات پیدا می شوند لیکن لطائف عالم امر را پای از تلوین در سائی تا تمکین نیست و اگر هست به بعیت ست لا بالاصالة

روز یکشنبه ششم جمادی الآخره غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید شخصے از مکه معظمه اسم مبارک ایشان شنیده آمده بود از و پرسیده شد که توچه شنیده آمدهٔ گفت که من در بیت الله بودم که قافله از بغداد شریف آمده بود مردمان آن کاروان در حرم شریف مذکور مینمودند که

بغداد شریف شخصے ست عالم متبحر مولانا خالد نام دارد و بہندوستان رفتہ طریقہ نقشبندیہ از
حضرت قیوم زماں غوث جہاں کاشف اسرار خفی و جلی مولانا غلام علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اخذ
کردہ خرقہ خلافت پوشیدہ آمدہ است در اقلیم روم شہرہ آفاق گردیدہ عالمان اقلیم روم واکابران
مرزبوم بدست او بیعت نمودند پس من از استماع این سخنان مشتاق لقاء حضور گردیدم آخر الامر
از عنایات الٰہی تا بہ ایں آستان فیض نشان رسیدم؛

روز دوشنبہ ہفتم جمادی الآخر در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں
فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ عبارت از دوام حضور و آگاہی و گم شدن خطرات از دل اکابران
طریقہ شریفہ مقرر نمودہ اند لیکن نزد من کم شدن خطرات بجای گم شدن خطرات ست و ایضاً
حضرت ایشاں قلبی و روحی فداہ ارشاد فرمودند کہ چہار قسم فنا کہ جناب غوث صمدانی قطب
ربانی حضرت سید محی الدین عبد القادر ابو محمد عبد القادر جیلانی الحسنی والحسینی رضی اللہ تعالےٰ
عنہ وارضاہ عنا فرمودہ اند چنانچہ در ما سبق مذکور شدہ اند در فنای قلبی کہ عبارت از نسیان
ماسوی ست حاصل میشوند؛

روز سہ شنبہ ہشتم جمادی الآخرہ فدوی جان نثار در حضور آں محبوب پروردگار
حاضر گردیدم حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ جمیع تصنیفات اکابران
طریقت و تالیفات عارفان حقیقت مملو ست از توحید وجودی و ذوق و شوق و بیان
مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ و انابت و صبر و قناعت و زہد و توکل و رضا و تسلیم
وغیرہ است دراں مندرج لیکن مقاماتیکہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
تحریر فرمودہ اند ہیچکس از عارفان ایں معارف را در سلک تحریر منتظم نکردہ در زمین و آسمان
کتابے در عرفان یزداں مثل مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد نیست و ایضاً حضرت ایشاں
فرمودند کہ سالک را در سیر لطیفہ قلب و نفس ذکر خفی و نفی و اثبات و تہلیل لسانی ترقی می بخشد
و در سیر عناصر ثلثہ کثرت نوافل با طول قرارت و در کمالات ثلثہ تلاوت کلام اللہ مجید
و در حقائق سبعہ خواندن درود موجب ترقیات می شود۔ بعد ازاں در حضور ذکر ریاضت
وعبادت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی اولیا را رسوخیت بجناب حق سبحانہ از کمال زہد و ریاضت

وترک وتجرید حاصل می شود وجمعی را قرب الٰہی جلشانہ از کثرت عبادت میسر می شود۔ لیکن
مقام اہل عبادت بر صاحب توکل وزہد وریاضت عالی ست وایضاً فرمودند کہ ہر کرا یقین زیادہ
مقام او اعلا وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ صاحب کشف
وکرامات وزہد وریاضات بودند سی سال عمر در گلیم گذرانیدند وبعد از سہ روز قدرے تناول
میفرمودند۔ طعام ایشاں پوست خربزہ وتربوزہ وپوست اشیای دیگر خوردگی موافق ہر موسم
بود کہ در کوچہ وبازار افتادہ بودند آنرا برداشتہ پاک ساختہ می خوردند ودر مسجد جامع
استقامت می ورزیدند وچوں شدت عطش می شد دوسہ کف آب حوض می نوشیدند وآں
بسیار شور بود روزے عورت فاحشہ بحسن کمال آراستہ وبجمال پیراستہ از دریچہ بام روبرو آوردہ
نظارہ میکرد یاران طریقہ کہ دراں مجلس حاضر بودند از ایشاں عرض نمودند کہ ایں زن را توجہ
فرمایند کہ بہدایت آید ایشاں تساہلی فرمودند چوں یاران مبالغہ بسیار کردند ایشاں متوجہ شدند
بحکم خداوندی جل شانہ بعد از دوسہ گھڑی آں عورت ترک لباس کردہ حلق سر نمودہ کفنی گلیم پوشیدہ
بحضور ایشاں آمد وتوبہ واستغفار از اجرام سابق ساختہ از ایشاں بیعت نمود وحلقہ بندگی
در گوش اخلاص انداخت وہم دراں عہد حضرت قیوم زماں معرض عن غیر قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند ومسند ارشاد وسادۂ ہدایت از وجود باجود ایشاں مزیّب
ومزین بود صاحب عبادت کثیرہ بودند بعد از نماز مغرب صلوٰۃ اوابین میخواندند ودراں دہ
سیپارہائے کلام اللہ مجید قرارت میفرمودند بعد ازاں حلقۂ رجال می نمودند وتوجہ میفرمودند
بعد ازاں در محلسرا تشریف بردہ حلقہ نسا می نمودند وتوجہ میفرمودند بوقت نصف شب
چند گھڑی استراحت نمودہ برائے تہجدی برخاستند ودر صلوٰۃ تہجد چہل بار یا شصت بار سورہ
یٰسین میخواندند بعد ازاں در مراقبہ تا چاشت اوقات بسر می بردند پس ازاں حلقۂ رجال
می کردند وہمہ روز در توجہ نمودن وہدایت ساختن مخلوق میگذرانیدند وبعد ازاں قدرے
قیلولہ نمودہ برای نماز فی الزوال برخاستہ بطول قرارت در چہار گھڑی ادا میفرمودند بعد ازاں
ختم خواجہا خواندہ بنماز ظہر می پرداختند بعد ازاں تلاوت کلام اللہ نمودہ طعام تناول می
فرمودند وہمیں وقت طعام آنحضرت بود بعد از نماز عصر مشکات شریف یا مکتوبات مذکور میشد

وچوں از محلسرا بمسجد تشریف می آوردند امرایان دوشالہا و مندیلہاے خود از آستانہ فیض نشان تا بمسجد شریف برزمین می انداختند تا کہ قدم مبارک برزمین نیفتد و اگر بعیادت مریض ویا باجابت دعوت سوار می شدند سوارے ایشان مثل بادشاہان جلوہ گر بودی روزے ایشان سوار شدہ بزیر جامع مسجد گذر فرمودند حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ دیدند کہ شخصے در پالکی نشستہ است وبسیار پالکیہا در رکاب آں میدوند و مجمع کثیر برنگ غلامان گرد و پیش پالکی او ہستند و انوار محیط آں پالکی اینچنیں ست کہ گویا از بالای پالکی تا فلک نورے رسیت لامع و تمام کوچہ و بازار مملو ازاں نور گردیدہ است حضرت شاہ گلشن گلیم کہنہ خود را از سر انداختند و یاران خود را فرمودند کہ ایں را در آتش بسوزانید یاران عرض نمودند کہ سببش چیست فرمودند کہ ایں امیر کہ میرود آنچناں در سواری ایں نور سیت کہ من در گلیم خود گاہے شمہ اش مشاہدہ نکردہ ام و باوصفیکہ سی سال دریں گلیم بریاضت صرف کردہ ام شخصی عرض نمود کہ حضرت محمد زبیر ہستند ایشان فرمودند الحمد کہ پیرزادہ ما ہستند آبروے ما باقیماند و مریدان خود را برائے استفادہ بخدمت حضرت قبلہ عالم فرستادند و فرمودند جائیکہ حضرت ایشاں تشریف دارند مارا مرید گرفتن جائز نیست و دریں اثنا ذکر ریاضات و مجاہدات اولیای متقدمین بیان فرمودند و تاسف بسیار خوردند کہ از دست ما ہیچ نمی آید بعد ازاں بمقام شکر آمدہ فرمودند کہ از فضل الٰہی در ینجا اگر شخصے می آید و موافق فرمودہ ما کار میکند او را البتہ چیزہا دارد می شوند و ایں شعر خواندند ؎

عاشق کجا کہ یار بحالش نظر نکرد — ای خواجہ درد نیست وگرنہ طبیب ہست

روز چہارشنبہ نہم جمادی الآخرہ ۱۲۳۱ھ بحضور والا حاضر گردیدم

سخنے از خطرات و وساوس طالبان بمیان آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ وساوس و خطرات کہ بردل می آیند چہار قسم اند شیطانی ملکی نفسانی حقانی - وساوس و خطرات کہ شیطانی باشند از جانب یسار می آیند و ملکی از طرف یمین و نفسانی از سمت فوق کہ دماغ است و حقانی از فوق الفوق بردل نزول میکنند و ایضاً فرمودند کہ حضرت سید البشر علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر ارشاد فرمودند کہ ذلک من کمال الایمان یعنی ایں آمدن

خطرات مقتضای کمال ایمان ست چه هر جائیکه چیزے باشد البته خوف آمدن دزد می شود و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که دریں طریقهٔ شریفه از عنایت پروردگار و از توجهات پیران کبار خطرات از دل طالباں کم می شود بعد ازاں گم می شوند درون قلب منیر و ند مثل مگسها که بر آئینه می نشیند و درون آئینه رفتن نه تواند و یا خس و خاشاک که بر روی دریا می باشد و در ته آب ره نیابد همچنیں خطرات بیروں آیند و در دل نمی درآیند بعد ازاں از انجا هم مندفع شده بلطیفهٔ نفس می آیند و پس از تزکیهٔ نفس بتجلیه ظهور کنند و چوں از انجا نیز روند و در هیچ جا هیچ دقت نمی آیند صاحب ایں مقام را اگر فرضاً عمر هزار ساله داده شود هرگز خطرهٔ غیر در دل او نیاید:؛

روز پنجشنبه دهم جمادی الاخره غلام در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که هر که الیقین زیاده است مقام قرب او اعلیٰ تر ست باید دانست که مقام یقین ۳ اند۔ اول علم الیقین دوم عین الیقین سوم حق الیقین ست که تفصیل ایں در کتب مسطور ست احتیاج ارقام ندارد۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که روزے بمزار پرانوار حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی رضی الله تعالیٰ عنه رفته بودم بالله العلی العظیم خواجه را دیدم که از مزار خود بیروں آمده استقبال من نمودند و بسیار نوازشها فرمودند:؛

روز جمعه یازدهم جمادی الآخره بحضور عالی حاضر گردیدم دراں وقت مذکور وفات بزرگان آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که جناب والد ماجد من رحمة الله علیه طریقه شریفه قادریه داشتند چوں وقت ارتحال ایشاں رسید ارشاد فرمودند که جناب حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی سید عبدالقادر جیلانی رضی الله تعالیٰ عنه تشریف آورده اند پس اشارت از دست مبارک خود کردند که ایں ایستاده اند حضرت غوث الاعظم و جان بحق تسلیم شدند اللهم نور قبره و برد مضجعه و بسیار کرامات و خرق عادات او شاں بیان فرمودند

روز شنبه دوازدهم جمادی الآخره بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که عرضی مولوی بشارت الله آمده بود در جواب ایں ارقام نمودیم

کہ از گذشتہ نادم و مستغفر باشند و آیندہ را اجتناب لازم شناسند و علی الدوام مشغول یاد الٰہی باشند ہم دریں اثنار شخصے عرض نمود کہ حضرت ایشاں برائے من چیزے ارقام فرمایند حضرت ایشاں ایں آیۂ کریمہ نوشتند قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ و تفسیر آں نیز بریں نہج قلمی نمودند کہ تفویض امور جزئی و کلی بحضرت اللہ سبحانہ باید کرد و از تدبیر و معاش فکر آں ہیچ نباید فرمود و تعلقات ماسوی اللہ را بگذارد و امور خویش را با د تعالیٰ بسپارد

سپردم بتو مایۂ خویش را		تو دانی حساب کم و بیش را	

روز یکشنبہ سیزدہم جمادی الآخرہ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ متصوفین متقدمین فرمودہ اند کہ راہ الٰہی جل وجلالہ دو گام ست گامی بیرون ہستی خود زدن و بگام دیگر بخدا پیوستن ست و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ فرمودہ اند کہ راہے کہ ما در صدد قطع آنیم ہمگی ہفت گام ست دو گام بعالم خلق تعلق دارد و پنجگام بعالم امر اول کہ سالک در عالم امر قدم میزند تجلی افعالی رو میدہد کہ عبارت از فنار قلبی ست و بگام دوم تجلی صفات ثبوتیہ کہ عبارت از فنار روحی ست و بگام سوم تجلی شیونات ذاتیہ الٰہیہ کہ عبارت از فنار سری ست و بگام چہارم تجلے صفات سلبیہ الٰہیہ کہ عبارت از فنار خفی ست و بگام پنجم شان جامع الٰہی کہ عبارت از فنار اخفی است و دو گام کہ تعلق بعالم خلق دارد گام اول فنار لطیفہ نفس ست و گام دوم فنار لطیفہ قالب بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ تا باینجا کہ قطع لطائف سبعہ می شوند نصف راہ سلوک طریقہ شریفہ مجددیہ طے می شود و نصف دیگر کہ باقی ست ازیں نصف اول بمراتب وسیع تر و عالی تر ست و آں عبارت ست از کمالات ثلثہ و حقائق سبعہ کہ تفصیل آنہا در مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مفصلاً و مشروحاً مسطور ست ❊

روز دوشنبہ چہاردہم جمادی الآخرہ بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں درانوقت درس کلام مجید می فرمودند و دُرر و غرر معانی را برشتۂ تحقیق و تدقیق انتظام می دادند شخصے عرض نمود کہ وقتے حضرت ایشاں از حضرت مولوی عبد العزیز صاحب

زیادہ است حضرت ایشاں فرمودند کہ تو بہ ایشاں بحر علم و دریائے بیانند از گل گلدستہ مہیا می سازند و من از گل غنچہ میکنم ؎

روز سہ شنبہ پانزدہم جمادی الآخرہ غلام بحضور آں قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روزے حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ نشستہ بودند ناگاہ مردے ذمی اندر در آمد ایشاں برائے تعظیم او سرو قد برخاستند مردماں متحیر ماندند بعد ازاں ایشاں از آں مرد ذمی پرسیدند کہ از تو بوئے مرشد من می آید آں مرد عرض کرد کہ نزد من ہیچ چیز نیست الا کتابے ایشاں۔ کتاب را کشادند دیدند دو سطر چند از دست خط خاص حضرت مظہر اسرار سرمد حضرت شیخ عبد الاحد رضی اللہ تعالےٰ عنہ متحرر بودند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے مولوی رفیع الدین صاحب مد ظلہم اللہ تعالےٰ کتابے میخواندند و من نیز دراں مجلس حاضر بودم ناگاہ انوار و برکات بسیار آمدند گفتم کہ از خواندن ایں دو سطر فیضی کثیر وارد شد مولویصاحب فرمودند کہ ایں دو سطر نوشتہ حضرت عبد الاحد اند وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روز دیگر ہم بریں نہج واقع شد گفتم کہ فیضی بنوع دیگر آمد مولوی صاحب فرمودند کہ ایں سطور محررہٗ حضرت شاہ ولی اللہ اند رحمۃ اللہ علیہ راقم گوید عفی عنہ کہ اولیاء اللہ گلہای باغ وحدت اند ہر گلی را بوئے علیحدہ ورنگے جدا عطا فرمودہ است ہر کسیرا کہ قوت شامہ دادہ اند تمیز در رنگ و بوی نماید وایں ہمہ رنگ ظہور آں بیرنگ ست کہ در ہر رنگے برنگ دیگر جلوہ گر گردیدہ است عاشق شیدا ہر رنگے کہ می بیند رنگ بیرنگ می شناسد و ہر بوئے کہ می بوید بوئے محبوب حقیقی دراں میجوید ناچار برنگ بلبل از جام بقیراں گل می نوشد و در غل می کوشد ؎

روز چہار شنبہ شانزدہم جمادی الاخرہ بندہ در حضور سراسر نور حاضر گردید دراں وقت مردماں غزنوی و بخاری در حضور پر نور حاضر بودہ رخصت خواستند حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ از شما یک کس در ینجا ماند و چند مدت استقامت ورزد کہ تا نسبت باطنی پیدا کردہ را بے بوطن خود گردد و شیخ گل محمد غزنوی ہم دراں مجلس حاضر بودند حضرت ایشاں فرمودند کہ گل محمد را ببینید کہ پیر بخارا شدہ است و اینجا آمدہ بود و کلام اللہ مجید ہم نخواندہ

بود از تفضلات الٰہی جلشانہ وعنایات پیران کبار رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین چند مدت کلام اللہ ختم کردہ وعلم فقہ تحصیل کردہ نسبت باطن بقوت تمام پیدا ساخت وخرقہ خلافت از من گرفتہ در بخارا شریف پیری شدہ ہدایت وارشاد بمردمان آں دیار می نماید بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر خواندند ؎

بنشیں بگدایاں درِ دوست کہ ہرکس	بنشست ہاے طائفہ شاہی شد و برخاست

روز پنجشنبہ ہفدہم جمادی الآخر در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ چوں نفس مطمئنہ میگردد واز خصائل رذائل بحسنات میگردد ع شاہی شدہ بر تخت صدری نشیند ، وایں حالت بعد از قطع دائرہ ولائت کبری کہ متضمن سہ دوائر ویک قوس ست میسری شود وشرح صدر بحصول می انجامد ولنظری بدیہی می گردد واستدلالی کشفی کہ فنای نفس عبارت ازانست بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال این فنا بعد از مدت مدید حاصل می شود . حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند . کہ سالکے کہ تا چہل سال خلوت اختیار کند وہر روز بر چہل ہزار بار اسم ذات ونفی واثبات مداومت نماید دراں وقت بکمال فنا میرسد . وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ارشاد میفرمودند کہ سی سال خدمت پیران کبار نمودم چہار سال بخدمت حضرت مظہر انوار سبحانی سید نور محمد بدایونی رسیدہ توجہ گرفتم وشش سال بعد از انتقال ایشاں بمزار پر انوار حاضر شدم بعد ازاں بخدمت عارف باللہ حضرت حافظ سعد اللہ علیہ رحمۃ اللہ رفتم دوازدہ سال بخدمت آں مرشد باکمال گذرانیدم پس از انتقال ایشاں بخدمت مفخر زاہد وعابد حضرت شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمدم ودہ سال بتوجہ شریف ایشاں مستفیض شدم بعد از وفات شریف ایشاں سی سال شدہ اند کہ باشغال واذکار وحلقہ ومراقبہ مشغولم ومردماں را بیعت وہدایت می نمایم پس الحال کہ شصت سال دریں راہ گزرانیدہ ام فنای قلبی بتمامیت واکملیت میسر گردیدہ است وتعلق علمی وحبی کما ینبغی در دل نماندہ است وخود را مردہ می یابم از ہستی نامی واز خودی نشانی نماندہ ست مردمان کہ نزد من می آیند وسلامی میکنند ویا پیام دیگراں می رسانند می دانیم کہ من مردہ ایم ایناں بقبرمی آیند وسلام

میکنند وکلام میگویند وپیام میرسانند چون بار دیگر میگویند من بغور در خود نظر می بینم میگویم که شاید من زنده ام. و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که جناب قیوم زمان خلیفہ رحمان قطب شام وروم حضرت ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند که مردمان بکلمہ طیبہ اشتغال دارند و لا اله الا اللہ که می گویند بجای الا اللہ الا انا متحقق می شود تا وقتیکه فنای نفس که عبارت از شکستگی اناست حاصل نیست بجائے الا اللہ لا اناست وہم حضرت ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ اند که روزے من بسیار تضرع وزاری بجناب باری عزاسمہ بجہت فنار انا نمودم مشاہدہ کردم که بسیار زنارہا از گردن نفس من بدر می آیند و می شکستند بعد ازاں بخدمت حضرت والدی و مرشدی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر شدہ اظہار این واقعہ ساختم حضرت والدی فرمودند که ہنوز فنائی کامل نگردیدہ بعد از مدت مدید اتفاق طواف بیت اللہ افتاد و در انجا از فضل او سبحانہ جل شانہ حصول این دولت عظمی وموہبت کبری نقد وقت گردید للہ الحمد والمنہ که بعد از حصول این سعادت در کلمہ لا اله الا انا که گرفتار بودم بیرون آمدہ بکلمہ طیبہ لا اله الا اللہ مشغول گشتم ذالک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذوالفضل العظیم بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند که برائے تبدیل اخلاق رزیلہ وصفات بشریت ورفع انانیت تکرار کلمہ طیبہ وکثرت ذکر باید نمود ہرگاہ که انوار الٰہی جلشانہ غالب آمد البتہ در اخلاق واوصاف سالک شکستگی حاصل خواہد شد آیہ کریمہ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً[1] اشارہ فرما باینمعنی ست ؛

روز جمعہ ہیجدہم جمادی الاخری حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان عزیزی را مخاطب ساختہ فرمودند که آیہ شریفہ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ[2] اشارہ بدوام ذکر قلبی دارد و در کریمہ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ[3] نیز ام

---

[1] بدرستیکہ بادشاہان ہرگاہ که داخل شوند دیہی را تباہ کنند۔ آنرا و گردانند عزیز آنرا ذلیل ۱۲۔

[2] مردانیکہ مشغول نمیکنند ایشاں را سوداگری و نہ بیع از ذکر خدائے تعالیٰ ۱۲۔

[3] پس یاد کنید خدای تعالیٰ را ایستادہ و نشستہ و بر پہلوہای خویشتن ۱۲۔

ہمیں ذکر قلبی مفہوم می شود چہ ذکر قلبی ہر وقت می شود و ذکر لسانی علی الدوام تعسر می دارد و دریں اثنا راخوان صاحب معروض ساختند کہ اگر بزرگے در حین حیات خود خلیفہ خود کسے را مقرر نساخت و بعد از فوت او مشائخ وقت شخصی را بجای آں بزرگ نشانند و خرقہ و کلاہ آں بزرگ او را پوشانید ند دراں شخص برکتے و نسبتے پیدا می شود حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ بلے چنین ست بعد ازاں نقل فرمودند کہ بزرگے وفات یافت و کسے را خلافت در حین حیات خود نداده بود مردمان مجتمع شده بعد از انتقال آں بزرگ جبہ و دستارش شخصی را پوشانیدند فی الحال احوال آں شخص مثل احوال آں بزرگ گردید و ہموں مراتب ترک و تجرید رسید وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بزرگے بوقت انتقال وصیت نموده بود کہ بعد از من بروز چہلم کہ اجتماع مردمان خواہد شد طائری از غیب می آید پس بر سر ہر کس کہ بنشیند خلیفہ من ست حاضراں از استماع ایں واقعہ متحیر شدند بقضای الٰہی جلشانہ بعد از واقعہ آں بزرگ بروز چہلم ہموں واقعہ در پیش آمد کہ طائرے از آسمان پرواز نموده در مجمع مردمان آمده بر فرق شخصے بازاری اہل حرفہ بنشست مردمان دیدند کہ ایں شخص قابل خلافت و لائق اجازت طریقہ نیست لیکن بموجب فرمودن آں بزرگ آں شخص را گفتند کہ خرقہ خلافت ترا وصیت نموده اند آں شخص گفت کہ من مرد بازاری ام لیاقت ایں امر ندارم آخر الامر بگفتن ہمہ صاحبان شرف خود فہمیده گفت کہ من در بازار رفتہ داد و ستد گذاشتہ از مردمان اہل معاملہ انقطاع نموده می آیم پس آں شخص در بازار رفتہ انفصال معاملات کرده آمد و خرقہ و دستار آں بزرگ پوشید حقتعالی ہمو نوقت از نسبت باطنی سرفراز فرموده وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شاہ عبد الرحمن قادری مردے بزرگ بودند و در ترک و تجرید قدم راسخ داشتند اکثر اوقات برگاوی سواری شدند چہار نان و پارچہ پنیر بالائے سر خود می بستند و جہلنگہ چارپائی بجای لباس می پوشیدند خرق عادت بسیار از ایشاں صادر می شد بعد از وفات ایشاں فرزند ایشاں بجائے ایشاں نشستند رجوع مردمان بطرف ایشاں شد شاہ حسین نام مردے از مریدان شاہ عبد الرحمن رحمۃ اللہ علیہما در وقتیکہ مجمع بسیار بخدمت پیرزاده نشستہ بود آمده عرض نمود کہ اگر ترک جہلنگہ ملبوس شد من ہمن عنایت شود امیدوارم و ایں سخن را چند

بار تکرار کردہ مردمان گفتند کہ ایں مرد دیوانہ است کہ جھلنگہ رامی طلبد خیر بگیر وشاہ حسین ہمول وقت آں جھلنگہ راکہ بہتر از خلعتہای فاخرہ دانستہ دربر خود پوشیدہ ہمو نوقت توجہ جمیع مردماں بطرف اوشد و قائم مقام پیر خود شدند بعد ازاں در حضور پر نور مذکور حلیہ مبارک جناب محبوب کبریا سید ہر دو سرا احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ علیہ وعلیٰ آلہ من الصلوات اتمہا ومن التسلیمات اکملہا آمد حضرت ایں شعر خواندند ؎

بصورتیکہ توئی کمتر آفرید خدا		تراشیدہ و دست از قلم کشید خدا

بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ شعر دیگر ہم یاد آمدہ است لیکن خواندنش تقاضای ادب نیست پس بگفتن بعضی حاضران مجلس خواندند و آں اینست ؎

تو بایں جمال و خوبی چوں بطور جلوہ آئی		اَرِنی بگویداں کس کہ بگفت لَن تَرانی

روز شنبہ نوزدہم جمادی الآخرہ حاضر حضور گردیدم دریں اثنا ذکر شبہا تیکہ بعضی عزیزان بر کلام حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودہ اند آمد حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ فضیلت پناہی مولوی سید محی الدین رحمۃ اللہ علیہ از گزیدۂ اصحاب و زبدہ احباب حضرت ایشاں شہید رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند از زبانی مولوی فخر الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ نقل میکردند کہ مولوی صاحب مرحوم میفرمودند کہ جواب اعتراضات چنانچہ حضرت مجدد خود در مکتوبات شریف قلمی فرمودہ اند از ہیچکس نخواہد شد بعد ازاں فرمودند کہ میدانی کہ مولوی غلام محی الدین کدام شخص بودند بزرگے بودند جنیدی صبر و توکل و قناعت و ریاضت ایشاں مانند جنیدیان بود و گویا کہ از خانقاہ حضرت سید الطائفہ جنید قدس سرہ بودند مردمان می گفتند کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ چرا پیش ایشاں نمی آیند۔ ایشاں میگفتند کہ مردمان عقلی ندارند از پیرزادگی چہ میشود ایشاں از فرزندان حضرت غوث الاعظم بودند مولوی باب اللہ صاحب مرحوم کہ استاد ایشاں بودند ارادہ کردند کہ در بغداد شریف حاضر شوند حضرت غوث پاک رضی اللہ عنہ در واقعہ بایشاں ارشاد کردند کہ پیش شما فرزند من غلام محی الدین حاضر ست حاجت آمدن اینجا نیست

روز یکشنبہ بستم جمادی الآخرہ غلام بحضور پر نور آں قبلۂ انام حاضر گردید حضرت ایشاں از درنگاہ خداوندانہ بر آداب فدویانہ ایں عاصی پر معاصی از کمال الطاف فرمودہ ارشاد

گردند۔ دو روز شدہ است کہ توجہ بلطیفۂ نفس این شخص کردہ ام۔ انوار لطیفہ مذکور از جبین این از دور ظہور میکنند باز حضرت ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ عجب عنایات جناب مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ است کہ در ہر مقامیکہ توجہ میکنیم انوار آنمقام ہمو نوقت بر سالک وارد میشوند این ہمہ عنایات پیران کبار ست رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین ؛

روز دوشنبہ بست و یکم جمادی الآخرہ فدوی بمجل فیض منزل بار یاب گردیدہ بشرف دیدار فیض آثار حضور والا استفیض گشت۔ حضرت ایشاں خطاب مستطاب باین شکستہ و دلخستہ فرمودہ ارشاد کردند کہ در نسبت عالیہ بیرنگی کمال رو میدہد و این ہمہ اذواق و اشواق منوط بولایت قلبی اند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ درین طریقہ شریفہ نقشبندیہ ذکر شرط ست و نگہداشت خواطر و وقوف قلبی و بازگشت نظر و توجہ مرشد ہم رکن ست اعظم از ارکان این راہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور آمد کہ حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ جمیع علوم در بائ بسم اللہ مندرج اند بلکہ در نقطۂ بائ حضرت ایشاں این رباعی خواندند ؛

دل گفت مرا علم لدنی ہوس ست گفتم کہ الف گفت دگر گفتم ہیچ	تعلیمم کن اگر ترا دسترس ست در خانہ اگر کس ست یکحرف بس ست

راقم گوید عفی عنہ کہ مندرج شدن جمیع علوم در نقطہ ظاہرا باین معنی نیز می تواند شد کہ ہر خطے کہ کشیدہ شود مبدأ و نقطہ بود۔ بلکہ مبدأ چہ ہموں نقطہ بود کہ چوں کشیدہ شود صورت خط می شود پس علم عبارت از خط ست کہ مندرج ست در نقطہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور مجاہدات و ریاضات و ترک و تجرید آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ازمایان ہیچ کارے نمی شود در روز کلاہہا میکنیم و در شب می خسپیم درین راہ در شب بیدار بودن ست و خاموش از گفتار شدن ست قلت طعام و خلوت از انام می باید۔ تا دری از معرفت بکشاید۔ پس این شعر خواندند ؎

جان بدہ و جان بدہ و جان بدہ	فائدہ در گفتن بسیار چیست

روز سہ شنبہ بست و دوم جمادی الآخرہ بحضور والا حاضر گردیدم دراں وقت درس مکتوبات قدسی حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالےٰ عنہ بود نوشتہ بودند کہ

در ابتدای مراقبہ احدیت مسمی اسم مبارک اللہ می سکنند کہ جامع جمیع صفات کمال و منزہ ا
نقصان و زوال ست بے لحاظ صفات کہ اللہ سمیع ست یا بصیر یا علیم ست یا قدیر پس
مولوی شاہ محمد عظیم صاحب عرض نمودند کہ لحاظ سمع و بصر و علم و قدرت وغیرہ نساختن
چہ وجہ دارد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ دریں مراقبہ ذاتے کہ جامع جمیع صفات
است ملحوظ می نمایند نہ لحاظ صفتی از صفات چرا کہ از ذات کہ مقصود بالذات ست بسوے
صفات کہ مقصود بالعرض توجہ نمودن از مقصود حقیقی بمطلوب عرضی میل ساختن ست پ

روز چہار شنبہ بست و سوم جمادی الآخرہ در محفل فیض منزل حاضر گردید

حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ذاکران محبوب حقیقی و عابدان مطلوب تحقیقی کہ لیل و نہار در
یاد پروردگار مصروف اند و شب و روز در عبادت آں شمع دل افروز مالوف می فرمایند
کہ لیرین اللہ ما اذکرہ ۔ آہ صد آہ کہ ما در فکر طعام و شراب مشغولیم۔ پس مرا باید گفت لیرین اللہ
ما آکل واشرب۔ بعد ازاں در حضور مذکور فقیر آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ الفقیر
من خلا عن المراد لا من خلا عن الزاد۔ بعد ازاں در حضور مذکور صبر و قناعت آمد حضرت
ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ ناصر رحمۃ اللہ علیہ کمال صبر و قناعت داشتند دکوہ گلین
بودند فاقہ ہا میکشیدند و از جائے خود نجنبیدند بر ہر دو زانوئے خود رسن بستہ برخاک
می نشستند کہ خیال برخاستن نیاید و مدام از جناب حق جل و علا التجا می نمودند کہ الٰہی اگر
من از بی فاطمہ ام فاقہ از خانہ من بدر نرود مرا فراخی رزق میسر نشود حضرت خواجہ میر درد
کہ پسر ایشان بودند می فرمودند کہ مرا در تمام عمر یک و نیم فاقہ میسر شدہ است۔ یکی بست
و دو روزہ و دیگرے کہ نیم بودہ پانزدہ روز بود سبحان اللہ عجب نعمتیست فاقہ کشیدن
ہر کرا تحمل آں باشد کہ صفت صمدیت ظہور میکند و دینجاست کہ شب فاقہ را لیلۃ المعراج
صوفی گفتہ اند۔ بعد ازاں در حضور مذکور توحید وجود آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ مقولہ
محی الدین ابن عربی ست العالم اعراض مجتمعہ فی عین واحد و صوفیان دیگر کہ قائل ہمہ اوست
اند کلمات و تلفظات ایشاں در ظاہر مخالف شریعت معلوم میشوند و احوالاتیکہ مکشوفات
حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و توابعان ایشان ہستند ظاہر

شریعت آراستہ و باطن بطریقت پیراستہ اند اقوال ایشاں ست کہ معارفیکہ سر مو مخالف
شرع شریف باشد بجوئے نخرند و نسبتے کہ از ذکر خفی و وقوف قلبی حاصل می شود و آں حضور
و آگاہی و جمعیت ست اعتبار می سازند و اکابران طریق دیگرا حوالے کہ از ذکر جہر و سماع
بحصول می انجامد معتبر میدانند و ایں بزرگواراں آنرا غیر معتبر می شمارند لہذا متصوفان دیگر
معترض بر مکشوفات ایشاں ہستند الحق کہ معارف ایشاں از فہم افہام اعلیٰ ہستند و
از درک اوراک بالا ؛

روز پنجشنبہ بست وچہارم جمادی الآخرہ بندہ بحضور والا حاضر گردید

حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ سبحان اللہ عجب فیض و برکات از خواندن حدیث شریف
نبوی علے صاحبہا الصلوٰۃ والتحیات ظہور می کند۔ افسوس کہ مردمان چشم بصارت از
دیدن ایں برکت دوختہ اند فردا چند احادیث در مناقب صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم
اجمعین خواندہ شد من مشاہدہ نمودم کہ جسم را از غسل زیادہ تر طہارتے حاصل شد و دل
را از تصفیہ عالی تر لطافتی شامل گشت بعد ازاں فرمودند کہ من ہر روز در خیال خود در مدینہ
منورہ حاضر شدہ بطواف روضہ شریفہ مشرف می شویم و غبار مرقد مطہر بعین آرزو از جاروب
مژگاں صاف می نمائیم و خاک پاک را کحل دیدۂ خود میسازیم و بطواف قبہ منورہ جان
می بازیم گاہے بداں آستان جان بخش می بوسم و گاہے براں خاک حیات دیدہ
جبیں میمالیم آہ صد آہ ؎

	کف پا بہر زمینے چو رسد تو نازنیں را		بلب خیال بوسم ہمہ عمر آں زمیں را

بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ احوالم مثل شعر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید
است کہ فرمودہ اند ؎

	اگرچہ طاقت یک گردش نگاہم نیست		خدا کند ہمہ نازش بجان من باشد

وایضاً فرمودند کہ عاشق شیدائے طواف کوچۂ دلربا چوں در ظاہر بارنمی یابد در
خیال بجامی آرد کہ ما مہجور از درگاہ یاریم و دور از طرف آں جواریم ہر بار آہ شرربار بزباں
می آید و می سوزاند و ہر ساعت نالۂ پر حرارت سر می کشد و جان را آتشی میدہد

بنامہ کہ بہ لیلی خیال مجنوں برد	ہاں کرشمہ کہ لیلے برد ملود نثار

تصور خنجر غمزۂ اش بر دل کشتگان مفارقت زخمہای نشان میزند و خیال شمشیر نازش بر سینۂ ماتم زدگان مہاجرت جراحت می دہد چوں بوقت چاشت از روز مسطور بندہ در حلقہ حاضر گردید۔ اتفاقاً در میان حلقہ جائے باقی نماندہ بود بندہ پس پشت فقرا ئیکہ بہتر از صدر نشینی محفل اغنیا ست نشست حضرت ایشان بطرف ایں کمترین درویشان نگاہی فرمودہ ایں شعر بزبان مبارک خواندند ؎

فریضہ است ترا آمدن بدرگہ دوست	اگر دروں ندہد بار آستاں دریاب

بعد ازاں با خوانصاحب متوجہ گردیدہ پرسیدند کہ امروز بر دلہای حاضران حضور کدام کیفیت فائز ست ایشان عرض کردند کہ کیفیت شکست و نیاز بسیار ظاہر ست حضرت ایشان فرمودند کہ امروز چونکہ شب عرس مبارک حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران القائی عمن سواللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ است برکات بسیار و نسبت شریف آنحضرت جہاں را گرفتہ و چرا چنیں نہ باشد کہ چہارم حصہ امت محمدیہ مرید ایشان ست و ایں مصرع بزبان مبارک خواندند ع دل شکستہ بود گوہر خزینۂ ما؛ بعد ازاں فرمودند کہ اکثر اوقات ہمہ وجود خود را مردمک دیدہ تصور نمودہ سجدہ جناب باری ادا می نمایم و گاہے از فواد الفواد خود سجدہا بجامی آرم و بخیال خود کثرت ایں سجدات میکنم تا بحدیکہ از خویش نامے و نشانے نمی گذارم باز خود را زندہ تصور یدہ ایں عمل بجامی آرم ثم الی ماشاء اللہ تعالیٰ؛

روز جمعہ بست و پنجم جمادی الآخرہ فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔ حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ اکثر عشاقاں جناب محبوب و طالبان دیدار مطلوب کہ وفائی ندیدہ اند و جفائے کشیدہ اند از خنجر الم مقتول گشتہ و از نشتر غم مجروح شدہ آمدہ میگویند کہ ؎

جز ترک عشق بار ستمگار چارہ نیست	آخر دلست جان من ایں سنگ خارہ نیست

لیکن ما نمی گویم کہ ایں کلام کمال بے ادبانہ و سخن نہایت گستاخانہ الیست ماحسن مطلع ایں

غزل البتہ میخوانم ؎

روی عرق فشاں تو کرد اینچنیں مرا	تقصیر آفتاب دگناہ ستارہ نیست

بعد ازاں فرمودند کہ مراد از روی ذات محبوب ست و از عرق صفات و شیونات حاصل آنکہ مرا بے سر و سامان و خانۂ ویران شکستہ بال مضطر حال دل بریاں چشم گریاں سینہ کوباں آہ بلب سرگرم مجلس بہ تپ دل و جاں طپیدہ جیب و گریباں دریدہ انیس الم جلیس ماتم عشق آں محبوب کہ ہر دم و ہر لحظہ بتجلی دیگر متجلی می شود و بصفت دیگر ظہور می فرماید ساختہ است تقصیر گردش آفتاب د برگشتگی ستارہ نیست کہ منجماں سعادت و نحوست ابر گردش سبع سیارات موقوف ساختہ اند۔

روز شنبہ بست و ششم جمادی الآخرہ غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں شخصے را مراقبہ اقربیت تلقین فرمودند و آں عبارت ست از لحاظ معنی کریمہ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْہِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ

روز یکشنبہ بست و ہفتم جمادی الآخرہ بحضور پر نور حاضر گردیدم حضرت ایشاں پرسیدند کہ تو بر تخت شریف حضرت قبلہ عالم عالی سیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالی عنہ رفتہ بودی نسبت ایشاں معلوم کردی عرض نمودم کہ نسبت شریفہ ایشاں اینقدر ظہور می گیرد کہ گویا مرا با آسمان ہمبر داز ہر سنگریزۂ آنجا بجائے نار نوری بجلوہ ظہور میآید و طور ہر شجر آں مقام برنگ شجرۂ طور بنظر می در آید و ہر نخل آں مکان بجای بار محبت باری تعالی اعطا می فرماید خاکش ہمہ ذرہ ذرہ نور ست حضرت ایشاں فرمودند سبحان اللہ چہ گفتہ شود و گوہر وصف ایشاں چہ سفتہ شود۔

روز دوشنبہ بست و ہشتم جمادی الآخرہ فدوی بحضور آں محبوب سبحانی قیوم زمانی حاضر گردید۔ حضرت ایشاں صرف توجہ فرمودہ رخصت کردند۔

روز سہ شنبہ بست و نہم جمادی الآخرہ بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصیکہ بطور راقعامی نشیند شکل لفظ محمدی می شود علے

؎ مانند دیک ترمیم بسوئے او از رگ گردن ۃ

فنا در بیان نظم مرا نمو

صاحبہا الصلوٰۃ والسلام باین نہج کہ سر بصورت میم و کتفین بصورت حا و کمر برنگ حلقہ میم ثانی و ساقین بشکل دال میگردد باین وضع نشستہ مراقبہ اسم مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می کنند بسیار فیض وارد میشود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت ذکر قلبی خیال باید کرد کہ فیض تجلی افعالیکہ از قلب مبارک سید بشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر بقلب حضرت آدم ابوالبشر علیہ السلام رسیدہ است بر دل من می آید و در ذکر لطیفہ روح تصور کند کہ فیض تجلی صفات ثبوتیہ الٰہیہ کہ از روح مبارک سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم بروح حضرت نوح و حضرت ابراہیم علی نبینا وعلیہما الصلوٰۃ والتسلیم رسیدہ است بلطیفہ روح من فائز می شود و در وقت ذکر سر خیال نماید کہ فیض شیونات ذاتیہ الٰہیہ کہ از لطیفہ سر مبارک حضرت سید العالمین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین بسر حضرت موسیٰ کلیم اللہ علی نبینا وعلیہ صلوٰۃ اللہ رسیدہ است در لطیفہ سر من می آید و در وقت ذکر لطیفہ خفی خیال نماید کہ فیض تجلی صفات سلبیہ الٰہیہ کہ از لطیفہ خفی حضرت سرور ہر دو سرا علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ بلطیفہ خفی حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰتہا واکملہا رسیدہ است بلطیفہ خفی من وارد میشود و در ذکر اخفی لحاظ باید کرد کہ فیض شان جامع الٰہی از لطیفہ اخفیٰ جناب خاتم پیغمبراں علیہ صلوٰۃ اللہ الملک المنان بلطیفہ اخفی من ظہور میکند ازیں مراقبات بسیار ترقی در نسبت می شود۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت ذکر ہر لطیفہ از لطائف کہ میکند ہموں لطیفہ مرشد خود و لطیفہ مرشد مرشد خود تا جناب آنحضرت علیہ التحیات بشکل اینہا مقابل لطیفہ خود تصور کردہ فیض لطیفہ شریفہ حضرت سید بشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر بواسطہ آں آئینہ ہا در لطیفہ خود اخذ می نماید۔ بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب را باید کہ ہر لحظہ و ہر لمحہ در خیال وصل مطلوب خود باشد و انتظار جلوہ او کشد پس آہے از دل فیض منزل خود کشیدند و فرمودند کہ مناسب حال ما مضطرباں فراق یار و بیقراراں اشتیاق نگار ایں ابیات دردآلود و ایں اشعار غم آلود ہستند۔

زگرمی ہای دو شینِ تو امشب یاد می کردم فریبِ خویش میدادم کہ اینک یار می آید	سپند آسا ز جای جستم و فریاد می کردم بہر آواز پائے خاطر خود شادی کردم

بعد ازاں مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشاں

ارشاد فرمودند کہ ہر کمالیکہ در نوع انسان ممکن الوقوع است در ایشان جلوہ ظہور یافتہ است مگر نبوت کہ ختم گردیدہ است بخاتم الرسل علیہ من الصلوات اتمہا ایشانند۔ مطلع جمال پیغمبر و مظہر کمال سید بشر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر ۵

ہر لطائف کہ نہاں بود پس پردۂ غیب ہرچہ بر صفحہ اندیشہ کشد کلک خیال	ہمہ در صورت خوب تو عیاں ساختہ اند شکل مطبوع تو زیبا تر ازاں ساختہ اند

روز چہار شنبہ غرہ رجب المرجب بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں را در عرس حضرت مودود چشتی رحمۃ اللہ علیہ مشائخی طلبیدہ بو حضرت ایشاں فرمودند کہ ما در جائیکہ مجلس سماع و وجد و تواجد باشد ہرگز نزدیم۔ اگرچہ فاتحہ بزرگے از بزرگان دین باشد۔ بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ خدا داندکہ از ما چہ خطائے صادر شدہ کہ علی الصباح در مجلس بدعت طلب نمودند و ازیں جہت کہ ما را مرد فقیر دانستہ در مجلس فقرا طلبیدند بسیار خوش شدیم۔ بعد ازاں ذکر در نسبت اویسیت افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ نسبت اویسیت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یا بزرگے طلب نماید باید کہ ہر روز در خلوتے رفتہ دوگانہ ادا نماید و فاتحہ آں بزرگ خواندہ متوجہ روح آں بزرگ بنشیند در چند روز ایں نسبت شریفہ ظہور خواہد نمود یا بعد از نماز عشا بخیال خود دستہای مبارک سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بدست خود گرفتہ بیعت نماید و بگوید یا رسول اللہ بایعتک علی خمس شہادۃ ان لا الہ الا اللہ و ان محمد رسول اللہ۔ و اقام الصلوۃ و ایتاء الزکوۃ و صوم رمضان والحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا ہم چنیں عمل ہر شب نمودہ باشد

روز پنجشنبہ دوم رجب المرجب ۱۲۳۱ھ غلام بحضور آں ہادی خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب متوسط الاستعداد بتوجہ مرشد کامل مکمل در عرصہ دہ سال سلوک ایں طریقۂ شریفہ مجددیہ باتمام میرساند شخصے عرض نمود کہ خصائل رذائل مبدل بحسنات گردیدن ممتنع الوقوع معلوم می شوند حضرت ایشاں فرمودند کہ خصائلیکہ در جبلت انسان افتادہ اندر رفتن آں خیلے دشوار است و در ارائے آں تا سالک متخلق باخلاق الٰہیہ نگردد از زمرہ پیران طریقہ در شمار نیاید بعد ازان در حضور مذکور

شناختن نسبت آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حق سبحانہ جل شانہ مرا چناں ادراکی ووجدانی عطا فرمودہ است کہ تمام بدن من حکم قلب پیدا کردہ است از ہر جانبے کہ شخصے می آید از مقابل رُو آید یا از پس پشت یا از یمین یا از یسار احوال نسبت باطن او معلوم میکنم وعیاناً می بینم ؛

روز جمعہ سوم رجب المرجب بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید۔ حضرت ایشاں مولوی شیر محمد ومولوی محمد عظیم سلمہما اللہ تعالیٰ را توجہ بعناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک میکردند وفرمودند کہ دریں جا مراقبہ مسمائے اسم الباطن میکنند کہ فیض مسمای اسم الباطن ست ومورد فیض عناصر ثلثہ ودر اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایں مقام را ولایت علیا میگویند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ چنانکہ مراقبہ مسمی الباطن دریں جا میکنند ہمیں نہج مراقبہ اسم الظاہر در لطائف سبعہ میکنند کہ مبدأ فیض دراں جا مسمی الظاہر ومورد فیض لطائف سبعہ است اگرچہ ایں مراقبہ اسم الظاہر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید مرا تلقین نفرمودہ اند۔ لیکن از مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ معلوم می شود کہ ایں مراقبہ دریں جا میفرمایند ومن بعضے طالبان را تلقین میکنم چنانچہ میاں ابوسعید صاحب را اسعد اللہ سبحانہ فی الدارین تلقین کردہ بودم و حضرت ایشاں ایں بندہ لاشئے را ہم تلقین فرمودہ بودند

روز شنبہ چہارم رجب المرجب بحضور پرنور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ شکر عنایات الہی بنعمات نامتناہی کہ درباب من نالائق صادر می شوند بلکہ زبان ادا نمایم کہ مردمان برائے طلب حق جل وعلا از بغداد وسمرقند وبخارا وتاشقند دریں جا می آیند واز نسبت نقشبندیہ مجددیہ مستفیض می شوند موافق استعداد خود ہر کسے فیضے می گیرد ومن چہ ام اینہمہ عنایات حضرت ایزد رحمان بواسطہ توجہات جناب مرزا جان جان شامل حال ایں کمینۂ درویشاں ست الحق کہ ؏

گر بر تن من زبان شود ہر موئے	یک شکر تو از ہزار نتوانم کرد

بعد ازاں فرمودند کہ دید قصور من اینست کہ کسے کہ بخانہ من می آید می گویم کہ الٰہی من

چیستم کہ مقربان ترا وسیلہ نجات خود گردانم بہر این سگ کہ از مخلوقات ست گناہان مرا بیامرز و منظر عنایت بما فرماو ہمدراں روز سید احمد بغدادی از اولاد حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا احوال حضرت ایشاں از زبانی مولانا خالد رومی مدظلہم العالی کہ از اعاظم خلفا حضرت ایشاں اند دوراں اقلیم مہتدی عالم وپیشوای بنی آدم ہستند شنیدہ ترک مشیخت خود نمودہ از بغداد شریف بارادہ بیعت نمودن بدست حضرت ایشاں قطع منازل وطی مراحل نمودہ آمدند حضرت ایشاں فرمودند محض ستاری آں ساتر العیوب وجرم بخشی آں غافر الذنوب پردہ پوشی این معیوب ست کہ بر مشت خاک این ناپاک بارش ابر رحمت وترشح سحاب مکرمت چنداں می نماید کہ ہر قطرہ من بفیاضی از دریای محیط باج میخواہد والا حال من بہ مصداق این شعر ست ؎

	نہ تذرویم نہ طاؤس نہ آنیم چرا		جہد صیاد پے کندن بال و پرماست

بعد ازاں در حلقہ بنشستند واز کمال شوق ونہایت ذوق این شعر خواندند ؎

	وحشی ز عشق تو جان داد تو باشی زندہ		زندگی بخش کسے عمر کسے جان کسے

روز یکشنبہ پنجم رجب المرجب بندہ بحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ بکار آمدہ است این سخن کہ ہجوم مخلوق کہ از اطراف اربعہ زمین مردمان دریں جا آمدہ استقامت وتمکین می ورزند وقریب یکصد وچہل کس از طالبان راہ یزداں مجتمع شدہ اند وروز بروز زیادہ می شوند ودر دل من ہیچ خطرہ نمی آید کہ اینہا را نان خورش می باید ویا بہر پوشیدن پارچہا میشاید۔ الحمد للہ والمنۃ کہ از قلیم خطرہ خطرات دو جہان ربودہ وخیال خیالات این آں زدودہ راقم گوید عفی عنہ کہ بمصداق مقولہ ناصر علی ؎

	جمعیکہ سر بسجدۂ وحدت فرو کنند		گر یاد دوست سینہ بخار و ضو کنند

چہ جای خطرہ غیر کہ عارف بلند سیر را کمال محال ست وہمدریں اثنا تفسیر کریمہ اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا بیان می فرمودند کہ صنائع بدایع قدرت الٰہی باید دید کہ چہ صورتہای خوش وصنعہای دلکش آفریدہ وبقالب احسن تقویم کشیدہ است روزے ہندو پسرے وبرہمن بچہ در مجلس من آمد صورت محبوب

وکسوت مرغوب میداشت مردمان این مجلس ہمہ ہاروی توجہ بجانب او آوردند و دعائے چند درچند بہدایت او نمودم آخرالامر دعا باجابت رسید و آن برہمن بچہ گریبان کفر از گردن خود درید و خلعت ایمان پوشید۔ وقامت نمونہ قیامت خود را از زیور مقوم ایمان بیاراست وحسن خود را از نور اسلام جلا داده برخاست ؛؛

روز دوشنبہ ششم رجب المرجب بندہ درحضور پرنور حاضر گردید کہ امروز روز عرس خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ معین الدین چشتی ست۔ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد ازاں حضرت ایشاں احوال حضرت خواجہ بیان فرمودند کہ عمر حضرت خواجہ ہفتدہ یا ہشتدہ سالہ بود روزے ایشاں در باغ خود کہ پر از میوہا و آبہا جاری بود تشریف داشتند اتفاقاً پیش حضرت خواجہ قلندری آمد و درخواست آب نمود ایشاں طبقی پر از میوہ وکوزۂ آب شیریں برائے او آوردند آں درویش میوہ را تناول فرمودہ آب را نوش کرد و درحق حضرت خواجہ دعا کرد ہمو توقت دل حضرت خواجہ از دنیا سرد شد و از انچہ در ملک و تصرف ایشاں بود برآمدند اول طلب علم فرمودہ مردانہ وار در طلب حق جل وعلا درآمدند تا وقتیکہ بخدمت مبارک حضرت خواجہ عثمان ہارونی رسیدہ قریب بست سال از خدمت شریف ایشاں اخذ فیوض وبرکات فرمودند وبحضور حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز حاضر شدہ اند وحضرت خواجہ یوسف ہمدانی را رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز زیارت نمودہ ششماہ درخدمت ایشاں بودہ اند ہم دریں محفل فرمودند۔ کہ مولانا بدرالدین سرہندی کہ از اصحاب حضرت مجدد ست رضی اللہ تعالےٰ عنہ نقلے عجیبے در کتاب خود نوشتہ است کہ من از اتفاقات زمانہ درحضرت دہلی حاضر شدم دیدم کہ یک باغیچہ پر از انوار و برکات بطرف راہے واقع شدہ درون آں باغ درآمدم دیدم کہ مزار پر انوار حضرت ما خواجہ باقی باللہ درانجاست متوجہ حضرت خواجہ نشستم حضرت خواجہ عنایتے بحال من نمودند از نسبتہای مخصوصہ خود عطا فرمودند بعد ازاں بزیارت حضرت خواجہ قطب الدین رضی اللہ عنہ رفتم و مراقب شدم حضرت خواجہ ارشاد فرمودند کہ نسبتے کہ ترا از حضرت باقی باللہ رسیدہ است آں نسبت ماست بعد ازاں بزیارت حضرت سلطان نظام الدین حاضر شدم سلطان جیو فرمودند کہ در نسبت من محبوبیت غالب تر است بعد ازاں بحسب اتفاق درحضرت اجمیر رسیدم و بزیارت

خواجہ بزرگ مشرف شدم حضرت خواجہ فرمودند کہ نسبتے کہ ترا از خواجہ باقی باللہ رسیدہ است
آں نسبت ماست. من عرض کردم کہ یا حضرت خواجہ گاہے حضرت خواجہ باقی باللہ نفرمودہ
اند کہ مرا نسبت حضرت چشت رسیدہ است و آنحضرت چنیں میفرمایند نسبتش چیست حضرت خواجہ
فرمودند کہ من در خدمت حضرت خواجہ یوسف ہمدانی رسیدہ از خدمت ایشاں نسبتے کسب کردہ
ام آں نسبت را از من خواجہ قطب الدین گرفتند و از حضرت خواجہ قطب الدین بحضرت خواجہ باقی
باللہ رسیدہ است پس آں نسبت فی الحقیقۃ نسبت حضرت خواجگان نقشبندیہ است کہ بمن رسیدہ
است و از من بحضرت خواجہ باقی باللہ رسیدہ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ بواسطہ حضرت
خواجہ بزرگ اسلام در بلاد ہندوستان رواج یافت و تصرف بسیار از آنحضرت صادر شدند
والے یومنا ہذا می شوند بعد ازاں حافظے را امر فرمودند کہ پنج آیت خواند و فاتحہ حضرت خواجہ
خواندند. بعد ازاں فرمودند کہ در طریقہ بزرگان نقشبندی نسبتہای متعددہ ظہور کردہ اند لیکن
اصل نسبت از حضرت خواجہ نقشبند است رضی اللہ عنہ بعد ازاں لطیفہ فرمودہ اندکہ دیگ طعام
حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند بختند دراں دیگ نمک بسیار حضرت مخدوم اعظم انداختند نسبت
ایشاں تیزی پیدا کرد و فلفل سرخ دراں دیگ حضرت میر ابو العلے رحمۃ اللہ علیہ کردند. آں
نسبت تیز تر شد و حضرت مجدد دراں دیگ جغرات انداختند کیفیتی دیگر پیدا کرد و تیزیہاے
نسبتہا بآں طور نماند بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ من در مشاہدہ دیدہ ام.
کہ حضرت سیدۃ النساء فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالی عنہا رونق افزاے ایں مکان گردیدہ بمن ارشاد
فرمودند کہ من برائے تو زندہ شدہ آمدہ ام. بعد ازاں در حضور مذکور فضیلت اصحاب پیغمبر علیہ و آلہ و
صحبہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر آمد. حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ افضل ترین جمیع امت و اشرف ترین
ہمہ اہل ملت خلفای الراشدین المہدیین اند رضوان اللہ تعالی عنہم اجمعین کہ از ہر یکے ازیں اربعہ آوازہ
ہدایت بہر چہار طرف زمین رسیدہ. بعد ازاں عشرہ مبشرہ کہ کسے عشر عشیر آں کمال ایشاں ندیدہ
و نہ مثل آں بشارتی شنیدہ بعد ازاں شہدای بدر کہ ہر یک بدر چرخ شہادت ستارہ سمای
ولایت. بعد ازاں اصحاب اہل بیعت الرضوان کہ تحت الشجرہ بیعت نمودہ سرسبز و شاداب
از جویبار ایمان گردیدہ اند. بعد ازاں اصحاب احد کہ جمیع اولیا امت بمقابلہ احد آنہا نمیرسند

رضی اللہ عنہم و رضوا عنا۔ بعد ازاں مرتبہ جمیع اصحاب رضوان اللہ الملک الوہاب ست و کسیکہ بنظر ایمان آں سرور زمین و زمان را علیہ صلوات اللہ الرحمان دیدہ است داخل زمرۂ ایں اکابراں ست واز بشارت اَصْحَابِی کَالنُّجُوْمِ بِاَیِّهِمُ اقْتَدَیْتُمْ اِهْتَدَیْتُمْ شاداں و فرحاں و مبشر بجنان کہ کریمہ کُلًّا وَّعَدَ اللّٰہُ الْحُسْنٰی ناطق بر آں ست ؎

روز سہ شنبہ ہفتم رجب المرجب ایں کمینۂ فقرا باریاب محفل آں مرشد بے ریا گردید و دراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی قیوم زمانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بود و در آں مقام مذمت دنیا و اہل دنیا ارقام فرمودہ بودند کہ ہر کہ متلبس بہ دنیا ست او را جز حسرتے و ندامتے در روز جزا نیست حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ دنیا طلب زیادتی ست برما یحتاج الیہ۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر چیزیکہ دل را از حق سبحانہ تعالیٰ غافل سازد او دنیا ست و ایں شعر خواندند ؎

چیست دنیا و لباس و نیوے	از خدا غافل شدن اے مولوی
چیست دنیا از خدا غافل شدن	نے قماش و نقرہ و فرزند و زن

و ایضاً فرمودند کہ روزے جناب پیغمبر علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر در خانہ حضرت سیدۃ النساء قرۃ عین الرسول الزہراء البتول رضی اللہ تعالیٰ عنہا تشریف آوردہ بودند دیدند کہ در دست مبارک آں سیدۃ النساء سوار نقرہ ہستند فرمودند مالی وللدنیا پس چوں آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بخانہ خود تشریف آوردند حضرت فاطمہ کہ فاطمہ بودند محبان خود را از آتش آں ہر دو دست برنجن را یکدست از دستہای خود جدا ساختہ بحضور آنجناب علیہ صلوات اللہ الملک الوہاب فرستادند حضرت امام الانبیاء علیہ و آلہ صلوات اللہ الملک الاعلیٰ آنرا بفقرا تصدق فرمودند۔ و ایضاً حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ یکے از اصحاب صفہ وفات یافت در پارچہ پوشش او یک درہم یافتند از آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر عرض نمودند آں حضرت ارشاد فرمودند کَیٌّ مِّنَ النَّارِ یعنی یک داغ از آتش ہمراہ خود برد بعد ازاں یکے دیگر از اصحاب صفہ ارتحال فرمودند ناگاہ دو درہم در پارچہ اش یافتند آنحضرت علیہ افضل الصلوۃ ارشاد فرمودند کہ کیان من النار بعد ازاں حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ بعضی از اصحاب مثل جناب جامع القرآن حضرت

ترجمہ بازوا رندہ

عثمان بن عفان وصاحب رجا وخوف عبدالرحمن بن العوف رضی اللہ تعالی عنہما در حضور آں سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم مال کثیر داشتند واکثر از اصحاب بعد از وفات آں سرور علیہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات حشمت واجلال ودنیا کمال یافتند وحق آنست کہ در قرب کہ ایشانرا بجناب حق جل جلالہ بود ہیچ فتوری وقصوری راہ نیافت پس معلوم شد کہ در حق اصحاب صفہ کہ کی من النار واقع شد بجہت آنکہ ایشاں دعوی ترک وتجرید کردہ بودند ودر صدق دعوی ایشاں تخلّفے واقع شدہ۔ اقم گوید عفی عنہ پس ازینجا معلوم کہ صوفی راپیروی اصحاب صفہ درکارست والا ساقط از حیز اعتبارست وفردا حسرت وندامت بیشمار آری ہر کہ بجانب خط سبز محبوب مائل ست اشتغال از دنیا واہل دنیا در حق او سم قاتل ست واقف اسرار حضرت فرید الدین عطار قدس سرہ جائیکہ گفتہ اند چہ درہای نصایح سفتہ اند۔ نظم

زہر دارد از درون دنیا چو مار	گرچہ ظاہر ہست پر نقش ونگار
مینماید خوب وزیبا در نظر	لیکہ از زہرش بود جانرا خطر
زہر ایں مار منقش قاتل ست	باشد از وی دور ہر کو عاقل ست
ہمچو طفلاں منگر اندر سرخ وزرد	چوں زنان مغرور رنگ وبو مگرد
زال دنیا چوں عروس آراستہ	ہر دو روزے شوی دیگر خواستہ
لب بہ پیش شوی خنداں میکند	پس ہلاک از زخم دنداں میکند
مقبل آں مردیکہ شد زیں جفت طاق	پشت بروے کرد وادش سہ طاق

وآنکہ کثرت مال ومنال وعلو مرتبت جاہ وجلال صحابہ را عطا فرمودہ بودند خود را براں قیاس نباید نمود واز آئینہ دل زنگ ایں ہیچ اصل باید زدود دریں معنی حضرت مولانا روم چہ خوش منظوم فرمودہ اند بیت

کار پاکانرا قیاس از خود مگیر	گرچہ باشد در نوشتن شیر شیر

روز چہار شنبہ ہشتم رجب المرجب غلام بمحفل آنقبلہ انام حاضر گردید دراں وقت درس جامع ترمذی بود۔ حدیث فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلٰى سَائِرِ الطَّعَامِ خواندہ شد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ازیں حدیث شریف فضیلت

حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا بر تمام زنان ثابت شد بعد ازاں فرمودند فضیلتے
کہ ایشانرا است از روی علم و اجتہاد و فقاہت و ترک و تجرید و محبوبیت آنحضرت ست صلی اللہ علیہ
وسلم بر جمیع عورات۔ فرمودند کہ در باب ترک و تجرید ایشان وارد ست کہ روزی نزد ایشاں ہفدہ
ہزار درہم و دنانیر آمدند ہمہ را در ہموں مجلس متصدق کردند یک خرمہرہ نزد خود نگذاشتند و فضیلتے
کہ جناب فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا راست بہ نسبتی ست کہ بضعہ رسول اند و شرافتیکہ
حضرت مریم راست بجہت امیتہ حضرت عیسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام واقع ست و
علو مرتبتیکہ حضرت آسیہ راست بسبب پرورش حضرت موسیٰ علی نبینا و علیہ التحیات است
و ہم بجہت شدائد و تکالیف و مصائب و بلیہ کہ از دست فرعون بایشاں رسید و دراں
ایوان ظلمت کہ از ہر طرف صرصر کفر و ضلالت می وزید مشعل ایمان و چراغ نور عرفان رانجوشی
راہ نداوند حق سبحانہ بمراتب اعلیٰ رسانید؛

روز پنجشنبہ نہم **رجب المرجب** بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔ دراں وقت
درس مثنوی شریف حضرت مولانا روم قدس سرہ بود حضرت ایشاں بعد از فراغ آں زبان
گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ در تمام امت سہ کتب اند کہ مثلی ندارند اول آں کلام اللہ المجید
بعد ازاں بخاری شریف پس ازاں مثنوی مولانا روم کہ مثل آں کتابے بعد کلام اللہ و بخاری
نیست اگر شخصے عمل بریں مثنوی شریف نماید بے تعلیم پیر طریقت حظی وافر از اسرار معرفت
یابد و از زمرۂ واصلان حق جل و علا گردد۔ بعد ازاں مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کمالیکہ حضرت مجدد دارند کسے درامت کم
دارد حق آنست کہ اگر ہمہ اولیاء اللہ صاحب وحدت وجود را توجہ فرمایند از راہ تنگ وجود
بشاہراہ شہود در آرند۔ و یقین ست کہ حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ کہ مجتہد ایں طائفہ
وجودیہ اند از توجہ حضرت مجدد ازیں مقام تنگ بمقام اعلےٰ ترقی نمایند بعد ازاں حضرت ایشاں
ارشاد فرمودند کہ پیران طریقت و مرشدان حقیقت سہ قسم اند۔ یکے ارباب کشف چنانچہ
حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید۔ دوم اسباب ادراک۔ سوم ارباب جہل کہ مطلق
کشف ادراک نسبت ندارند و در کمال ایں ہر سہ طائفہ ریبے و شکی نیست بعد ازاں مذکور شیخ

سعدی شیرازی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ انوار ولایت سہروردیہ داشتند و مرد فہمیدہ ہستند و در دو شعر تمام سلوک بیان فرمودہ اند۔ **شعر**

مرا پیر دانائے مرشد شہاب	دو اندرز فرمود بر روئے آب
یکے آں کہ بر خویش خود بیں مباش	دگر آں کہ بر غیر بد بیں مباش

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ از ما ملاقات دارد باید کہ لباس ما پوشد و طور ما اختیار کند۔ ؎

یا مرو با یار ازرق پیرہن	یا بکش بر خانماں انگشت نیل
یا مکن با پیلباناں دوستی	یا بنا کن خانہ در خورد پیل

روز جمعہ دہم رجب المرجب حاضر بحضور گردیدم سخن در بیان ترک و تجرید افتاد حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند۔

رباعی

خاک نشینی ست سلیمانیم	ننگ بود افسر سلطانیم
ہست چہل سال کہ می پوشش	کہنہ نشد خلعت عریانیم

بعد ازاں ذکر اشعار مولانا جمالی سہروردی کہ ہمگی بیان ترک و تجرید ست آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ مولانا جمالی را ملاقات مولانا عبدالرحمن جامی اتفاق افتاد مولانا جامی قبل از تعارف از ایشاں فرمودند کہ چیزے از اشعار جمالی یاد داری چونکہ ایشاں در انوقت بغیر لنگے لباسے نداشتند شعر حسب حال خود خواندند۔ ؎

مارا ز خاک کویت پیراہنیست بر تن	آں ہم ز آب دیدہ صد چاک تا بدامن

بمجرد خواندن مولانا جامی فرمودند معلوم شد کہ جمالی توئی بعد ازاں حضرت ایشاں اشعار جمالی خواندند و فرمودند کہ معاش را بایں طور باید ساخت۔ **نظم**

لنگے زیر لنگے بالا	نے غم وزد نے غم کالا
گزک بوریا و پوستکے	دلکے پر زدرد دوستکے
ایں قدر بس بود جمالی را	رند کے مست دلاوبالی را

بعدازاں اشعار شیخ ابن یمین کبردی رحمۃ اللہ علیہ خواندو فرمودند کہ معاش درویشاں بدیں سان می باشد۔ نظم

نان جویں و خرقہ پشمین و آب شور	سیپارہ کلام و حدیث پیمبری
ہم نسخۂ دو چار زعلمیکہ نافع ست	درویں نہ لغو بوعلی وژاژ عنصری
تاریک کلبہ کہ پی روشنی آں	بیہودہ منتی نہ بردشمع خاوری
بایک دو آشناکہ نیرزد بہ نیم جو	در پیش چشم ہمت شاں ملک سنجری
ایں آں سعادتست کہ حسرت بردبرو	جویای تاج قیصر و ملک سکندری

بعدازاں مذکور محبت افتاد حضرت ایشاں ابیات نورالعین واقف خواندند۔ ابیات

صبا بازلف یار من چہ کردی	زدی برہم قرار من چہ کردی
مگذر گر نگردی باتو گویم	کہ بامشت غبار من چہ کردی
بشستی گرد کین از خاطر یار	بگوای گریہ کار من چہ کردی
فگندی خار واقف را بہ بستر	بگوای گلعذار من چہ کردی

روز شنبہ یازدہم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم دراںوقت حضرت ایشاں درس حدیث می فرمودند ناگاہ مشائخے از خاندان چشتیہ برای ملاقات حضرت ایشاں آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمود کہ گزک اکابراں کہ سرمستان راوق محبت اند سماع و سرود لیست کہ دل را زنگار رنگ اشواق می آرد و پردہ حجاب از چہرۂ یار خرق می سازد گزک ما متوسلان نقشبندیہ کہ بادہ نوشاں جام مودت ایم حدیث و درود الیست کہ قلب را گوناگوں اذواق می دہد و برقع و نقاب از روی نگار دور می نماید مصرع آں ایشانند من چنینم ہر دم۔ بعدازاں آہے از دل کشیدند و فرمودند واشوق المدینۃ واشوق المدینۃ۔ واحسرۃ المدینۃ۔ بعدازاں ودحضور مذکور حسن بصری رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ پدر و مادر ایشاں از موالی بودند لیکن فضیلتے کہ ایشاں دارند ہیچکس نمی دارد کہ در طفولیت باایام رضاعت حضرت ام سلمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا کہ از ازواج مطہرات جناب سرور کائنات علیہ افضل الصلوۃ بودند پستان خود را در دہن

ایشاں را ادند از قدرت یزداں شیر از پستاں برآمد و ایشاں نوش فرمودند۔ و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ عادت شریف ایشاں بود کہ چہل ہزار بار سبحان اللہ ہر روز میخواندند و علمائے صوفیہ را اختلاف است در فضیلت تسبیح و تہلیل متاخرین تہلیل را افضل گفتہ اند۔ و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ اکثر طرق و سلاسل صوفیہ بایشاں میرسند مقتدای جمیع کبرا و پیشوای جمیع صلحا ہستند بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز روز وصال حضرت شاہ ناصر الدین قادری ست کہ مزار پر انوار ایشاں در حضرت دہلی بمحلہ حبش پورہ واقست بزیارت و تبرک بہ مرشد و والد بزرگوار ایں ذرہ بیمقدار بودند کہ در شب گذشتہ ایں روز ازیں سرای فانی رخت بربستہ بودند من ہم ہموں روز از وطن خود آمدہ بودم چوں دریں مکان کہ حضرت دہلی ست رسیدم والدم بسیار خوش شدند کہ مرا از مرشد خود بیعت نمایند اتفاقاً بعد از چند ساعات جناب مرشد ایشاں ارتحال فرمودند۔ بعد ازاں در حضور ذکر پیران حضرت غوث الاعظم آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ چہار پیر حضرت غوث داشتند۔ یکی حماد دباس۔ دوم شیخ ابو الوفا سوم والد ایشاں سید ابو الصالح چہارم شیخ ابو سعید مخزومی قدس اللہ اسرارہم۔

روز یکشنبہ دوازدہم رجب المرجب ایں بندہ نابکار در حضور آں مقبول درگاہ پروردگار حاضر شد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ذکر اسم ذات و یا نفی و اثبات برائے ایں میکنند کہ ہرچہ موعود بفرد است امروز نقد گردد نہ آنکہ از بہر خوف دوزخ و تمنای بہشت آنانکہ از آتش عشق سرشتہ اند آرزوی بہشت را ہشتہ اند پس آہی از دل فیض منزل کشیدند و فرمودند کہ وصلی شود قطعی شود از خودی گذشتن باید شد بہ پیوستن شاید بعد ازاں مذکور موت اولیاء اللہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ارواح بعضی اولیاء را فرشتہ قبض کردہ در پارچہ حریر بہشت پیچیدہ خواہد کہ بسوی آسمان می برد کہ آں روح قبل از بروں فرشتہ از دست فرشتہ جست کردہ بجناب الہی می رسد۔ چنانچہ در حدیث شریف وارد ست و بعضی ارواح طیبہ را در قبض ساختن فرشتہ را ہم دخلی نیست از دست قدرت خود او سبحانہ قبض میفرماید بدست

در کوی تو عاشقاں چناں جاں بدہند	کانجا ملک الموت نگنجد ہرگز

روز دوشنبہ سیزدہم رجب المرجب غلام در محفل قبلہ انام حاضر گردید درانوقت ذکر حدیث قدسی اَنَا عِندَ ظَنِّ عَبدِی بِی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ معنی ایں حدیث نزد من اینست

کہ حق تعالی ارشاد فرمود کہ ہر کہ مرا بخیال ویا بوہم یاد کند من نزدیک او ہستم چنانچہ بقیہ این حدیث است انا معہ اذا ذکرنی وتحرکت شفتیہ بذکری فان عبدی دلالت برین معنی می کند بعد ازاں در حضور فیض گنجور شخصے آمد و کلمات شوقیہ بزبان خود آغاز کرد حضرت ایشاں این شعر خواندند

مرغان چمن بہر صباحے	خوانند ترا باصطلاحے
ندانم آن گل خنداں چہ رنگ و بو دارد	کہ مرغ ہر چمنے گفتگوی او دارد

دہم دراں مجلس این شعر خواندند۔

یکبار بگویدم نظیرے	مشہور شوم بہ بے نظیری

بعد ازاں فرمودند کہ اصل این مضمون در کلام حافظ شیراز یافتہ می شود۔ وآں اینست

نام من رفتست روزے بر لب جاناں بسہو	اہل دل را بوی جان می آید از نامم ہنوز

بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی اشعار حافظ شیرازی موافق معانی حدیث شریف ہستند پس این شعر خواندند؛

ساقیا عشرت امروز بفردا مفگن	یا ز دیوان قضا خط امانی بمن آر

و فرمودند کہ مضمون این حدیث ست اذا امسیت فلا تنتظر صباحک واذا اصبحت فلا تنتظر مسائک پس فرمودند کہ کار امروز حوالہ بفردا مکن۔ فرصت را غنیمت شمار بعد ازاں در حضور مذکور ہیر و رانجھا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ہیر مرید حضرت بہاؤ الدین ذکریای ملتانی بود۔ روزے حضرت بہاؤ الدین نماز میخواندند کہ ناگاہ ہیر پیش نماز رفت ایشاں بعد از نماز او را فرمودند کہ تو پیش نماز میرفتی این کار ہرگز آیندہ نمائی کہ گناہ است ہیر گفت کہ سبحان اللہ من در عشق یک دنی بندہ اینچنین بیہوش بودم کہ خیال شما و نماز شما نماند و شما کہ خود را عاشق خدا می گوئید در عین حضور محبوب خیال گذشتن ما کردید ایشاں انفعال از کلام پر الزامش کشیدند و گریاں درید ند۔ بعد ازاں ایشاں فرمودند کہ در حق تو دعای کنم کہ از واصلان حق گردی۔ ہیر گفت اگر شما را طاقت ست مرا تا بہ رانجھای من رسانید۔ وردی محبت من از آنسو مگردانید۔ بعد ازاں در حضور پرنور مذکور قلندری آمد۔ حضرت ایشاں این شعر خواندند ۵

قلندر قطرہ دریای عشق ست	قلندر ذرہ صحرای عشق ست

بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

عمارهٔ قلندر سزاوار بمن نمائی	که دراز و دور دیدم ره و رسم پارسائی

بعد ازاں در حضور مذکور تصرفات اولیاء الله آمد که اعانت ایں طائفه علیه شامل حال مخلصان می باشد برابرست که ایشاں دانسته مدد بکار روائی مردمان نمایند یا نادانسته ازایشاں اعانت رسد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند که اکثر از اولیاء الله حل مشکلات مردمان می شود و ایشاں ازاں واقعه خبری ندارند۔ بعد ازاں میاں الف شاه عرض نمودند که ما از وطن خود که اُچ ست باراده بیعت در حضور می آمدم در اثنار راه راه را گم کردم۔ ناگاه حضرت ایشاں را دیدم که تشریف آورده بمن راه راست نمودند پس من گفتم که شما کیستید از نام و نشان خود خبر دهید۔ حضرت ایشاں فرمودند که من آنم که تو نزد من برای بیعت می آئی دو بار مرا ایں واقعه در پیش آمد۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند که میاں محمد یار صاحب هم می گفتند که من برای تجارت میرفتم ناگاه دیدم که شما تشریف آورده قریب بهل من ایستاده فرمودید که بهل را تیز بکنید۔ و بدوانید و ازیں قافله جدا شده بگذرید که قطاع الطریق می آیند و ایں قافله را برباد می کنند۔ من بهل را دوانیدم از قافله جدا شدم بقضای الٰهی ایں همه قافله را قطاعان طریق بغارت بردند و من بخیر و خوبی داخل منزل مقصود گردیدم

روز سه شنبه چهاردهم رجب المرجب بنده حاضر حضور گردیدم ذکر خطای کشف کونی که از بزرگان واقع می شود افتاد۔ حضرت ایشاں فرمودند که بعضے اوقات بزرگاں را چیزی کشفاً دریافت می شود۔ لیکن در تعبیر آں واقعه خطای می شود۔ تقصیر کشف نیست باید که تعبیر وقائع بدقت نظر بکنند هم دریں اثنا شخصے اجنبی آمد حضرت ایشاں نام او را پرسیدند او گفت نام من داد خاں است۔ حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند ؎

وا فریاد از عشق وا فریادا	کارم بیکے طرفه نگار افتاده
گر داد من شکسته دادا دادا	ورنه من و عشق هرچه بادا بادا

بعد ازاں ذکر ورود تجلیات آمد حضرت ایشاں فرمودند که تجلیات متنوعه بر سالک وارد می شود و آں بیچاره را فانی میسازد ایں مصرع بر زبان مبارک راندند مصرعه برقے از محمل لیلی بدرخشید سحر۔ گاهی تجلی افعالی می درخشد و افعال عباد را از نظر سالک مستور می سازد

ف: در بیان تصرفات اولیاء الله و اعانت ایشاں رضی الله عنهم

دگاهی تجلی صفاتی دہو دہمکیند وصفات مخلوق را از نظر سالک مختفی میفرماید دگاهی تجلی ذات ظہور میفرماید
فناضمحلال ذات عالم در ذات حضرت حق میسر آید۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور عقل آمد حضرت
ایشاں فرمودند کہ عقل دو قسم ست۔ یکے عقل نورانی۔ دوم عقل مظلم۔ عقل نورانی آنست کہ شخصے خود بخود
اجتناب از نواہی واستقامت باوامر نماید و مظلم آنکہ از ہدایت مرشد احتراز از منہیات کند۔ بعد
ازاں این نقل فرمودند کہ حضرت شاہ عبدالرحیم نقشبندی رحمۃ اللہ علیہ روزی در کوچہ می رفتند
ناگاہ در اثنار راہ دیدند کہ بچۂ سگ در کنارۂ تالاب بگل افتادہ است وطاقت بیرون آمدن ازاں
گل نمی تواند مردماں راگفتند کہ این را بیروں آرید کسی بیروں نیاورد آخر الامر آں سگ بچہ را
بدست گرفتہ بیروں آوردند واہل محلہ را فرمودند کہ کسے این را پرورش کند در انجا طباخے بود گفت
کہ من متکفل تربیت این نمی شوم ایشاں آں بچۂ سگ را حوالہ طباخ کردہ تشریف آوردند بعد از چندی
بار دیگر گذر ایشاں دراں کوچہ افتاد کہ موافق گذر یک کس راہیست باقی گل ولای و سگے از مقابل ایشاں
می آید ایشاں آں سگ را منع کردہ خود ازاں راہ گذر کردند۔ سگ گفت کہ شما برمن ظلم کردید کہ راہ
مشترک است برای ما و شما و شما مرا مانع گذشتن این راہ گشتید ایشاں گفتند کہ تو از آب تر بودی بجہت
پلید گشتن جامۂ خود منع نمودم سگ گفت کہ جامۂ شما از یک کوزۂ آب پاک می شد وحالانکہ در آثار
شما پلیدی ملوث شدہ است از شستن ہفت دریا زائل نمی گردد۔ بعد ازاں سگ گفت کہ صوفیان
مذہب ایثار اختیار می کنند وشما راہ اختیار کردہ اید ایشان گفتند بچہ طور سگ گفت کہ شما مرا از راہ
باز داشتہ خود گذر کردید باز سگ گفت کہ حقتعالی را از عقل نورانی می شناسند نہ از عقل مظلم ایشاں
گفتند کہ تفسیر این ہر دو عقل بیان کن سگ گفت کہ عقل نورانی آنست کہ بے نصیحت ناصح و بے وعظ
واعظ پند پذیر شود۔ وعقل مظلم آنکہ از بند در بند نصیحت افتد۔

روز چہارشنبہ پانزدہم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت
ایشاں ارشاد فرمودند کہ طریقہ شریفہ نقشبندیہ مامون ومحفوظ ست از وساوس شیطان چرا کہ
این اکابران بنا طریقۂ خود بر حضور وآگاہی وجمعیت نہادہ اند وکشف انوار وظہور رؤیا از حیز
اعتبار ساقط می شمارند بخلاف طرق دیگر کہ بنا آنہا بر انوار واسرار است۔ بعد ازاں فرمودند کہ
کہ روزی حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ را تجلے واقع شد ودرعین روشنی آں آوازے

بسمع مبارک ایشاں رسید کہ ای دوست ترا نماز و روزہ معاف کردیم دل تو از کدورت صاف کردیم ایشان متحیر شدند کہ جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر راہم صوم و صلوۃ معاف نبود تا کہ کمینہ متوسلان آنجناب ہم ارتفاع ایں امر بچہ طور گردد و کلمہ تجدید بزبان راندند و از وسوسہ آں لئیم راندہ شد مخلصی یافتند ہادی و معین ایشان کہ رحیم و رحمان بود از سر شیطان باز داشتہ راہ ہدایت نمود آں تجلی شیطانی از نظر ایشان مرتفع شد باز شیطان ندا در داد کہ من بسیار کسان را ازیں مقام عالی بحضیض ضلالت افگندیم ہادی شما کہ خدا بود و مؤید محمد مصطفےٰ علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا فریب من بر شما کاری نکرد۔ بعد ازاں در حضور مذکور شغل باطنی آمد حضرت ایشاں فرمودند ہر کہ مشغول است مقبول ست و ہر کہ غافل ست کے مقبل ست راقم گوید۔ مردے چہ خوش فردے گفتہ است فرد۔

ہر انکو غافل از حق یک زماں ست	دراں دم کافر ست اما نہاں ست

وہم درباب یاد محبوب رعنا چہ شعری زیبا نظم نمودہ است شعر

پس از سی سال ایں معنی محقق شد بخاقانی	کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی

بعد ازاں در حضور مذکور متابعت مرشد آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ کار خلاف مرضی پیر رہبر نسبت باطن را اخراب و ابتر میسازد و پس فرمودند کہ شخصے بے اجازت من خربزہ بحضور نواب برد باطن او سیاہ گردید او ندانست کہ سببش چیست استغفار و توبہ از گناہان خود کرد ہیچ اثرش ظاہر نگشت بعد ازاں گفت کہ ایں جرم بردن خربزہ کہ نامرضی مرشد سرزد شدہ است۔ ازیں توبہ می نمایم فی الحال انبساط پیدا شد و نسبت باطنش بطور سابق ظاہر گردید۔

روز پنجشنبہ شانزدہم رجب المرجب در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کہ از یاران من راہ صبر و توکل قناعت و تقوی پیش گیرد و حضور و جمعیت و انوار و کیفیات در قلب وارد از جانب من اورا اجازت است کہ طالباں را بیعت نماید و در ہر کس کہ ازیں صبر و توکل وغیرہ فتور لیست او را بیعت ساختن و مرید ساختن قصور لیست اگرچہ از اجازت یافتگان من باشد حقیقۃً از من مجاز نیست ؛

روز جمعہ ہفدہم رجب المرجب فدوی بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشاں

ارشاد فرمودند که سیر آفاقی عبارت ست از مشاهدهٔ انوار بیرون خود و سیر انفسی دیدن انوار سینهٔ خود. بعد ازان مذکور اندراج النهایة فی البدایة آمد فرمودند که معانی این عبارت بسیار ست لیکن نزد من چنین تقرر یافته که وقتیکه دل را حضور و جمعیت حاصل شد و کیفیات و جذبات و واردات آمد اندراج نهایت ست که این معامله در طریقهٔ علیهٔ نقشبندیه در بدایت حاصل می شود فرمودند که اکابران طرق دیگر قدس الله اسرارهم بعد حصول مقامات عشره که صبر و توکل وغیرها ست متوجه بحضور و آگاهی میگردند این طائفه علیه نور الله مرقدهم مدار کار در بدایت بحضور و جمعیت نهاده اند.

بعد ازان در حضور عالی سخن در اصطلاحات این طائفه کرام افتاد حضرت ایشان فرمودند که یکی از اصطلاحات سفر در وطن ست و آن عبارت ست از خصائل رزائل بسوی حسنات رفتن یعنی از بیصبری بجانب صبر دویدن و از بے قناعتی بقناعت آمدن و از بے توکلی بسوی توکل متوجه شدن و تهذیب اخلاق حاصل سیر و سلوک گفته اند چنانچه حدیث شریف تاکید فرما به تحصیل مکارم اخلاق ست قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللهَ بَعَثَنِيْ لِاُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْاَخْلَاقِ وَكَمَالِ مَحَاسِنِ الْاَفْعَالِ راقم گوید عفی عنه که چون ذکر اصطلاحات سلسلهٔ علیه نقشبندیه درینمقام آمده ست نوشتن کلمات ایشان باید لهذا بتحریر مینمایم که حضرت ایشان علی الدوام برای عمل کردن برین اصطلاحات امر میفرمودند لهذا بتحریر می نمایم و این عبارت را از مکتوبات قدسی آیات پیر پیران حضرت خواجه محمد معصوم رضی الله عنه ارقام میکنم باید دانست که کلماتیکه در سلسلهٔ علیه نقشبندیه شهرت دارد همگی دوازده[١٢] کلمه است. منها سفر در وطن و آن عبارت از سیر انفسی ست که آنرا جذبه نیز گویند ابتداء معامله این بزرگواران ازین سیر ست و سیر آفاقی که سلوک عبارت ازان ست در ضمن این سیر قطع می نمایند و در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی میکنند و انتهی بسیر انفسی میشود و شروع کار از سیر انفسی خاصهٔ این طریق ست و اندراج نهایت در بدایت بهمین معنی ست که سیر انفسی که نهایت دیگران ست بدایت این اکابران ست. سیر آفاقی مطلوب را بیرون دل از خود جستن ست و سیر انفسی در خود آمدن و گرد دل خود گردیدن درینمعنی گفته اند ؎

هم چو نابینا مبر هر سوی دست — با تو در زیر گلیم ست هر چه هست

منها خلوت در انجمن یعنی در انجمن که محل تفرقه است از راه باطن با مطلوب خلوت داشته

باشد و تفرقهٔ بیرونی بحجرهٔ درونی راه نیابد ؎

از برون در میان بازارم — وز درون خلوتیست با یارم

در ابتدا ایمعنی بتکلف ست و در انتها بے تکلف و درین طریقه ایمعنی چون در ابتدا اوست می دهد و راهی برای حصول آن وضع کرده اند از خصائص این طریقه آمده است هرچند منتهیان طریق دیگر را نیز دست می دهد و اندرین معنی گفته اند ؎

از درون شو آشنا و از برون بیگانه وش — این چنین زیبا صفت کم مے بود اندر جهان

منها نظر برقدم عبارت از انست که در راه رفتن نظر برقدم دوخته شود و بمحسوسات ملونه پراگنده نکند تا بجمعیت اقرب باشد چه در ابتدا اول تابع نظر ست و پریشانی نظر در دل تاثیری کند ؎

بچه مشغول کنم دیدهٔ دل را که مدام — دل ترا می طلبد دیده ترا می خواهد
دارم همه جا با همه کس در همه حال — در دل ز تو آرزو و در دیده خیال

منها هوش در دم عبارت از انست که واقف نفس باشد تا بغفلت نه برآید ؎

ندانم چه فسون کردهٔ که می بینم — زمان زمان بتو مائل نفس نفس مشتاق

کلمه سوم برای دفع تفرقه است که از آفاق میخیزد و کلمه چهارم دافع تفرقهٔ انفس ست. منها یادکرد و یادداشت سالک تا زمانیکه در طریقت و تصنع ست و بحقیقت و ملکه حضور نه پیوسته است در مقام یادکرد است یعنی ذکری که از شیخ خود تلقین گرفته است دائم در تکرار او بتکلف مشغول باشد تا بمرتبه حضور برسد. ؎

سررشتهٔ دولت ای برادر بکف آر — وین عمر گرامی بخسارت مگذار
دائم همه جا با همه کس در همه کار — میدار نهفته چشم دل جانب یار

چون حضور دوام پذیرد و ذوق یابد و از تکلف وارهد و ملکه گردد که بنفی منفی نشود یادداشت بوده ؎

دارم همه جا با همه کس در همه حال — در دل ز تو آرزو و در دیده خیال

و یادداشت را معنی دیگر هم هست عالی و آن درخور این رساله نیست. حضرت خواجه

حرام ست وبلحاظ ثانی بہر حالے کہ باشد در جنابت باشد یا در حدث جائز ست۔ وایضاً فرمودند کہ کلمۂ طیبہ لسانی باشد یا قلبی بلحاظ معنی ثانی در لطائف عالم امر ترقیات می بخشد وبلحاظ معنی اول در کمالات وحقائق فائدہ تام می دہد۔ وایضاً فرمودند کہ نصف کلمۂ طیبہ کہ لا الہ الا اللہ است ناشی است از تجلی صفات ونصف کہ محمدٌ رسول اللہ ست ناشی ست از تجلی ذات پس فیضی کہ از نصف اول می آید مبدأش تجلی صفاتی ست وفیضی کہ از نصف آخر می آید مبدأش تجلی ذاتی فشتان ما بینہما۔ الحق کہ فرقیست بسیار وتفاوتیست کثیر در انوار ایں ہر دو ودر اسرار وفیوض ایں ہر دو ہر کہ را دیدۂ بینا عطا کردہ مشاہدہ می نماید۔ وایضاً فرمودند کہ طالب را باید کہ یک لحظہ از یاد مطلوب غافل نباشد پس ایں شعر خواندند ؎

	ایں شربت عاشقی ست خسرو		بے خون جگر چشید نتواں

وایضاً فرمودند کہ فرق درمیان تجرید وتفرید آنست کہ تجرید انقطاع علائق ظاہریست وتفرید انقطاع علائق باطن۔ وایضاً فرمودند معنی اِقْرَءُوا الْقُرْاٰنَ بِالْحُزْنِ فَاِنَّہٗ اُنْزِلَ بِالْحُزْنِ آنست کہ چوں ذکر فاسقان در کلام اللہ آید خائف وحزین باید بود کہ مبادا احوال ما چناں نشود۔ وچوں مذکور مومنان آید خائف بود کہ ما اینچنیں نیستم وچوں مذکور اوامر ونواہی آید غمگین شود کہ از من چنانکہ فرمودہ اند بظہور نمی آید قس علی ہذا۔ وایضاً فرمودند حب الدنیا راس کل خطیئۃ وراس گناہان کفرست۔ پس حب دنیا کفر شد چنانکہ مولانا میفرمایند ؎

	اہل دنیا کافران مطلق اند		روز وشب در بق بق ودر زق زق اند

روز سہ شنبہ بست وپنجم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ صاحب حنفی مذہب را ضرورست کہ موطای امام محمد رحمۃ اللہ علیہ نزد خود داشتہ باشد کہ دراں کتاب عجب کاری کردہ است کہ اخبار صریح وآثار صحیح برای تائید مذہب خود آوردہ اند بعد ازاں ارشاد کردند کہ در ہر چہار مذہب چہار خاصہ است کہ یکے را از دیگری ممتاز ساختہ است۔ خاصۂ مذہب حنفی کتاب ہدایہ است کہ در مذہب دیگر مثل آں کتابی نیست۔ ودر مذہب شافعی امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ عجب محققی گذشتہ اند۔ ودر مذہب حنبلی حضرت غوث الاعظم سر آمد مقربان جناب الٰہی ہستند۔ ودر مذہب مالکی وجود شریف امام مالک خود آیتی ست۔

از آیات الٰہیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم۔
روز چہارشنبہ بست و دوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم مولوی
کرم اللہ تجدید بیعت ثالثہ نمودند حضرت ایشاں عنایات بسیار بحال ایشاں فرمودند و خرقہ و
کلاہ تبرک با ایشاں مرحمت فرمودند و توجہات بلیغہ بحال ایشاں عنایت فرمودند بعد ازاں
درس مثنوی شریف حضرت مولوی معنوی قدس سرہ شروع شد حکایت طوطی و بازرگان
خواندہ میشد چوں نوبت باین اشعار آمد ؎

	من درین حبس و شما در بوستاں یک صبوحی در میان مرغزار		این روا باشد وفای دوستاں یاد آرید ای مہاں زین مرغ زار

حضرت ایشاں معارف بلند و حقائق ارجمند بیان فرمودند نسبت مولانا
ظہور نمود و آنحضرت را وقت خوش شدہ تاثیری عجیب بر حاضران حضور واقع شد
گریہا دست داد۔
روز پنجشنبہ بست و سوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم درس
مثنوی شریف بود۔ و احوال کون و بروز کہ مشائخ کرام را واقع می شود افتاد و مذکور این
شعر مولانا بود ؎

	در درونش صد سلیمان با سپاہ		کو یکے مرغے ضعیفے بیگناہ

حضرت ایشاں ارشاد کردند کہ وقتیکہ احوال بروز بر عارف می آید چناں کلاں
می شود کہ در زمین و آسمان از غایت وسعت نمی گنجد بلکہ زمین و آسمان و عرش و ما فیہا
در زاویہ قلبش می در آید پس سلیمان با سپاہ در دلش چہ مقدار دارند۔ و وقتیکہ احوال کمون
بر عارف می آید خود را از ذرہ ہم خردتر می یابد بلکہ ہیچ نمی یابد۔ بعد ازاں برای توجہ فرمودن
یاراں مشغول شدند و شخصی را امر فرمودند کہ برای اہل حلقہ بادکش بجنبانند و ارشاد کردند کہ حضرت
ایشاں شہید رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ کشف می ہینم شخصی را کہ با اہل حلقہ بادکش می جنبانند در نسیم
توجہ ہر واحدی شریک می شود زیرا کہ از جہت او ہر واحدی را راحتے می رسد۔ بعد ازاں حضرت
ایشاں شہید نقل فرمودند کہ روزی بخدمت مرشد خود حضرت سید السادات سید نور محمد رضی اللہ

عنہ حاضر شدم دیدم کہ آنحضرت خوش نشستہ اند موجب آں استفسار کردم حضرت سید صاحب ارشاد کردند کہ امروز بادکشاں بسیار برائے فقرا تقسیم نمودہ ام می بینم کہ بسبب قبولیت ایں عمل از جناب الٰہی فیوض و برکات بسیار مثل باراں می بارد۔ ہم دراں مجلس ایں شعر را بر زبان مبارک راندند ؎

مارا بغمزہ کشت و قضا را بہانہ ساخت	خود سوی ما ندید و حیا را بہانہ ساخت
رفتم بمسجدی پئی نظارہ رخش	دستی برخ کشید و دعا را بہانہ ساخت
دستی بدوش غیر نہاد از رہ کرم	مارا چو دید لغزش پا را بہانہ ساخت
زاہد نداشت تاب جمال پری رخاں	کنجی گرفت و ترس خدا را بہانہ ساخت

روز جمعہ بست و چہارم شہر رجب المرجب غلام بحضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روزے در حلقہ نشستہ بودم مشاہدہ نمودم کہ چا در نوری از مزار پر انوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی نور اللہ مرقدہ آمدہ تمام حلقہ را احاطہ نمود۔ و ایضاً فرمودند کہ روزے در عالم مشاہدہ دیدم کہ دو مزار برابر واقع شدہ اند۔ یکی مرقد منور حضرت نظام الدین اولیاؔ و دیگرے قبر مطہر حضرت ایشاں شہید عطر اللہ رواحہما پس پیراہنے مقابل من آوردند دانستم کہ ایں عنایت از حضرت نظام الدین ست قدس سرہ و از من پرسیدند کہ پیر شما نظام الدین ست گفتم کہ پیر من مرزا مظہر اند باز گفتند کہ پیر شما نظام الدین است گفتم کہ مرزا مظہر۔ مرتبہ ثالث گفتند کہ پیر صحبت شما حضرت نظام الدین اند من ساکت ماندم اگر من اقرار پیری ایشاں میکردم مرا می پوشانیدند۔ بعد ازاں دراں اثنا شخصی مغربی اسم مبارک حضرت شنیدہ قطع منازل و طی مراحل نمودہ از راہ بغداد شریف بمولانا خالد رومی سلمہ اللہ تعالیٰ ملاقات کردہ بحضور والا حاضر گردید۔ شہرہ ارشاد و ہدایت مولانا دراں دیار اظہار ساخت کہ قریب صد ہزار مردمان حلقہ ارادت بگردن اخلاص نہادہ اند۔ و دست بیعت بدامن مولانا زدہ اند و یکہزار عالم متبحر داخل طریقہ شدہ و دست بستہ پیش مولانا ایستادہ اند حضرت ایشاں فرمودند کہ از استماع ایں مژدہ دلم مقدار پر پشہ مسرور نگردیدہ چہ جای افتخار کہ مرتبہ مسرت مقدم ست از افتخار۔ بعد ازاں ارشاد کردند کہ عباد الرحمان در زمان بسیار می باشند و عباد اللہ اقل قلیل کہ عبادت و بندگی ایشاں خالص برای ذات خدا

می باشد نه بجهت آنکه او تعالی رزق می دهد و پرورش می نماید بانواع عنایات مشرف می فرماید۔ و بخلاف فرقهٔ اولی که پرستش می کنند حق جل و علا را بصفات کامله او شناختن با بینما پس فرمودند که نمی توانم گفت که من عبد الله ام لیکن الحال از چندمدت بر من عبد اللهیت ظهور می کند۔

روز شنبه بست و پنجم رجب المرجب در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که حضرت شیخ محی الدین ابن العربی قدس سره نوشته اند که یکی فرقه از فرق عالم بضلالت نرفته هر یک راه هدایت پیموده است تا بصراط مستقیم ست و مؤید قول خود کریمه آورده اند وَمَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ و هم درین معنی مولانا روم فرموده است ؎

	پس بدی مطلق نباشد در جهاں		بد بہ نسبت باشد این را هم بدان

و حافظ شیرازی می فرمایند ؎

	پیر ما گفت خطا در قلم صنع نرفت		آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

پس حضرت ایشان فرمودند که آنچه مکشوف ما و پیران ماست ورای اینست ؛

روز یکشنبه بست و ششم رجب المرجب فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان چند عنایت نامجات یکے اسمی مولانا خالد رومی سلمه الله تعالی۔ دوئمی نامی مرزا رحیم الله سلمه الله تعالی۔ سومی بحاجی عبد الرحمن سلمه الله تعالی ارقام فرمودند مضمون نامه فیض شمامه اولی اینست که از استماع ارشاد شاد راں جوار دل را مسرتی حاصل گشت باید که از آمدن طالبان و اجتماع مردمان غره نخواهند شد که کسر و نیستی خود هر لحظه و لمحه ملحوظ دارند اینهمه رجوع خلق و کثرت ارشاد از امداد و توجه پیران کبار دانند هر دم و هر ساعت توجه به پیران دارند و امیدوار عنایت ایشان باشند والسلام۔ و مضمون نامه ثانی که بنام مرزا رحیم الله سلمه الله تعالی ارقام فرمودند اینست که لازم است که هر طالب که پیش آید در رجوع آورد و او را تلقین نموده باشند در هدایت و ارشاد تخصیص نباید ساخت همه کس طالب یار اند چه هشیار و چه مست والسلام۔ و مضمون نامه ثالث که بحاجی عبد الرحمن حسن سلمه الله تعالی تحریر فرموده اند اینست که احوال ترقیات باطن خود مع حالات رجوع طالبان و ترقیات ایشان ترقیم نمایند والسلام ؛

روز دوشنبہ بست وہفتم رجب المرجب غلام بحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشاں بجناب الہی تضرع وتخشع نمودند و این شعر بصد غلبات شوق خواندند ؎

قافلہ شد واپسی ما بسین	اے کس ما بیکسی ما بسین

بعد ازاں مذکور جناب سید اولاد آدم سرور عالم مفخر المسلمین محبوب رب العالمین شفیع المذنبین خاتم النبیین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین آمد حضرت ایشان کرات مرات این شعر قصیدہ بردہ خواندند ؎

هُوَالْحَبِيْبُ الَّذِيْ تُرْجٰى شَفَاعَتُهٗ	لِكُلِّ هَوْلٍ مِّنَ الْاَهْوَالِ مُقْتَحِمِ

روز سہ شنبہ بست وہشتم رجب المرجب بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں میر قمر الدین سمرقندی را ارشاد فرمودند کہ سعی بکنید کہ اسرار ذاتیکہ مسجود خلائق ست بر شما چنداں غلبہ کند کہ خود را مسجود خلائق بیند بعد ازاں دام اللہ شیرازی سمرقندی را فرمودند کہ تضرع بجناب الہی بکنید وسعی وکوشش نمائید کہ فنای انا حاصل شود و زوال عین واثر گردد و پس معنی زوال عین و اثر فرمودند کہ زوال عین آنست کہ بر خود لفظ انا متعند داند نمی تواں گفت کہ من ہستم حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ فرمودند کہ انا الحق گفتن آسان است و انا را شکستن مشکل ست ومعنی زوال اثر آنکہ ہیچ صفتے از صفات خود نہ بیند۔

روز چہارشنبہ بست ونہم رجب المرجب بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ علما معیت حق سبحانہ بعالم علمی میگویند صوفیہ معیت ذاتی قرار دادہ اند وما کہ مراقبہ معیت بطالبان تلقین می کنم برین نہج می گویم کہ لحاظ بکنید کہ او با ماست ہر جا کہ ہستم قطع نظر از لحاظ معیت ذاتی وعلمی او تعالی۔ بعد ازاں در حضور مذکور کفر طریقت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ اہل این مشرب ارباب توحید وجودی اند کہ از دین ودنیا گذشتہ واز خودی رستہ و جام وحدت نوشیدہ انداز آنجملہ حسین بن منصور حلاج قدس سرہ کہ سید این طائفہ ہستند میفرمایند ؎

كَفَرْتُ بِدِيْنِ اللّٰهِ وَالْكُفْرُ وَاجِبٌ	لَدَيَّ وَعِنْدَ الْمُسْلِمِيْنَ قَبِيْحٌ

بعد ازاں این شعر خواندند ؎

بہر چہ از دوست وا مانی چہ کفر آں حرف چہ ایماں   بہر چہ از یار دور افتی چہ زشت آں نقش چہ زیبا

واز حاضران حضور پرسیدند کہ معنی ایں شعر بگوئید بسبب کفر باز آمدن از مطلوب صریح ست لیکن از اسلام چہ طور باز خواہد ماند حاضران ساکت ماندند۔ حضرت ایشان فرمودند کہ باز ماندن از مطلوب از ایمان بریں نہج بخیال می آید کہ سالک را در ابتدای احوال کہ حضور مع اللہ دست میدہد از نوافل و تلاوت ہم فتوری دراں واقع می شود و حال آنکہ ایں تلاوت و نوافل از ایمانیاتست پس سالک را درانوقت پرداخت آں حضور باید و کثرت نوافل و تلاوت نشاید کہ مانع حضور ست و ہم حضرت ایشان درانوقت ایں شعر خواندند؎

صید تو بمنقار وفا بر کند از بال   ہر پر کہ نہ آشفتۂ دام تو باشد

بعد ازاں در حضور فیض گنجور مذکور تکرار بیعت آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب را بیعت از شیوخ متعدد نمودن جائز ست۔ چنانچہ صحابہ بعد از وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ بیعت نمودند بعد از وفات ایشاں از عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ مصافحہ بیعت کردند۔ و ظاہر ست کہ بیعت صحابہ از خلفای راشدین برائے انتظام امور اخروی بودنہ دنیویہ پس ازینجا معلوم شد کہ تکرار بیعت جائز ست در طریقت۔ بعد ازاں در حضور مذکور واردات آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ وارد را در اصطلاح صوفیہ دیگر روح القدس و وارد حق می گویند۔ و نقشبندیہ وجود عدم نامند و آں عبارت است از ورود فیض الہی جل سلطانہ و چون بر سالک وارد روی می آید محو مثلاشی می سازد و چون کثرت واردات فائز می شوند سالک بہر واردی عدم میگردد لیکن مراد آنست کہ ورود ایں واردات متواتر گردد۔ بلکہ متواصل۔ چنانچہ اکابران ایں طریقہ علیہ می فرمایند؎

وصل اعدام گر توانی کرد   کار مردان مرد دانی کرد

و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را در مشاہدہ دیدم کہ تشریف آوردہ بمن فرمودند کہ نام تو عبد اللہ است و نیز عبد المومن ست

روز پنجشنبہ غرۂ شعبان سنہ ١٢٣١ھ فدوی بحضور آں قطب عالم حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید می فرمودند کہ چون ماہ شعبان المعظم دیدہ

می شود ہلال برکات رمضان المبارک طلوع میگردد وچوں ماہ شعبان بنصف میرسد آں ہلال بدر کامل می گردد۔ وچوں ماہ شعبان بآخر میرسد وماہ رمضان طلوع میکند آں ہلال برکات کہ بدر شدہ بود آفتاب دار بتابندگی ودرخشندگی ظہور می سازد۔ بعد ازاں در حضور ذکر صوفیان وقت کہ بسماع ورقص مشغولند۔ وتوحید وجودی مذہب خود مقرر کردہ اند امد حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفیان ایں زمان کہ بلہو ولعب وغنا ورقص مشغولند وتوحید خیالے شعار خود ساختہ اند مثل اکابران توحید حالیہ خود رامی دانند وبے تحاشی کلمات آنرا میگویند حمید انند کہ بالحاد وزندقیت گرفتار شدہ اند من ازمذہب ایشاں بیزارم وایشاں مرا از علمای ظواہر می دانند نمی فہمند کہ طریقہ صوفیہ طریقہ متابعت سنت سنیہ است علی صاحبہا الصلوۃ والتحیہ ؎ آں ایشانند من چنینم ہردم؛

روز جمعہ دوم شعبان المعظم

بندہ بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را اجتناب از جلوت باید واکتساب بخلوت شاید ؎

قعر چہ بگزید ہر کو عاقل ست	زانکہ در خلوت صفاہائی دلست

روز شنبہ سوم شعبان المعظم

بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند ؎

در پس آئینہ طوطی صفتم داشتہ اند	آنچہ استاد ازل گفت بگوی گویم

بعد ازاں معارف بلند وحقائق ارجمند بیان فرمودند۔ وایضاً شخصی عرض حال رویای خود نمود کہ جناب سید کونین افضل البشر علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر را در خواب دیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ میسر شدن زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب بر چند وجہ است یکی آنکہ شخصی احیای سنت نمود یا اجتناب از بدعت کرد ایں عملش مجسم شدہ در خواب بنظر می آید دیا آنکہ ہر عبادتیکہ بجناب الٰہی مقبول گشت مجسم بصورت حسن شدہ می بیند وشمائل وحلیہ مبارک آں سرور زمین وزماں وآں سید انس وجان علیہ صلوۃ اللہ الملک الرحمان کہ در کتب حدیث محرر است اگر شخصی بہموں قد زیبا وقامت دلربا وچشم سرگین وجبین مبین وابروی خمدار قوس وہلال دار ومژگان دراز وجلوہ باناز ہوبہو مشاہدہ نمود عین سعادت دارین خود دیدہ دیدہ جان را بنظارہ جمال آں محبوب انس وجان کشود الحق کہ واصل زمرہ من رانی فقد رای الحق فان الشیطان

لا یتمثل بی گردید۔

روز یکشنبہ چہارم شعبان المعظم غلام بحضور قبلہ خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب مرشدنا وہادینا حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید منور مودند کہ شبی جناب محبوب کبریا محمد مصطفےٰ علیہ افضل صلوات واکمل تحیات اللہ الملک الاعلیٰ را دیدم۔ وبریں نہج از زیارت آنجناب مشرف شدم کہ خود را ہم بستر آں سرور یافتم بوصلے کہ ہیچ حجابی وفصلی بادر انجا گنجایش نبود وعنایاتے کہ بایں بندہ نمودند ورای شرح بیان ست اثر آں صحبت کثیر البرکت مدتے در خود یافتم۔

روز دوشنبہ پنجم شعبان المعظم فدوی بمحفل شریف حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ تطبیق در کلام حضرت محی الدین ابن العربی و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمودند و در توحید وجودی وشہودی نزاع لفظی قرار دادہ اند ایشاں بسیار بزرگ بودند وطریقہ نو آوردہ اند لیکن درانمقام خطائی کردہ اند حال را در قال انداختہ معارف کشفیہ را در گفتگوی علمی آوردہ تطبیق نمودہ اند فرقے است مبین دریں ہر دو مقام ہر کرا از معارف حضرت مجدد حظی رسیدہ است او عیاناً دیدہ است کہ توحید وجودی در ابتدار احوال ظاہر میشود یعنی در سیر لطیفہ قلب و توحید شہودی بسیر لطیفہ نفس و معارف حضرت مجدد الف ثانی ورای ایں ہر دو مقام ست معارف محی الدین ابن العربی قطرہ ایست و معارف حضرت مجدد دریائے محیط ع چہ نسبت ست بکوہ آسمان عالی را۔ اگر محی الدین ابن العربی رحمۃ اللہ علیہ در زمان حضرت مجدد بقید حیات بودند ایں معارف می شنودند می فہمیدند وطلب افادہ می نمودند۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حق تعالیٰ بے نہایت ست حدی ندارد کہ کسے بپایانش برسد او سبحانہ ورار الورار ست ثم ورار الورار۔

ای اول تو ورائے اول	حیران ز تو انبیاء و مرسل

ہر کس بقدر حوصلہ وطاقت خود در انجناب دویدہ وحظی موافق استعداد خود چشیدہ لیکن بکنہ ماہیتش نرسیدہ است ؎

دور بینان بارگاہ الست	غیر ازیں پی نبردہ اند کہ ہست

ف - دربیان حقیقت فقر

روز سه شنبه ششم شعبان المعظم بنده بحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فقر عبارت از چنداں اعمال ست که سالک را مداومت آں از ضروریات است نه فقر نام علم سلوک و مراقبات ست که کتب ها ازیں مملو اند ایں خزینه ایست که در سینه باید داشت نه علمیست که در سفینه باید نگاشت. بعد ازاں در حضور مذکور آمد که ولایت ولی بعد از انتقال ازیں جهان فانی باقی نمی ماند الا در مواضع متعدده حضرت ایشاں فرمودند که ولایت بکسر که بمعنی تصرف است دریں اختلافست که باقی می ماند یا نی واصح آں ست که ولایت اکابران باقی میماند چنانچه تصرفات حضرت غوث الاعظم و حضرت خواجه بهاؤ الدین نقشبند و حضرت خواجه معین الدین و دیگر اکابران علیهم الرضوان تا الی الآن درزمین و زمان جاریست و نمایان ؛

روز چهار شنبه هفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند که دریں طریقه انیقه نقشبندیه مجاهدات و ریاضات و اربعینیات نیست اکابران ایں طریقه هیچ اعمالی و اوراد می مقرر نساخته اند عمل ایشاں بر سنت سنیه مصطفویه است علی صاحبها الصلوة و التحیة و اجتناب از بدعات نامرضیه لهذا در طریقه ایشاں ذکر جهر و سماع و وجد و تواجد و آه و نعره نیست خاموش شده متوجه بقلب می نشینند و بدوام ذکر خفی می پردازند و نفی و اثبات بحصر نفس می نمایند نه حبس نفس که حبس طور هنود الست که سوراخهای گوش و بینی از پنبه بند کرده حبس نفس در دماغ می کنند و ایشاں نفس را بزیر ناف حصر نموده بخیال کلمه لا را از زیر ناف کشیده تا بدماغ میرسانند و الٰه را از دماغ بکتف راست می آرند و الا اللّٰه را از کتف راست کشیده بقلب ضرب میدهند تا همه لطائف که در سینه واقع اند در ضمن ایں آیند. و چوں نفس تنگی میکند میگذارند لیکن در هر نفس کلمه طیبه بعدد طاق می گویند و بوقت گذاردن نفس از بینی همراه دم کلمه محمد رسول اللّٰه مقابل قلب بلحاظ می گویند بطوریکه ایں کلمه مبارک در دل در می آید و در رگ و پے سرایت می کند

روز پنجشنبه هشتم شعبان المعظم بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند که من طالب را اول لطائف خمسهٔ عالم امر جدا جدا توجه می کنم و بعد از تصفیه اینها بلطیفهٔ نفس القائی نسبت می نمایم و نیز هر پنج لطائف را که برنگ چراغ هریک می درخشد جمع نموده بهمت تمام پنج چراغاں را یک مشعل ساخته می طیرانم بعد ازاں فرمودند ع تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ؛

روز جمعہ نہم شعبان سنہ ۱۲۳۱ھ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم دراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی باسرارہ السامی بود مکتوب دو لیست و شصتم کہ بمخدوم زادہ کلاں علیہ الرضوان در بیان طریقہ ایشاں زاہاں طریق ممتاز ساختہ اند نوشتہ اند خواندہ شد حضرت ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ معارفیکہ ایشاں تقریر فرمودہ اند ہیچکس از امت مثل آں نگفتہ است و در اسراریکہ ایشاں بسلک تحریر انتظام دادہ اند ہیچ یکے از اصحاب معرفت برنگ آں نسفتہ کلام ایشاں وحی منزل آسمانی ہست و بیان ایشاں تشریح غوامض بانی وانچہ ایشاں بیان مقامات نمودہ اند و راہ مکاشفات پیمودہ اند ہزاراں طالبانرا تسلیک فرمودہ اند نہ آنکہ یک دو کس آگاہ ایں اسرار شدہ زبان بگواہی کشودہ اند جہانی را از معارف جدیدہ سرفراز فرمودہ وصاف خود گردانیدہ اند و عالمی را از مقامات نو ممتاز ساختہ مداح خود نمودہ اند ؎

نہ من بر آں گل عارض غزل سرایم و بس	کہ عندلیب تو از ہر طرف ہزار انند

روز شنبہ دہم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ دریں طریقہ شریفہ مدار کار بر پنج چیز نہادہ اند یکے توجہ سالک بجانب دل دوم توجہ دل بسوئی خالق آب و گل سوم گردیدن از خطرات غافل چہارم ماندن بذکر مشتغل پنجم لحاظ آنمعنی در قلب کہ خداوندا مقصود من توئی و رضای تو وجود م بہت محبت و معرفت خود بساز منزل پس ہر کہ ہر دم بریں قضیہ خمسہ مائل ست او را پنج نتائج حاصل ست ہر کرا آں پنج نتائج حاصل ست او از مطلوب بیاں حقیقت و وصل اول ذاکر شدن لطائف از ذکر. دوم حصول جمعیت و بیخطرگی. سوم پیدا شدن توجہ قلب سوی حضرت حق. چہارم جذب و کشش لطائف سوی فوق پنجم ورود واردات الہی سبحانہ بر دل سالک کہ تعبیر ازاں بوجود عدم می نمایند. ع تا یار کرا خواہد و میلش بکہ باشد ؎

روز یکشنبہ یازدہم شعبان بحضور پر نور حاضر گردیدم دراں وقت درس مثنوی شریف مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ بود حضرت ایشاں بسیار معارف بیان فرمودند حاضران مجلس را از بیان آنحضرت اضطرابی و بیتابی بہار رو داد و گریہ و زاری طاری شد حضرت ایشاں قلبی و روحی فداہ از کمال شوق الہی آہی از دل فیض منزل خود کشیدند و فرمودند کہ آہ اگر از احوال

شوق خود شمہ بیان نمایم ہوش سامعان ودوای بیہوشی چشند وحواس شنوندگان بیحواس گردد ہیہات ہیہات سیلاب سرشک مہاجرت بدریا دریای حسرت وآلام شورانگیز ست وگرداب اشک مفارقت بلجہ لجہ حیرت واوہام موج خیز دل ناصبور کہ از دیدار مہجور ست چساں مسرور گردد دیدۂ وصل جویاں کہ از اندوہ فراق گریانست بچہ شان شاداں شود. ع

بچہ مشغول کنم دیدۂ دل را کہ مدام	دل ترا می طلبد دیدہ ترا می خواہد

وجاں حزین کہ از اندوہ فراق غمگین ست بچہ طور تسکین یابد آہ از ملاقات صوری کہ متمتع او وقوع ست دست تمنا بر داشتہ بوصال خیال دل را تسلی میدہیم ومردمک دیدۂ خود از مژگان جدا ساختہ برکف پای نازک آں نازنین می نہیم پس می مالیم ومی نالیم للمؤلف ع

ملی ہی قیس تصور میں بھی جو لیلے سے	ملی ہے مردمک چشم کو کف پا سے

گاہے قامت سراپا نقش تصور دیدہ خود را نثار می سازیم وگاہی صورت رشک ملاحتش بخیال آوردہ بصد عجز ونیاز جان می بازیم ع

بدل تصور روز وصال باندھ کے ہم	بلائیں لیتے ہیں کیا کیا خیال باندھ کے ہم

روز دوشنبہ دوازدہم شعبان ۱۲۳۱ھ فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ عارف آنست کہ ہر واقعہ کہ پیش آید از منع وعطا واز جور وجفا ناشی از فعل خدا بیند وفرق درمیان عارف ومتعرف آنست کہ عارف را ہر کہ چیزی عطا فرماید ویا زدوکوب می نماید بلا تامل وفکر از فعل حق بیند ومتعرف آنست کہ بتامل وفکر از فعل او سبحانہ می بیند ہر کہ درصور تفاصیل وقائع در احوال متجددہ متضادہ از ضر ونفع وعطا ومنع وقبض وبسط ضار ونافع ومعطی ومانع وقابض وباسط حق را بیند وشناسد بے توقفی ورویتی او را عارف بخوانند واگر اول وہلہ از اں غافل بود وعنقریب حاضر بود وفاعل مطلق را جل ذکرہ درصور وسائط وروابط باز شناسد او را متعرف خوانند نہ عارف واگر بکلی غافل بود وتاثیرات افعال را حوالہ بوسائط کند او را ساہی ولاہی وبشرک خفی خوانند کما ذکرہ فی نفحات الانس للامام الاجل عبد الرحمن جامی رحمۃ اللہ علیہ. بعد ازاں حضرت ایشاں ایں شعر خواندند ع

تو مباش اصلا کمال اینست وبس	تو در و گم شو کمال اینست وبس

روز سه شنبه سیزدهم شعبان ۱۲۳۱ھ غلام بحضور فیض گنجور آنقبلۂ انام حاضر گردید حضرت ایشاں فرمودند که معنی کلام اندراج النهایة فی البدایة آنست که سالک ابیخطرگی یا کم خطرگی حاصل شد و توجه الی اللہ پیدا گشت و جمعیت رو داد مبتدی اینخاندان عالیشان گردید و همیں حضور و جمعیت در انتهاء دیگراں ست پس بدایت ایشاں مندرج شد در نهایت دیگراں ؎

	سیر ها دار د محبت چشم گر بینا شود		جاده راه فنا بالسم دیوان ما	

بعد ازاں در حضور مذکور توسط کشودی باطنی آمد حضرت ایشاں فرمودند که واسطه کشود راه ولایت وجود باجود جناب امیر المومنین علی کرم اللہ وجهه است و حضرت فاطمه رضی اللہ عنها دریں توسط شریک اند بعد ازاں ائمه اثنا عشر و حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنهم اجمعین حائل بار ایں امانت ولایت اند لیکن دریں هزار دوم حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی باسراره السامی نیز دریں امر شرکت دارند مقرر ست که دریں الف ثانی هر کس که بدرجه ولایت میرسد در هر خاندان که متوسل باشد بدون توسل ایشاں کشود ایں راه غیر ممکن ست بتوجه و امداد ایشاں طے ایں مراحل می نماید اگرچه اقطاب و ابدال و اوتاد و اغوات باشند ضروری نیست که خبر دار آگاهی از توجه و مدد ایشاں داشته باشند ؛

روز چهارشنبه چهاردهم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم شخصی لفظ شکایت شدت گرما بزبان آورد حضرت ایشاں فرمودند که شکایت از فعل محبوب نباید نمود بلکه از عنایت بمصیبت زیاده تر شکفته باید شد از ورد آه سرد کشم و از باده ملال شربت زلال چشم ع که هرچه ساقی ما ریخت عین الطافست ؛ ایضاً فرمودند که روزے در خدمت فیض درجت حضرت ایشاں شهید نور اللہ مرقده المجید حاضر شده بودم ناگاه متوجه بجناب حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنه شده عرض نمودم که سفارش من از پیر و مرشد من فرمایند حضرت ایشاں شهید عطر اللہم قبره المجید بعد از فراغ حلقه متوجه بایں بنده شده فرمودند الحال بجهت سفارش خود جناب غوث الاعظم قدس سره رامی آوردید ؛

روز پنجشنبه پانزدهم شعبان المعظم بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں

فرمودند کہ نماز جامع عبادات ست وحاوی طاعات دولت رویت کہ آں سرور انبیا علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ را در لیلۃ المعراج حاصل شدہ بود بعد از نزول در دنیا ہموں اسرار مقام اسری در نماز ظہور نمود مونداین قول اَلصَّلٰوۃُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ ست ودلیل ایں دعوی خبر اقرب مایکون العبد من الرب فی الصلوٰۃ وتابعان آں سرور زمین وزماں را علیہ صلوٰۃ اللہ الملک المنان بحیث اتباع آں سرور اخلاص آں فضل بشریہ علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ اللہ الملک الاکبر نیز حظ وافر ازیں دولت عظمیٰ ونصیب کامل ازیں موہبت کبریٰ عطا فرمودہ اند ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء۔

روز جمعہ شانزدہم شعبان ۱۲۳۱ھ غلام بحضور والا حاضر گردید۔ شخصے چند مبلغان در حضور آوردہ عرض نمود کہ ایں را بفقرایان خانقاہ معلی تقسیم فرمایند حضرت ایشاں فرمودند کہ یک تنگہ بہریکے از فقرایان تقسیم خواہد شد ودر انوقت در خانقاہ یکصد ودہ کس صوفیاں بودند کہ اوطان خود گذاشتہ بطلب حق جل وعلا استقامت می ورزیدند پس یک تنگہ ہریک را تقسیم فرمودند وگفتند کہ ما ہم دریں زمرہ ہستم یک تنگہ حصہ خود ما ہم میگیریم بعد ازیں ایں آیۃ کریمہ خواندند واللہ الغنی وانتم الفقراء۔

روز شنبہ ہفتدہم شعبان در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم درانوقت در حضور مذکور ایں حدیث شریف بود حق المسلم علی المسلم خمس اداء السلام وعیادۃ المریض واتباع الجنائز واجابۃ الدعوۃ وتشمیت العاطس حضرت ایشاں فرمودند کہ اگر مریض از اقارب ست دیا اہل محلہ ویدون ایں شخص خبر گیراں او نیست بر ذمہ ایں فرض ست خبر گیری او والا صوفیہ را در رفتن عیادت مریض شرائط اند کہ مریض فاسق ومبتدع نباشد واہل مجالس او خلاف طریق نباشند ودر راہ بازار نباشد تا نگاہ در رفتن پراگندہ نشود ہمچنیں اجابت دعوت ست وقتیکہ طعام شبہ نباشد ودراں مجلس غنا ومزامیر نباشد۔ وتشاغل بنوعی از لہو ولعب نباشد وداعی ظالم ومبتدع وفاسق وشریر نباشد اجابت واجب است والا ممنوع ست اجابت ولا یجیب الی طعام صنع ریاء وسمعۃ وفی المحیط لا ینبغی ان یقعد علی المائدۃ اذا کان علیہا لعب او غناء او قوم یغتابون او یشربون الخمر کذا فی مطالب المومنین۔

وایضاً فدوی دراں روز عرضی احوال خود در حضور گذرانید حضرت ایشاں از سطری چند دستخط خاص خود آں عرضی را مزین فرمودہ عنایت نمودند وآں عبارت اینست۔ الحمد للہ کہ

احوال خوب ست سعی نمایند کہ تصفیہ قلب و تزکیۂ نفس بر کمال حاصل شود نسبت افعال از عباد در سیر قلبی مسلوب می شود و بحضرت حق سبحانہ منسوب در سیر لطیفۂ نفس صفات را بحق منسوب می یابند ہینست کمال این دو لطیفہ و در لطائف دیگر اسرار جدا جدا ظاہر می شود اگر اینہمہ اسرار پیدا شود بہتر و الا بجناب الٰہی سبحانہ التجا نمایند کہ توجہ تام بے مزاحمت خطرہ در دل و در لطیفۂ نفس ظاہر شود بر لطیفۂ نفس کہ مشائخ الٰہای الہت توجہ خواہم نمود۔ خدائے کریم فنای قلبی و فنای این لطیفہ و فنای لطائف دیگر نیز عطا فرمائد فرمودہ اند فنا موہبت الٰہی ست سبحانہ حاصل این فنا ظہور نیستی ست بر باطن سالک کہ سرگاہ افعال و صفات را بحق سبحانہ منسوب یافت خود را نیستی و عدم خواہد دید انکسار و شکست رذائل نقد وقت خواہد شد؛

روز یکشنبہ ہیجدہم شعبان ۱۲۳۱ھ این کمینۂ درویشان بحضور آن واقف دقائق قرآن کاشف حقائق فرقان حاضر گردید حضرت ایشان معانی و تفسیر کلام الله بیان فرمودند بعد ازان ذکر تحمید و تکبیر و تہلیل آمد حضرت ایشان معانی تطبیق آن ارشاد فرمودند۔ و ایضاً غلام عرضی قبل ازین بحضور گذرانیدہ بود بجواب آن سرفراز فرمودند و آن اینست۔ اغراق در القاب و خطاب در شرع جائز نیست نباید کرد سعی نمایند کہ این لطائف عالم امر حالات آن با احوالیکہ در سیر لطیفۂ نفس پیش می آید یکے گردد و فنا و نیستی و دید قصور غلبہ نماید۔ و رذائل اخلاق شکستگی یابد و تہذیب اخلاق نقد وقت گردد و بجناب واہب عطیات سبحانہ بواسطۂ ارواح مبارک پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم التجا نمایند کہ سر او بیت واضح شود۔ چنانچہ سر وحدت و توحید در سیر لطیفۂ قلب مشہود می شود و اعمال موافق طاقت اختیار کردہ بران مواظبت فرمایند انشاء اللہ تعالیٰ در جہت فوق توجہ کردہ خواہد شد۔ لیک اگر حالات لطائف با احوال این لطیفہ یکے شود وسعت در نسبت پیدا گردد و منظور ہمین ست؛

روز دوشنبہ نوزدہم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم در حضور مذکور سعی و کوشش طالبان آمد حضرت ایشان فرمودند کہ شخصی از ہنوداں بود چندا س نام داشت زاہد مذہب خود و در ترک و تجرید ثابت قدم۔ شخصی در طلب او مسافت چندماہ قطع کردہ آمدہ بود بطریقی کہ بہر قدم سجدہ کناں بر زمین دراز می شد باز برخاستہ بجائی سر بقدم ایستادہ باز دراز می شد۔

ہمیں نہج تا بدرش رسید من بچشم خود آنرا دیدم واز مجاہدۂ او حیران گشتم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں استغفار خوانیدند و فرمودند کہ مذکور ہنود اں و مجاہدات ایشاں نباید کرد پس کلمۂ طیبہ سہ بار خواندند و گفتند اغثنا یا رسول اللہ و در روح پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر فرستاوند پس شخصی در حضور عرض نمود کہ در اہل حق ہم بسیار مجاہدات مردمان کشیدہ اند چنانچہ در راہ سفر حجاز حضرت ابراہیم بن ادہم بلخی رحمۃ اللہ علیہ بہر ہر قدم یک یک دوگانہ ادا میفرمودند حضرت ایشاں فرمودند بلے۔ بازارشاد گردید کہ حضرت آدم بنوری نور اللہ مرقدہ از مسجد قبا تا مسجد نبوی ہمیں طریق بہر قدم یک دوگانہ میخواندند:

روز سہ شنبہ بستم شعبان بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ حاصل سیر و سلوک حضور مع اللہ ست بے مزاحمت خواطر در سیر لطیفۂ قلب در قلب توجہ الی اللہ پیدا شود و بخطرگی دست دہد و در لطیفۂ نفس در نفس و در عناصر بعناصر ہمیں نقد وقت گردد و کشوف انوار و اسرار متفرع اندریں حضور و آگاہی راس المال اینست چنانچہ نزد شخصی درہم ست اس المال و باقی لباس وطعام و حوائج دیگر ہمہ درہم موجود ست اگرچہ فی الحال نیست اما قادر ست ہر وقتیکہ خواہد خرید نماید ہمچنیں دریں راہ راس المال حضور ست و باقی بر آں متفرع انوار ہر مقام اختصاص را مکشوف می شوند و اسرار اقل قلیل را و نیز اسرار و انوار دریں جہاں ہمراہ اند۔ و در قبر ہیچ ازینہا ہمراہ نمیرود۔ مگر حضور و آگاہی پس جستجوی آگاہی باید نہ تگاپوی دیگر شاید۔ کار ایں ست غیر ایں ہمہ ہیچ۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ اسرار لطیفۂ قلب ہمہ اوست و انا الحق گفتن ست و سر لطیفۂ نفس تنگستگی اناست و سر لطیفۂ قالب ہیچ بیان نفرمودند و ارشاد کردند کہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودہ اند و سر کمالات ثلثہ و مقامات جدیدہ و دیگر مثل حقائق سبعہ وغیرہ کہ حق سبحانہ و تعالیٰ خاص حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی را بایں سرفراز فرمودہ است و بتوسط ایشاں متوسلان ایشاں نیز بایں دولت عظمیٰ و موہبت کبریٰ نصیبی عطا کردہ و حظی بخشیدہ است آنست کہ اشیای دلیلیہ کشفیہ می گردد و منظری بدیہی میشود و کمال اطمینان و صفاد اتصال بیکیف و اتباع ہوا بما جاء بہ النبی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم و بیرنگی و غایت لطافت باطن نقد وقت میگردد۔ واز غایت تنزیہ حضرت ذات تعالت و تقدست جمیع نسب چہ نسبت عینیت و اتحاد

وچہ نسبت ظلیت وچہ نسبت احاطہ ذاتی وسریان وجود مسلوب می شود وَمَا لِلتُّرَابِ وَرَبِّ
الارباب۔ واز ینجاست کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ فرمودند کہ درینجا نزدیک ست کہ
نزدیکان دوری جویند وواصلان راہ مہجوری پویند۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت
حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہ کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ایشاں را پیر خود می گفتند
اگرچہ استفادۂ باطن از ایشاں نمی نمودند اما ارادۂ استفادہ در ابتدا کردہ بودند بسبب ارادہ
استفادہ مرشد خود می دانستند۔ ایشاں قریب دہ سال در خدمت حضرت حجۃ اللہ خواجہ
محمد نقشبند قدس سرہ گذرانیدند وہم ہمیں قدر ایام در صحبت جناب حضرت عبد الاحد
قدس سرہ بسر بردند وسلوک تمام از ہر دو صاحبان حاصل نمودہ بودند روزی بخدمت ایشاں
دو کس از اصحاب حضرت مرشد عالی سیر خواجہ محمد زبیر قدس سرہ آمدند ونسبت بکیف ایشانرا
ادراک ناکردہ باہم گفتند یکے آنکہ انچہ در منست در تست ودیگری گفت انچہ در تست در منست
باز گفتند کہ ایشاں نسبتے ندارند حاصل آنکہ نسبت ایں مقامات عالیہ بکمال بے کیف ست دست
ادراک از دامنش کوتاہ ست صاحب ایں نسبت شریفہ خود نیز بجز جہالت ونکارت امری دیگر ندارد
چہ جائی کہ دیگری شناسد۔ اَوْلِیَائِی تَحْتَ قِبَائِی لَا یَعْرِفُهُمْ غَیْرِی

روز چہارشنبہ بست ویکم شعبان بحضور شریف کنجور حاضر گردیدم مذکور معنی
نسبت وحضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ معنے نسبت حضور وجمعیت وآگاہی ست وایضاً
در انوقت مکتوب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید خواندہ شد ودراں احوال اہل
مذہب ہنوداں وبیان چہار کتب ایشاں کہ آنہا را منزل قرار دادہ اند تحقیق فرمودند وایضاً
نوشتند کہ دریک کتاب معارف اند حضرت ایشاں فرمودند کہ چیزی بر کلام حضرت پیر ومرشد
گفتن کمال بے ادبی ست لیکن نزد من معارف در کتب ایشاں ثابت نیستند ؛

روز پنجشنبہ بست ودوم شعبان بندہ بحضور والا حاضر گردید حضرت
ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید طالباں را در مدت دو
سال لطیفۂ قلبی تمام تسلیک میفرمودند ودریک سال لطیفۂ نفس ودر دو سال دیگر تا بکمالات میرسانیدند
ودر مدت پنج سال دیگر نصف سلوک کہ از کمالات باقی می ماند تسلیک میفرمودند۔ بعد ازان شخصی

عرض نمود که در خدمت حضور کمتر از یک سال لطیفهٔ قلب طی می شود و مقامات دیگر نیز بریں عنوان
بزودی حاصل میگردند حضرت ایشاں فرمودند که من نیز ازیں امر حیرانم که درینجا معامله کار بطول
نمی کشد مگر عنایات ایزدیست که راه دور را بر من نزدیک ساخته است. بعد ازاں فرمودند که
طے تمام مسافت هر مقام بمدت همون ایام مقرره که ده سال ست می شود اگرچه رنگ هر مقام
از کثرت توجه و عنایت پیران بایام قلیله بحصول می انجامد پس فرمودند که حضرت شیخ مولانا محمد عابد
رضی الله تعالیٰ عنه اکثر اشخاص را بزودی تسلیک فرموده بودند اتفاقاً قضیه اتفاقیه نادرشاهی بمیان
آمد باطن آنها مکدر شد گویا که از نسبت تهی گردیدند همیں وجه حضرت ایشاں شهید نور الله مرقده
المجید تا وقتیکه سالک را عرضی و طولی در یک مقام پیدا نمی شدی توجه بمقام دیگر نمی فرمودند و
مدت قطع سلوک برده سال مقرر ساختند. تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ؏

روز جمعه بست و سوم شعبان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم درانوقت درس
مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالیٰ باسراره السامی بود مکتوب که
بصاحبزادهای کبار یعنی خواجه خرد و خواجه کلاں در بیان عقائد نوشته بودند خوانده شد
حضرت ایشاں فرمودند که ایں مکتوب فائده کثیر در علم عقاید دارد ایں را علیحده نوشته بمردمان
داده شود. بعد ازاں فاتحه خواندند معنی الرحمن الرحیم بیان فرمودند که الرحمن. اَی مَن اِذا سُئِل
اَعطیٰ والرحیم. اَی مَن لَم یُسئَل یَغضَبُ عَلَیهِ.

روز شنبه بست و چهارم شعبان در حضور عالی حاضر گردیدم شخصی از حاضران
مجلس مذکور اشغال و اذکار نمود که حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر رحمة الله علیه بزبان خود ذکری مقرر
نموده اند حضرت ایشاں فرمودند که هر کس بزبان خود با محبوب خود می کند و موافق محاورات خود الفاظ
مقرره می نمایند سندیاں را اصطلاح سندیست بسندهیاں را اصطلاح سندست عندلیب شیدا
در تعشق روی آں گل رعنا در زبان خود نغمها سراید و قمری مبتلا در محبت قامت آں شمشاد زیبا
بدل خود نعرهای نماید ؎

مرغان چمن بهر صباحے	خوانند ترا باصطلاحے

روز یکشنبه بست و پنجم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم. حضرت ایشاں فرمودند

که حضرت خواجه خواجگان پیر پیران خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه وصیت فرمودند
که همراه جنازه من کلام الله و درود نخوانند که بی ادبی ست مگر این شعر البته بخوانید ؎

مفلسانیم آمده در کوی تو — شیئاً لله از جمال روی تو
دست بکشا جانب زنبیل ما — آفرین بر دست و بر بازوی تو

بعد ازاں مذکور ذکر خفی در حضور آمد حضرت ایشان فرمودند که چون توجه بدل کرده شود
دل ذاکری گردد و انتظار پیدا می شود. بعد ازاں بلطیفه روح توجه کرده شود دراں ذکر جاری میشود
و توجه الی الله پیدا می گردد. و همچنین در هر لطیفه از لطائف عالم امر که حاصل کار انتظار و توجه ست
حاصل می شود. پس ازاں انتظار کم می گردد و توجه مستهلک و مضمحل میشود نه حقیقت انتظار و توجه
می رود بلکه در ادراک نمی آید از ذکر خفی و رنیز طریق می ناماند. بعد ازاں در لطیفه نفس و عناصر ثلثه پس
بعنصر خاک باز بهیئت وحدانی همین طور می شود. ذالک فضل الله یوتیه من یشاء و الله ذو الفضل
العظیم ؎

روز دو شنبه بست و ششم شعبان المعظم بمجلس عالی حضور حاضر گردیدم حضرت
ایشان فرمودند که معارفیکه حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه را مکشوف شده اند سه قسم اند
یک قسم ازاں کسے نفرموده اند و در سلک تحریر و تقریر منتظم نه نموده اند و یک قسم خاص باولاد امجاد
خود بیان ساخته اند و یک قسم علی العموم بیاران و متوسلان خود ارشاد کرده و هم تحریر و تسطیر
نموده اند چنانچه سه جلد مکاتیب شریف و هفت رسائل مملو ازانست. و ایضاً حضرت ایشان
احوال بیعت و حصول نسبت جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بیان فرمودند
که ایشان اولا بیعت از والد ماجد خود در خاندان عالیشان چشتیه نموده بودند. و اجازت
و خلافت ایں خاندان یافته بودند. بلکه از والد بزرگوار اجازت طرق دیگر مثل سهروردیه و کبرویه
و قادریه و شطاریه و مداریه هم یافته بودند پس ازاں بخدمت حضرت خواجه فانی فی الله باقی
بالله رضی الله عنه رسیدند و سلوک طریقه شریفه نقشبندیه باکمال و اتمام رسانیدند و خلافت
یافتند روزی در مسجد مبارک حلقه صبح می نمودند که حضرت شاه سکندر رحمة الله علیه خرقه جناب
حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه که مرجد بزرگوار خود عارف و کاشف اسرار خفی و جلی حضرت

شاہ کمال کیتھلی قدس سرہ آوردہ بر سر ایشاں انداختند ایشاں در بحر انوار نسبت قادریہ غرق شدند در انوقت بخاطر ایشاں گذشت کہ من خلیفہ خاندان نقشبندیہ ام الحال کہ نسبت قادریہ مرا احاطہ نمودہ است مبادی کبرائی ایں طریق رنجیدہ شوند فی الحال مشاہدہ نمودند کہ حضرت غوث الاعظم مع حضرت شاہ کمال کیتھلی و حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند مع اکابران تا بحضرت خواجہ باقی باللہ و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی و حضرت شیخ نجم الدین کبری ہمہ ہا تشریف آوردند حضرت خواجہ می فرمودند کہ ایشاں خلیفہ من اند و حضرت غوث الاعظم می فرمودند کہ ایشاں را در ایام طفولیت زبان خود کمال کیتھلی چشانیدہ بود پس ایشاں از من اند و حضرت خواجہ معین الدین چشتی فرمودند کہ ایشاں و آبای و اجداد ایشاں متوسل سلسلہ من اند ہمیں نہج ہمہ بزرگواران ارشاد می کردند۔ آخر الامر ہمہ اکابران در مقبول ساختن ایشاں اتفاق نمودند و ہر یک از نسبت شریفہ خود سرفراز فرمودہ خلیفہ خود گردانید ایشاں در مراقبہ از صبح تا بوقت ظہر ایں احوال مشاہدہ نمودند۔ و باین دولت عظمی سرفراز شدند پس دریں طریق مجددیہ نسبت ہر خاندان شریف جلوہ گرست گویا چہار دریائے بے پایاں موج خیز اند و دو دریائے نسبت نقشبندیہ و یک بحر نسبت قادریہ و یک لجہ نسبت کہ نصف آں از چشتیہ و نصف دیگر از سہروردیہ و کبرویہ است۔ نسبت نقشبندیہ غالب است بر جمیع نسبتہا پس از آں قادریہ باز چشتیہ باز سہروردیہ ؂

روز سہ شنبہ بست و ہفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم در انوقت در حضور مذکور کفر طریقت افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ کفر طریقت آنست کہ امتیاز بر خیزد و غیریت نماند و بجز یک ذات تعالی و تقدس ہیچ چیز بنظر نیاید منصور حلاج فرمودہ۔ ؂

کفرت بدین اللہ والکفر واجب ۔ لدی وعند المسلمین قبیح

و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ پانصد رکعت در طوق سلاسل منصور حلاج می گذرانید و می گفت کہ فی العشق رکعتان لا یصح وضوء ہما الا بالدم۔ و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ می فرمودند کہ دو علم از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمن رسیدہ اند یکے را بر عالم افشا ساختہ ام و دیگری را پنہاں نمودہ ام اگر شمہ از آں اظہار نمایم گردن مرا بزنند اکثر صوفیان آں علم ثانی را علم وحدت الوجود و اسرار ہمہ اوست گفتہ اند و علما گفتہ اند کہ آں احوال منافقان است کہ آں سرور علیہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر بیان فرمودہ بودند و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ فرمودہ اند کہ آں اسرار دیگر اند ورای ایں ہر دو۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودہ اند کہ

اسرار توحید وجودی باشد یا معارف توحید شہودی ویا مقامات دیگر انچہ حق سبحانہ عنایت کند نعمتی ست عظمی۔ پس این شعر مولانا روم خواندند ؎

جاں من و جانان من دین من و ایمان من		سلطان من سلطان من چیزی بدہ درویش را

بعد ازاں در حضور مذکور حضرت نظام الدین فخر العارفین آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ اہل چشت می گویند کہ مثل ایشاں اولیائی در امت پیدا نشدہ است و در ہر پیغمبری کہ یک خاصہ بود در ایشاں آں ہر یک ظہور نمود و ہمدراں اثنا شخصے از مزار پر انوار ہادی سالکین رہبر عارفین حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی رحمۃ اللہ علیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ چیزی از قسم کاک تبرک مزار ایشاں آوردہ آں شخص عرض نمود کہ نے۔ فرمودند کہ ایں چہ خطا کردی کہ چیزی تبرک نیاوردی۔ بار دیگر برو و چیزی بیار کہ در تبرک بزرگان سریست پنہاں و فائدہ ایست بی پایان بعد ازاں ارشاد کردند کہ نقل ست کہ شخصے از مزار مبارک ایشان کاک آوردہ بود طائری در خانہ او مردہ بود۔ قدری ازاں کاک در آب سائیدہ بدہن آں طائر انداخت از قدرت ایزدی زندہ شد و پرواز نمود۔

روز چہار شنبہ بست و ہشتم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم۔ دراں وقت مذکور ایمان آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ایمان بر سہ قسم است یکی ایمان عوام کہ بغیب آوردہ اند حق سبحانہ جل شانہ را ندیدہ اند و بجان گرویدہ اند۔ دوم ایمان اولیاء اللہ کہ اہل شہود اند ایمان ایشاں شہودیست کہ حجاب ظلمانی کہ عبارت از بے صبری و بے قناعتی و بی توکلی و غیرہاست قطع کردہ و حجاب نورانی کہ عبارت از صفات و شیونات و اعتبارات ذاتیہ ست طی نمودہ در مرتبہ شہود رسیدہ اند۔ سوم ایمان اکابران کہ ازیں مرتبہ شہود ہم گذشتہ اند۔ و بمقام کمال وصال پیوستہ اند ایمان ایشاں در رنگ ایمان غیبی گردیدہ است چرا کہ مشاہدہ را در مرتبہ کمال اتصال گنجایش نیست چنانچہ شخصے مثلا دست خود پس پشت داشت غیب ست و چوں مقابل روی خود آورد مشاہدہ شد۔ و چوں بر دیدہ چسپانید باز غیب شد پس در مرتبہ وصل بے فصل ہم غیب متحقق شد ازینجاست کہ میگویند اخص الخواص برنگ عوام می باشند انا بشر مثلکم رمزیست ازیں معنی۔ بعد ازاں در حضور مذکور قبولیت دعا در حق اکابران آمد

حضرت ایشان فرمودند که مقبول جناب الله اکبر حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر نورالله مرقده الاطهر چون مریض شدند حضرت نظام الدین اولیا قدس سره را فرمودند که با نظام الدین در حق دفع مرض و ازاله علت من دعا کن ایشان دعا فرمودند هیچ اثری ظاهر نشد در حضور عرض نمودند که دعای ما پست هستان تا به آستان عالی آنقبله واصلان نمی رسد ایشان فرمودند که ما دعا بجهت اجابت دعای تو خواهیم نمود پس ایشان دعا فرمودند و باجابت مقرون گشت ؛

روز پنجشنبه بست و نهم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان بزبان گوهرفشان ارشاد فرمودند که دل من مبتلای خلوت ست و روکش از جلوت لاگن بکنج تنهائی نشستن و بگوشه عزلت آرمیدن چگونه میسر شود که مردمان برای استفاده نزد من می آیند پس سعادت خود می شماریم و روے از خلوت بجلوت می آریم والا حوالم بمصداق این شعر است ؛

جهانی تنگ میخواهم که دروی	همین جای من و جای تو باشد

بعدازان ارشاد فرمودند که قبل ازین دمیدم از دل پر الم آهی می کشیدم و دامان صبر و شکیبائی می دریدم الحال آهی گم شده گاهی گاهے می آید و مرا از من می رباید ؎

آهے چو گردباد زجاے بردمرا	از کوی دوست آه کجا می بردمرا

بعدازان فرمودند که عشق می باید چرا که راز بے عشق نمی گشاید عشق ست که تا بمعشوق میرساند عشق ست که بکوچه و بازار بتشهیر می دواند عشق ست که از خانمان جدا می کند عشق ست که در خویش و بیگانگان رسوا می کند ـ ؎

چون نیست ترا عشق به تحقیق ز تقلید	جامے بگریبان زن و خاکی بسر افگن

روز جمعه سی ام شعبان حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان مطلع دیوان حافظ شیراز خواندند ؎

الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها	که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

و فرمودند که نسبت قلب ظهور کرد پس شعر دیگر این غزل خواندند ؎

بوی نافه کاخر صبا زان طره بگشاید	ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاد در دلها

پس آہے از دل نسیمض منزل کشیدند حاضران مجلس را در آنوقت حالتے عجیب رو داد و احوالے غریب ظہور نمود۔ بعد ازاں مذکور نماز آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصے چوں تکبیر افتتاح گفتہ داخل نماز گردد و قیام نماید بداند کہ بدن من و دل من بجناب الٰہی استادہ اند و چوں رکوع کند بداند کہ بدن من و دل من در حضور حق تعالیٰ راکع اند و چوں در سجدہ رود بداند کہ تن من و قلب من در بارگاہ کبریا سجدہ می نمایند۔ سَجَدَ لَکَ سَوَادِیْ وَخَیَالِیْ وَآمَنَ بِکَ فُؤَادِیْ۔ بعد ازاں مکتوبات شریف حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ شروع شد و در میان آں معارف بلند بیان فرمودند۔ و چوں تمام شد بایں الفاظ قولوا اشہدوا بانا مسلمون۔ حضرت ایشاں فرمودند وبہدایت الٰہی سبحانہ وبہدایۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم وبہدایۃ ہذا الکتاب

روز شنبہ غرہ رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشانرا در آنوقت ضعف و ناتوانی بود و شدت گرما ہم ارشاد کردند کہ مروحہ می وزید پس فرمودند کہ ہر کہ خواہد کہ من مخدوم عالم گردم۔ خدمت پیر و مرشد خود اختیار کند **مصرع** ع ہر کہ خدمت کرد او مخدوم شد ۔ خدمت ست کہ از مرتبہ ادنیٰ بمقام اعلیٰ میرساند و ادب ست کہ از حضیض خاک باوج فلک الافلاک ترقی می کنانند ع خدمت ترا بہ کنگرۂ کبریا کشد ۔ بعد ازاں فرمودند کہ دریں ایام کہ عمر بہ پیری رسیدہ است ناتوانی بدن و ضعف قلب بسیار گردیدہ و زہد و ریاضات و مجاہدات در اذکار و اشغال کم میشود و قبل ازیں کہ طاقت و توانائی بود در جامع مسجد آب حوض میخوردم و دہ پارہای کلام اللہ مجید میخواندم و دہ ہزار نفی و اثبات می نمودم نسبت بایں قوت ظہور می کرد کہ مسجد جامع مملو از انوار میگشت و در ہر کوچہ کہ می گذشتم انانوار پر می شد و بہر مزاری کہ میرفتم نسبت آں صاحب مزار پست می شد و نسبت من غلبہ مینمود پس من خود را از خود پست می کردم و ادب آں بزرگ می نمودم ۔

روز یکشنبہ دوم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ ذکر می باید کرد و جہدی باید نمود کہ راہ بدون رفتن قطع نمی شود و ایضاً فرمودند کہ انقطاع از ماسوا بکلی باید و انحراف تام از دنیای دنی تا دریای فیض الٰہی در دل موجی زند و بحر انوار نامتناہی جوشے نماید جناب مرشدنا و امامنا حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجیدی فرمودند کہ گاہی چوں

درخانہ سیوم واہل خانہ بسبب کاشعوری چیزے از من می طلبند حق سبحانہ می فرسید لاکن از آمدن یک دینار ہم معاملہ باطن بہ تہج سابق نمی ماند فتوری در نسبت راہ می یابد واللہ باللہ ثم باللہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور فنا آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ چوں دل بی شعور از ماسوای حق جل وعلا گشت۔ فنا حاصل شد و چوں شعور بے شعوری ہم نماند فنار الفنا میسر گشت۔ وایضاً فرمودند کہ جناب عارف آگاہ حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاہ عنا فرمودہ اند کہ در بے شعوری شعورے باشد معنی ایں کلام فیض نظام اینست کہ بی شعوری از خلق باشد وشعور حضرت حق سبحانہ بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ معنی دیگر ایں کلام کہ در ینوقت بر من القا ساختہ اند اینست کہ در بی شعوری مندرج شعوری ہم باشد یعنی ہر نفعی وضرری کہ از خلق رسد از خالق بیند شعور غیریت مرتفع شود ضار ونافع حق را بیند۔ لیکن باوجود ایں بے شعوری شعور آں شخص ہم باشد کہ واسطہ است درمیان چنانچہ شخصے سالک را حلوا خوراند یا طمانچہ زد سالک می بیند کہ فاعل ایں فعل اوست حق سبحانہ لیکن ایں شخص را ہم می بیند و می داند کہ ایں واسطہ فعل ست۔ وایضاً فرمودند کہ کار صوفیہ دیدن ست و کار علما دانستن فقرا از حق بینند و علما از او سبحانہ می دانند۔

روز دوشنبہ سوم رمضان شریف

در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز روز عرس جناب قرۃ عین الرسول حضرت زہرای بتول ست رضی اللہ تعالیٰ عنہا۔ بعد ازاں امر بہ پختن شیر برنج برائے نیاز ایشاں فرمودند۔ بعد ازاں در حضور فیض گنجور شخصے عرض نمود کہ ولایت افضل ست یا امامت و فرق چیست درمیان ایں ہر دو۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ولایت عام ست و امامت خاص۔ ہر امام ولی ست۔ و ہر ولی بدرجہ امامت نمی رسد۔ چہ ولایت عبارت از حضور مع اللہ است۔ و امامت منصبی ست کہ ہر کس را بان سرفراز نساختہ اند بلکہ کاملان را عطا میفرمایند۔ چنانچہ خلفای اربعہ ائمہ اثنا عشر وغیر ذلک من اولیاء الکرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین۔ بعد ازاں در مجلس ذکر جامعیت آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ جمیع کمالات ظاہری و باطنی بطریق اجمال جناب سید انبیا علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ را حاصل بود۔ لیکن حصول ظہور تفصیل جمیع کمالات موقوف بزمانہ خاص و بہ شخص خاص بود چنانچہ فرمودہ اند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اُعْطِیْتُ بِمَفَاتِیْحِ کُنُوْزِ الْاَرْضِ۔ و حال آنکہ در زمان

نسبتی

آنحضرت فتح اکثر اقالیم نشده بود در زمانہ خلفاء اکثر مکانات فتح شدند و اکثر بعد از صحابہ سلاطین نامدار فتح نمودہ اند. چنانچہ محمود غزنوی ہندوستان فتح کرد پس ظہور این کمال موقوف بر ایشاں بود. و جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را جمیع علوم چہ علم توحید وجودی و چہ کلام و چہ علم جزئیات۔ مسائل فقہ مجملاً حاصل بود لیکن تفصیل علم توحید وجودی بر وجود محی الدین عربی رحمۃ اللہ علیہ و ظہور علم کلام بر ابوالحسن اشعری و ابو منصور ماتریدی رحمۃ اللہ علیہما و تفصیل علم جزئیات مسائل فقہ بر امام اعظم و امام شافعی و امام مالک و احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہم موقوف بود. حاصل آنکہ ہر کمالیکہ بعد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در امت از ہر کس کہ ظہور نمود کمال آنحضرت ست و آں حضرت را قبل ازیں ظہور ہم حاصل بود غیر از فرق اجمال و تفصیل نیست ؎

روز سہ شنبہ چہارم رمضان شریف بندہ در حضور والا حاضر گردید دراں وقت در مجلس شریف مذکور حضرت امام اعظم رضی اللہ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ امام اعظم از امام مالک در مدینہ منورہ ملاقات نمودند امام مالک پرسیدند کہ وطن شما کجاست۔ ایشاں فرمودند کہ عراق۔ امام مالک رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ مردمان عراق اہل نفاق میباشند ایشاں فرمودند کہ درست ست حق سبحانہ تعالیٰ فرمودہ است۔ وَمِنْ اَہْلِ الْعِرَاقِ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ۔ حضرت امام مالک خاموش شدند بعد از مفارقت دانستند کہ نعمان بن ثابت ہمیں بودند تاسف کردند کہ از من چہ سخن سرزد شد و مدح ایشاں بسیار نمودند راقم گوید عفی عنہ کہ در قرآن من اہل المدینۃ مردوا علی النفاق واقعست و امام مالک از اہل مدینہ بودند پس امام اعظم جواب بطریق الزام دادند کہ درست ست در شان اہل عراق مردوا علی النفاق واقع ست یعنی حق سبحانہ بعض اہل مدینہ را مردوا علی النفاق گفتہ است و شما اہل عراق را کہ میگوئید در آیۃ شریف بجائی اہل مدینہ اہل عراق نویسید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ امام شافعی روزی بمزار پر انوار ایشاں رفتہ بودند۔ وقت نماز آمد۔ نماز بلا رفع یدین بطور ایشاں خواندند و فرمودند کہ مرا شرم می آید۔ کہ در حضور ایشاں خود را دخل دہم و اجتہاد خود اظہار نمایم۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور توحید وجودی آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں احوالیست کہ در سیر لطیفہ قلبی مکشوف می شود و آنانکہ ایں را انتہاء مقامات قرب دانستہ اند از مقامات عالیہ کہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ

بیان فرموده اند آگاهی ندارند وقدم از دائرهٔ ظلال باصل ننهاده اند تشبیه را تنزیه دانسته اند ومخلوق را عین خالق. وممکن را عین واجب پنداشته اند. چنانکه میگویند ؎

ای مغربی آن یار که بی نام ونشان بود	از پرده برون آمد وبا نام ونشان شد

نمیدانند که این ظلی ست از ظلال اسماء وصفات واجبی جلت قدرته نه عین او تعالی عز اسمه مثلا چون در آئینه قرص آفتاب جلوه گر می گردد. ودران شعشان ولمعان وحدت وخطوط آفتابی همه ها موجود می شوند. لیکن آفتاب نیست ظل آفتاب ست این گروه آفتاب را نادیده ظل را عین آفتاب می انگارند وآئینه را هم نمی بینند. حال آنکه آئینه عین ظل آفتاب هم نگردیده است جزم آئینه باقی ست وظل آفتاب درو ست. چنانچه حافظ شیرازی می فرمایند ؎

عکس روی تو چون در آئینه جام افتاد	عارف از خندهٔ می در طمع خام افتاد

وایضاً حضرت ایشان فرمودند که هر کس از اولیائی کرام بهر مقامیکه رسیده است میداند که مقصود همین ست ورای این نیست مثلاً گروه نابینایان فیل یافته بودند بدست کسے پای فیل آمد دانست که فیل مثل ستون مے باشد وبدست کسے که خرطوم آمد گفت که مثل عصا میباشد وبدست کسی که دندانش آمد معلوم نمود که فیل مانند خشک می باشد همچنین بدست کسی که گوش او آمد یا پشت او آمد یا شکم او از ان تعبیر کرد وانکار غیر آن نمود. ویا مثلاً جمعی در بیابان بشجری رسیدند کسی را برگش بدست آمد وکسی را شاخ وکسی را بیخ وکسی را ثمره پس همه ذائقه اش چشیدند. لیکن هر یک را ذوقی علیحده و کیفیتی جدا حاصل شد کسے که برگ چشید ذوق برگ بیان کرد وکسی که بارش چشید ذوق بار اظهار ساخت. علی هذا القیاس هر کس موافق چشیدنی خود شرح نمود وانکار دیگری ساخت که آنچه من چشیده ام ذائقه شجر همین ست نه آنکه تو بیان نمائی. وجناب حضرت مجدد رضی الله عنه میفرمایند که این همه مکشوفات اولیای کرام نشانی از مطلوب دارند ودرست وبجا هستند. لیکن ذات او سبحانه ورای اینست چراکه حقتعالی بے نهایت ست پایانے ندارد. وهمچنین معرفت او هم بے پایان نهایتی ندارد. ودرانجا که سید بشر علیه وعلی آله صلوات الله الملک الاکبر میفرمایند ما عرفناک حق معرفتک. دیگری را چه یارا که به نهایت آن برسد ؎

هر نقاب روی جانان نقاب دیگر ست	هر حجابی را که طی کردی حجاب دیگر ست

راقم گوید عفی عنہ کہ ہرکس موافق حوصلہ و استعداد خود حظی از معرفت چشیدہ است نہ آں کہ عرفان الٰہی بتمامہ حاصل نمودہ شخصی باین معنی چہ خوش دوہرہ ہندی منظوم نمودہ است۔ دوھرا

اُن مکھ اپنا بھر لیو پربت لیو نجاے	مصری کا پربت بھیو چیونٹی پہنچی آئے

وشعر فارسی ہم بدیں مضمون مؤید اینست ؎

گل چیں بہار تو ز داماں گلہ دارد	داماں نگہ تنگ و گل حسن تو بسیار

وایضاً ہمیں مصداق شعر عربی ست ؎

وتسعین حرفاً عن معالیہ قاصر	وان قمیصاً خیط من نسج تسعۃ

روز چہار شنبہ پنجم رمضان شریف بحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے از حضرت ایشاں استفسار مراقبات نمود ارشاد کردند کہ ما اول مراقبہ احدیت تلقین می نمایم وآں عبارت ست از لحاظ مفہوم اسم مبارک اللہ کہ بر وایمان آوردہ ایم کہ بیچوں وبیچگون است وموصوف ست بجمیع صفات ومنزہ است از ہمہ نقصان وزوال۔ بعد ازاں مراقبہ معیت تلقین می کنم وآں عبارت ست از لحاظ معیت او سبحانہ بقلب وروح وجمیع لطائف وبہ تمام بدن بلکہ بہر موی تن بلکہ بہر ذرہ ذرات عالم۔ بعد ازاں در حضور مذکور جناب قبلہ گاہی آنجناب رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ قبلہ گاہی ام سخت بزرگ بودند کریلہ ہائی جوش کردہ میخوردند ودر صحرا رفتہ ذکر جہری می نمودند۔ وبیعت در خاندان قادریہ داشتند ونسبت چشتیہ وشطاریہ ہم می داشتند چہل روز متواتر خواب نکردہ بودند واکثر ارواح اولیای کبار را مشاہدہ می نمودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور استفادہ حضرت عارف آگاہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بحضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں سخن نزد من ثابت نیست۔ چرا کہ جناب حضرت مجدد رضی اللہ عنہ نوشتہ اند کہ روز عید بزیارت حضرت خواجہ رضی اللہ عنہ رفتم وعرض نمودم کہ امروز بزرگاں عیدی خرداں را عطا میفرمایند ما ہم ہمیں امید بحضور حاضر شدہ ام حضرت خواجہ توجہ فرمودند ونسبت نوالقا نمودند کہ حظی دگر دارد۔ وکیفیتی علیحدہ واسرارے جدا پس ازینجا معلوم شد کہ چوں حضرت خواجہ ایشانرا بعد از وفات خود نسبت نو عطا کردند بحین حیات خود از ایشاں بچہ طور اخذ نسبت نمودند

روز پنجشنبہ ششم رمضان شریف غلام بمجلس آں قبلہ خاص و عام حاضر گردید۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ شخصے از صوفیہ انتقال ازیں جہاں نمود۔ عتاب از جناب الٰہی آمد کہ تو بودی کہ مرا بہ لیلیٰ فرود می آوردی یعنی برنگ معشوق ظاہری نسبت خال و خط با ما مینمودی

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ من از امرایان ملاقات کردن و طلب دنیا نمودن و نغمہ و سرود شنیدن و ہمہ اوست گفتن بیزارم۔ چراکہ ہمہ اوست احوالیست کہ صوفیان ایں ہماں در قال آوردہ اند و بحقیقت نارسیدہ زبان بترنم ایں مقال دراز ساختہ اند و بالحاد و زندقہ گرفتار گردیدہ اند نعوذ باللہ عن ذلک شخصی نزد من آمد و گفت کہ ہمہ خداست غیری کجاست من او را از مجلس بیروں ساختم و نیز شخصے بود کہ چوں آواز حماری شنید جل و علا می گفت۔ استغفر اللہ عن ذالک نعوذ باللہ ایں چہ کمال ست کہ سراسر خلاف کلام اللہ الملک المتعال ست۔ اگر ایں حق بودی پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بر کہ نازل شدی و از طرف کہ پیغام آوردی رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ❊

روز جمعہ ہفتم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم دراں وقت در حضور مذکور رویت حق سبحانہ جل شانہ درمیان افتاد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ رویت واجب الوجود تعالیٰ و تقدس دریں سرائے امکان ندارد۔ وقتیکہ در معراج آں سرور زمین و زماں علیہ تحیات الملک المنان علما را اختلاف ایں واقعہ افتاد و باوجود گذشتن آنحضرت ازیں جہاں در رسیدن بہ لامکان و مشرف شدن بمقام قاب قوسین او ادنیٰ تصدیق ایں امر بدیگری بچہ طور آید۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ کلام باری تعالیٰ و تقدس کہ از لحن و آواز مبرا و از صوت و حروف منزہ است سہ بار شنیدہ ام و مشرف از استماعش گردیدہ ام یکبار در مدرسہ و دو بار دریں مکان کہ الحال سکونت میدارم۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ شبے در خواب دیدم کہ مرا خلعت عروسانہ پوشانیدند و بزیور متجلی ساختند و سخنان محبوبانہ از من صادر شدند چوں از خواب بیدار شدم احوال من دگرگوں شدہ بود و از من کلام بطوریکہ در منام کردہ بودم۔ در یقظہ ظاہر گردید۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ اکثر اوقات مرا آوازی از غیب می آید گاہی از ملک الہام می گردد۔ وگاہی از پیران کبار ندائی می شود۔ وگاہی از جناب

سید مختار علیہ وعلی آلہ صلوات اللہ الملک الغفار صلائی می آید روزے برائے وسعت مکان دعا نمودم نداشد کہ تو اہل وعیال نداری مکان وسیع چہ خواہی کرد بہای استقامت توانیہم کافی است۔ وہم روزے مکان ہمسایہ از حق سبحانہ خواستم کہ بمن عطا کند ملہم ساختند کہ تو ہمسایہ را اید امیر سانی واز مکان بدر می نمائی۔ وایضاً روزے بقصد حج عزم سفر نمودم۔ الہام شد کہ باش دریجا زتو منفعتی خلق راست ؛

روز شنبہ ہشتم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے بعلت رشتہ گرفتار شدہ بود حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں آیۂ شریفہ را اکثر باید خواند وہم در دوگانہ بقیام ورکوع وسجود بخواند رَبِّ اِنِّیْ مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ۔ وایضاً در حضور پر نور مذکور شعر آمد حضرت ایشاں ایں رباعی خواندند ؎

مارا نبود دلے کہ کار آید ازو	جز نالہ کہ در دوی ہزار آید ازو
چنداں گریم کہ کوچہ ہا گل گردد	نی روید و نالہ ہای زار آید ازو

روز یکشنبہ نہم رمضان شریف غلام بمحفل آنقبلہ انام حاضر گردید در حضور پر نور مذکور تراویح آمد کہ از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بست رکعت تراویح ثابت نیست حضرت ایشان فرمودند کہ عبد اللہ ابن عبد البر المالکی روایت بست رکعت تراویح ازاں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بہ ثبوت رسانیدہ است۔ بعد ازان مشکات شریف طلب نمودند برحاشیۂ آں ایں مسئلہ نوشتہ بود در مجلس عبارتش خواندند۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور وجود ممکنات آمد کہ آیا وہم ست یا حقیقتی از وجود دارد۔ حضرت ایشاں ایں رباعی خواجہ میر درد خواندند ؎

اسی ورد یہ یکھنا میں آکر دیکھا	عالم کے تئیں جو دل لگا کر دیکھا
مانند مژہ الٹ گئی صف کی صف	واللہ جدھر آنکھا اٹھا کر دیکھا

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در صفحہ علم الٰہی اشکال ممکنات بود کہ اعیان ثابتہ عبارت ازانست۔ چوں خواست او سبحانہ کہ آں صور علمیہ را بمنصہ ظہور آرد ہر صورت را بہر زمانیکہ خواست کہ اطوار وآثار وجود بروے مرتب فرماید۔ صفحہ علم خود را کہ در وعین ثابتہ آں

صورتے بود مقابل آئینۂ عدم نمود پس دراں آئینہ آن عین ثابتہ منعکس گردید صورتے در خارج پیدا ساخت واز اطوار و آثار وجود او را بنواخت۔ والیضاً فرمودند کہ از نطفہ مضغہ شدن واز مضغہ عظام ولحم گردید صورتے پیدا کردہ جنین گشتن پس شاب گردیدن باز بشیب رسیدن اطوار وجود ست۔ وخندیدن وگریستن وتکلم نمودن وغیرہا آثار وجود ست ؞

روز دوشنبہ دہم رمضان شریف بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید۔ حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را باید کہ اخلاق واعمال وترک خود بدان اخلاق واعمال وترک جناب آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر پیدا کند کہ حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ در حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دہ سال حاضر بود۔ گاہے ایشانرا آنحضرت اف نگفتند۔ وہر کہ از آنحضرت بدی میکرد ازو نیکی می کردند۔ ودر شبہا قیام می نمودند حتی تورمت قدماہ۔ روزے نزد آنحضرت وناپیر ودر اہم سرخ وسفید ہفتاد ہزار آمد ہمہ ہارا بفقرا تقسیم فرمودند ؞

روز سہ شنبہ یازدہم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ بوقت حلقہ ذکر نباید کرد بلکہ متوجہ بمرشد خود باید بود کہ توجہ مرشد مفید تر ست از ذکر۔ والیضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ در حلقہ توجہ یک کس را نمودن تاثیر بر ہمہ اہل حلقہ می رساند لکن توجہ مثل مسہل ست وتاثیر کہ اہل جوار رامی شود مثل یاقوتیست پس بعد از مسہل یاقوتی مفید می شود ؞

روز چہار شنبہ دوازدہم رمضان شریف بحضور عالی حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ خزانہ من مواعید الہی ست جل سلطانہ ؎

خاک نشینی ست سلیمانیم　　عار بود افسر سلطانیم

روز پنجشنبہ سیزدہم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ وصیت میکنم کہ ہمراہ جنازۂ من شخصے بہ لحن خوش وآواز دلکش این رباعی بخواند۔ ؎

مفلسانیم آمدہ در کوی تو　　شیئاً للہ از جمال روے تو

دست بکشا جانب زنبیل ما　　آفرین بر دست و بر بازوی تو

و فرمودند که حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران امام الطریقت مرہم ناسور دلہای دردمند خواجہ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا ہم امر نخواندن ہمیں رباعی ہمراہ جنازہ خود فرمودہ بودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور حیا آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ حیا ہر چند اقسام ست یکے شخصی از گناہ اجتناب می کند بسبب آنکہ حیا می کند از حق سبحانہ وتعالی کہ بینای امور سر و علانیہ ست و دانای کار ظاہر و خفیہ۔ دوم پرہیز از معاصی می نماید بجہت دیدن ملائکہ از ایشان حیا می آید۔ سوم آنکہ حیا میکند از صدور مناہی بسبب آنکہ عرض اعمال فرشتگان می نمایند بجناب رسالت پناہی علیہ التحیات اللاتناہی۔ پس حیا بہر سیکہ باشد شعبہ الیست از ایمان۔ بعد ازاں در حضور مذکور محبت و عشق افتاد۔ حضرت ایشاں این اشعار خواندند ؎

دارم ولی اما چہ دل صد گونہ حرماں در بغل	چشمی و خوں در آستیں صد اشک و طوفاں در بغل
روزی قیامت ہر کسی در دست گیرد نامۂ	من نیز حاضر می شوم تصویر جاناں در بغل

روز جمعہ چہار دہم رمضان شریف غلام بحضور آں قبلہ انام حاضر گردیدم دراں وقت تذکرہ معنی مدارا و مداہنت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ مدارا دنیا را بجہت دین صرف کردن ست و مداہنت دین را برای دنیا برباد دادن عیاذاً باللہ سبحانہ عن ذالک۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور جناب سید البشر علیہ وعلی آلہ صلوات اللہ الملک الاکبر آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ جناب شفیع المذنبین خاتم المرسلین علیہ افضل صلواۃ المصلین و ازکی سلام المسلمین فرمودہ اند کہ ہر پیغمبرے را دعائیست مستجاب کہ یکبار آنچہ از حق جل وعلا می طلبد دادہ شود پس جمیع پیغمبراں آں دعا را بامری از امور اینجا صرف نمودہ اند اما من آنرا در دنیا نخواستہ رنجہا کشیدہ ام و زہرہا چشیدہ ام و موقوف بر عقبی نمودہ بجہت شفاعت کبری نہادہ ام۔ و ایضاً آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ حق سبحانہ وتعالی مرا بشارتے دادہ است کہ اگر آنرا اظہار نمایم مردمان امت از اطاعت و عبادت استغنا پرند۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ وجود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رحمت ہمہ عالم بود کفاراں را

بجہت کفر و فاسقانرا لسبب فسق تعذیر در دنیا موقوف شدہ است۔ بعد ازاں حضرت
مسخ و فسخ نیست و شیطان را کہ فرشتہ ہر دم طپانچہ بروی میزد۔ بعد ظہور آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم موقوف شد خزانہ قارون کہ بر سر قارون بار ساختہ بودند بالائے سر نمودند بعد ازاں در حضور
مذکور رویت پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر در منام آمد حضرت ایشان فرمودند کہ خبر فیض
اثر من رانی فقد رای الحق فان الشیطان لا یتمثل بی کہ در صورت اصلی آنحضرت کہ در مدینہ منورہ
استراحت فرمودہ اند واقعست و بصور و اشکال دیگر کہ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم
می بیند اعمال نیک کردہ یا احیای سنت نمودہ یا اماتت بدعت ساختہ است انہا بدیں
صور ظاہر می شوند۔ و نیز حضرت ایشاں فرمودند کہ چوں شخصی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بصورت
اصلی در منام دیدہ دخل شیطان را نیست الحق کہ دیدہ است لیکن ہر چہ کہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم در منام ارشاد فرمودند آنرا بقرمودۂ حیات آنحضرت موافق باید ساخت۔ اگر موافق
است بعمل باید آورد و اگر مخالفت است اجتناب باید کرد کہ خوف دخل شیطان دراں گفتن ست نہ
دراں صورت دیدن۔ چرا کہ در عین حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزی شیطان
چند فقرات در مدح بتاں در کلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ضم نمودہ بود از شنیدن
آں صحابہ متحیر شدند و کفاراں خوش کہ پیغمبر ہم تائید دین ما می نمایند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
ازین ماجرا بعد الوقوع متالم شدند کہ جبرئیل امین از رب العالمین نزول فرمودہ گفت کہ
بر کلام ہر پیغمبری دخل شیطان ست۔ لیکن حق سبحانہ بعد ازاں آگاہ میسازد و ایں کلام شیطان
بود کہ در کلام شما ضم نمودہ بمدح کفاران فقرات چند آورد و بعد ازاں حضرت ایشاں
فرمودند کہ شخصے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دید کہ آنحضرت میفرمایند کہ دریں مقام
دیگ خزانہ مخفی ست ایں را برآر خمس ایں خزانہ بر تو معاف نمودم چوں آں شخص از خواب
بیدار شد در انجا کہ فرمودہ بودند دیگ خزانہ یافت از قاضی فتوی معاف خمس پرسید قاضی
گفت کہ دیدن پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم حق ست لیکن خمس معاف نیست چرا کہ حکمی کہ آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم در یقظہ بایں جسم ظاہری بجمیع صحابہ نمودہ اند ہموں جاریست پس حکم کہ در
منام بعد انتقال از ینجہاں از روح فرمایند ناسخ حکم یقظہ نخواہد شد۔

روز شنبه پانزدہم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ چوں من در خود نظر می کنم کہ در من چہ کمال ست کہ رجوع عالم بطرف من ست ہیچ کمال در خود نمی یابم۔ وچوں نگاہ بر طاعت وعبادت خود میکنم ہیچ صوم وصلوٰۃ وغیرہ لائق قبولیت بارگاہ الٰہی جل سبحانہ نمی بینم وچوں در وجود خود مشاہدہ می سازم خود را بسان نی تہی می یابم ما ہیچ نیم ہر چہ در من ست از وست :؎

او بجز نائی و ما جز نے نیم نے کہ ہر دم جلوہ آرائی کند		او دمی بے ما و ما بے وی نیم فی الحقیقت از دم نائی کند	

روز یکشنبہ شانزدہم رمضان شریف در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں تواضع پیغمبر علیہ وآلہ صلوات اللہ الملک الاکبر بیان فرمودند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در مجلس برکنارہ صف می ایستادند ودعوت را قبول می کردند وابتداء سلام می نمودند۔ بعد ازاں حضرت ایشاں درود خواندند وبکمال شوق ہر دو دست کشادہ بسینہ بی کینہ خود می چسپانیدند۔ چنانچہ معانقہ می نمایند۔ راقم گوید عفی عنہ کہ بر ضمیر آشفتگان صورت پیغمبر وبر دل مبتلایان شکل آں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر واضح باد۔ کہ حضرت ایشاں عاشق نام مبارک حضرت محبوب رب العالمین وآلہ ذات پاک جناب امام المرسلین ہستند ہر وقتیکہ مذکور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می آید مضطر میگردند وکرات مرات درود میخوانند۔ وخود را از نام پاک آں سید زمین وزماں شاداں وفرحاں می سازند وہر چند کہ دریں ایام بسبب تقاضای عمر شریف کہ بہفتاد وپنج رسیدہ است ضعف کمال عائد حال ست وعلاوہ آں قلت غذا کہ در شب وروز کم از پاؤ آثار تناول میفرمایند توانائی کجاست لیکن بوقت ایں چنیں تذکرہ قوتے کمال در بدن مبارک می آید پس ایں شعر میخوانند وتوجہ بر داں میفرمایند ؎

ہر چند پیر خستہ دل وناتواں شدم		ہر گہ یاد روی تو آمد جواں شدم	

روز دوشنبہ ہفدہم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم فیض طلب خاں غلہ برای خرچ خانقاہ فرستادہ بود۔ حضرت ایشاں ناخوش شدند وفرمودند

کما بر مواعید الٰہی نشستہ ایم مرا از اُمرا یان چہ سروکار۔ بعد ازاں طعام از خانہ زن فاحشہ آمد و باز از خانہ کسی امرائی دیگر طعامی آمد حضرت ایشاں بمحتاجان تقسیم فرمودند و خود ازاں یک لقمہ نخوردند و عادت شریف حضرت ایشاں ہمیں ست کہ طعام خانہ کسے اصلاً نمی خوردند و ہر چیزے کہ بخانہ خود می پزد می خوردند و صوفیاں راہم خوردن نمی دہند:

روز سہ شنبہ ہشتدہم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ امروز روز وفات شریف حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا وحضرت شیخ الشیخ مولانا شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ است وحضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ دریں روز مجروح شدہ اند بعد ازاں بجہت فاتحہ ایشاں امر بطعام پختن فرمودند:

روز چہار شنبہ نوزدہم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ در شہر رمضان المبارک فیض بسیار وارد می شود و برکات کثیر فائز می گردد دریں ماہ جد و جہد در عبادت وطاعت بسیار باید کرد و دو عشرہ سپری کہ ایں شہر گذشتند عشرہ اخیرہ باقی ست مردمان خانقاہ را باید کہ اعتکاف نمایند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم مداومت بریں عمل نمودہ اند و گاہے ترک نفرمودہ یکبار کہ ترک شدہ است قضای آں نمودہ اند و کسے را کہ اعتکاف میسر نشود خلوت اختیار کند و کثرت ذکر قلبی۔ و وقوف قلبی ونگہداشت خواطر ونفی واثبات و ذکر تہلیل لسانی نمایند کہ دریں طریقہ شریفہ اوراد و وظائف دیگر نیست۔ بعد ازاں ازیں فقیر ارشاد فرمودند کہ معنی مجدد الف ثانی کہ اعتراض کسے معترض دراں واقع نمی شود آنیست کہ در حدیث شریف آمدہ است ان اللہ یبعث علی راس کل مائۃ من یجدد لہا دینہا و پس بر سر ہر صدے مجددی پیدا می شود۔ چنانچہ جنید بغدادی وغوث الاعظم وغیرہما رضی اللہ تعالیٰ عنہما ہر یکے مجددی شدہ است کہ تجدید دین نمودہ است ومعنی مجدد ومحی الدین یکی ست پس بر صدی یازدہم حق سبحانہ ایشانرا فرستادہ تجدید دین در صدی یازدہم فرمایند۔ و آنکہ مجدد الف ثانی نزد ایشان و نزد توابعان ایشان است آنیست کہ واسطہ فیض ولایت دریں ہزار دوم وجود مبارک ایشان ست چنانچہ ایشان ارقام فرمودہ اند کہ برمن مکشوف ساختند کہ حضرت امیر المومنین اسد اللہ الغالب علی بن ابی طالب وجناب

سیدۃ النساء فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا واسطۂ فیض ولایت مطلقا اند اگرچہ اولیائی امم سابقہ باشند و بعد از ایشاں تا ائمہ اثنا عشر ہمیں منصب قائم ست پس حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہ نیز ازیں دولت عظمی سرفراز شدہ اند و بعد از ایشاں بر سر الف ثانی حق سبحانہ مرا ہم ازیں منصب نائب ایشاں فرمودہ و سرفراز بایں خلعت نمودہ است لہذا دریں ہزار دوم ہر کس کہ بدرجہ ولایت میرسد واسطۂ فیض او من باشم بجز توسل من ہیچ ولی بولایت نخواہد رسید۔ چنانچہ بدون توسل ایشاں نمی رسد دریں الف ثانی من ہم با ایشاں شرکتی دارم ؛

روز پنجشنبہ بستم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز از صبح برکات شب بست و یکم ظاہر اند احتمال شب قدر ست بعد ازاں ارشاد کردند کہ دریں عشرہ متبرکہ اخیر ماہ رمضان شب قدر البتہ می باشد باختلاف تواریخ طاق ایں عشرہ و ہر شب طاق ایں عشرہ مثل شب بست و یکم۔ و بست و سوم۔ و بست و پنجم و بست و ہفتم و بست و نہم از فیوض و برکات مملوی باشند و شبہای جفت از شبہای طاق اخذ فیوض می نمایند و از طرفین برکات می گیرند۔ پس شبہائی تمام عشرہ متبرک می باشند ہمہ را احیا باید داشت ؛

روز جمعہ بست و یکم رمضان شریف کمترین بحضور آنقبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ علم الیقین عبارت ست از پیدا شدن در درون قلب۔ و عین الیقین از حاصل گردیدن توجہ الی اللہ و حق الیقین از اضمحلال و استہلاک سالک دراں توجہ نزد فقیر بیان مقامات ثلثہ صوفیہ ہمیں ست ؛

روز شنبہ بست و دوم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ احسان الٰہی چہ بیان نمایم ہر جا کہ توجہ می کنم اثری از انمقام ظاہر می گردد۔ و بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

دو زباں داریم گویا ہمچو نے	یک زباں پنہان ست در لبہای وے

و ایضاً دراں مجلس ایں شعر فرمودند ؎

مانند مرغان باش ہاں بر بیضۂ دل پاسباں	کز بیضۂ دل زایدت مستی و شور و قہقہہ

روز یکشنبہ بست وسوم شہر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصے در حضور پرنور خبر المار طہور لا ینجسہ شئی نمود حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ ایں حدیث مستمسک امام مالک ست رحمۃ اللہ علیہ لیکن تا وقتیکہ یکے از اوصاف ثلاثہ او متغیر نشود وحدیث دیگر حدیث قلتین ست کہ مستند امام شافعی ست رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ آں شخص عرض کرد کہ شرط تغیر اوصاف ثلاثہ از حدیث ثابت ست حضرت ایشاں فرمودہ اند کہ علما ہرچہ فرمودہ اند از قرآن وحدیث ست از خانہ خود نگفتہ اند ؎

روز دوشنبہ بست وچہارم شہر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ معمول حضرت شیخ الشیخ ما جناب شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در رمضان المبارک اجازت تعلیم طریقہ مردمان لائقہ اینکار را میفرمودند من ہم ایں معمول خود ساختم انشاء اللہ تعالیٰ بتاریخ بست ہفتم شہر ہذا چند کس را اجازت خواہم داد۔ بعد ازاں فرمودند کہ چند کلاہاں طیار باید ساخت۔ وایضاً فرمودند کہ شخصے قابل اجازت بعد تصفیہ قلب از خواطر وآرزوہا وپس از تزکیہ نفس از اخلاق ذمیمہ میشود لاکن چند قیود دیگر ہم دریں باب ہستند کہ شخصے مرد بازاری نباشد ودر رسوم وحلم نرود وازامرایان ومخالفان طریقہ ملاقات ننماید ومقامات عشرہ صوفیہ کہ صبر وتوکل وقناعت وغیرہا ست داشتہ باشد وخواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ فرمودند کہ عرض نسبت چناں داشتہ باشد کہ نشینندگان را در گیرد ومؤثر گرداند آں شخص قابل اجازت طریقہ است بعد ازاں حضور پرنور مذکور سماع واہل سماع افتاد کہ درمیان طریقہ چشتیہ وسہروردیہ اتحادی وارتباطی است۔ لیکن اہل خاندان چشت میگویند کہ در سہروردیہ طریقہ ہمہ چیز است کہ سبب تقرب وتوسل حق سبحانہ ست الا اسماع حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت شیخ الشیوخ بہاء الدین ذکریا ملتانی غزلہا می شنیدند چنانچہ روزے بریں بیت ؎

مست انچہ شراب ناب خوردند	از پہلوی دل کباب خوردند

وجد فرمودند۔ ودر انحالت گویا جسد مبارک نبود صرف پیرہنے بود کہ می غلطید ومی طپید قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی ؎

روز سہ شنبہ بست وپنجم رمضان شریف بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید

در حضور فیض گنجور مذکور مقامات ثلثه علم الیقین وعین الیقین وحق الیقین افتاد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که علم الیقین آنست که انوار واسرار در دل سالک مکشوف شود وعین الیقین آنست که در دل حضوری پیدا شود ونگرانی بسوی مسمی اسم مبارک الله حاصل گردد چنانچه دو چشم که در سر است یک دیده بینائی در دل پیدا گردد واز مقام گانگ تراه حظی حیشد - وحق الیقین آنست که در آن حضور مضمحل ومستهلک گردد وفانی شود در آن مفهوم اسم مبارک الله وموصوف شود بصفات او تعالی جلشانه -

روز چهارشنبه بست وششم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که مردمان که بطلب حق جل ودرینجا آمده اند ایشانرا لازم که بدوام ذکر ونگاهداشت خواطر ووقوف قلبی مشغول باشند یک لحظه ولمحه از توجه الی الله غافل نباشند اوقات شبانروزی خود معمور دارند هر روز دو سیپاره کلام الله بخوانند وصبح ومساء صد صد بار سبحان الله وبحمده سبحان الله العلی العظیم وبحمده استغفر الله بخوانند وصد بار کلمه توحید وصد بار تسبیح وصد بار تحمید بخوانند وبوقت خواب یک هزار مرتبه درود بر پیغمبر علیه وعلی آله واصحابه الصلوة والسلام بفرستند وصبح وشام فاتحه بارواح پیران کبار بخوانند واز حق سبحانه وتعالی تضرع نمایند که الهی از برکت سوره فاتحه وبواسطه پیران شجره که ایشانرا یعنی این بندگان را عنایت فرموده است مراهم عطا کن. وایضاً فقیر عرضی احوال خود بحضور در گذرانیده بود وبر پشت آن عرضی بدست خاص تحریر فرموده بودند آنرا تبرک ایرادمی نمایم -

بسم الله الرحمن الرحیم حضرت سلامت این بنده ناچیز لیاقت ندارد که کسی برای طلب طریقه تشریف فرما شود ستاری حضرت ستار ست سبحانه وعیب پوشی عزیزان ست که باین ناشایسته توجهات می فرمایند جزاهم الله خیر الجزاء این کمترین سگان کوی مجددیه میخواهد که صاحبزاده برای طلب این نسبت برنگ بی کیف نیاید آمدن آنحضرت را غنیمت می دانم لیک کار آهسته میشود معذور دارند وبکار مشغول باشند ونسبت تمام طریقه از حضرت واهب العطیاب طلب فرمایند -

روز پنجشنبه بست وهفتم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم -

حضرت ایشاں بزبان گوہرفشاں ارشاد فرمودند کہ خواجہ حسام الدین را جناب خواجہ بزرگ قدس سرہ العزیز اجازت تعلیم طریقہ می دادند ایشاں قبول نکردند و گفتند کہ از من اینکار نمی شود لیاقت ایں امر ندارم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ خوب کردند فہمید خواجہ حسام الدین بجا بود کہ ایں امر را قبول نکردند چرا کہ شخصے از خلوت و انزوا محروم می ماند و روز و شب بخلق مشغول می شود؛

روز جمعہ بست و ہشتم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشاں بیاراں فرمودند با درس ترجمہ کلام اللہ و مثنوی مولانا روم فرمودند حقائق بلند و معارف ارجمند از زبان گوہرفشان ریختند و سامعاں را در لجۂ نسبت شریفہ آں مستغرق ساختند یکہ توجہ فیض نمود حضرت ایشاں آیتی ست از آیات الٰہی و معجزیست از معجزات حضرت رسالت پناہی علی صاحبہا الصلوٰۃ و التسلیمات اتمہا و اکملہا ذات مبارک حضرت ایشاں مجدد مائۃ سیزدہم ست و ایضاً ملہم بمنصب قیومیت گردیدہ اند و خلفاء آنحضرت در اکثر اقالیم رسیدہ اند عالم از فیض و نسبت شریفہ مملو شدہ است زاد اللہ ارشادہ الی یوم القیامۃ؛

روز شنبہ بست و نہم رمضان شریف بمحل فیض منزل حاضر گردیدم دراں وقت حضرت ایشاں معارف بلند مجددیہ بیان فرمودند و ارشاد کردند کسے در امت ایں مقامات بیان نساختہ است۔ بعد ازاں فرمودند کہ اختلاف در مقامات و اسرار ایشاں و در مکشوفات و مقامات اکابران ماسبق مثل تخلفی ست کہ در ترکیب واقع ست و خالف سیبویہ الاخفش

روز یکشنبہ عید الفطر بعد از دوگانہ غلام بحضور پرنور حاضر گردید حضرت ایشاں قبلہ دریشاں قلبی و روحی فداہ ایں راقم سطور و نالائق کار را از کلاہ اجازت تعلیم طریقہ سرفراز فرمودند۔ اول فاتحہ بارواح پیران نقشبندیہ قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم خواندند بعد ازاں فاتحہ بارواح اکابران قادریہ نور اللہ مرقدہم خواندند بعد ازاں فاتحہ بارواح مرشدان چشتیہ خواندند و اجازت ہر سہ طرق دادند و بسیار دعا فرمودند و ارشاد کردند کہ صبح و شام فاتحہ بارواح پیران عظام طریقہ انیقہ نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین خواندہ باشند و از ایشاں استمداد جویند و ہر سبکہ

بطلب طریقہ بیاید بہر طریقی ازیں طرق کہ طلب نماید اورا وراین طریقہ تعلیم نمایند۔ طالب طریقہ نقشبندیہ را اسم ذات ونفی واثبات ووقوف قلبی تلقین کنند وطالب طرق قادریہ وچشتیہ را ذکر جہر متوسط ہم بجہت ذوق وشوق تعلیم کردہ باشند اگرچہ ذکر جہر احداث است در طریقہ۔ امّا ما از ذکر لسانی کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید تعلیم می کردند استنباط نمودہ ایم وتوجہ بہمت تعلب سالک می کنند اول توجہ بجہت حصول ذکر بعد ازاں بجہت حضور وجذبات وواردات می سازند۔ بعد ازاں مولوی صاحب جامع معقول ومنقول حاوی فروع واصول مولوی عظیم صاحب را از کلاہ اجازت طریقہ مشرف فرمودند۔ باز شیر غازی سمرقندی وخوجل قل سمرقندی را از اجازت بہرور ساختند وبسیار دعاہا درحق ایں اکابران فرمودند؛

خاتمہ کتاب در بیان کلام فیض نظام حضرت ایشان کہ مقید روز نساختہ تحریر نمودہ است وباللہ التوفیق

روزی حضرت ایشاں ایں اشعار مولانا روم می خواندند ؎

بادہ از ماست شدنی ما ازو — قالب از ماہست شدنی ما ازو
ما چو زنبوریم قالب ما چو موم — خانہ خانہ کرد قالب را چو موم
بادہ در جوشش گدائی جوش ما — چرخ در گردش گدای ہوش ما

وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ مرا بیعت در خاندان قادریہ است وذکر وشغل طریقہ نقشبندیہ کردہ ام وطالباں را ہم تسلیک طریقہ شریفہ نقشبندیہ می نمایم۔ ومن نقشبندیہ مجددیہ ام واکابران چشتیہ ہم پیران من اند۔ بعد ازاں کہ اکابران ہر طریقہ کہ قبول فرمایند فخریست ونعمتی ست عظمی لیکن نسبت ہر خاندان کہ برسد نام آں باید گرفت۔ وایضاً شخصی از خاندان قادریہ در حضور بطلب طریقہ انیقہ نقشبندیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران مرہم ناسور دلہای دردمندان حضرت خواجہ بہاؤالدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ در طریقہ ما سماع نیست۔ ودر طریقہ ما جہر نیست۔ ودر طریقہ ما وجد نیست۔ ودر طریقہ ما تواجد نیست۔ ودر طریقہ ما

آه و نعرہ نیست۔ طریقہ ما حضور و یادداشت و بیخطرگی ست حضور عبارت از نگرانی دل ست بسوئے مفہوم اسم مبارک اللہ چنانچہ دو چشم در بست چشمی در دل پیدا شود و حیران بنظارہ جمال محبوب حقیقی ماند۔ بعد ازاں آن شخص مذکور جناب مرشد آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ فانی فاللہ محبوب الٰہی حضرت مولانا شاہ درگاہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمود حضرت ایشاں فرمودند کہ ایشاں مرشد ایں بودند۔ و اشارت دست مبارک خود بمن کردند پس ازاں فرمودند کہ من در رامپور رفتہ بودم لیکن از ایشاں ملاقات من نشد۔ از مرشد ایشاں کہ از اولیای حق بودند۔ ایام گرما بود کہ من در خدمت ایشاں رفتہ بودم۔ ایشاں تربوز بمن عطا کردند من گفتم کہ من نزد شما برای گرمی محبت آمدہ ایم وطلب حرارت موودت داریم۔ راقم گوید کہ درینجا چیزی از احوال ایں بیعت خود اظہار نمودن مناسب است و آں بہ نہج اختصار اینست کہ ایں لاشی در صغر سن قریب بلوغت دست ارادت بدامن پاک ایشاں زد و باعتقاد و محبت کمال بیعت بدست مبارک ایشاں در خاندان قادریہ مجددیہ خدمت و کمر ہمت بستہ تا دوازدہ سال کم و زیادہ در حضور فیض گنجور ایشاں عمر گذرانید ریاضت و مجاہدہ بطور جنید بغدادی کہ معمول خانقاہ ایشاں بود بقدر طاقت و امکان بجا آورد و از توجہات ایشاں ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آہ و نعرہ و اسرار و توحید وجودی و دیگر حالات ولایت قلبی حاصل گشت و بخرقہ خلافت و اجازت تعلیم طریقہ قادریہ و نقشبندیہ و چشتیہ و سہروردیہ و کبرویہ و مداریہ مشرف شد۔ چند کس طالبان داخل طرق نمود و بعد از انتقال آنجناب نور اللہ مرقدہ شعلہ طلب سر زد و آتش عشق دوبالا شد آنست کہ ایں احوال کہ مرا احوال لطیفہ قلب ست و خدائی نہایت و وراء او پایانی ندارد و منتہی باشد کہ از توجہ اش ترقی شود جستجوی او ضرور ست پس خواستم کہ از خلفای طریقہ مجددیہ شخصیکہ نسبت تمام طریقہ مجددیہ داشتہ باشد بخدمتش بہرہ یاب گشتہ اتمام و اکمال ایں نسبت شریفہ نمایم آخر الایام بعنایت الٰہی آنچہ خواستم یافتم بلکہ بمصداق شعر حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ؎

	از برای سجدۂ عشق آستانی یافتم	سرزمینی بود منظور آسمانی یافتم	

ہادی توفیق بآستانہ حضرت ایشاں رسانید و مرادی کہ در دل داشتم حق سبحانہ بواسطہ حضرت ایشاں عطا نمود حقتعالیٰ وجود باجود آنجناب را برای ہدایت عالم وا دپس حضرت ایشاں

از ابتدای مراقبه احدیت صرف تسلیک فرمودند ونیز بیعت در خاندان نقشبندیه مجددیه از حضرت ایشان
نمودم حضرت ایشان فرمودند که از اسم ذات جذب پیدا می شود و از نفی و اثبات سلوک که عبارت
از تهذیب اخلاق ست میسر گردد۔ و از مراقبات قوت در نسبت باطن پیدا می شود۔ و از تلاوت کلام الله
انوار زیاده تر میگردد و از خواندن درود منامات و واقعات نقد وقت سالک می شود و ایضاً فرمودند
که از کار اشغال کردن و مراقبات نمودن راه منتہین ست و کثرت صلوٰة و نوافل راه ابراران کما قال
حضرت نظام الدین اولیا رضی الله عنه و ایضاً فرمودند که طعام را از بسم الله شروع کردن مسنون ست
چنانچه در حدیث وارد ست کان اذا قرب الیه الطعام قال بسم الله و قال اذا اکل احدکم فلیذکر اسم الله فان
نسی ان یذکر اسم الله فلیقل بسم الله اوله و آخره رواه مسند و احمد و ابن ماجه و قال ان الشیطان یستحل الطعام
الذی لا یذکر اسم الله علیه رواه مسند و احمد و مسلم قالوا یا رسول الله انا ناکل ولا نشبع قال لعلکم تفترقون قالوا
نعم قال اجتمعوا علی طعامکم واذکروا اسم الله علیه رواه مسند و احمد و داؤد و بعد ازان فرمودند که درینجا
بسم الله خواندن استعانت خواستن ست بنام حق سبحانه از طعام که قوت شهوانی و نفسانی پیدا نکند
و آں توانائی دہد که صرف در عبادت گردد و قوت در طاعت آرد۔ و ایضاً فرمودند که فقرا اول ہر لقمہ
بسم الله بگویند و آخر آں الحمد لله۔ و ایضاً فرمودند که یاران مجتمع شده خوردن بسیار برکت دارد۔ اما
باید که ہر یک بر دیگری ایثار بکند۔ و ہر چیزیکه خوب باشد بخواہد که دیگری بخورد نه آنکه خود بہتر تناول کند و یا حرص
بر زیاده خوردن نماید پس نقلی فرمودند که شخصے مردی را در بازار بغداد در دلالان دید که کسب
دلالی می کند گفت که ترا من در فلاں شهر دیده ام که تو زاهدی بودی چه واقعه شد که درینجا آمده باین بلا
مبتلا شدی گفت که روزی من ماہی پخته کردم و خواستم که پارهٔ خوب بخورم و باقی بدیگران دہم برمن
وبال آں خیال افتاده است که درینجا آورده اند و باین بلا مبتلا ساخته اند۔ و ایضاً فرمودند که طعام
بسه انگشت خورد که مسنون ست چنانچه در حدیث وارد ست و کان یاکل بثلث اصابع و یلعقهن اذا
فرغ رواه البزار۔ و قال ان لعق الاصابع برکة رواه الطبرانی۔ و ایضاً فرمودند که معنی برکت نمو ست
درینجا زیادتی توفیق ست به سبب آں طعام بر طاعات و عبادات۔ و ایضاً فرمودند که ہر که بخواہد که محبت
پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده شود عمل با حادیث اختیار کند و بر مسائل جزئیات که در حدیث یافته
نمی شود عمل بر مذہب از مذاہب اربعه ہر مذہبی که داشته باشد اگر حنفی ست بر مسائل حنفیه و اگر

شافعی ست بر مسائل آں نہ آنکہ بر ہر مسئلہ کہ در مذہب اوست اگرچہ خلاف آں در حدیث صحیح می یابد عمل می نماید۔ و یا می گوید چنانچہ بعضی عوام الناس میگویند کہ آبا و اجداد ما بریں مذہب رفتہ اند من بچہ طور خلاف این میکنم و بدانند کہ ما ماموریم بمتابعت سید پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم نہ بر تبعیت مذہبی از مذاہب دیگر۔ پس ہر مسئلہ کہ موافق حدیث ست براں عمل باید و ہر کہ مخالف خبر ست متابعت آں نشاید و پیروی در مسائل جزئیات بمذہب حنفی اولی ست۔ و ایضاً فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ عنہ روزی در پس امام الحمد میخواندند حضرت امام ابو حنیفہ کوفی را دیدند کہ میفرمایند در مذہب ما اولیاء کبار و اصفیاء ذوی الاقتدار بسیار اند ایشاں خواندن فاتحہ موقوف نمودند۔ راقم گوید کہ عمل بر احادیث کردن وقتی ست کہ شخصی مہارت تمام در حدیث وارد والا اتباع مذہب لازم ست و در اختیار کردن اتباع مذہب حنفیہ بہتر ست کہ جم غفیر بر انیست سہ حصہ از امت بریں مذہب ست و یک حصہ بر مذہب ثلثہ دیگر۔ چنانچہ از مردمان ثقات و از اقالیم دیگر مثل روم و غیرہ در ینجا می آیند بدریافت رسید۔ و ہم دلیل اولویت ایں مذہب اتباع جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی و حضرتین ست رضوان اللہ علیہم اجمعین۔ و ایضاً جناب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید باوجود سند جید داشتن در حدیث شریف خود را حنفی مذہب نوشتہ اند۔ و ایضاً فرمودند کہ وجودی بعینہ معنی این بیت غلط فہمیدہ اند ؎

ہر چہ پیش تو پیش ازیں رہ نیست	غایت فہم تست اللہ نیست

کہ می گویند ہر چہ پیش تست و در دیدہ دانش می آید ہمیں ست مقصود حقیقی و پیش ازیں راہی نیست و آنکہ ورای ایں در فہم تست کہ مقصود ست آں اللہ نیست بلکہ معنی بیت اینست کہ ہر چہ تو فہمیدہ کہ ورای ایں راہی نیست آں غایت فہم تست ایں اللہ نیست بلکہ او سبحانہ از فہم و دانش تو ورار الورار است ثم ورار الورار۔ و ایضاً فرمودند کہ حدیث شریف ست من لم یتغن بالقران فلیس منا و در ینجا مراد از غنار غنار قلبی ست یعنی ہر شخصی کہ از ما دون حق جل و علا بقرآن پس نیست او از ما و ایضاً فرمودند کہ بعد از طعام و شراب خواندن این دعا در حدیث شریف آمدہ است۔ الحمد للہ الذی اطعمنا و اسقانا وجعلنا من المسلمین۔ چنانچہ در مسند احمد و سنن ابی داؤد و ترمذی و ابن ماجہ وارد ست و اشارت از جعلنا من المسلمین آنست کہ اسلام از اعاظم نعم الہی ست جل شانہ۔ پس حمد

بریں نعمت عظمی بطریق اولیٰ باید ساخت و ایضاً فرمودند که قول صوفیه است الدہر یوم ولنافی ہذا و صوم - و ایضاً فرمودند که نہایت کمال ست مقامات صوفیه ذوق و شوق و انکشافات توحید وجودیت ومیگویند که تجلی ذاتی برقی میشود چنانچه گفته اند ؎

	دیدار می نمائی و پرہیز می کنی		بازار خویش و آتش ما تیز میکنی

وکمال ایں خاندان عالی شان نقشبندیه مجددیه تجلی ذاتی دائمی ست که در کمالات نقد وقت سالک می شود - و ایضاً حضرت ایشاں ایں شعر میخوانند ؎

	کارکن کار بگذار از گفتار		که بجز کار ہیچ ناید کار

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند که خرقه بر سه قسم ست - یکی خرقه بیعت که بوقت مرید کردن شیخ عنایت میفرماید - مرید را آں خرقه از جای دیگر جائز نیست - و دیگر خرقه تبرک ست وایں خرقه از مواضع متعدده اخذ کردن رواست - ویک خرقه اجازت ست وآں ہم گرفتن از شیوخ متعدده جائز ست - و ایضاً حضرت ایشاں ایں رباعی خوانند ؎

	آنی توکه بے تو زیستن نتوانم		دانی توکه بے تو زیستن نتوانم
	فی الجمله اگرنه بینمت می میرم		جانی توکه بے تو زیستن نتوانم

و ایضاً حضرت اقدس ایں اشعار میخوانند ؎

ناقص ست ارمدعی کشته بقاتل نرسد		سینه بر خنجر او زن که شہادت اینست
من و شوخی که استیلای حسنش در صف محشر	؎	شکایت شکر ساز و بر زبانہا داد خواہاں را
بخفے دل چہا نمی خواہد	؎	آرزوہا خدا نصیب کند
کسی نماند که دیگر به تیغ ناز کشی		مگر تو زنده کنی خلق را و باز کشی
از قتل من مترس که دیوانیان حشر	؎	مجرم کنند بہر تو صد بیگناه را

و ایضاً روزے در مجلس شریف مذکور اقطاب آمد حضرت ایشاں فرمودند که حق سبحانه اجرای کارخانه ہستی و توابع ہستی قطب مدار را عطا میفرماید - و ہدایت و ارشاد و رہنمائی گمراہاں بدست قطب ارشاد می سپارد - بعد ازاں فرمودند که حضرت بدیع الدین شاه مدار قدس سره قطب مدار بودند و شانی عظیم دارند - و ایشاں دعای کرده بودند که الہی مرا گرسنگی نشود ولباس

من کہنہ نگردد و ہمچناں شد کہ بعد ازاں دعا در تمام عمر بقیہ طعامی نخوروند ولباس ایشاں کہنہ نگشت ہموں
یک لباس تا بہ ممات کفایت کرد- وایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی بزرگاں رحمۃ اللہ علیہم اجمعین
فرمودہ کہ شریعت اقوال آنحضرت ست صلی اللہ علیہ وسلم وطریقت احوال وحقیقت مقصود آں سرور علیہ
وعلی آلہ الصلوٰۃ اللہ الملک الاکبر ونزد حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مقام شریعت اعلیٰ ست از مقامات
ہر دو اخیرہ کہ ایشاں فرمودہ اند کہ طریقت وحقیقت ہر دو شہپر وبال پرواز اند بجہت طیران نمودن بجانب شریعت وطریقت
وحقیقت ہر دو ناشی اند از تجلی صفاتی وشریعت ناشی ست از تجلی ذاتی وایضاً روزی در حضور پرنور ذکر مکتوبات قدسی
آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ معارف جمیع اولیاے امت در کلام ایشاں مندرج
اند ومعارف مخصوص ایشاں در ہیچ کلامی از اولیای کرام یافتہ نمی شوند وایضاً فرمودند کہ روزے مطالعہ مکتوبات شریف
نمودہ متوجہ شدم از فوق الفوق فیضی فائز شد بعد ازاں مطالعہ کلام حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ نمودہ متوجہ شدم اسرار
ملکوت بر دل وارد شد بعد ازاں مطالعہ احیاء العلوم نمودم فیض ملکوت بر قلب آمد- وایضاً
روزے شخصے در حضور گفت کہ حضرت مجدد ما اہل جمیع اولیاء ہندوستان اند حضرت
ایشاں تبسم نمودہ فرمودند کہ جمیع اولیاء ارض- وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزی مطالعہ
کتاب بوعلی سینا مقدار یک صفحہ نمودہ بودم کہ ظلمتی بر قلب آمد کلمہ شہادت خواندم واز آں آں
نمودم- وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ مجدد قلم ربانی اند- وایضاً حضرت ایشاں
فرمودند کہ ابوسعید اینقدر نسبت چشتیہ از پیر اول خود آوردہ بود واشارت بدو انگشت دست
خود کردند و رُوف اینقدر نسبت چشتیہ آوردہ بود- واشارت بنہ انگشت ہم کردند- وباز فرمودند
کہ شاید در روف زائد ازیں باشد- وایضاً روزے تذکرہ عمامہ بستن وخرقہ پوشانیدن بوقت
خلافت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ عمامہ عنایت کردن از حدیث ثابت ست- چنانچہ
روایت طبرانی آمدہ کان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم لایولی والیاً حتی یعممہ ویرخی سدلہا من جانب
الایمن نحو الاذن وبروایت ابن ابی شیبہ وارد ست عن علی قال عممنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم غدیر
خم بعمامۃ سدلہا خلفی- وبروایت ابی یعلی الموصلی وبزاز وارد ست عمم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
عبدالرحمن بن عوف وارخی خلفہ اربع اصابع او قریب من شبر ثم قال ہکذا فاعتم اعرب واحسن وایضاً
روزے ایں راقم سطور در حضور پرنور عرض نمود کہ خط از رامپور آمدہ است- ازاں واضح شد کہ

کہ دیوار مکان حصار اقامت بندہ از شدت طغیانی بارش منہدم گردیدہ۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ الحمد للہ ظاہر و باطن شما فانی شد در ینجا وجود شمار انحاحاصل و در انجا مکان شمارا۔ وایضاً روزے در حضور فیض گنجور ذکر احتیاط لقمہ آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ ما طعام خانۂ کسی نمی خورم۔ روزے اتفاقاً لقمہ چند خوردہ بودم۔ در عالم مشاہدہ روح طیب جناب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید دیدم کہ استفراغ میفرمایند۔ و خطاب بایں بندہ کردہ ارشاد می کنند کہ طعام ہرکس و ناکس نباید خورد۔ واحتیاط در لقمہ ضرورت کہ از لوازم درویشی ست۔ وایضاً روزے حضرت ایشاں فرمودند کہ بر مزار پر انوار حضرت قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ رفتہ بودم۔ خواجہ صاحب از قبر شریف بیروں آمدہ یک دو قدم سوی من تشریف آوردہ معانقہ از من کردند و بسیار تلطف فرمودند۔ وایضاً فرمودند کہ روزے بمزار مبارک حضرت نظام الدین اولیا رحمۃ اللہ علیہ رفتہ بودم حضرت نظام الدین از مزار تشریف بیروں آوردند۔ عرض نمودم کہ بر بدن من توجہ فرمایند۔ ہنوز لفظ بدن تمام نکردہ بودم صرف حرف **با و دال** از دہن بر آمدہ بود کہ توجہ بقوت تمام فرمودند۔ وایضاً ملخصے روزے بیعت در خاندان نقشبندیہ نمودہ بود۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت خواجۂ خواجگان امام الطریقہ خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ در طرق ما مجاہدہ نیست و ما ذکر جہر نمی کنیم و اربعین نمی نشینیم و سماع نمی شنوم کہ بدعتہاست۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ اربعین سنت حضرت موسیٰ کلیم اللہ علےٰ نبینا و علیہ الصلوٰۃ والتسلیمات و جناب پیغمبر ما علیہ من الصلوٰۃ اتمہا و اکملہا اربعین ادا نفرمودہ اند۔ لیکن ازیں یک حدیث شریف فضیلت اربعین مفہوم می شود کہ من اخلص اللہ اربعین صباحاً ظہرت من قلبہ ینابیع الحکمۃ۔

راقم گوید کہ صاحب فتوح الاوراد حدیث دیگر ہم نقل کردہ است و آں اینست۔ من انقطع الی اللہ اربعین صباحاً مخلصاً متعاہداً لنفسہ لخفۃ المعدۃ یفتح اللہ علیہ علوم الدینیۃ یعنی ہرکہ چہل روز باخلاص برای خدا منقطع گردد۔ و نفس خود را بسکی معدہ تعاہد کند اللہ تعالیٰ علوم دینی بر وکشاید۔ لفظ اخلص اللہ و انقطع الی اللہ مشعر بریں ست کہ اصول برائ

وصول اخلاص وانقطاع ست۔ حضرت ایشاں ایں حدیث راذکر نفر مودند۔ شاید کہ ضعیف باشد۔ واللہ اعلم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ در وصایای اہل چشت تقشید اربعین وارد ست کہ فرمودہ اند کہ در ہر سال یک یک اربعین نشستن باید و طعام خانہ ہر کس نخوری و ہر کس را طعام خود خورانی و شب فاقہ معراج خود دانی و قرض نستانی و عرس مشائخان خود نمائی و احترام و اکرام اقربائے مشائخ خود مرعی داری۔ و ایضاً روزے تذکرہ رویت حق جل و علا در حضور پر نور آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ علما نوشتہ اند کہ در جنت مومنان را رویت اللہ تعالیٰ ہر ہفتہ یکبار می شود و کسانیکہ صبح و مسا حلقہ مراقبہ می نمایند و حضور مع اللہ نقد ہر دو وقت ایشاں شدہ است ایشانرا ہر روز دو بار شام و سحر دیدار ملک الغفار خواہد شد۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ ازینجا معلوم شد کہ ہر کس را کہ حضور و آگاہی قلب دریں جہان دائمی حاصل شدہ است امید کہ او را در بہشت رویت دائمی عطا فرمایند و ایضاً حضرت ایشاں بروز دوشنبہ تاریخ بست و یکم شہر مذکور ذیقعد ۱۲۳۱ھ توجہ بنام ثلثہ ایں غلام فرمودند و مراقبہ مسمی الباطن تلقین نمودند۔ و ایضاً روزے در حضور فیض گنجور مذکور حضرت امیر خسرو دہلوی رح۔ آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ کمالیکہ ایشاں دارند در امت کسے بایں کمال بنظر نمی آید روزے ایشانرا حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام ملاقی شدند ایشاں استدعا رکمال فصاحت بیانی و سخن طرازی و نکتہ سنجی و شعر گوئی از حضرت خضر علیہ السلام نمودند۔ حضرت خضر فرمودند کہ ایں کمال از من سعدی بردہ ایشاں اندوہگیں گردید بخدمت مرشد بزرگوار خود یعنی حضرت نظام الدین اولیا آمدند۔ حضرت نظام الدین اولیا سبب غمگینی ایشاں پرسیدند ایشاں احوال بالکلیہ بعرض رسانیدند۔ حضرت نظام الدین نوراللہ مرقدہ عنایتی نمودند۔ و زبان مبارک خود در دہن ایشاں انداختند آب دہان مبارک چشیدند۔ حق تعالیٰ ایشاں را طوطی فصاحت بیان شکرستان سخنوری و بلبل ہزار داستان گلستان نکتہ سنجی ساخت۔ بعد ازاں حضرت ایشاں ایں شعر خواندند۔ ؎

مشکین سلاسل زلفہ نمابر سنہ الصبا	فتراک دستہ سنبل واکروہ فی وامانہ

و ایضاً روزی در حضور عالی مذکور نفس رحمانی آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ

نفحات الہیہ کہ بر سالک وارد می شود انہا را بنفس رحمانی تعبیر می کنند۔ آں اول بر دل می آید۔ وباز در دل سرایت می کنند۔ بعد ازاں مستہلک و مضمحل می سازند۔ وایضاً شخصے از حضرت ایشاں عرض نمود کہ برد یقین چیست۔ ارشاد فرمودند کہ ایں مقامی ست کہ در کمالات نبوت حاصل می شود ومعنی برد یقین خنکی ست یعنی خنکی وراحت یقین ورانجا حاصل می گردد واستدلالی کشفی میشود۔ چنانچہ اعتقادات وحدانیت حق جل شانہ ورسالت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و آمدن قیامت وسوال منکر ونکیر وصراط ومیزان وجنت ونار وغیرہ کہ بدلائل ثابت اند احتیاج حجت وبرہان نیماند وحجج وبراہین بمرتبہ یقین حاصل می شود آں را برد یقین دریں خاندان عالی شان نامیدہ اند۔ وایضاً روزی در حضور فیض گنجور مذکور آمد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ در ہر خانہ کہ سگ باشد یا تصاویر کشیدہ باشند۔ نزول ملائکہ رحمت نمی شود۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفیہ علم اعتباری دارند واز ہر آیت وحدیث عبرت گرفتہ موافق مطلب خود بری گردانند ومدلول بمدعا خود می سازند پس من نیز معنی ایں حدیث بطور خود می گویم کہ در ہر خانہ ہر دل کہ کلب حرص وتصاویر صور ماسوی اللہ باشد فیض رحمت الٰہی فائز نمی شود وورود انوار او تعالیٰ وتقدس نمی گردد۔ بعد ازاں ایں شعر خواندند ؎

اول بروب خانہ دگر میہماں طلب	آئینہ شو وصال پری طلعتاں طلب

وایضاً روزے شخصے از مخلصاں فوت شدہ بود اورا در خانقاہ دفن میکردند حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کس کہ درینجا مدفون می شود من برائے آمرزش او متوجہ بجناب الٰہی میگردم تا وقتیکہ بخشیدہ شود۔ بعد ازاں فرمودند کہ قبل ازیں عورتے را درینجا دفن کردند۔ دیدم کہ شعلہائے آتشین از قبر او می برایند بجانب سر او ایستادہ توجہ وہمت نمودم وثواب ہزار کلمہ طیبہ بروح او بخشیدم۔ مشاہدہ کردم کہ از طرف سرش در قبر او آب رحمت الٰہی صعود نمود تمام مرقد را سرد وخنک گردانید۔ وقبر نورانی گشت۔ وایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ بعد نصف شب ہزار بار یارب یارب۔ بخواند ہر مشکلی کہ داشتہ باشد آسان شود۔ وہر مدعائی کہ بخواہد بیابد۔ وہر دعای کہ کند قبول شود۔ وایضاً فرمودند کہ شبے گفتم۔ یارسول اللہ آواز لبیک شنیدم۔ وروزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا عبد اللہ

فرمودند۔ روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا مژدہ دادند کہ تو عبد مومن ہستی حق تعالیٰ چنیں فرماید۔
وایضاً روزی در حضور والا مذکور حضرت ماموں صاحب و قبلہ سراج خاندان مجددیہ و چراغ دودمان
احمدیہ مقبول بارگاہ اللہ الصمد حضرت شاہ سراج احمد نور اللہ مرقدہ آمد حضرت ایشاں در شان
ایشاں فرمودند کہ سبحان اللہ عجب ذات شریف ایشاں بود فخر مایان بودند اگرچہ نسبت نقط و قلب
داشتند اما از مقربان حق بودند۔ و راہ قرب منحصر برہمیں طریقہ کہ سلوک و تسلیک طالبان میکنند
نیست راہ ہای خدا لاتعد و لاتحصیٰ اند۔ بعد ازاں حکایتی کردند کہ عارفی بود بعد از وفات استاد خود
بر مزارش نشستہ توجہ والقای انوار نمودن گرفت کہ بعد از وفات استاد خود حق شاگردی ادا کنم
و موتی را در قبر منور نسبت گردانم۔ استادش از مزار برآمد و بصد زجر گفت کہ ای مردک تو می دانی
کہ راہ قرب خدا ہمیں ست کہ من حاصل نمودہ ام بر و خدا بے نہایت ست و راہ ہای قرب او سبحانہ
ہم لاتناہی اند ازاں راہی کہ من متقرب درگاہ الٰہی شدم تو ازاں چہ آگاہی داری۔ وایضاً روزی
در حضور مذکور خشوع نماز آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ خشوع در صلوٰۃ نزد علماء در قیام نظر بر سجدہ
گاہ داشتن و در رکوع بر سر دو قدم و در سجدہ بر پرۂ بینی نگاہ نمودن ست و نزد صوفیہ اینست کہ
مصلے آنچناں نیست شود در شوق دیدار پروردگار کہ نہ شناسد کہ کیست بر یمین و یسار او۔
چنانچہ نقل ست کہ در صلوٰۃ بر بدن مبارک حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ ماری پیچید و با ز
ایشانرا خبر نشد۔ و حضرت امام زین العابدین رضی اللہ عنہ در نماز بودند کہ خانہ ایشان آتش گرفت
و تمام سوختہ شد تا بمصلے ایشاں آتش آمد و ایشانرا خبر نشد۔ ہر چند مرد ماں آوازہا دادند کہ یا امام النار
النار۔ بعد از صلوٰۃ از ایشاں پرسیدند امام فرمودند کہ مرا خیال نار آخرت آمدہ بود۔ وایضاً
روزی حضرت ایشاں صوفیان خانقاہ را تقید کثرت ذکر و نوافل و تہجد و اشراق می فرمودند و ارشاد
میکردند کہ جانی باید کند تا معاملہ از گوش بآغوش رسد۔ و ہم فرمودند کہ کسی را نمی بینم کہ سر نیاز بر آستانہ
محبت نہادہ است وایضاً روزے فرمودند کہ اکابران متقدم طالباں را خدمتی ہم میفرمودند کہ در
خدمت موجب ترقیات باطن ست۔ وایضاً سبب وسیلہ ثواب آخرت بعد ازاں فرمودند کہ شخصے
بخدمت شیخ حاضر شد و عرض نمود کہ مرا خدمتی فرمائید شیخ فرمودند کہ ہمہ خدمتہا بطالبان معین و مقرر شدہ
الحال خدمتی نیست کہ ترا گفتہ شود۔ مگر از صحرا بقل و غیرہ بیار و مداومت ایں کار بساز۔ آں شخص از صحرا

ہر روز بر سر خود انبار آں نبات می آورد روزے در خواب دید کہ رستخیز برپاست و یوم جزاست دیگ آتشیں در یاست کہ براں مرداں عبور میکنند و من ہموں انبار را کہ بر سر می آوردم بر آں رود بار انداختہ و بر وے نشستہ بخوبی تمام عبور نمودہ ام۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں راہ مجاہدات است بسیار زہدی باید و جہدی کمال شاید حضرت ناصر الدین عبید اللہ احرار قدس سرہ از وضوی عشاء صلوٰۃ فجر تا سی سال ادا کردند پس بمرتبہ رسیدند کہ مقتدا عالم گردیدند کمال ولایت حاصل کردند بدون جانبازیہا محال ست حضرت خواجہ ناصر الدین معرض عن سوی اللہ محمد باقی باللہ رضی اللہ عنہ شب را احیا میکردند و میفرمودند کہ الٰہی شب را چہ شد کہ بایں سرعت گذشت آہ قدرے درنگے نمود۔ و توقفی نکرد۔ و ایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ از وطن بدہلی شریف بہ ۱۱۷۱ھ یکہزار و یکصد و ہفتاد و چہار آمدہ بودم و دراں زماں ہفدہ و یا ہیژدہ سالہ بودم۔ پس معلوم شد کہ ولادت باسعادت آں جناب در ۱۱۵۶ھ یکہزار و یکصد و پنجاہ و شش ہجری بظہور آمدہ قطعہ تاریخ ولادت شریف ایں بندہ راقم سطور نظم نمودہ مینگارد تا مریداں را اشتباہ در عمر شریفش واقع نشود ؎

چوں نجم چرخ ہدی حضرت غلام علی	شدہ ظہور فگن در جہاں جہاں بشگفت
سن ولادت شریفش چو جست رأفت دل	مہ سپہر ہدایت شدہ طلوع بگفت

و ایضاً روزے بیان نسبت کمالات می نمودند و میفرمودند کہ ایں نسبت بسبب کمال لطافت و بیرنگی درادراک نمی آید نایافت و محرومی حال یافتگان ایں کمال است و جہالت و نکارت مآل رسیدگان ایں احوال حضرت مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ واللہ ثم واللہ خود را بر نگ خزف تہی می یابم مرداں کہ نزد من می آیند و توجہ میگیرند و می گویند کہ مایاں را فوائد کثیرہ از ہر توجہ میشود من می فہمم کہ مسلمان دروغ نمی گویند شاید در من چیزے از نسبت باشد۔ و ایضاً حضرت ایشاں در دعا چند کلمات ضم کردہ الحمد میخواندند بریں نہج۔ الحمد للہ رب العالمین الرحمن الرحیم ملک یوم الدین ایاک نعبد بہدایتک و ایاک نستعین بعنایتک اہدنا الصراط المستقیم بکمال فضلک صراط الذین انعمت علیہم وہو محمد صلی اللہ علیہ وسلم و آلہ و اصحابہ غیر المغضوب علیہم ولا الضالین آمین و ایضاً ایں ادعیہ میخواندند سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم و بحمدہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب و اتوب الیہ و صلی اللہ علی محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین عدد خلقہ و رضاے نفسہ و زنۃ عرشہ و مداد کلماتہ سبحان

اللہ اضعاف ما سبح لک المسبحون الحمد للہ اضعاف ما حمد لک الحامدون اللہ اکبر اضعاف ما کبر لک المکبرون لا الٰہ الا اللہ اضعاف ما ہلل لک المہللون لا حول و لا قوۃ الا باللہ اضعاف ما مجد لک المجدون والشکر للہ اضعاف ما شکر لک الشاکرون الحمد للہ الذی عافانی مما ابتلی الحق بعضہم بالامراض الباطنۃ کالشرک والنفاق والحسد والکبر والبغض والغیبۃ والبدعۃ وبعضہم بالامراض الظاہرۃ کالبرص والجذام والحمٰی والصداع اللہم کن لی کما کنت لنبیک محمد صلی اللہ علیہ وسلم اللہم ارفع عن قلوبنا الحجب والاستار الساترۃ الحاجبۃ عن مشاہدۃ جمالک المبارک یا اللہ اللہم اجعلنی لک وامتی لک واحشرنی لک واجعلنی لک کما جعلت محمد لک صلی اللہ علیہ وسلم ۔ وایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مولانا و مرشدنا مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالےٰ عنہ میفرمودند کہ صوفی را باید کہ خیال نماید کہ خفگی از جہت ایذای مردمان چند قدر در دل میماند اگر ساعت یا دو ساعت ماند خیر و اگر تمام شب ماند باید کہ از زہر تو توبہ نماید کہ ہنوز نور نسبت در باطن او ہرگز اثر نکردہ روزے حضرت ایشاں در رنگ نور نسبت کمالات نبوت و بیرنگیہای آں مقام عالی منزلت کہ دست ادراک بدانش کوتاہ است و بجز جہالت و نکارت منزل گاہ آں راہ نیست ایں شعر فرمودند ؎

بس بیرنگست یار دل خواہ ای دل	قانع نشوی برنگ ناگاہ اے دل
اصل ہمہ رنگہا ازاں بیرنگست	من احسن صبغۃ من اللہ ای دل

وایضاً روزے حضرت ایشاں ایں دعاء ماثورہ میخواندند اللہم ارزقنی حبک و حب من یحبک و حب عمل یقربنی الی حبک ۔ و فرمودند کہ از جملہ اولیٰ یعنی اللہم یحبک ارزقنی حبک اشارہ بطرف مراقبہ مفہوم می شود و از جملہ ثانیہ کنایہ بسوی رابطہ معلوم میگردد و از جملہ ثالثہ رمز بجانب فکر کہ بجہت تعلیم امت آں سرور صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد فرمودہ اند ۔ وایضاً روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ بخیال من در خانہ کعبہ میروم و در انجا جستجوی صاحب خانہ می نمایم بعد ازاں در بیت المقدس میروم و تلاش صاحب خانہ مینمایم پس در بیت المعمور رفتہ ہمیں تلاش می کنم بر عرش اعظم میروم و صاحب عرش را میجویم پس بالاتر میروم تا جدیکہ محبوب خود را می یابم و تمام چشم خود را ساختہ برگرد پایش میمالم و جبین را بسجدات او سجانہ چنداں می سایم کہ خود فانی می شوم باز باقی میگردم باز فانی می شوم ہمیں نہج تسلی دل مہجور میکنم ۔ وایضاً حضرت ایشاں ایں شعر میفرمودند ؎

زنا توانی خود ایں قدر خبر دارم	کہ از رخش نتوانم کہ دیدہ بردارم

وایضاً روزی در حضور پرنور مذکور حضرت شاه اشرف جهانگیر قدس سره آمد حضرت ایشان فرمودند که شخصی از ایشان گفت بطور استهزا که نام شما جهانگیر است ایشان بغضب فرمودند که من جهانگیرم نه جهانگیرم آن شخص همونوقت بمرد روزی در اثنای راه ماری اژدها با ایشان حمله کرد ایشان عصای خود برزمین انداختند عصای شان برنگ عصای موسی علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام ماری شده حریف خود را بهلاکت رسانید

وایضاً بتاریخ چهاردهم محرم الحرام سنه ۱۳۱۲ه حضرت ایشان این راقم سطور را مراقبه کمالات نبوت تلقین فرمودند وقبل زین چند روز توجهات بعنصر خاک میفرمودند وفقیر اثر این مقام درخود می یافت چنانچه در عرضی بحضور والا معروض داشته است در آخر محرم طبیعت حضرت ایشان بعلت تپ ولرزه علیل گردید در هر نوبت تپ ولرزه بشدت می آمد واین راقم سطور هربار حاضر می بود میدید که درعین شدت مرض در شوق و ذوق الٰهی جلشانه مصروف بودند چندانکه از شدت تپ ولرزه مضطر زیاده ترمی گردیدند تلذذ وتنعم عالی تر می چشیدند. گاهی از فرط اشتیاق هر دو دست کشاده محبوب حقیقی را بخیال در آغوش می کشیدند وگاهی خود را حاضر حضور دیده به ندای لبیک وسعدیک قد طال ما قضیت زبان کشوده مدهوش میگردیدند گاهی دران مرض این شعر میخواندند

لولاک لما قلت والله ۔۔۔ والله لما قلت لولاک

وایضاً روزی دران مرض فرمودند که حق تعالی در قیامت ارشاد خواهد ساخت که مرضت فلم تعدنی سائل حیران بمانده عرض خواهد نمود که الٰها تو از مرض وسقم پاک هستی حق جل وعلا خواهد فرمود که فلان شخص بیمار بود اگر تو در عیادت او میرفتی مرا یافتی که من با وی بودم پس حضرت ایشان فرمودند که مرض عجب نعمتی ست که حق سبحانه بصاحب او میباشد بس شوق و ذوق تمام این شعر بر زبان راندند

دمی که یار گذارد قدم بخانهٔ ما ۔۔۔ سزد که کعبه شود سنگ آستانهٔ ما

حیف ست که مریض از مرض شفا میخواهد واز این علت ملامت می آرد وهمنشینی محبوب خود می گذارد لیکن دعای صحت باتباع سنت ست ودر تمام مرض دعای صحت مرض نفرمودند وکسی را امر بدعا مینمودند هرچند مردمان برائے ختم صحیح بخاری وختم حضرات خواجگان قدسنا الله تعالی باسرارهم اجازت طلبیدند. مگر در نوبت آخر که نوبت پنجم بود فرمودند که امروز در دلم میگذرد که دعای بجهت شفا بجناب کبریا نمایم پس ثمرهٔ دعا ظاهر شد که باز تب ولرزه نیامد. وایضاً روزے دران ایام میفرمودند که بتاریخ هشتم روز شنبه شهر صفر بعد از صحت ازین مرض یک روز یا دو روز در دلم خوف آتش دوزخ بسیار طاری

از زبان مبارک ایشان خود چیزی از بشارتہا فرمودند لاکن آں الفاظ عالی در حق خود نوشتن جای شرم ست که لیاقت آں ندارم پس حضرت ایشاں در شہر جمادی الثانی سنه یکہزار و دو صد و سی سوم من الہجرة المبارکه النبویة علی صاحبہا الصلوة و التحیات بنده را بطرف بلده کوئٹه و سر و نج برای تلقین طریقه بطالبان آنجا رخصت فرمودند پس قدمبوس حضرت ایشاں شده راہی کوئٹه گردیدم ۔ وصلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقه محمد

وآله واصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

ربنا لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا ربنا ولا تحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا علی القوم الکفرین ۝

اللہم اغفر لنا وارحمنا وعافنا وارزقنا واصبرنا ولوالدینا ولجمیع المومنین والمومنات والمسلمین والمسلمات وصل علی نبیک المصطفیٰ واله بدور التقی واصحابه نجوم الہدی وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین ۝

خاتمة الطبع ۔ خدای سخن و سخن بر زبان آفرین را ستایم که نہانخانهٔ اندیشه را فخر در غر مضامین ساخته و عروس فکر را از زیور مرصع بوافیت و جواہر معانی نواخته کلک گہر سلک پیران گرامی و سخنوران نامی را ہنگام لر آی گہر پاشی ساخت و ضمیر نکته سنجان و نازک خیالاں را از مضمون رنگارنگ انباشته بحسن قبول نواخت بسمل

از افادات شاعر کامل جناب مولوی غلام بسم اللہ صاحب بسمل مدظله

ای وحید و یگانه و یکتا	خارج از حد فہم قاصر ما	تو خدای کسی خدای تو نیست	صمدا مثل تو سوای تو نیست
لم یلد ای توی و لم یولد	وی منزه توی ز ام و ولد	در دل ما قریب از رگ جاں	شرح این نیست کار زبان
لب کشاید مجال انسان نیست	جز تحیر نصیب خاصان نیست	ذات پاک تو نزد اہل عقول	ہست پاک از جہات و نقص و حلول
من و یزداں که ایزد متعال	ہست پاک از حلول و ہم از حال	شبه و تمثال را عیاں کردی	خویشتن را بخود نہاں کردی
آنچه ظاہر شود بکشف و شہود	ہست تمثال او نه ذات وجود	دور بنیان بارگاه الست	غیر ازیں پی نبرده اند که ہست
ہستی و در نظر نه آئی وای	چوں نگیریم ما به ہا یا ہای	ہمه زان تو حجاب چرا	ای فدایت شوم نقاب چرا
آتش ہجر استخوانم سوخت	حسرت وصل جسم و جانم سوخت	سوختم سوختم تعال تعال	آتشم را نشان بآب وصال
فرض کردم که نیست تا جمال	ہمچو موسیٰ به شبه و تمثال	شادمان شاکن دل محزوں	تلک دید را کنم جیحوں

در سپاس برگزیده یزدان مقبول و محبوب سبحان مجال لسان انسان نیست که بنطق گراید والانسان ضعیف البنیان را چه یارا که بثنای ممدوح خداوند برتر و توانا لب بکشاید ستایش از حد قدرت ثناگران بیرون ۔ و سپاس آں رفیع القدر را از حیطهٔ امکان افزون باعث ظہور کل کائنات ست و سبب اظہار جمله موجوات مصباح صراط مستقیم شفیع روز امید و بیم خیر سگال خلائق ملجاو ماوای علائق

فرستادهٔ خاص احکم الحاکمین سازنده - احکام رب العلمین امیدگاه عالم و عالمیان دلنواز دلدادگان ؛ بسمل

حبیب خدا قبلهٔ دوسرا	مراو را بزرگی ست بعد از خدا	نبوده نباشد کسے مثل او	بزرگی ازو یافت هم آبرو
خورشید بیاخته هر که دید	که بیمثل بیمثل را آفرید	کرم پیشه نے نی سراپا کرم	رحیم و کریم و شفیع امم
بکونین پشت و پناهِ همه	بدارین امید گاه همه	آری دعوی ثنای او تعالی جلشانه ناسپاسی ست و سپاس حبیب	

او بجامهٔ سپردن حق ناسپاسی بعد اقرار واعترافِ عجز و تقصیر از سپاس خدای برتر و ثنائی از جملهٔ مخلوقات اشرف و افضل و بهتر روی سخن بسوی ارباب صدق و صفای آرد - و مژدهٔ جان فزا و نوید روح افزا بعرض جناب ایشان میرساند که ملفوظات قدسی آیات قدوة السالکین زبدة العارفین واقف اسرار ملکوتی کاشف استار جبروتی کشاف رموز حقیقت غواص بحر طریقت مظهر تجلیات الٰهی مورد فیوض و برکات نامتناهی مفخر عالم افتخار صنف بنی آدم سر آرای کشور فضل و افضال صدر نشین بزم تکمیل و اکمال دقائق و نکات وحی آسمانی ترجمان حقیقت شناس حروف مقطعات کتاب یزدان ماهر سپهر طریقت ماه اوج معرفت خضر رهنمای حقیقت قاضی القضات شریعت مقرب بساط سبحانی محرم رازهای نهانی محبوب سبحان مقبول یزدان واقف اسرار خفی و جلی مولانا و مرشدنا و هادینا شاه غلام علی حنفی نقشبندی مجددی مظهری رضی الله عنه ازانه دل میخواستم که بقالب طبع درآید که این نسخهٔ عجیبه و شگرف کمیاب ست و اگر مبالغه را بخاطر راه دهیم گویم که نایاب بنظر بجد اکرده در پی تلاش شدم باری بهزار تجسس و تگاپو دو تا جلد آن بهم رسید و جان تازه بقالب افسرده رسانید باز این فکر در دل پیدا شد که یاری از غیب پدید آید تا درین مهم عظیم یاری کند و کفیل این کار دشوار گردد - از چشم خیال هر سو نگریستم که ناگاه نظر بر سلطان العلما سید الفضلا وحید زمان یگانهٔ دوران حامی شریعت هادی طریقت قدردان علوم صوری و معنوی مولنا و مخدومنا مولوی هدایت علی صاحب بریلوی مدظله افتاد. بسمل از مسرت چنان ببالیدم + که بارض و سما نگنجیدم پیش رفتم و کورنش بجا آوردم بوسه بر دامن پاکش دادم و اظهار خواهش درونی کردم - بیجا با تسلیم فرمودند - و انگشت قبول بچشم نهادند - و از همانوقت در مقابله نمودن و تصحیح کردن و فکر طبع کنانیدن کتاب مسطور بهزار جان مشغول شدند بیش از نصف را مقابله کرده بودند که طلبی از سرکار ابد قرار والی مصطفےٰ آباد عرف رام پور فیض معمور شد فوراً راهی شدند و بمنصب مدرسی درجهٔ اول مدرسهٔ عربی مامور گردیدند - و با این عدم موجودگی خود تدبیر انصرام طبع آن چنان فرمودند که حاجت موجودگی نداشتند و هیچ مداخلت حضور و غیبت در کفالت طبع آن نگذاشتند - منت خدای عزوجل که شاهد مراد دلی بکرسی شهود نشست و عروس عالی قلبی حلیهٔ طبع پوشیده بر منصهٔ ظهور جلوه نمود - خداوندا کارساز آمکین نواز را در بدل اینچنین خدمت ما نگوییم که این ده یا آن ده تو دانا و مهربان مائی آن ده که آن به و اگر بعد این التماس هم از راه بنده نوازی ازین طالب وصال پرسشی رفت که خاص مقصود تو چیست عرض خواهم ساخت که ای دانای رازدای عاشق نواز آنچه پیشتر ازین صد هزار بار التماس کرده ام باز همان میگویم للمولف

نے حور و قصور نے جنان میخواهم	نے میوه و گل ز گلستان میخواهم
دردی که دوای آن بجز وصل تو نیست	آن میخواهم همیشه آن میخواهم

آمین آمین ثم آمین یارب العالمین بمنه و کماله کرمه